

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ BİLİM DALI

127736

ANADOLU SELÇUKLULARI VE BEYLİKLERİ
DÖNEMİ TEZHİP SANATI
(XIII. – XV. YÜZYILLAR)

127738

I
METİN
(DOKTORA TEZİ)

Şeyda Algaç
14528

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Yöneten : Doç. Dr. Hüsamettin Aksu

İstanbul 2000

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

KISALTMALAR

GİRİŞ	1-4
I. BÖLÜM : XI. ve XV. YÜZYILLARDA ANADOLU'NUN GENEL ORTAMI	5-37
A. Siyasi ve İktisadi Durum	5-11
B. Fikir ve Sanat Ortamı	12-28
C. Kütüphaneler, Kitap Koleksiyonları ve Telif Edilen Eserler	29-37
II. BÖLÜM : KATALOG	38-166
III. BÖLÜM : DEĞERLENDİRME	167-193
A. Tezhipli Sayfalar ve Bölümlerin Tasarımı	167-181
a. Sayfaya Dikey Olarak Yerleştirilen Dikdörtgen Levha Tezhipleri	
b. Çerçeve Tezhipler	
c. Sayfanın Bir Bölümünü Kaplayan Yatay Dikdörtgen, Dikey Dikdörtgen ve Kare Tezhipler	
d. Mekik Formlu Tezhipler	
e. Yuvarlak Formlu Tezhipler	
f. Paftaların Birleşmesiyle Oluşan Tezhipler	
g. Serlevha (Başlık) Tezhipleri	
h. Bölüm Başları	
ı. Sure Başları	
i. Cüz, Hizip, Aşır ve Secde Gülleri	
B. Üslupların Gelişimi	182-184
C. Motifler	185-186
D. Teknikler, Renkler	187

E. Sanatçılar	188-191
a. Hattatlar	
b. Müzehhipler	
c. Cild Ustaları	
F. Yazma Eserlerin Hazırladığı Sanat Merkezleri ve Kurumları	192-193
IV. BÖLÜM : ÖNCÜ VE ÇAĞDAŞ SANAT ÇEVRELERİ.....	194-199
V. BÖLÜM : KARŞILAŞTIRMA	200-201
VI. BÖLÜM : SONUÇ	202-204
ÖZET	
ABSTRACT	
BİBLİYOGRAFYA	
RESİM LİSTESİ	
ÇİZİM LİSTESİ	

ÖNSÖZ

Tezhip sanatı ile tanışmam 1980'li yılların başında Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deantoloji Kürsüsü'ndeki Türk Süsleme Sanatı Seminerlerinin sayesinde olmuştur. Selçuklu tezhiplerini de ilk defa bu ortamda gördüm. Türk Süsleme Sanatlarını bana tanıtan, sevdiren ve bu alandaki ilk hocam olan Süheyl Ünver'i rahmetle anıyorum. Bu sevginin devamı ve yıllar boyu sürmesi ise yine aynı atölyedeki hocalarım Ülker Erke ve Gülbün Ünver Mesara'nın destekleriyle olmuştur.

Yıllar sonra, Kitap sanatlarına ve Anadolu'nun Ortaçağ dönemine olan ilgim beni Ortaçağ Anadolu'sunda hazırlanan tezhipli yazmaları incelemeğe itti. Konuyu çalışmaya başlarken yaşadığım tereddütü ve kararsızlığı ilk danışmanım Prof. Dr. Nurhan Atasoy'un sayesinde aşabildim. Az çalışmış ve akademik bir etüde yetecek kadar malzeme olup olmadığını bilmediğimiz böyle bir konuyu almam için beni cesaretlendirdi, teşvik etti. Kendisine minnetim sonsudur.

Konunun tamamlanabilmesi ise Prof. Dr. Nurhan Atasoy'un emekliliğinden sonra danışmanlığımı üstlenen Doç. Dr. Hüsamettin Aksu'nun değerli katkılarıyla mümkün olabildi. Kendisi yazmaların ünvân ve ketebe kayıtlarının okunmasına yardımcı olmuş, engin hoşgörüsünü, sabır ve desteğini esirgemeyerek konunun gelişmesini sağlamıştır. Hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Konya Mevlâna Müzesi Yazmaları konunun en büyük bölümünü teşkil etti. Müzenin depolarındaki ve teşhirdeki yazmalar üzerindeki çalışmalarım Müze Müdürü Dr. Erdoğan Erol'un izniyle tamamlanabildi. En büyük desteği ise müze görevlilerinden Dr. Naci Bakırcı'dan gördüm. Ayrıca müzenin tüm çalışanları yardımlarını esirgemediler.

İkinci önemli merkez konumundaki, Süleymaniye Kütüphanesindeki bir çok yazma eser üzerinde yaptığım çalışmayı Kütüphane Müdürü Dr. Nevzat Yalçıntaş ve kütüphane personeli kolaylaştırdı.

Dublin Chester Beatty Library, MS 1466'daki Kur'an-ı Kerim'in dialarını temin eden Dr. Elaine Wright'a ve yardımlarından dolayı Dr. Engin Akyürek'e teşekkür ederim.

Ailem, dostlarım ve kızım tüm çalışma süresince destek ve yardımlarını esirgemediler. Hepsine şükran borçluyum.

Şeyda ALGAÇ

Erzurum, 2000

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.mlf.	: aynı müellif
Aşir Ef.	: Aşir Efendi Bölümü
Ay.	: Ayasofya Bölümü
bkz.	: Bakınız
B. Vehbi	: Bağdatlı Vehbi Bölümü
DCBL.	: Dublin Chester Beatty Library
E.H.	: Emanet Hazinesi
F.	: Fatih Bölümü
H.	: Hazine Bölümü
Halet Ef.	: Halet Efendi Bölümü
H.S.	: Hırka-i Saadet
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
KMM	: Konya Mevlana Müzesi
Kül. Bak.	: Kültür Bakanlığı
Küt.	: Kütüphane
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
Müz.Es.Böl.	: Müzelik Eserler Bölümü
s.	: Sayfa
S.Ü.	: Selçuk Üniversitesi
Sül.Küt.	: Süleymaniye Kütüphanesi
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
T.İş. Ban.	: Türkiye İş Bankası
TIEM.	: Türk İslam Eserleri Müzesi
Top. Sar.Müz. Küt.	: Topkapı Sarayı Müze Kütüphanesi
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
v.	: vefatı

BİBLİYOGRAFYA KISALTMALARI

Aksaraylı:

Aksaraylı Kerimeddin Mahmud, **Müsameret- el- ahyar**, (Türkçeye Çeviren: M. Nuri Gençosman), Ankara 1943.

Arberry, The Koran:

Arthur J. Arberry, **The Koran Illuminated A Handlist of Korans in the Chester Beatty Library**, Dublin 1967.

Aslanapa, Anadolu'da:

Oktay Aslanapa, **Anadolu'da İlk Türk Mimarisi, Başlangıcı ve Gelişmesi**, Ankara 1991.

Ateş, Hicri VI-VIII. Asırlarda:

Ahmet Ateş, Hicri VI-VIII (XIII-XIV). Asırlarda Anadolu'da Farsça Eserler, **Türkiyat Mecmuası VII-VIII**, İstanbul 1945, s. 94-135.

Bayram, XIV. Asırda Tezhiblenmiş:

Sadi Bayram, "XIV. Asırda Tezhiblenmiş, Beylik Dönemine Ait Üç Kur'an Cüzü", **Vakıflar Dergisi XVI**, Ankara 1982, s. 143-145.

Bayram - Karabacak, Sahip Ata:

Sadi Bayram- Ahmet Hamdi Karabacak, "Sahip Ata Fahrü'd-din Ali'nin Konya, İmaret ve Sivas Gökmederese Vakfiyeleri, **Vakıflar Dergisi XIII**, Ankara 1981, s. 31-70.

Bayram, Anadolu'da Te'lif:

Mikail Bayram, **Anadolu'da Telif Edilen İlk Eser: Keşfu'l-Akabe**, Konya 1981.

Birol - Derman, Motifler:

İnci A. Birol- Çiçek Derman, **Türk Tezyini San'atlarında Motifler**, İstanbul 1991.

Can, Selçuklular Devri:

Mustafa Can, "Selçuklular Devri Konya Kütüphanelerinin Tarihçesi", S.Ü. Selçuk Dergisi I, Konya 1986, s. 45-58.

Cunbur, Kütüphane Vakfiyelerinden:

Müjgan Cunbur, "Kütüphane Vakfiyelerinden Notlar", Erdem III, Ankara 1985, s. 711-743.

Çağatay, Ahilik Nedir:

Neşet Çağatay, Ahilik Nedir, Ankara 1990.

Çağman, Anadolu Türk:

Filiz Çağman, "Anadolu Türk Minyatürü", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi V, İstanbul 1982, s. 984-1005.

Çetin, Matnawî'nin Konya Kütüphanelerindeki:

Nihad M. Çetin, "Matnawî'nin Konya Kütüphanelerindeki Eski Yazmaları", Şarkiyat Mecmuası IV, İstanbul 1961, s. 98-117.

Dîvan-ı Kebir:

Mevlânâ Celâleddin, Dîvan-ı Kebir (7 Cilt), Hazırlayan: Abdûlbâki Gölpınarlı), Ankara 1992.

Eflaki:

Ahmed Eflaki, Ariflerin Menkıbeleri I-II, (Çeviren: Tahsin Yazıcı), İstanbul 1973.

Ergin, Sadraddin Al-Qunawî:

Osman Ergin, "Sadraddin Al-Qunawî ve Eserleri", Şarkiyat Mecmuası II, İstanbul 1958, s. 63-90.

Ersoy, Türk Tezhip:

Ayla Ersoy, Türk Tezhip Sanatı, İstanbul 1988.

Erünsal, Türk Kütüphaneler:

İsmail Erünsal, Türk Kütüphaneler Tarihi II. Kuruluştan Tanzimata Kadar Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri, Ankara 1988.

Fîhi Mâ Fih:

Mevlânâ Celâleddin, **Fîhi Mâ Fih**, (Çeviren, tahlilini yapan, açılmasını hazırlayan: Abdülbâki Gölpınarlı), İstanbul 1959.

Gölpınarlı, KMM. Kataloğu:

Abdülbâki Gölpınarlı, Konya Mevlânâ Müzesi, Müzelik Yazma Eserler Kataloğu I-II (Yayınlanmamış)

Gölpınarlı, Mevlânâ Celâleddin:

Abdülbâki Gölpınarlı, **Mevlânâ Celâleddin**, İstanbul 1959.

Gölpınarlı, Mevlânâ'dan Sonra:

Abdülbâki Gölpınarlı, **Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik**, İstanbul 1983.

İ. Bibi:

İbn-i Bibi, **El-Evamirü'l-Ala'îye Fî'l-Umuri'l- Ala'îye (Selçukname) I-II**, (Çeviren: Mürsel Öztürk), Ankara 1996.

James, Qur'ans:

David James, **Qur'ans and Bindings From the Chester Beatty Library**, London 1980.

James, Qur ans of the Mamlûks:

David James, **Qur ans of the Mamlûks**, London 1988.

Karatay, Farsça Yazmalar:

Fehmi Ethem Karatay, **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kataloğu**, İstanbul 1962.

Köprülü, Türk Edebiyatı:

Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 1981.

Köprülü, Türk Edebiyatında:

Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Ankara 1991.

Küçükdağ, Mahmud Dede:

Yusuf Küçükdağ, "Mahmud Dede Zâviyesi Vakfiyesi", **Vakıflar Dergisi XXII**, Ankara 1991, s. 83-90.

Macâlis-i Sab'a:

Mevlânâ Celâleddin, **Macâlis-i Sab'a (Yedi Meclis)**, (Çeviren ve Hazırlayan: Abdülbâki Gölpınarlı), Konya 1965.

Mesnevî:

Mevlânâ Celâleddin, **Mesnevi ve Şerhi** (Şerheden: Abdülbâki Gölpınarlı) (6 Cilt), Ankara 1989.

Oral, Kitap Kitabeleri:

Zeki Oral, "Kitap Kitabeleri", **Anıt I**, Konya 1949, s. 5-10.

Ögel, Anadolu Selçuklu:

Semra Ögel, **Anadolu Selçuklu Sanatı Üzerine Görüşler**, İstanbul 1986.

Önder, XV. Yüzyıl Sonuna Kadar:

Mehmet Önder, "XV. Yüzyıl Sonuna Kadar En Eski Mesnevi Nüshaları", **Necati Lugal Armağanı**, Ankara 1968, s. 517-525.

Önder, Mevlana Şehri:

Mehmet Önder, **Mevlânâ Şehri Konya**, Ankara 1971.

Önder, Mevlânâ'nın Eserlerinin:

Mehmet Önder, "Mevlânâ'nın Eserlerinin Dünyadaki En Eski Yazma Nüshaları", **II. Milletlerarası Mevlânâ Kongresi (3-5 Mayıs 1990)**, **Tebliğler**, Konya 1990, s.11-15.

Özönder, Konya:

Hasan Özönder, **Konya Velileri**, Konya 1980.

Rubâiler:

Mevlânâ Celâleddin, **Rubâiler**, (Çeviren ve hazırlayan: Abdülbâki Gölpınarlı), İstanbul 1964.

Sevim - Yücel, Türkiye Tarihi I:

Ali Sevim - Yaşar Yücel, **Türkiye Tarihi I**, Ankara 1990.

Sönmez, Anadolu Selçuklu:

Zeki Sönmez, "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Sanatçı Sorunu", **Antalya 3. Selçuklu Semineri Bildirileri (10-11 Şubat 1989)**, İstanbul 1989.

Sümer, Selçuklular Devrinde:

Faruk Sümer, **Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri**, Ankara 1990.

Tanıdı, 1278 Tarihli:

Zeren Tanıdı, "1278 Tarihli En Eski Mesnevi'nin Tezhipleri", **T. İş Bankası Kültür ve Sanat VIII**, Ankara 1990, s. 17-22.

Tanıdı, Karamanlı Beyliğinde:

Zeren Tanıdı, "Karamanlı Beyliğinde Kitap Sanatı", **T. İş Bankası Kültür ve Sanat XII**, Ankara 1991, s. 42-44.

Tanıdı, Tezhip Sanatı:

Zeren Tanıdı, "Tezhip Sanatı", **Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı**, Ankara 1993, s.398-406.

Tanıdı, Türk Minyatür:

Zeren Tanıdı, **Türk Minyatür Sanatı**, Ankara 1996.

Turan, Selçuklu Devri Vakfiyeleri I:

Osman Turan, "Selçuklu Devri Vakfiyeleri I: Şemseddin Altun-aba, Vakfiyesi ve Hayatı", **TTK. Belleten 42**, Ankara 1947, s. 197-221.

Turan, Selçuklular Zamanında:

Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul 1971.

Turan, Selçuklular Tarihi:

Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, İstanbul 1980.

Turan, Türkiye Selçukluları Hakkında:

Osman Turan, **Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar**, Ankara 1988.

Uzluk, Mevlevilikte Resim:

Şahabeddin Uzluk, **Mevlevilikte Resim Resimde Mevleviler**, Ankara 1957.

Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi I:

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi I**, Ankara 1988.

Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri:

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara 1988.

Ünver, Selçuk Tababeti:

A. Süheyl Ünver, **Selçuklu Tababeti XI-XIV. Asırlar**, Ankara 1940.

Ünver, Dioskorides'in Renkli Minyatürü:

A. Süheyl Ünver, Dioskorides'in Renkli Minyatürü ve İzahı ve Selçuk Emiri Kütüphanesi Temellük Kitabesi, **Dirim 1-2**, İstanbul 1941, s.1.

Ünver, İstanbul'da Dioscorides:

A. Süheyl Ünver, İstanbul'da Dioscorides Eserleri ve Artuklular, **Dirim 3-4**, İstanbul 1941, s. 129-134.

Ünver, XIV. Asırda Saruhanlıların:

A. Süheyl Ünver, "XIV. Asırda Saruhanlıların Türk Tababetine Hizmetleri ve Yakuphan Namına Tercüme Edilen Bahname", **Türk Tıp Tarihi Arkivi 19-20**, İstanbul 1942, s. 34-37.

Ünver, Konya'da XIII-XV inci Asırlarda:

A. Süheyl Ünver, "Konya'da XIII-XV inci Asırlarda Yapılan Kitap Tezhipleri ve Bu İnce Sanatımızın Konya'da Dirilmesi Lüzumu Hakkında", **Konya Halkevi Aylık Kültür Dergisi 82**, Konya 1945, s.1-12.

Ünver, Artuklu Kütüphaneleri:

A. Süheyl Ünver, Artuklu Kütüphaneleri Üzerine Yeni Tedkikler, **III. Türk Tarih Kongresi**, Ankara 1948, s. 221-224.

Ünver, Quelques s Nouveaux:

A. Süheyl Ünver, "Quelques Nouveaux Exemples du Service Rendu par les Arts et les Sciences de l' Empire Seldjuk a l' Histoire des Science", **Archives Internationales d' Histoire des Science** 4, 1948i pp. 585-588.

Ünver, Selçuklular Zamanında:

A. Süheyl Ünver, "Selçuklular Zamanında Kütüphaneler Üzerine Yeni Örnekler ve Bazı Mülâhazalar", **III. Türk Tarih Kongresi**, Ankara 1948, s.642-646.

Ünver, Hekim Konyalı:

A. Süheyl Ünver, **Hekim Konyalı Hacı Paşa Hayatı ve Eserleri**, İstanbul 1953.

Ünver, İlimler Tarihimizde:

A. Süheyl Ünver, "İlimler Tarihimizde Aydınöğlu İsa Beyle Şahsına Ait Mecmuanın Ehemmiyeti Hakkında", **TTK. Belleten** 95, Ankara 1960, s. 447-455.

Ünver, Anadolu Selçuk ve Beğlikleri:

A. Süheyl Ünver, "Anadolu Selçuk ve Beğlikleri Kur'an-ı Kerim Hattatları ve Tezyinatı Üzerine", **VI. Türk Tarih Kongresi (20-26 Ekim 1961), Kongreye Sunulan Bildiriler**, Ankara 1967, s. 130-140.

Ünver, Anadolu Selçukluları:

A. Süheyl Ünver, "Anadolu Selçukluları Zamanında Umumi ve Hususi Kütüphaneler", **Atatürk Konferansları (1964-68) II**, Ankara 1970, s. 3-27.

Ünver, Anadolu Selçuklularında Sağlık:

A. Süheyl Ünver, "Anadolu Selçuklularında Sağlık Hizmetleri", Ankara 1972.

Ünver, Anadolu Selçukluları Kitap Süsleri:

A. Süheyl Ünver, "Anadolu Selçukluları Kitap Süsleri ve Resimleri", **Atatürk Konferansları 1971-1972, V**, Ankara 1975, s. 75-89.

Ünver, Selçuk Türkleri:

A. Süheyl Ünver, "Selçuk Türkleri Besmelelerinden Birkaç Örnek", **Kültür Bakanlığı Kültür ve Sanat 6**, Ankara 1977, s. 30-35.

Yusuf, Resimli ve Muhtasar:

Mehmet Yusuf, **Resimli ve Muhtasar Konya Asarı Atika Müzesi Rehberi**, İstanbul 1930.

GİRİŞ

Anadolu Selçukluları ve Beylikleri dönemi sanatı bugüne kadar birçok araştırmacının ilgisini çekmiş, özellikle mimârlık ve mimârlığa bağlı süsleme birçok çalışmaya konu olmuştur. Ahşap, maden, halı-kilim, çini, keramik gibi küçük el sanatlarında yapılan araştırmalar da bu çalışmaları takip etmiştir.

Diğer dekoratif sanatların da kaynağı durumunda olan Tezhip Sanatı'nın bu dönemi ise sanat değeri taşıyan malzemenin yetersizliğinden dolayı ciddi bir çalışmaya konu olmamış, genellikle küçük monografilerle yetinilmiştir. Ancak Osmanlı Tezhip Sanatı'nın ve süslemeciliğinin alt yapısının iyi kavranabilmesi Selçuklu ve Beylikler dönemi tezhiplerinin genel özelliklerinin teknik, malzeme, desen, kompozisyon ve renk açısından iyi bir şekilde ortaya konulmasına bağlıdır. Bu devrin, Anadolu topraklarında yaratılan Müslüman-Türk kültürünün oluşma dönemini teşkil ettiği hatırlanacak olursa bu önemin daha da artacağı kuşkusuzdur.

Biz bu çalışmamızda, Tezhip Sanatı'nın karanlıkta kalmış ve pek değerlendirilmemiş bu dönemini aydınlatmayı amaçladık. Anadolu topraklarının doğal sınırları ve burada kurulmuş Türk devletlerinin ve beyliklerinin sınırları, konunun coğrafi sınırlarını oluşturur. Türklerin Anadolu'ya gelip yerleşmeye başladıkları XI. yüzyıl ortaları ile İstanbul'un fethine (1453) kadar geçen süre ise incelemenin zaman sınırlarını belirler.

Araştırmanın ilk bölümünde, incelenen sanat eserlerinin üretildiği çevrenin şartlarının daha iyi anlaşılabilmesi için, Anadolu'nun bu dönemdeki siyasi, kültürel ve fikri ortamı açıklanmaya çalışılmış, bunun için de döneme ait kitâbeler, vakfiyeler, tarihler taranmış, edebi eserler ve menâkıbnâmeler incelenmiştir.

Katalog bölümünün hazırlanabilmesi için müze ve kütüphanelerde bulunan yazma eserlerin envanter kayıtlarına ve yayınlanmış kataloglarına başvurulmuş, Konya ve İstanbul'daki koleksiyonlara ise öncelik verilmiştir. Yazma eserlerin hazırlandığı merkezlerin tesbiti için ünvân, ketebe ve zahriye sayfaları okunmuş, kitabın temellük kayıtlarına göre esere sahip

olanların isimleri, şehir adları, hattatlar, istinsâh tarihleri değerlendirilmiştir. Bu gibi kayıtlara sahip olmayan az sayıda yazmanın kökeni ise desen özellikleri ve karşılaştırmaların yardımı ile belirlenmiştir. Bunların içinden de mümkün olduğu kadar, az yıpranmış ve az restorasyona uğramış olanlarla, sanatsal özelliklerini kaybetmemiş olanlar tercih edilmiştir. Yazma eserlerde tezhiplerin bulunduğu bütün alanlar, zahriyeler, ünvân sayfaları, serlevhalar, ketebeler, metin aralarında bulunan tezhipler çalışılmış, ayrıca Anadolu'da hazırlandığı düşünülen bazı minyatürlü yazmalardaki tezyini unsurlar da değerlendirilmiştir. Kataloğu oluşturan tezhipli eserlerin desen, kompozisyon, renk ve teknik özellikleri incelenmiş, yazmanın oluşumunda görev almış ve imzası olan sanatçılar belirlenmiştir.

Anadolu'da hazırlanan yazmalarla diğer sanat çevrelerinde meydana getirilen yazmaların sanatsal farklılıklarının ve benzerliklerinin belirlenmesi için öncü ve çağdaş çevreler adı altında diğer önemli merkezlerde üretilen yazmalar da geniş bir şekilde incelenmiştir.

Tezhip sanatının diğer süsleme sanatlarıyla olan benzerliklerini ortaya koyabilmek için çini, ahşap ve taş malzeme ile desen karşılaştırmaları yapılmıştır.

Zengin bir resim listesine sahip olan çalışmanın sonuna oldukça geniş bir de çizim listesi eklenerek tezhip sanatının desen ve kompozisyon özelliklerinin daha da iyi anlaşılabilmesi hedeflenmiştir.

Konunun hazırlanması esnasında karşılaşılan güçlüklerin başında, ortaçağda Anadolu sınırları içinde telif ya da istinsâh edilmiş ve günümüze ulaşabilmiş yazma eser sayısının oldukça sınırlı olması gelir. Bunların büyük çoğunluğu da ciddi bir tamire uğramış, ciltleri değişmiş ya da tezhipleri bozulmuştur. Yazmanın kökenini tespiti yarayacak ilk ve son sayfaları ise harap olmuştur. Diğer bir problem de yazmaların belli bir merkezde olmayıp hem yurtiçi, hem de yurt dışı müze ve kütüphanelerine dağılmış olmalarıdır. Örneğin, Konya'da hazırlandığını bildiğimiz bir Kur'an-ı Kerim bugün Dublin Chester Beatty'de bulunabilmektedir.

Ayrıca ülkemizde bulunan yazma eserlerin envanter kayıtlarının yetersizliği ayrı bir sorun teşkil eder. Bazen yazmanın tezhipli olup

olmadığı dahi katalog bilgilerinde belirtilmemiş, kitap ve müellif ismiyle yetinilmiştir. (Bunun istisnaları da mevcuttur. Örneğin, Abdülbaki Gölpınarlı tarafından hazırlanan Konya Mevlana Müzesi katalogları son derece detaylı bilgileri içermektedir.)¹ Bu çalışmada değerlendirilen yurt dışındaki yazma eserlerin fotoğrafları temin edilerek üzerlerinde çalışılmıştır.

Ünik değerlerinden dolayı da bazı yazmalara ulaşılamadığından, eldeki mevcut yayın ve resimlerden istifade etmek zorunda kalınmış, KMM., Müz. Es. Böl. 51'de bulunan Mesnevi nüshası ile KMM., Müz. Es. Böl. No: 69'daki Divan-ı Kebir'in II. cildi ve Top. Sar. Müz. Küt., A.2127 bundan dolayı görülememiştir.

Anadolu'da ortaçağda yapılan tezhipler konusunda önceden yapılmış olan çalışmalara göz attığımızda karşımıza daha çok küçük monografiler çıkar. Tezhip Sanatı alanında yaptığı değerli araştırma ve çalışmalarıyla haklı bir üne sahip olan Ahmed Süheyl Ünver, (v. 1986), 1930'lu yıllardan itibaren muhtelif tarihlerde kökeni Anadolu olan yazmaları tezhipli olsun olmasın yayınlamıştır.²

Muhlis b. Abdullah el- Hindi tarafından tezhiplenene, KMM'ndeki 1278 tarihli Mesnevi hem tezhiplerinin sanatsal değeri hem de tarihi bilinen en eski Mesnevi nüshası olmasından dolayı birçok yayında yer almış, ancak tezhipleri hakkında en kapsamlı çalışma Zeren Tanındı tarafından yapılmıştır.³ Aynı sanatçı tarafından tezhiplenmiş, DCBL'de bulunan Kur'an-ı Kerim ise iki farklı katalogda yayınlanmıştır.⁴

¹ Konya Mevlana Müzesinde yazma eserler iki ayrı bölümde bulunmaktadır. Sanat değeri yüksek eserler Müzelik Eserler Bölümü'ndedir. Bu bölümün yazmaları Abdülbakî Gölpınarlı tarafından 2 ciltlik bir katalog halinde hazırlanmıştır. Ancak bu kataloglar müellifin el yazısı ile, sayfa numarası yoktur ve yayınlanmamıştır. Diğer yazma eserler ise İhtisas Kütüphanesi Bölümü'ndedir. Bu bölümdeki eserlerin de kataloğu Abdülbakî Gölpınarlı tarafından 4 cilt olarak yayınlanmıştır (bkz. Abdülbakî Gölpınarlı, Mevlana Müzesi Yazmaları Kataloğu I, Ankara 1967, II. Cilt, Ankara 1971, III. Cilt Ankara 1972, IV. Cilt Ankara 1994).

² Ünver, Dioskorides'in Renkli Minyatürü, s.1; a.mlf., İstanbul'da Dioskorides, s. 129-134; a.mlf., Konya'da XIII.-XV'inci Asırlarda, s. 1-12; a.mlf., Artuklu Kütüphaneleri, s. 221-224; a.mlf., Quelques Nouveaux, pp. 585-588; a.mlf., Selçuklular Zamanında, s. 642-646; a.mlf., Anadolu Selçuk ve Beylikleri, s. 130-140; a.mlf., Anadolu Selçukluları, s. 3-27; a.mlf., Anadolu Selçukluları Kitap Süsleri, s. 75-89; a.mlf., Selçuk Türkleri, s. 30-35; a.mlf., Selçuklu Kelâm-ı Kadimlerinde, s. 125-127.

³ Tanındı, 1278 Tarihli, s. 17-22.

⁴ Alberry, The Koran, s. 17; James Qur'nas, s. 89.

XIII. yy. ortalarında Anadolu'da hazırlandığı düşünölen Varka ve Gülşah yazması minyatörleri ile birçok araştırmacının dikkatini çekmesine rağmen tezyini ayrıntıları üzerinde durulmamıştır.⁵

KMM., Müz. Es. Böl. 12'de bulunan, Yakub b.Gazi el-Konevi tarafından tezhiblenen 1314 tarihli, Karamanlı Beyliğine ait iki ciltlik Kur'an-ı Kerim farklı iki monografiye⁶ konu olmuş, fakat metin aralarındaki zengin tezhipli bölümlerin üzerinde durulmamıştır.

Zeren Tanındı, Karamanlı Beyliği'ndeki Kitap Sanatları ile ilgili makalesinde sadece, Yakub b. Gazi el-Konevi tarafından tezhiblenen Kur'an-ı Kerimi konu etmemiş, diğör bir Kur'an-ı Kerim'i de tanıtarak, yazmaların cilt benzerliklerinden yola çıkıp, aynı atölyelerde hazırlanmış olabileceklerini öne sürmüştür.⁷

Sadi Bayram, kökenini tam tespit edemediğı ancak XIV. yüzyılda Beylikler döneminde yapıldığını düşündüğü üç Kur'an cüzünü yayınlamıştır.⁸

⁵ Karatay, Farsca Yazmalar, s. 142.

⁶ Oral, Kitap Kitabeleri, s. 5-10; Tanındı, Karamanlı Beyliğinde, s. 42-44.

⁷ a. mlf., Karamanlı Beyliğinde, s. 44.

⁸ Bayram, XIV. Asırda Tezhiblenmiş, s. 143-154.

I. BÖLÜM
XII. ve XV. YÜZYILLARDA
ANADOLU'NUN GENEL ORTAMI

A) Siyasi ve İktisadi Durum

Türklerin, Maveraünnehir dışındaki büyük göçebe kitlelerinin özellikle Oğuzların İslamiyeti toptan kabul etmeleri (950) ve yine aynı dönemde başlayan büyük Türk göçü İslam tarihinde yeni bir devir açar.

X. ve XI. asırlardaki bu büyük güç, Harizm, Horasan, Afganistan, İran, Irak, Suriye, Azerbaycan ve özellikle Anadolu'yu doldurmuştu. Bu göç esnasında 1040'da Tuğrul Bey Horasan'da bir devlet kurar ve göç eden bu büyük kitleye vatan aramak ve iskan etmek için de Bizans yönetimindeki Anadolu'ya seferler düzenler. (1040-1071) tarihleri arasında yoğunlaşan bu seferler zarfında göçebe kitleler Azerbaycan'dan doğu, orta ve batı Anadolu'ya, kuzey Suriye ve Irak taraflarına yayılmışlar, Anadolu'nun bazı önemli yerleşim merkezleri de fethedilmişti. Ancak Türklere Anadolu'nun kapılarını Alparslan'ın 1071'de ki büyük zaferi açmıştır. Bu zaferle beraber Anadolu'da birçok beylik kurulur. Erzurum merkez olmak üzere çevredeki il ve ilçeleri kaplayan bölgelerde Saltuklular (1072-1202), Erzincan, Şebinkarahisar yörelerinde Mengüçüklüler (1080-1277), Sivas başkent olmak üzere Orta Anadolu'da Danişmendliler (1080-1178), Hısnkeyfa- Harput ve Mardin yöresinde XI. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar hüküm süren Artuklular, Van ve çevresinde Ahlatşahlar (1110-1207), Bitlis ve Erzen çevresinde Dilmaçoğulları (1085-1394), Diyarbakır ve çevresinde Yıvaloğulları (1093-1183) bölgenin siyasi yapısını etkileyen önemli beyliklerdendir. Bu beyliklerin varlıkları aşağı yukarı bir asır sürmüş, XIII. yüzyılın birinci yarısında çoğu ortadan kalkmıştır.¹

Anadolu Türklerinin siyasi bir teşkilat ile birleşmesi ise Kutalmış oğlu Süleymanşah'ın İznik'i fethedip 1075'de Anadolu Selçuklu devletini kurmasıyla gerçekleşmiştir. Kurulan bu devlet hem büyük Türk göçüne geniş bir yön vermiş, hem de göçün son durağı olmuştur. Süleymanşah'ın 1086'daki ölümü, devleti I. Kılıç Arslan'ın sultanlığına yani 1092'ye kadar başsız bırakır. Bu yıllarda düzenlenen I. Haçlı Seferi (1097) kuruluş aşamasındaki bu genç devleti oldukça yıpratır. İznik'in de Bizans'ın eline geçmesi üzerine Sultan, başkenti Konya'ya taşır. I. Kılıç Arslan 1107'deki

¹ Sevim-Yücel, Türkiye Tarihi I, s. 149, 152, 155, 159, 162, 164, 171; Sümer, Selçuklular Devrinde, s.1, 15, 47; Turan, Selçuklular Zamanında, s.7-37.

ölümüne kadar, bir yandan Bizans, öbür yandan da Haçlılarla çok zor şartlar altında, mücadelelerde bulunmuş, ayrıca Anadolu'daki bazı Türk beyliklerini hakimiyeti altına alarak Anadolu birliğini kurmada büyük başarı göstermiştir. Ölümü üzerine kargaşaya düşen Anadolu halkı Bizans, Haçlı ve Ermenilerle mücadele etmiştir.²

(1110-1116) yılları arasında hüküm süren I. Kılıçarslan'ın oğlu Şahinşah'ın saltanatı da Bizans savaşlarıyla geçer. 1116'da tahta Şahinşah'ın kardeşi ve aynı zamanda Danişmendli Bey Emir Gazi'nin de damadı olan I. İzzeddin Mesud (1116-1155) çıkar. Selçuklu devleti bu olayla bir dönem Danişmendli egemenliğine girmiştir. Ancak Beyliğin 1143'de bölünmesiyle Sultan Mesud devletini genişleterek Anadolu'da üstünlüğü tekrar kazanır. Bu yıllarda toplanan II. Haçlı ordusu Anadolu'da büyük bir yenilgiye uğrar (1147). Selçuklu devletini yeniden ihya eden devrin en büyük sultanı olan İzzeddin Mesud, başta Konya olmak üzere memleketin bir çok yerinde büyük imar faaliyetlerine girer.³

Sultan İzzeddin Mesud'un 1155'deki ölümü üzerine yerine büyük oğlu II. Kılıçarslan geçer. Selçuklularla rekabet halinde olan Danişmendli beyliği bu dönemde ortadan kaldırılır ve Anadolu'da milli birlik kurulur. Kılıçarslan döneminin en önemli olayı ise 1176'da Bizans'a karşı kazanılan Miryakefelon zaferidir. Bu zaferle Haçlıların yardımıyla Bizans'a geçen üstünlük sona ermiş Anadolu Selçuklu devleti tekrar siyasi gücünü toplamıştır. II. Kılıçarslan siyasi başarılarının yanında ülkenin iktisadi ve kültürel gelişimine önem vermiş, şehirler imar edilmiş, özellikle Konya ve çevresi saraylar, camiler, medreseler ve çeşitli ticarethanelerle dolmuştur. Memlekette kurulan bu siyasi birlik ile emniyet, doğu-batı yönünde gelişen ve Anadolu'da birleşen büyük ticaret yolları da bu iktisadi ve kültürel kalkınmaya imkan vermiş, ilk kervansaraylar da yine bu dönemde inşa edilmiştir. Kılıçarslan, yıllardır savaşlar içinde olan Anadolu halkını yerleşik düzene geçirmeye ve tarımsal üretimi artırmaya çalışmıştır. İlk altın dinar

² Sevim-Yücel, Türkiye Tarihi I, s. 75-88; Osman Turan, "I. Kılıçarslan", M.E.B. İslam Ansiklopedisi VI., İstanbul 1967, s. 681-688; a.mlf., Selçuklular Zamanında, s. 45-82; a.mlf., Selçuklular Tarihi, s. 284-292.

³ Sevim-Yücel, Türkiye Tarihi I, s. 89-95; Turan, Selçuklular Zamanında, s. 153-196; a.mlf., Selçuklular Tarihi, s. 292-296.

da onun zamanında basılmıştır. 1186'da oldukça yaşlanmış olan Sultan, ülkeyi onbir oğlu arasında paylaştırmıştır.⁴

Selahaddin Eyyubi'nin Suriye'de Haçlılara karşı kazandığı büyük zaferler ve Kudüs'ün fethi (1189) 3. Haçlı Seferi'nin başlamasına sebep oldu. 1190'lı yıllarda 3. Haçlı ordusu Anadolu sınırlarına geldiği zaman Selçuklu Türkiyesi siyasal birliğini kaybetmiş ve saltanat mücadelelerine dalmıştı. Bu durumdan yararlanan Haçlılar, Selçuklu ordusuyla yaptıkları savaşta üstünlük sağlayarak Suriye'ye geçebildiler. II. Kılıçarslan'ın 1192'deki ölümünden sonra tahta (1192-1196) yıllarında I. Gıyaseddin Keyhüsrev, (1196-1204) senelerinde de II. Rükneddin Süleymanşah geçti. Süleymanşah, saltanatı sırasında Bizans ve Ermenilerle mücadele etmiş, 1202'de Saltuklu Beyliğine son vermiş, Anadolu birliğini tekrar başarıyla kurmuştur. Süleymanşah'ın 1204'deki ölümü üzerine tahta kardeşi I. Gıyaseddin Keyhüsrev tekrar geçer. Gıyaseddin Keyhüsrev, ağabeyisi Süleymanşah'dan siyasi birliği kurulmuş, kuvvetli bir devlet alır. 1207'de Antalya'nın fethedilmesiyle Selçuklu devleti Akdeniz'de bir ithalat ve ihracat limanına kavuşur. Devlet ilk defa bu yıllarda Avrupalılarla ticari anlaşmalara girmiş, yollarda mallarını kaybeden tüccarlara karşı devlet sigortası uygulanmış, bir takım ticari vergiler de kalkmıştır. Bütün bu gelişmeler XIII. yüzyılın başlarında Anadolu'yu milletlerarası bir ticaret ve transit ülkesi haline getirmiştir.⁵

1211'de ölen Sultanın yerine oğlu I. İzzeddin Keykavus (1211-1220) geçer. 1214'de Sinop fethedilmiş, böylece devlet kuzeyde de dünyaya açılan bir limana daha kavuşmuştur. İzzeddin Keykavus babası ve diğer Selçuklu sultanları gibi Anadolu'nun milletlerarası ticarette taşıdığı ehemmiyeti kavramış, buna göre askeri ve iktisadi bir siyaset gütmüştür. Kıbrıs Haçlıları ile ticari ilişkilere girmiş, Avrupalı tüccarların memlekete

⁴ Sevim-Yücel, Türkiye Tarihi I, s. 96-101; Osman Turan, "II. Kılıçarslan", M.E.B. İslam Ansiklopedisi VI., İstanbul 1967, s. 688-703; a.mlf., Selçuklular Zamanında, s. 197-236; a.mlf., Selçuklular Tarihi s. 296.

⁵ Sevim-Yücel, Türkiye Tarihi I, s.102-108; Osman Turan, "I. Keyhüsrev", M.E.B. İslam Ansiklopedisi VI., İstanbul 1967, s. 613-620; a.mlf., Selçuklular Zamanında, s. 237-293; a.mlf., Selçuklular Tarihi, s. 297-298.

girmesini teşvik etmiş, ticari yolların emniyeti için çeşitli tedbirler alıp, kervansaraylar inşa ettirmiştir.⁶

(1220-1237) yıllarında Selçuklu tahtında oturan Alâaddin Keykubad ise tarihe “Ulu Keykubad” olarak geçmiş, en büyük Selçuklu sultanıdır. Saltanat yıllarında doğuda beliren Moğol tehlikesine karşı önemli Anadolu şehirlerine surlar inşa ettirmiş, bu tehlikeye karşı Eyyübiler ve Artuklularla dostça ilişkiler kurmuştu. Çok önem verdiği ekonomik politikasından dolayı ticaret yollarının güvenliğiyle ilgilenmiş bu yolları koruma amaçlı seferler yapmıştı. Yine güvenlik için büyük kervansarayların yapımına bu yıllarda devam edildi. Sultan, Venediklilerle ticari anlaşmalar yapmış, daha önceki dönemlerde varolan ticari vergilerdeki indirim ve devlet sigortası uygulamasına devam etmiştir. Bu yoğun ticari hayat, tarımsal ve sanai üretimindeki artışla beraber zenginleşen ülkede sultan, büyük şehirlerde surlar, ticari yollarda kervansaraylar yaptırmakla kalmamış, her yerde cami, medrese, hastahane ve köprüler ile liman şehirlerinde tersaneler, Konya, Alanya ve Kayseri’de saraylar inşa ettirmiştir. Bütün bu iktisadi ve maddi gelişimin yanında yüksek bir kültüre de sahip olan Sultan, Moğol istilası önünden kaçan ilim adamlarını, şair, edip ve sanatkârları ülkeye yerleştirip, himayesine alarak Türk kültürünün gelişiminde çok önemli bir rol oynamıştır.⁷

Yerine geçen oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev (1237-1246) döneminde ise devlet için gerileme süreci başlamıştır. Devrin güçlü veziri Sadeddin Köpek, iktidar hırsıyla önemli devlet adamlarını ve sonucunda sultanı bertaraf etmek isteyince öldürülür. İzlediği yanlış politikalar ve nitelikli devlet adamlarının yok oluşuna sebep olmasıyla da Selçuklu devletinde ilk sarsıntıyı yaratan vezir olur. Bu yıllarda Gıyaseddin Keyhüsrev’in yetersizliğine, büyük devlet adamlarının öldürülmüş olmasına rağmen Alâaddin Keykubad’ın bıraktığı büyük maddi-manevi miras

⁶ Sevim-Yücel, Türkiye Tarihi I, s.109-112; Osman Turan, “I. Keykavus”, M.E.B. İslam Ansiklopedisi VI, İstanbul 1967, s. 631-642; a.mlf., Selçuklular Zamanında, s. 296-324; a.mlf., Selçuklular Tarihi, s. 298.

⁷ Mustafa Akdağ, Türkiye’nin İktisadi ve İctimâi Tarihi I, Ankara 1979, s. 34-36; Sevim-Yücel, Türkiye Tarihi I, s.113-121; Osman Turan, “Selçuk Kervansarayları”, T.T.K. Belleten 39, Ankara, 1946 s. 471-496; a.mlf., “I. Keykubad”, M.E.B. İslam Ansiklopedisi VI, İstanbul 1967, s. 646-661; a.mlf., Selçuklular Zamanında, s. 325-402; a.mlf., Selçuklular Tarihi, s. 298-299.

yaşamış, ülkenin itibarı devam etmiştir. 1240'da Diyarbakır fethedildiği gibi Selçuklu devleti diğer fetihlerine de devam etmiş, medeni-iktisadi yükseliş ile beraber imar ve inşaa faaliyetleri de durmamıştır. Devletin bu gücü ilk aşamada Moğolların Anadolu'yu istilalarını engellemiştir. Ancak bu yıllarda vukû bulan Babaî hareketi devletin iç ve dış itibarını sarsınca durum değişir. Selçuklu Türkiyesini sarsan bu büyük ayaklanma Moğolların cesaretini artırır ve Erzurum 1242'de ilk istila edilen şehirlerden biri olur. Anadolu'nun girişi durumunda olan Erzurum'un bu istilaya dayanamaması Moğollara Anadolu'nun kapısını açar ve bunun ardından gelen Köseadağ bozgunu (1243) Türkiye tarihinde feci bir dönüm noktası teşkil eder. Bu tarihten sonra Sivas, Kayseri, Erzincan gibi önemli şehirler kendilerinden teslim oldular, devlet de Moğollara her yıl vergi ödemeyi kabul etti. Bu yenilgiyle merkezi hakimiyetini kaybeden devlet, Moğollara haraç veren bir duruma düştü ise de yine gücünü korumuş, iktisadi yapısı da fazla sarsılmadan gelişmeye devam etmiştir. Bu yıllarda Anadolu'da inşa olunan büyük mimari abideler, camiler, medreseler, hastahaneler ve ticaret yolları üzerindeki muhteşem kervansaraylar memleketin iktisadi kudretini gösterir. Ancak Sadeddin Köpek zamanında önemli devlet adamlarının öldürülmesi, devlet işlerinin ve yönetiminin niteliksiz insanların elinde kalması devlette bir zaaf oluşturmuş, bu zaaf Moğol baskısı artınca daha fazla belirmiş, yöneticilerin ihtirasları da Selçukluları Moğolların bir oyuncağı haline getirmiş, devlette genel bir çöküş ve gerileme başlamıştır. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in 1246'daki ölümü üzerine tahta II. İzzeddin Keykavus geçer. Bir müddet sonra sultanın kardeşleriyle başlayan saltanat mücadelesini, büyük devlet adamı Vezir Celaleddin Karatay üç kardeşin aynı anda tahta oturmasını sağlayarak bu kargaşayı (1249-1254) yılları arasında sona erdirir.⁸

Moğol baskılarına rağmen bu dönemde Anadolu Selçuklu devleti siyasi sınırlarını muhafaza etmektedir. Ahlat, Van, Erzurum, Bayburt, Erzincan, Diyarbakır, Harput, Malatya, Sivas, Amasya, Ankara, Sinop,

⁸ Sevim-Yücel, Türkiye Tarihi I, s.122-130; Osman Turan, "II. Keyhüsrev", M.E.B. İslam Ansiklopedisi VI., İstanbul 1967, s. 620-629; a.mlf., Selçuklular Zamanında, s. 403-472; a.mlf., Selçuklular Tarihi, s. 300.

Kastamonu, Kayseri, Konya, Antalya ve bu illerin çevrelerindeki beldeler Anadolu Selçuklu devletinin sınırlarını oluşturmaktaydı.⁹

Üç kardeş saltanatını sağlayan büyük vezir Karatay'ın 1254'deki ölümüyle Selçuklu birliği ve nizamı bozulur. Moğollar 1256'da Anadolu'yu Erzurum'dan Aksaray'a kadar ikinci olarak tekrar istila ederler. Konya bu ikinci istiladan sadece surların yıkılmasıyla kurtulur. Bu arada üç kardeşten Alâaddin Keykubad ölmüş, tahtta IV. Rükneddin Kılıçarslan ile II. İzzeddin Keykavus kalmıştır. Sultanlar arası mücadeleler sonucu devlet Moğolların da etkisiyle ikiye bölünür (1259). Bu buhran döneminde ünlü vezir Pervane, Moğolların da güvenini kazanarak II. İzzeddin Keykavus'u tahttan uzaklaştırıp, IV. Rükneddin Kılıçarslan'ı sultan yapmaya muvaffak olur (1262), bu suretle kendi hakimiyetini de kurar. 1262'den 1277'ye kadar olan yıllar tarihe Muineddin Pervane dönemi olarak geçmiş, ünlü vezir bu yıllarda tek başına siyasi şahsiyet olarak devlete hakim olmuştur. Yine bu yıllarda Orta Anadolu'da Karamanoğlu Beyliği, Batı Anadolu'da da diğer Türkmen beylikleri yavaş yavaş teşekkül etmeye başlamışlardır. IV. Rükneddin Kılıçarslan 1266'da Pervane tarafından öldürülür, yerine III. Gıyaseddin Keyhüsrev (1266-1283) geçer. Ünlü devlet adamı Sahip Ata Fahreddin Ali'nin dışında ülke artık Pervane'nin adamları tarafından yönetilmektedir. 1270'li yıllarda Anadolu birçok manevi büyüğünü kaybeder. 1273'de Mevlana Celaleddin, 1274'de Sadreddin Konevi vefat ederler. 1277'de de Pervane, Moğollar tarafından öldürülür. Moğolların ağır mali baskılarına rağmen Pervane zamanında Anadolu, genel refah ve mamuriyetini muhafaza etmiş, yoğun inşa faaliyetleri devam etmiştir. Ancak Pervane'nin ölümünden sonra devlet sahipsiz kalmış, diğer taraftan bu yıllarda vuku bulan Hatıroğlu ve Cimri isyanlarını bastırmak için Moğollar tarafından girişilen katliamlar halkı yıldırılmış, memleketteki huzuru yok etmiştir. Bu sıkıntılı dönemde Moğolların güvenini kazanan vezir Sahip Ata Fahreddin Ali, Selçuklu devletini ayakta tutmak istemiş, kişisel servetiyle memleketin birçok şehrinde yaptırdığı eserler yüzünden "Ebül

⁹ Turan, Selçuklular Zamanında, s. 476-477.

Hayrât" künyesini almıştır. Onun 1288'deki ölümünden sonra da Moğollar devlete siyasi, askeri ve mali bakımdan fiilen el koyarlar.¹⁰

Bu tarihlerde sultan ve maiyetindeki adamlardan başka hiçbir Selçuklu yüksek devlet memuru, artık görev başında kalmamıştır. Son yıllarda tahta oturan Selçuklu sultanları II. Gıyaseddin Mesud (1284-1297), III. Alâaddin Keykubad (1298-1302), II. Gıyaseddin Mesud (1302-1318) gölge gibi yaşamış, fiilen var olmamış, böylece (1075-1318) yılları arasında devam eden Selçuklu devleti tarih sahnesinden silinmiştir. İlhanlı imparatorluğunun da 1336'da yıkılmasıyla Anadolu'da Moğol devri sona erer ve siyasi hakimiyet XIII. yüzyılda yavaş yavaş teşekkül etmeye başlayan Türkmen beylikleri arasında taksim edilir.¹¹

Bu beyliklerin içinde özellikle Karamanoğulları, Konya ve Ermenak'da kendilerini coğrafi sahaları, büyüklükleri ve tarihi itibarıyla Selçukluların mirascısı olarak görüyorlardı. Karamanoğullarının dışında Beyşehir ve Seydişehir'de Eşrefoğulları, Antalya ve Eğridir'de Hamidoğulları, Kütahya'da Germiyanogulları, Milas, Peçin ve Muğla'da Menteşeoğulları, Sinop ve Kastamonu'da Candaroğulları, Birgi ve Selçuk'ta Aydınoğulları, Manisa ve çevresinde Saruhanoğulları, Balıkesir ve çevresinde Karesioğulları, Afyonkarahisar ve çevresinde Sahibataoğulları, Denizli ve civarında İnançoğulları, Orta Anadolu'da Eretna Beyliği, Niksar, Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları, Söğüt ve Domaniç'te Osmanogulları XIV. yüzyıl Anadolu'sunun siyasi yapısını belirleyen beyliklerdir.¹²

XV. yüzyıla kadar Karamanoğulları ile Osmanogulları arasındaki rekabet devam etmiş, ancak İstanbul'un fethiyle devlet haline gelen Osmanogulları XV. yüzyılda Anadolu'da Türk birliğini sağlamayı başarmış, bu topraklarda bir cihan imparatorluğu kurabilmişlerdir.

¹⁰ Sevim-Yücel, Türkiye Tarihi I, s.130-138; Osman Turan, "II. Keykavus", M.E.B. İslam Ansiklopedisi VI., İstanbul 1967, s. 642-645; a. mlf., "IV. Kılıçarslan", M.E.B. İslam Ansiklopedisi VI., İstanbul 1967, s. 703-707; a.mlf., Selçuklular Zamanında, s. 478-592; a.mlf., Selçuklular Tarihi, s. 301.

¹¹ Sevim-Yücel, Türkiye Tarihi I, s. 139-145; Turan, Selçuklular Zamanında, s. 585-650; a.mlf., Selçuklular Tarihi, s. 301-302.

¹² Sevim-Yücel, Türkiye Tarihi I, s. 189,199, 207, 210, 218, 223, 228, 231, 233, 236, 238, 240, 260; Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 1, 39, 55, 58, 62, 67, 70, 84, 96, 104, 121, 150, 155, 169; a.mlf., Osmanlı Tarihi I, s. 117-128.

B) Fikir ve Sanat Ortamı

Anadolu'da fikir ve sanat ortamının belirlenmesinde en etkili faktör; devlet, devletin yönetici sınıfı ve kurumları olmuştur. Devletten bağımsız olarak gelişen tasavvuf ve bu düşüncenin oluşturduğu kurumlar diğer önemli bir faktördür. Bu ortam içinde Anadolu Türküne has, esnaf ve sanatkârları bünyesine toplayan bir kurum olan Ahi Teşkilatını da unutmamak gerekir.

Sanat ortamının en önemli bölümünü hiç şüphesiz anıtsal mimari oluşturur. Bu dönemde Anadolu, ilk önce kurulan küçük Türkmen beylikleri ve Anadolu Selçuklu devleti tarafından, devletin yıkılışından sonra da yerine kurulan beylikler tarafından baştan başa camiler, medreseler, kervansaraylar, şifahaneler, saraylar, surlar, köprüler ve kaleler gibi mimari eserlerle doldurulur. Büyük bir alan ve ekonomik güç isteyen bu eserlerin yapımı da yönetici kadronun hükümdar ve ailesinin, emirlerin, vezirlerin elindedir. Kervansaray yapımını genellikle sultanlar üstlenmişler, vezirler de birkaç kervansarayla bu programa katılmışlardır. Ancak vezirler asıl sünni eğitimi esas tutan medrese yapımına girişmişlerdir. Medreseler, devlet eliyle kurulup teşkilatlandırılan, maddi-manevi yardım gören, vakıfları vasıtasıyla eğitimin ücretsiz sağlanabildiği kurumlar olarak ilmi gelişmeye büyük hız kazandırmışlar, barındırdıkları ilim adamları ile fikir hayatında büyük rol oynamışlardır.

Selçuklu yöneticilerinin, ondan sonra da Türkmen beylerinin bilim ve sanat adamlarına gösterdikleri hüsn-i kabul, ayrıca kendilerinin de bilim ve sanata olan kişisel ilgileri, uygulayıcı kimlikleri, bu ortamın oluşumunda önemli etken olmuştur. Bu ilgi ve destek konusunda kaynaklar bize oldukça detaylı, ancak II. Kılıçarslan döneminden başlayan bilgiler verirler.

II. Kılıçarslan ülkesini onbir oğlu arasında paylaştırdığı zaman yüksek tahsil ile yetiştirilmiş bulunan bu şehzadelerin payitahtları da birer kültür merkezi haline gelmişti. "Dünyanın alim ve fazılları onlara başvururlar, izzet ve ikram gördükten sonra istediklerine kavuşmuş olarak geri dönerlerdi. Onların günlerinde ilmin bayrağı yücelmiş, şiirin ödülü

artmıştı. Yine onların her biri bilgide, fazilette, hattatlıkta, olgunlukta, yazmanın incelikleri konusunda zamanın incisi ve devrin seçkini idiler.”¹

Bunların arasında Koyluhisar ve Niksar meliki olan Melik Nasirüddin Berkiyarukşah, “Hürzâd ile Perinejad” hikayesini son derece güzel, akıcı, sanatlı ve mükemmel bir şekilde nazmetmişti.² Ankara meliki Muhiddin Mesud, payitahtını edebiyat ve sanat adamları ile doldurmuştu. Ankara ilk defa onun zamanında ve onun himayesinde bir kültür ve sanat merkezi olmuş, Ebu Hanife Abdülkerim Bedi, Muhyavi, Mahmud gibi şairler ve alimler onun yanında yaşamış ve bu melik hakkında şiirler yazmışlardır.³

II. Kılıçarslan, bütün oğulları gibi II. Rükneddin Süleymanşah (1196-1204)’ı da çok yüksek bir tahsil ve terbiye ile yetiştirmişti. Kardeşleri arasında en kudretlisi olan Süleyman, devrinde zekâ ve dehasıyla güzel şiirleri, edebiyat, belagat ve hat sanatındaki ustalığı ile tanınıyor, felsefe ile uğraşıyordu. Cömertliği ve iyiliği yüzünden dünyanın ileri gelen alimleri, fazılları, şairleri ve sanatkarları onun sarayına koşup, sanatlarının inceliklerini onun yüce görüşüne arz ederler, ondan çok miktarda bağış alırlardı.⁴

İbni Bibi, el-Evâmirül’l-Âlaiye adlı eserinin bir başka yerinde Sultan İzzeddin Keykavus (1211-20) hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır; “Bilginlerle dost, cahillere düşman oluşu ile tanınmış olup onun meclisi, eğlence sofrası, sarayı ve dergahı bilginler ve sanatkârlarla dolup taşardı. Edebiyatçıların risalelerine ve şairlerin kasidelerine yaptığı tenkitler ve eleştiriler inci tanelerini kıskançlığa düşürdü. Üslubu ve belagati son derece başarılı, nazım ve nesirde kelime ve deyimler kullanışı övgüye değer bir ustalıkta idi. Nüktede ve mana zenginliğinde de ödül alabilecek bir seviyeye sahipti”.⁵

Selçuklu sultanları içinde Alâaddin Keykubad (1220-1237) oldukça önemli bir yere sahiptir. Anadolu’ya en çok ilim ve kültür adamı onun zamanında gelmiştir. Bu, memleketin geniş imkanlarının diğer ülkelerdeki

¹ İ. Bibi I, s.41.

² a.mlf., s. 41.

³ Ateş, Hicri VI-VIII. Asırlarda, s. 107-109.

⁴ İ.Bibi I, s. 78-79.

⁵ a.mlf., s. 149.

sanatçıları cezbetmesi kadar, onun “sanatkârları, fazılları, alimleri, tasavvuf ehlini” desteklemesiyle de ilgilidir.⁶ Ayrıca bu dönemde bütün İslam ülkelerini etkileyen Moğol istilasının önünden kaçıp gelerek Anadolu’ya sığınanların arasında Türkistanlı, İranlı pek çok alim, sanatkâr, mütefekkir, şair, edip ve mutasavvıf vardı. Sultanın bu seçkin zümreye sarayının kapılarını açması o dönemin fikir ve sanat ortamının gelişiminde önemli rol oynamıştır.⁷ Alâaddin Keykubad, bizzat sanatçı kişiliği ile de ön plana çıkmıştır. İbni Bibi onun için, “Mimarlıkta, kuyumculukta, bıçak yapmada, bakırcılıkta, ressamlıkta ve dericilikte büyük bir bilgi ve beceriye sahipti” demektedir.⁸

Yine İbni Bibi’den, Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev (1237-1246)’in de eğlencelerinde sanatkârların bulunduğunu öğrenmekteyiz.⁹

Sultanların dışında diğer devlet adamlarının ve vezirlerin adı da kaynaklarda hem bizzat sanat uygulayıcısı hem de destekleyici olarak geçmektedir. Vezir Sadeddin Köpek mimardı¹⁰ ve devletin Emir-i mimarlık makamını da işgal ediyordu. Sadeddin Köpek gibi Emir-i mimarlık görevini üstlenen bir diğer devlet adamı Ziyaeddin Lülü’dür. Mimar olarak adına 1213 yılında elden geçirdiği Bayburt Kalesi kitabelerinde rastlanmaktadır. XIII. yüzyıl ortalarında yine Selçukluların önde gelen devlet adamlarından birisi olduğu anlaşılan Muhammed bin el-Ferec de başarılı bir mimardır.¹¹

II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemi vezirlerinden Şemseddin İsfahani de ilim ve kültür işleri ile uğraşır, Taceddin Tebriziyle ilimlerin muhtelif dallarında tartışmalar yapar, Tebrizli hattat Hoca Velîyüddin Ali ile güzel yazma yeteneğini ve hat sanatlarını daha da ilerletmek için çaba gösterirdi. Eğlence meclislerine nedimler, sanatkârlar, şarkıcılar gelir, şiirler ve kasideler okunur, Arapça ve Farsça tarihler ile çeşitli eserler üzerine konuşulurdu.¹² Emir Muineddin Pervane’nin adı da kaynaklarda “ülke yönetmekte, zorlukları aşmada, sanatı desteklemede, alimleri

⁶ a.mlf., s. 244.

⁷ Turan, Selçuklular Zamanında, s. 506.

⁸ İ.Bibi I, s. 247.

⁹ a.mlf. II, s. 53.

¹⁰ a.mlf. I, s. 363.

¹¹ Sönmez, Anadolu Selçuklu, s. 129.

¹² İ. Bibi II, s. 106-107.

korumada, adalet yaymada, kazandığı şöhreti, güneşten daha hızlı gider, felekten daha çabuk dönerdi", "vaktinin büyük bir kısmını alimlerle, fazıllarla, zahidlerle, abidlerle, irfan denizinde yüzen, araştırma çölünde ilerleyen ariflerle halvet olmaya ayırır, kutsal işlere daldı"¹³ diye geçmektedir.

İbni Bibi de Selçuklular için, "Selçuklular kültür ve edebiyat adamlarını yoksulluk vadisinden, fakirlik çölünden kurtarıp, onların yüzünü, dünyayı aydınlatan güneş gibi ağartıp, her isteklerini kalbi temiz kimselerin duası gibi geçerli kılardı"¹⁴ demektedir. Anadolu'yu ise "Gariplerin yuvası, zayıfların sığınağı, sanatkârların barınağı ve dünya yiğitlerinin yatağı olan Rum güzellik diyarı" diye tasvir etmektedir.¹⁵

Selçuklu devletinin dağılmasından sonra ise bu gelenek Beylikler döneminde de devam etmiştir. Türkmen beylikleri kısmen de olsa ilim ve kültür sahiplerine sığınak vazifesi görmüştür. Beylerin adına telif edilen eserlerin sayısının çokluğu bunun ispatıdır.¹⁶

Yöneticilerin bilim ve sanat adamlarına gösterdikleri ilgi, görev ve maddi imkan bolluğu, sanat ortamında önemli etkenlerdir. Ancak sanat eserleri belli bir iklim içinde, bir toplumun düşünce ve duygu ortamında gelişir. Anadolu Selçuklu devrinin manevi ikliminde Ortaçağ sanatının bütün çevrelerinde olduğu gibi en önemli etken dinsel inançlardır. Anadolu'da iklimi tasavvuf oluşturmuştur.¹⁷

VIII. yüzyıldan itibaren bu düşünce bütün İslam ülkelerini kaplamıştı. Suriye'de ilk zaviyeyi kuran Kufeli Ebu Haşim'den sonra, Süfyan-ı Sevri (v.168/784-85), Mısır'dan yetişen Zu'n- Nun (v.245/ 859-60), Horasanlı Bayezid-i Bistami (v.261/ 874-75), Hallac-ı Mansur (v.309/921-22) ve Cüneyd Bağdadi, bu yıllarda yetişen büyük mutasavvıflardandı. Ebu'l Kasım Abdü'l-Kerim Kuşeyri (v.465/1072-73), meşhur risalesiyle tasavvuf mesleğinin Ehl-i sünnet mezhebine uygunluğunu ispata çalıştığı gibi daha sonra Gazali (v.505/1112) birçok eserinde bu konu üzerinde durmuştu.

¹³ a.mlf., s. 199-200.

¹⁴ a.mlf. I, s. 241.

¹⁵ a.mlf., s. 457.

¹⁶ Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 210-223.

¹⁷ Ögel, Anadolu Selçuklu, s.2.

Ondan sonra Hikmetü'l- işrak sahibi Suhreverdi-i Maktul, Şahabeddin Sühreverdi, Abdülkadir Geylani (v. 561/ 1166) ve diğer mutasavvıflar yavaş yavaş mesleklerini yaymaya çalışarak binlerce mürid ve halk arasında büyük bir manevi nüfuz kazanmışlardır.¹⁸ Türklerin geniş anlamda tasavvufu benimsemeleri ise XII. yüzyılın ilk yarısında Hoca Ahmed Yesevi (v. 562/ 1166-67) ile olur.¹⁹

İslam dünyasındaki bu yoğun tasavvuf hareketinden elbette yeni yeni Türkleşen ve Müslümanlaşan Anadolu da nasibini alacaktır. Özellikle XIII. yüzyıl, tasavvufun Anadolu'da en geliştiği dönemdir. Bir yandan Selçukluların din ve mezheb konusunda gösterdikleri müsamaha, bir yandan Moğol akını, merkezi devlet düzeninin bozulması ve bunların yarattığı huzursuzluk, bu akımın gelişmesindeki en önemli etkenlerdir.

Moğol akını, Fahreddin İrâkî (v. 688/1289), Necmeddin Dâye (v.654/1256), Evhadeddin Kirmanî (v. 634/1237) gibi nüfuzlu, şair ve âlim şeyhlerin Anadolu'ya hicretlerine sebep olmuş, bunların mensub oldukları tarikatler ve fikirler, Anadolu'ya yayılmıştı. Kâzrûniyye tarikatiyle Fusûs şârihi ve meşhur süfi İbn-i Arabî'nin (v. 638/ 1240), üvey oğlu Sadreddin Konevî'nin (v. 674/ 1275), etrafında toplanan ve onun ölümünden sonra Şam ülkesine yayılan Ekberîyye tarikati ve o vakit Ahmedî denen Rifai tarikati, Anadolu'da bulunan belli başlı tarikatlardandı. Bunlardan başka Horasaniler ve Horasan erenleri denen ve eski Melâmetiyyeyle bu zümreden meydana gelen, Bâbâîlerden ayrılan, fakat Şii-bâtîni inançlara sahip olan, hatta şekil ve kıyafetleri bakımından birbirine çok benzeyen Kalenderiler, Camiler, Haydâriler, Edhemiler, Rûm Abdalları gibi zümreler, Anadolu'da kaynaşmadaydı.²⁰ Ayrıca Baba Saltuk, Yunus Emre'nin şeyhi Baba Taptuk, Sarı Saltuk halifesi Barak Baba ve Baba Bektaş da etrafına bir hayli adam toplamıştı.²¹ Ancak bütün bu yoğunluğuna rağmen XIII. yüzyıl Anadolu'sunun tasavvuf çevresine asıl damgasını vuracak olan Mevlana Celaleddin ve oğlu Sultan Veled'dir. Mevlana Celaleddin gibi bir sufinin fikirleri yüzyıllarca bütün Anadolu'yu ve İslam dünyasını etkilemiştir.

¹⁸ Köprülü, Türk Edebiyatında, s. 16-17.

¹⁹ a.g.e., s. 114-118.

²⁰ Gölpınarlı, Mevlânâ Celâleddin, s. 19-20.

²¹ a. mlf., Mevlânâ'dan Sonra, s.11.

Bu yoğun tasavvuf hareketi, halkın tasavvufa meyli, devletin yöneticilerini de bu mesleğe yöneltmiştir. Abbasi halifesi en-Nasırî din-Allâh zamanında I. İzzeddin Keykavus, Şeyh Mecdeddin İshak'ı Bağdad'a gönderip Halife'den Fütüvvet şalvarı istemiş, Halife de kendisine saltanat menşuruyla Fütüvvet şalvarı ve icazetnamesiyle siyah sarık yollamıştı. I. Alâeddin Keykubad zamanında Halife tarafından Şihabeddin Sühreverdi Konya'ya yollanmış, Padişaha at ve imâme getirmişti. Alâeddin, Şeyh'i bilginler ve sûfilerle Aksaray'da karşılamış, Şeyh giderken de Konya'ya bir saatlik mesafede bulunan Zincirli köyüne kadar refakat etmiş, Halife'ye Hristiyanlarla Ermenilerin haracından bir çok para göndermişti. Muineddin Pervane, Fahreddin Irakî'ye Tokat'ta bir zaviye yaptırmıştı. Necmeddin Dâye, bir müddet Kayseri'de oturmuş ve meşhur kitabı "Mirsadü'l-ibâd", orada yazmış, sonra Sivas'a gitmiş, oradan Irak'a geçmişti. Sadreddin Konevi, Konya'daki tekkesinde adeta bir padişah hayatı sürmedeydi.²²

Anadolu'daki bu yoğun tasavvuf hareketinin sanatın oluşumuna önemli etkisi olmuştur. Semra Ögel kullanılan geometrik kompozisyonlarla Anadolu'ya 1204-5 yıllarında gelen İbnü'l-Arabi ilişkisini şöyle değerlendirmektedir: "Anadolu'nun ilk gelişmiş yıldız kompozisyonu, ayrıca en görkemli örneklerinden birini, 1217 tarihli Sivas Darüşşifa'sı taçkapısında buluyoruz. Tabii bugüne gelemeyen eserlerin varlığını da hesaba katmalıyız. Muhyiddin İbnü'l-Arabi'nin 1204-5 tarihlerinde Anadolu'ya geldiği düşünülürse, sanatçılara onun çevresinde oluşan tasavvuf ortamının yön vermesi için 1205-1217 uygun bir gelişme ve örnek çizmede yıldız sistemi üzerindeki çalışmalara ağırlık veren hazırlık devresidir."²³

Ancak bütün bu tasavvuf hareketinin içinde, tasavvuf sanat ilişkisi söz konusu olduğunda Mevlana'dan ve Mevlevilikten ayrıca bahsetmek gerekir. Mevlana Konya için bir manâ ve din adamı olmakla kalmamış, çevresine toplanan müridleriyle bir kültür ve sanat çevresi yaratmıştır. Bu

²² a. mlf., Mevlânâ Celâleddin, s.20.

²³ Ögel, Anadolu Selçuklu, s. 108.

çevre çok sayıda hattat, müzehhip, ressam, mimar, şair, musikişinas ve tabib yetişmesini sağlamıştır.

Kaynaklar bu çevreye mensup sınırlı sayıda sanatçı ismini bize vermektedir. Bu dönemin ünlü fikir adamı Ahmed Eflâkî (v. 1360) Menâkibu'l- Arifin adlı eserinde şöyle anlatmaktadır;

“Zamanın kraliçesi, dünyanın hanımı ve sultanın karısı olan Gürcü Hatun, Mevlana hanedanının muhiplerinden ve has müritlerindendi. Daima Mevlana'nın verdiği şevkin ateşi içinde yanıyordu. Tesadüfen Kayseri'ye gitmek istedi. Sultan onu reddetmezdi; çünkü o kadın, seçkin ve metin rey sahibi bir kadındı. Fakat Gürcü Hatun, Mevlâna hazretlerinin ayrılığı ateşinin yüküne tahammül edemezdi. O zamanda resim yapmada ikinci bir Mâni olan bir ressam vardı. Kendi sanatı hakkında “Mâni, bizim resmimiz karşısında âciz kalır” derdi. Buna “Aynüddeve-i Rumi” derlerdi. Sultan, Mevlana'nın resmini bir kağıda çizmesi için ona hediyeler verdi. Yollarda Gürcü Hatun'a can yoldaşı olması için resmin son derece güzel yapılmasının icab ettiğini söyledi”²⁴.

Eflâkî eserinin bir başka yerinde dönemin ressamları ve resim hakkında şu bilgileri vermektedir;

“Ressam Kaluyan ve Aynuddevle Rumdular. Resim sanatında ve tasvirde eşleri ve benzerleri yoktu. Mevlana'nın müridi olmuşlardı. Kaluyan bir gün şöyle anlattı: İstanbul'da bir levha üzerine Meryem ve İsa'nın resmini yapmışlardı. Bu resim İsa ve Meryem gibi emsalsizdi. Dünyanın her tarafından ressamlar gelmiş, onun gibi bir tasvir yapmamışlardı. Bunun üzerine Aynüddeve o resimleri görmek hevesiyle yola koyuldu. İstanbul'da o resimlerin bulunduğu manastıra geldi. Bir gece fırsat bularak o resmi koltuğuna alıp kaçtı. Aynüddeve resmin hikayesini olduğu gibi anlattı. Mevlana: Getir de o ruh arttıran resmi ben de seyredeyim dedi”.²⁵

Şeyh Bedrettin-i Yavaş-i Nakkaş el-Mevlevi²⁶ nin adı Mevlana'nın en yakın ve makbul müritlerinden ²⁷ ve ilahi dost ²⁸ diye geçmektedir.

²⁴ Eflâkî I s. 400-401.

²⁵ a.mlf., s. 489.

²⁶ a.mlf., s. 154.

²⁷ a.mlf., s. 234.

²⁸ a.mlf., s. 273.

Hattat Mevlana Nizameddin adı ise kaynakta iki farklı yerde geçer:

"Onu katiplerin sultanı ve zamanın ikinci bir İbn-i Bevvabi ve İbn-i Muklayi Hani'nin göz bebeği hattat Mevlana Nizameddin'e vermek istediler."²⁹ "Hediye Hatun'u Nizameddin-i Hattat'a nikahladılar"³⁰

Şeyh Mahmud-i Neccar³¹ Şeyh Sinaneddin-i Neccar³² ve Bedreddin-i Neccar³³, Eflaki'nin kaydettiği isimlerdendir.

Aynı çevreye mensup Şeyh Bedreddin-i Tebrizi ise, Mevlana'nın türbesinin mimarı olup, muhtelif fenleri bilen bir adamdı³⁴. Bu isimlere Alaeddin-i Siryanuş'u, Şahabettin'i, Keluk Bin Abdullah'ı, Konyalı Ahmet'i, Akşehirli Hacıyülmevleviyi ekleyebiliriz³⁵ Müzehiplerden Muhlis bin Abdullah, Yusuf bin İsa, Celalettin Yusuf, Hasan bin Osman, Mehmet bin Kutlu, Hasan bin Ahmet, Osman bin Abdullah, Ahmet bin Mehmet bu çevreye mensup sanatçılardandır³⁶

Mevlevilerin güzelliğe, sanata olan bu yakınlıklarını inançlarında aramak gerekir. Mevlevi kaynakları bize bu konuda birçok ipucu vermektedir. Özdeyiş, Kelâm-ı kibâr ve hadis-i kudsilerden oluşan bu düşünceleri ifade eden sözleri şu şekilde sıralayabiliriz;

" O güzeldir, güzelliği sever."³⁷

"Güzeli çirkinleştirebilir miyim? Rab değilim ya; çirkine de bir aynayım ben, güzele de."³⁸

"Müslümanların güzel gördüğü şey, Tanrının yanında da güzeldir."³⁹

"Yüce Tanrı, kendi sanat ve sıfatını göstermek isteyince dünyayı yarattı. Kendi zatını göstermek isteyince de Adem'i yarattı."⁴⁰

"Hiçbir sanat, aletsiz düzene girer mi?"⁴¹

²⁹ a.mlf, II, s. 156-157.

³⁰ a.mlf., s. 158.

³¹ a.mlf. I, s. 256, 296,330,382,408,409.

³² a.mlf., s. 223-224.

³³ a.mlf., s. 271.

³⁴ a.mlf., s. 138, 236,237,374.

³⁵ Uzluk, Mevlevilikte Resim, s. 26-37.

³⁶ a.g.e., s. 37.

³⁷ Mesnevi II, s. 23.

³⁸ a.g.e., s.386.

³⁹ Eflaki I, s.470.

⁴⁰ a.mlf., s.476.

⁴¹ Mesnevi I, s. 465.

"Her sanatın her h nerin aslı, temeli, hayalden, arazdan, düşünceden başka nedir ki?"⁴²

"Dünyada her hüner, her sanat bir düşünceyle durmada, olmada."⁴³

"Sanat nasıl olur da sanatkardan ayrılır? Hiç var olan, varlıktan başka bir yerde oturur mu?"⁴⁴

"Ustasız bir sanat öğrenmeye giren, şehirde de alay konusu olur, köyde de."⁴⁵

"Kimseye bakmam ya, baksam bile bahanedir o, gene sensin baktı ım.

 ekerde de, çapta da senin sanatına a ıkım ben; ateşe tapan gibi sanat eserine açık olur muyum hiç?

Tanrı sanatına açık olan, ı ıklıdır, parlar durur..... Sanat eserine açık olansa kafir olur."⁴⁶

"Bütün sanatlar, iyice bil ki vahiyden meydana gelmiştir; önce böyledir; sonra akıl bir şeyler katar ona.

Bak da g r, bu i ler,  u aklımızla olsaydı sanat, ustasız   renilebilirdi.

Düzenle kılı kırk yarar akıl; ama hiçbir sanat da ustasız   renilemez.

Sanat bilgisi bu akılla olsaydı, ustasız olarak bir sanat   renilirdi elbette."⁴⁷

"İnsanın her duygusu, ayrı şeyler duyar; başka duyguların duyduklarından da haberi yoktur; her usta sanatkarın, başka sanatkarların sanatlarında acemi olmaları, o sanattan haberleri bulunmaması gibi hani."⁴⁸

"A akıllılar, sanatlar elde etmeye bakın, bunun için yardımla ın; ama her sanatı ehli olan temiz, büyük bir kişiden   renin."

"Bilgi bellemenin yolu, söz d r; bu sözle olur; sanat bellemenin yoluysa i tir".⁴⁹

"Her sanat sahibi, sanatını göstermek için yokluğu arar.

Mimar yapılmamış bir yer, yıkılmış, tavanları c km   bir yurt arar."⁵⁰

⁴² a.g.e. II, s.164.

⁴³ a.g.e., s.169.

⁴⁴ a.g.e., s.175.

⁴⁵ a.g.e. III, s. 69.

⁴⁶ a.g.e., s. 176.

⁴⁷ a.g.e. IV, s.197.

⁴⁸ a.g.e.,s. 338.

⁴⁹ a.g.e. V, s.186.

⁵⁰ a.g.e. VI, s. 205.

"Sanatı gören gözler olmasaydı, ne gökyüzü olurdu, ne yeryüzü gülerdi.

Sen olmasaydın, sözü, işin keskin görür göz için olduğunu bildirir.

Fakat halk, kadın aşkından, yemek sevdasından kurtulup da nerden Tanrı sanatına aşık olacak?"⁵¹

"Sen de her solukta dolmadasın, boşalmadasın; öyleyse bil ki O'nun sanat elindesin.

Bir gün olur da, gözündeki sır bağı çözülür, kalkarsa, sanatın, sanatkârın elinde ne hallere girdiğini görürsün."⁵²

"Ulu Tanrı bunca sanat meydana getirdi, kudretini gösterdi de bir gün iki canı kalıba alıştırdı; bu Tanrının hikmeti."⁵³

"Düşünceler, sanatlar, hünerler, senin aşkından bir renk almış da güzelleşmiştir."⁵⁴

"Bütün şekillerde, suretlerde onun sanatı var, onun eseri var; ey karınca, gecen hayırlı olsun, hoş geçsin; ey yılan esenlik sana"⁵⁵

"İnsan, bir hüneri, bir sanatı bıraktı mı tabiatı, bir başka işle, bir başka sanatla oyalanmaya koyulur."⁵⁶

"Sanat pazarında düşünce yoktur, düşünceden dışarıdır orası, böyle bil bunu; a atmosfere kapılan, onun maskarası kesilen, eserleri seyret"⁵⁷

"Sanattan geçeyim de sanatkâra ulaşayım; hâşâ, hiçbir engel beni zebûn edemez.... Tanrı mutfağı, yemeklerle dopdoludur; niceye bir ıssı suyu yeter bulacakmışım."⁵⁸

Mevlana'nın eserlerinde bu beyitlerin dışında tezhip ve nakışlı ilgili beyitler de vardır;

"Mushaftaki tezhipli aşır başlıklarını kesti o pis karı, yüzüne yapıştırmaya başladı."⁵⁹

"Sekiz cennetin nakışları parladıkça, onların gönül levihlerine vurur, orada görünür."⁶⁰

⁵¹ a.g.e., s. 241.

⁵² a.g.e., s. 493.

⁵³ Fihi ma fih, s. 192.

⁵⁴ Divan-ı Kebir I, s. 213.

⁵⁵ a.g.e. II, s. 98.

⁵⁶ a.g.e., s. 362.

⁵⁷ a.g.e., s. 364.

⁵⁸ Rubailer, s. 140.

⁵⁹ Mesnevi VI, s. 197.

⁶⁰ a.g.e. I, s. 569.

"Kadı dedi ki: Oğul, önce tavanı durdur da ona hayır-şer, bir nakış işleyeyim."⁶¹

"Anlam gözetenlerin kıblesi sabırdır, dayançtır, görünüşe tapanların kıblesi, taştaki nakış."⁶²

Bütün akılların hekimliği, aşkın çizdiği nakışlardır; bütün gönül alan güzellerin yüzleri, aşkın yüzüne bir perdedir.⁶³

"Ev, nakışlarla, resimlerle süslüdür ama, sen onu yık, defineyi ara, bul, sonra o defineyle gene yap onu.

Resimlerle, düşüncelerle, hayallerle dopdolu olan bir ev yok mu; ondaki bu resimler, bu nakışlar, kavuşma definesine çekilmiş perdedir.

Şu gönülden resimler, hayaller coşup duruyor hani, bunlar definenin, altınların parıltılarıdır."⁶⁴

Nakışsızlıktaki nakışları, şekilsizlikteki şekilleri gör. Her şeklin yüzlerce rengi, yüzlerce kokusu var. Azıksızlıktaki azığa bak, her dalda bir İrembağ."⁶⁵

Şu dünyanın bütün resimlerinden, nakışlarından gözümü de yumdum, ağzımı da; bu yüzden de renksiz, kokusuz, şaşılır bir ressamlık belledim."⁶⁶

"Er ol da gönül aynanı cilâla, oraya vuran yazıları, nakışları oku; altı yanda, nakışsız, cihetsiz, türlü nakışlarla türlü yazılarla bezenmiş."⁶⁷

"Yüzünün ateşiyle ateşle gönlümü, gönlümün ateşinden bir yalım al, sal şu nakışlarla bezenmiş gökyüzüne, alevle gönülleri."⁶⁸

"Şu gönül tavanlarındaki nakış, resim, ne nakış, ne biçim resim; görülmemiş bir şey, görülmemiş; yücelerde nakşedilmiş Tanrım."⁶⁹

"Bana diyorsun ki; Öze bak, kaplan şeklini, kaplan nakşını bırak."⁷⁰

"Nakkaşların nakşını, ressamların yaptıkları resmi nerden bileceksin sen? Sen bir şekilden ibaretsin, bir bedensin ancak; canı ne bileceksin sen?"⁷¹

⁶¹ a.g.e. VI, s. 229.

⁶² a.g.e., s. 290.

⁶³ a.g.e., s. 298.

⁶⁴ a.g.e., s.507.

⁶⁵ Divan-ı Kebir I, s. 100.

⁶⁶ a.g.e., s. 101.

⁶⁷ a.g.e., s. 258.

⁶⁸ a.g.e. II, s. 145.

⁶⁹ a.g.e. III, s. 37.

⁷⁰ a.g.e. VI, s. 138.

⁷¹ a.g.e., s. 355.

Resim ve Ressamlık Mevlana'nın oldukça ilgisini çekmiş, Mesnevi'de bununla ilgili hikayeler kullanmıştır; Kazvinli'nin omuzuna dövmeyle arslan resmi yaptırmayı, iğne yüzünden pişman oluşu⁷², ressamlık bilgisinde Rum ülkesi ressamlarıyla Çinli ressamların bahse girişmeleri⁷³ bir habercinin Musul padişahının halayığını, Mısır halifesine övmesi, kağıda yapılmış resmini göstermesi ve resmi gören Mısır halifesinin şaşırıp kadehi elinden düşürmesi ve büyük bir orduyu kızı alması için Musul'a yollaması,⁷⁴ Mesnevi'nin sevilen hikayelerindendir. Diğer bir hikaye ise genç şehzadelerin, Zâtü's- Suver kalesindeki köşkte, Çin padişahının kızının resmini görmeleri, üçünün de akıllarının başlarından gitmesi, kendilerinden geçmeleri; bu kimin resmi diye araştırmaları⁷⁵ anlatılmaktadır.

Hikayelerin dışındaki beyitlerde de Mevlana, resim ve ressam kavramına sık sık yer vermiştir;

"Herkesin sevgilisine uygun bir resimdir, yapıyorsun; okuma yazma bilmiyorsun ama içyüzden bir ressamısın âdetâ."⁷⁶

"Resim nasıl olur da ressamla savaşa girer?"

"Resim, ressamın, kaleminin önünde, ana karnındaki çocuk gibi âcizdir; ona, onun dileğine bağlanmıştır.

Bütün yaratıklar Tanrı gücüne karşı, iğne önündeki gergef gibi âcizdir.

Tanrı gücü, gergefe kimi şeytan resmi işler, kimi insan, kimi sevinç nakşeder, kimi gam."⁷⁷

"Bir kağıda gamlı bir adam resmi yapsan, o resmin ne gamla bir alış verişi vardır, ne neşeyle.

Resmi gamlıdır ama resmin gamdan haberi bile yoktur; resmi güler ama güldüğünden haberi yoktur ki"⁷⁸

"Resim, ressama, beni kusurlu yaptın diye söz mü söyleyebilir? Ona o ayıbı, o husûsu veren zâten ressamdır."⁷⁹

⁷² Mesnevi I, s. 514.

⁷³ a.g.e., s. 566-568.

⁷⁴ a.g.e. V, s. 578.

⁷⁵ a.g.e. VI, s. 551.

⁷⁶ a.g.e. I, s. 34.

⁷⁷ a.g.e., s. 154.

⁷⁸ a.g.e., s. 473.

⁷⁹ a.g.e., s. 519.

"Gönül aynası arındı, tertemiz oldu mu, sudan, topraktan dışarı, şekiller görürsün. Hem resmi görürsün, hem ressamı; hem devlet yaygısını seyrederdin, hem yayanı."⁸⁰

"Bir kimyager, bir hekim, bir şair, bir marangoz, bir ressam vardır ki ondan üstünü olamaz. Bunlar da kendi sanat ve mesleklerinde kutuptur."⁸¹

"Bir ressam, iki çeşit resim yapsa, biri temiz, güzel, öbürü çirkin bir resim olsa...

Yusuf'un resmini, hûri gibi yaratılışı hoş bir güzelin resmini yapsa, bir de çirkin ifritlerin, şeytanların resimlerini yapsa....

İki çeşit resim de, onun ustalığındandır; çirkinliğinden değil, hünerindendir.

Çirkinini pek çirkin yapar; bütün çirkinlikleri onun çevresine örer.

Böylece de hünerinin ululuğunu belirtir; ustalığını inkar eden de rezil olur gider.

Çirkinin resmini yapmayı bilmezse sanatı noksandır o ressamın; bu yüzden Tanrı, hem ateşe tapanın yaratıcısıdır, hem özü temiz inanç sahibinin".⁸²

"Resim ressama pençe vurmaya kalkışırsa kendi sakalını, kendi bıyığını yolar."⁸³

"Çirkin resim, ressamın çirkin oluşundan değildir; çirkinin resmini de yapabildiğine delildir.

Hatta ressamın gücünü gösterir o; demek ki hem çirkinin resmini yapabiliyor, hem güzelin resmini."⁸⁴

"Hiç, resimler, öyle bir ressamı sınavabilirler, öyle bir ressama buyruk yürütebilirler mi?

Resim, bir sınavı bilse, görse bile, resimdeki o bilişi, o görüşü gene ressam çizmedi mi?

Ressamın bilgisindeki resimlere karşı bu çizdiği resmin ne kadri vardır ki?"⁸⁵

"Hiçbir ressam var mıdır ki yaptığı resim, bir fayda ummadan, ancak resim yapmak için olsun.

Konukların ulu kişilerin gönülleri açılsın, kederden kurtulsunlar diye yapar.

Çocukların sevinmesini, dostların, o resimlere bakıp geçmiş, gitmiş dostları hatırlamasını diler.

Hiçbir hattat, yalnız yazı yazmak için okunmasını dilemeden hünerini gösterir, yazı yazar mı?

⁸⁰ a.g.e., s. 22-23.

⁸¹ a.g.e. II, s. 144.

⁸² a.g.e., s. 366.

⁸³ a.g.e. III, s. 98.

⁸⁴ a.g.e., s. 177.

⁸⁵ a.g.e. IV, s. 55.

Görünen nakış, resim, görünmeyen nakış ve resim içindir; o da bir başka görünmeyen nakış ve resim için var olur⁸⁶

"Resimden ayrılmak, sana güç geliyor; peki ressamdan ayrılmak, ne kadar güç gelecek"⁸⁷

"Ona karşı edebini takınırsın; fakat neden dersin, hiç aldırış etmiyor bana?

Bu güzel resim neden sorularıma cevap vermiyor, neden selamımı almıyor."⁸⁸

"Sen bilmiyor musun, seni bezeyen, seni resmeden ressamın, nakkaşın kim?"⁸⁹

"Yüzünü resmedenden yüz çevirmiştin hani; çünkü bir resme dalmıştın da onunla gönlünü eğliyordun."⁹⁰

"O ressam, güzelliğe hüküm yürütür, güzelim resimler yapar."⁹¹

"A aç gözlü, aşağılık kişilerin bir şey belletmesi, kerpiç parçasına ince resimler yapmaya, nakışlar çizmeye benzer.

Kendine aşkı öğret, görüşü bellet, çünkü bu, taşta resim yapmayı, nakış çizmeyi andırır."⁹²

"Resimler, ister haberi olsun, ister olmasın, hepsi de ressamın elindedir, o elden çıkar"⁹³

"Sana karşı güzellerle çirkinler, iğnenin önündeki resme benzerler; dilersen kağıda, o iğneyle güzel bir resim yaparsın, dilersen çirkin; sonra da onları ölümle, hastalıklarla yırtar atarsın...

Resimler, aynı kaleminden çıktıklarını bilselerdi her resim, öbürüyle sütle bal gibi kaynaşır, birleşirdi."⁹⁴

"Ey canımız içinde gizli şekiller yapan ressam, senin aydan, güneşten başka daha yüz binlerce resimlerin var."⁹⁵

"Ressamım, her an bir güzel resmi yaparım, fakat seni gördüm mü bütün yaptığım resimleri huzurunda yırtar, bozarım."⁹⁶

⁸⁶ a.g.e., s. 399-400.

⁸⁷ a.g.e., s. 441.

⁸⁸ a.g.e., s. 487.

⁸⁹ a.g.e. V, s. 100.

⁹⁰ a.g.e., s. 258.

⁹¹ a.g.e., s. 474.

⁹² a.g.e. IV, s. 491.

⁹³ a.g.e. VI, s. 493.

⁹⁴ Divan-ı Kebir I, s. 109.

⁹⁵ a.g.e., s. 336.

⁹⁶ a.g.e. II, s. 117.

"Şu şekiller, hep izinin tozu belirmiyen bir ressamın varlığına delil, kem gözden gizli, tâ izi belirmiyen ressama varalım."⁹⁷

"Resim, ressam nasıl yaparsa öyle olur."⁹⁸

"Resim nasıl olabilir? Ressamın fikrine uygun olur ancak."⁹⁹

"Akılsız, aptal toprak, onun sayesinde can resimleri yapan bir ressam kesildi."¹⁰⁰

"A resim, ressama gittin; a can, canlar canına vardın."¹⁰¹

"Halkın şu görünüşünü, hep şekilden, resimden ibâret; kimde can var, can bilir ancak onu."¹⁰²

"Sen, hiçbir resim gördün mü ki ressamdan kaçsın? Sen, hiçbir Vâmık gördün mü ki Azrâ'dan usansın?"¹⁰³

"Coşup köpüren, kabarıp coşan uçsuz-bucaksız bir denize benzeyen aşkı, şekilsiz sayma; şu resimler, şu şekiller, zâti hep aşkın resimleri, aşkın şekilleri."¹⁰⁴

"Hangi resmi yaparsan yap; ressam gibi, kalem gibi başta o gelir."¹⁰⁵

"Ben dağım; sesim-sözüm, sevgilinin sesidir, sözüdür.

Ben bir resimim, ressamım o güzeldir.

Sanıyor musun ki söz, benim sözüm; hayır; anahtar kilide sokulur da açılırken ses verir ya, tıpkı öyledir benim sözüm."¹⁰⁶

"Yüzünü resmeden, Tanrı olmasaydı seni resmeden usta, güzelliğine şaşırır kalırdı... Sevginin dağı canda olmasaydı aşkınla can vermek, pek kolay olurdu."¹⁰⁷

"Şekil, resim, şekli yapandan, ressamdan ayrı değildir; ressam da resimsiz ressam olamaz amma resim, parça-buçuktur, ressamısa tûmdür-temeldir."¹⁰⁸

⁹⁷ a.g.e., s. 389.

⁹⁸ a.g.e. III, s. 124.

⁹⁹ a.g.e., s. 126.

¹⁰⁰ a.g.e., s. 350.

¹⁰¹ a.g.e. V, s. 347.

¹⁰² a.g.e., s. 379.

¹⁰³ a.g.e., s. 384.

¹⁰⁴ a.g.e. VII, s. 327.

¹⁰⁵ a.g.e., s. 489.

¹⁰⁶ Rubailer, s. 45.

¹⁰⁷ a.g.e., s. 215.

¹⁰⁸ Fîhi ma fih, s. 119.

Resim ve ressam konusuna ¹⁰⁹ bütün eserlerinde yer veren Mevlana'nın severek kullandığı diğer bir konu da hamam camekanlarına çizilen resimlerdir;¹¹⁰

"Doğru yanlış, bir maksadı yokken hiçbir kimse ne hamama bir resim yapar, ne birşey boyar."¹¹¹

"Onun aşk hamamında canlara örtü yoktur; hamam resmi değilim, ne diye camekânda durayım ben?"¹¹²

"Hamam resmi değilsen can iste; şekle aşık oldukça nerden can bulacaksın."¹¹³

Oğlu Sultan Veled de babası Mevlana Celaleddin gibi sanatla ilgili temaların üzerinde durmuş, resim-ressam, çirkin resim- güzel resim, bir sanatın ustasından öğrenilmesi gerektiği gibi konuları eserlerinde işlemiştir.¹¹⁴

Anadolu'daki fikir ve sanat ortamı bu kadar canlı, hareketli, yaratıcı ve sıra dışıdır. Bu ortamı şekillendiren kurumlara Ahi örgütlerini de eklemek gerekir. Anadolu esnaf ve sanatkârlarını tek bir örgüt içine toplayan, onların organize olmalarını, mesleki ve ahlaki açıdan eğitilmelerini, karşılıklı dayanışma içinde olmalarını sağlayan bu örgüt, XIII. yüzyıl başlarında Ahi Evran Şeyh Nasırüddin (1172-1262) tarafından kurulmuştur.

Ahiler örgüt içinde, uyacakları tüzük ya da yönetmelikleri Fütüvetnâmelerin yardımı ile belirlemişlerdir. Anadolu'lu bir Türk olan, Harputlu İlyas oğlu Nakkaş Ahmed'in XIII. yüzyıl başlarında Arapça olarak Abbasi halifesi Nâsır Lidinillah'ın oğlu Abu'l Hasan Ali için yazdığı

¹⁰⁹ Resim ve Ressam konusu ile ilgili diğer beyitler için;

Mesnevi V, s. 498, Mesnevi VI, s. 24, 540; Divan-ı Kebir I, s. 151,176,307,335; a.g.e. II, s. 174, 190,342,364,409,429,446,472; a.g.e. III, s. 165,173,186,295,352,444; a.g.e. IV, s. 141,228,291, 315,418; a.g.e. V, s. 166,305,402,409,412,442,451,481; a.g.e. VI, s.178,203,276; a.g.e. VII, s. 10, 24,35,95,163,262,353,396,480,618; Rubailer, s. 63,151,182,187,197,215, Macalis'i Sab'a, s. 44, 97; Fihi ma fih, s. 134.

¹¹⁰ Hamamların giriş kısmındaki camekanlara resimler yapıldığını, bu resimler içinde bilhassa şeytan resminin bulunduğunu Sa'di-i Şirazi'nin "Büstân" ından da anlamaktayız: Birisi, rüyasında güzel bir delikanlı görür, kim olduğunu sorar. Genç, Şeytan'ım der. Adam, seni hamamlarda pek çirkin, öfkeli bir şekilde yapıyorlar der. Şeytan güler, ne yapayım der, kalem düşmanın elinde. Mesnevi IV, Açılama s. 138.

¹¹¹ Mesnevi IV, s. 419.

¹¹² Divan-ı Kebir V, s. 445.

¹¹³ a.g.e. VII, s. 62; Hamamla ilgili diğer beyitler için; Mesnevi IV, s. 486-87, a.g.e. V, s. 585, a.g.e. VI, s. 231; Divan-ı Kebir I, s. 192, a.g.e. II, s. 63,102, 178; a.g.e., IV, s. 110,305, a.g.e. V, s. 292,396; a.g.e., VII, s. 321, 523.

¹¹⁴ Uzluk, Mevlevilikte Resim, s. 13-16.

“Tuhfetu'l-Vesaiye” adlı eseri, Anadolu’da yazılmış en eski Fütüvetnâmedir.¹¹⁵ Bu Fütüvetnâme’yi yazanın Harputlu bir nakkaş olması ve örgüte mensup meslek gruplarının arasında kitap ciltlerinin¹¹⁶ de adının geçmesi, kitap sanatlarıyla uğraşanların Ahi örgütlerine mensup olduklarını göstermektedir.

¹¹⁵ Çağatay, Ahilik Nedir, s. 14, 97.

¹¹⁶ a.g.e., s. 36.

C) Kütüphaneler, Kitap Koleksiyonları ve Telif Edilen Eserler

Anadolu'da XII. yüzyıl başlarında ilk kurulan beyliklerde mütevazı ölçülerde de olsa kitaba ilgi duyulduğunu, beylerin kendi adlarına kitap telif ve istinsah ettirdiklerini bugüne ulaşabilen örneklerden anlıyoruz.

494-498 (1101-1105) tarihleri arasında İbnu'l- Kemal olarak ünlenen İlyas b. Ahmed el- Kayseri tarafından telif edilen ve Danişmend oğulları devletinin kurucusu Melik Ahmed Gazi'ye ithaf edilen Keşfu'l-Akabe¹ ile 510 (1116) tarihinde Saltuklu emirlerinden Ziyaeddin Gazi için Erran'daki Duvin şehrinde istinsah edilen Kitab'ül- hidâye fi't-tıbb² adlı eserler XII. yüzyılın karışık siyasi ortamında dahi Türk beylerinin birer kütüphaneye sahip olduklarını düşündürmektedir. XII. yüzyıl sonlarında ise Artuklu Beyliği yönetimindeki Diyarbakır'da 140.000 cilt kitap bulunduğu bilinmektedir.³ Ayrıca Artuklu emirleri için istinsah edilmiş kitaplar, diğer beyliklere oranla daha fazla sayıda günümüze gelmiştir.⁴ Bu kitapların arasında sanat değeri yüksek minyatürlü yazmalar da vardır.⁵

Anadolu Selçuklu devletinde ise sultanların ve yönetici sınıfın bilime ve kültüre gösterdikleri ilgi ve himaye saray çevresinde büyük bir kültür muhitinin oluşmasını sağlamıştır. Toplantılarında ve davetlerinde çevrelerinden bilim adamlarını ve sanatçıları eksik etmeyen sultanların kitaba özel bir ilgi duydukları muhakkaktır. Örneğin Sultan Alâaddin Keykubad'ın sık sık "Kimya-yı Saadet" ile Vezir Nizamü'l-mülk'ün "Siyerü'l-mülük"unu okuduğunu⁶ Daye adıyla bilinen Necmeddin Razi'nin yazdığı "Mirsadü'l-ibâd" adlı eserinden dolayı sultanın müellifine iltifatlarda bulunduğunu ve ona büyük bir servet ödediğini biliyoruz.⁷

I. İzzeddin Keykavus'a takdim edilen Enisü'l- kulüb (Süleymaniye Küt. Ayasofya 2984), Tiflisi tarafından II. Kılıçarslan'a ithaf edilen rüya tabirnamesi, III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in okuması için yazılan İbn-i

¹ Ateş , Hicri VI-VIII. Asırlarda, s. 122-24; Bayram, Anadolu'da Telif Edilen, s. 12.

² Sütner, Selçuklular Devrinde, s. 23-26.

³ Tanındı, Türk Minyatür, s. 3.

⁴ Ünver, Dioskorides'in Renkli Minyatürü, s. 1; a.mlf., İstanbul'da Dioscorides, s. 129-134; a.mlf., Artuklu Kütüphaneleri, s.221-224; a.mlf., Quelques Nouveaux, pp. 585-588.

⁵ Tanındı, Türk Minyatür, s. 3-5; Çağman, Anadolu Türk, s. 984.

⁶ İ. Bibi I, s. 246.

⁷ a.mlf., s. 253.

Bibi'nin Selçuknamesi (Süleymaniye Küt. Ayasofya 2985) Celaledin Karatay'ın okuması için hazırlanan Kur'an-ı Kerim (Konya Mevlana Müzesi İhtisas Küt. 3407) Alâaddin Keykubad'a ithaf edilen Mirsad'ül -ibâd gibi eserler Selçuklu sultan ve yöneticilerinin saraylarında bulunan özel kütüphanelerinin bir kanıtıdır.

Ancak bütün bu ilgiye rağmen sultan ve vezirler adına, onların okuması için telif ya da istihzah edilmiş çok az sayıda kitap günümüze ulaşabilmiştir. Bu, belki de Cimri isyanı sırasında isyancıların Konya'da saltanat sarayının bütün mal ve hazinelerini yağmalamalarıyla açıklanabilir. Bu isyanda emirlerin, sultanların hazinelerinden, definelerinden bir çoğu soyulmuştu.⁸

Yönetici sınıf için saraylarda kurulan kütüphanelerin dışında asıl büyük kitap koleksiyonları medreselerde oluşmuştur. Anadolu Selçukluları devrinde Konya'da ilk Selçuklu kütüphanesi, Şemseddin Altunapa tarafından yaptırılan medresenin içinde kurulmuştur. II. Kılıçarslan'ın oğlu Rükneddin Süleymanşah zamanında 598 (1202) tarihinde yazılan medrese vakfiyesi, Altunapa medresesinde (ilk mütevellisinin adından ötürü İplikçi Medresesi diye de anılır) bir kütüphane olduğunu, mütevelli ve nâzırın her yıl vakıf gelirlerinden ayrılan yüz dinar (dirhem) ile oraya layık kitaplar satın alıp vakfetmelerini, isteyenlerin her kitabın karşılığı olan bir kıymetle parayı kütüphaneciye (hâzinû'l-kütüb) verip ödünç olarak kitap alabileceklerini ve sonra kitap teslim edilince paranın iade edileceğini de kaydetmektedir.⁹ Bilginlerin, müderrislerin, öğrencilerin ve diğer okuyucuların kitap ihtiyaçlarını kolayca karşılayarak onlara gerekli kütüphane hizmetini sağlama amacıyla olan kurum, medresenin zengin vakıflarından gereğince yararlandırılmıştır.¹⁰

Sahip Fahreddin Ali'nin Sivas'taki meşhur Sâhibiyye Medresesi'ne ait olan vakfiyesinde medresenin bir kütüphanecisi olduğu kayıtlıdır.¹¹ Sivas'taki Burûciyye Medresesi'nin vakfiyesinden alınmış küçük kitabe,

⁸ Aksaraylı, s. 205.

⁹ Turan, Selçuklu Devri Vakfiyeleri I, s.202.

¹⁰ Can, Selçuklular Devri, s. 50.

¹¹ Turan, Selçuklu Devri Vakfiyeleri I, s. 202.

medresede bir kütüphane ve bir kütüphane memurunun varlığını göstermektedir.¹² Sivas Gök Mederese vakfiyesi'nden yine burada bir kütüphanenin ve kütüphanecinin olduğunu görüyoruz.¹³ Süheyl Ünver, kitaplar üzerinde gördüğü kayıtlardan, kütüphane olan medreselere Akşehir Sahib Ata ile Aksaray'daki Fahreddin kütüphanelerini eklemektedir.¹⁴ Bütün bu bilgilerin ışığı altında Selçuklu medreselerinde birer kütüphane olduğunu düşünmek gerekir.¹⁵

Konya'da şehrin dış kalesinin Ahmedik kapısı dolaylarında Selçuklu vezirlerinden müstevfi Emirü'l- Hac oğlu Ebu's- Senâ Mahmud tarafından 670 (1271)'de Nizamiye Hankahı kütüphanesi kurulmuştur.¹⁶ Yine onüçüncü yüzyılda Sıraceddin Urmevi soyundan Bedreddin Mahmud'un eşi Kutlu Melek Hatun da Konya Atabekkiye Medresesi önüne yaptırdığı Dârü'l- Huffâz içinde bir kütüphane kurmuştur.¹⁷ Selçuklu dönemi kütüphanelerinden biri de III. Alâeddin Keykubad tarafından Uluborlu'da kurulmuştur.¹⁸

Medreselerin dışında mescitlerde de kitap bulunmaktaydı. Eflaki, Moğol istilaşı sırasında mescitlerde bulunan ondörtbin Kur'an metninin yandığını söylemektedir.¹⁹

KMM., İhtisas Kütüphanesinde 3407 no'da saklanan, vezir Karatay'ın okuması için hazırlanmış bir Kur'an-ı Kerim'in ilk sayfasında kitabın Alâeddin Türbesi'nden geldiği kayıtlıdır ki bu kayıd da bize türbelerde dahi kitap bulundurulduğunu gösterir.²⁰ Ayrıca Oktay Aslanapa kervansarayların çoğunda da kütüphane bulunduğunu belirtmektedir.²¹

Bu dönem kütüphanelerinin en önemlisi hiç şüphesiz ünlü bilginlerden Sadreddin Konevi'nin, dış kalenin Çeşme Kapısı yakınında kurulan cami ve türbesiyle beraber olan kütüphanesidir. Cami kapısı

¹² Uzunçarşılı - Nafiz, Sivas Şehri, s. 112.

¹³ Bayram - Karabacak, Sahip Ata, s. 53.

¹⁴ Ünver, Selçuklular Zamanında, s. 642.

¹⁵ Turan, a.g.e., s. 202; Ünver, a.g.e., s. 643.

¹⁶ Oral, Kitap Kitabeleri, s. 5.

¹⁷ Cunbur, Kütüphane Vakfiyelerinden, s. 713.

¹⁸ a.g.e., s. 714.

¹⁹ Eflaki I, s. 118

²⁰ Gölpınarlı, KMM. Yazmalar Kataloğu III, Ankara 1972, s. 140-141.

²¹ Aslanapa, Anadolu'da, s. 112.

üstündeki Selçuklu devri kitabesinde “Kütüphane türbeyle beraber kalpleriyle ve kalıplarıyla Tanrı'ya yönelen salih fakirler adına 673 (1274-75) yılı aylarında yapıldı” denmektedir.²² Cami'nin batısındaki kütüphane en eski Türkçe Kur'an çevirilerini, Şeyh Sadreddin Konevi'nin ve üvey babası Şeyhül'ekber Muhyiddin İbnü'l- Arabi'nin kendi el yazıları ile yazılmış eserlerini ihtiva ediyordu.²³

Kütüphane vakfiyesi bulunmadığından kuruluş sırasında, koleksiyondaki mevcut eserleri tam olarak bilememekteyiz. Ancak Konya vakıf ve nüfus defterlerinde Sadreddin Konevi Kütüphanesindeki kitapları gösteren 888 (1483) tarihli bir sayım kaydında yüzyetmiş kitabın isimlerinin verildiği bir liste vardır.²⁴ Sadreddin Konevi, kütüphanesinde bulunan tababete, fıkha, tefsire, hadise ve benzer ilimlere mütealik kitapların vakfedilmesini, hikemiyata ait olanların satılıp parasının tasadduk edilmesini vasiyet etmiştir.²⁵

Sadreddin Konevi'nin dışında, diğer bilim adamları da şahıslarına ait özel kütüphaneler oluşturmuşlardır. Hâl ve vakti yerinde olan hekimler kütüphane kurmuşlar,²⁶ kitaplara özel bir ehemmiyet vermişlerdir.²⁷ Şamlı Mûhadâb adlı bir doktor ölümünden önce 630 (M. 1232)'de evladı olmadığı için evinin tıp mektebi haline gelmesini ve kitapların orada muhafaza edilmesini vasiyet etmiştir.²⁸ Süleymaniye Küt. Ayasofya 2442'de bulunan kitap da Harputlu hekim Şam'una aittir.

Bu devrin fikir hareketlerinde önemli rol oynayan tekkelerin, özellikle de Mevlevilerin kitap koleksiyonları olduğunu ve bunun bir gelenek halinde devam ettiğini biliyoruz.²⁹ Dergahların hususi kütüphanesi ve derviş hücrelerinde de raflarda kitaplar vardır.³⁰ Bu geleneğin Mevlana zamanında başladığı düşünülebilir. Konya Mevlana Müzesinde de

²² Önder, Mevlana Şehri, s. 117; Özönder, Konya, s. 97.

²³ Cunbur, Kütüphane Vakfiyelerinden, s. 713.

²⁴ Erünsal, Türk Kütüphaneler, s. 30.

²⁵ Ergin, Sadraddin Al-Qunawi, s. 66,81.

²⁶ Ünver, Anadolu Selçuklularında Sağlık, s. 11-12.

²⁷ Ünver, Selçuk Tababeti, s. 89.

²⁸ Turan, Türkiye Selçukluları Hakkında, s. 54.

²⁹ Küçükdağ, Mahmud Dede, s. 86.

³⁰ Gölpınarlı, Mevlana'dan Sonra, s. 342.

Mevlevilere ait sanat değeri oldukça yüksek yazma eserler günümüze kadar gelmiştir. Selçuklu yöneticilerine ait çok az sayıda eserin bugüne ulaşabilmesine rağmen Mevlevilere ait bu kadar çok yazmanın bulunabilmesi, Moğollar tarafından istila edilen Anadolu'da merkezdeki Mevlevi tekkelerinin ve Konya'nın ciddi bir saldırıya maruz kalmamasıyla açıklanabilir.³¹ Ayrıca Moğollar da Mevlana'ya her zaman büyük saygı duymuşlardır.

Eflaki kendi eserinde babasının kitaplarından³² ve yolculuğa (göçe) hazırlanan Baha Veled'in kervanındaki üçyüz deve yükü kıymetli kitaptan bahsetmektedir.³³ Erzincan'ın sahibi Melik Fahreddin Behramşah'ın kızının çeyizinde de kıymetli kitaplar vardı.³⁴ Aksaray'da İlhanlı devleti adına Anadolu'da vergi nizamını sağlayan vezir Nizameddin Yahya'nın adamlarının Tokat'ta Kadı Sadrüddin'in ikiyüz ciltlik nefis kitaplarını yağmaladıklarını bildirmektedir.³⁵ Ayrıca sahip Şemseddin'in Seyyid'in (ölmüş olan Tirmizi)bütün kitaplarını ve cüzlerini Mevlana ve arkadaşlarına arz ettiğini biliyoruz.³⁶

Bütün bu bilgiler Anadolu'da kitap hazırlama faaliyetlerinin ne kadar yoğun olduğunun göstergesidir. Selçuklu devletinin dağılmasından sonra siyasi gücü paylaşan Beyliklerde de aynı ilgi devam etmiştir.

Candaroğullarından İsmail Bey, Kastamonu'da yaptırdığı büyük bir külliye içinde bir de kütüphane tesis ettirmiş³⁷, şer'iyyat ve aklıyyata dair üçyüz kitap vakfetmiştir.³⁸ Ayrıca kütüphanenin kütüphanecisine tahsis olunan yıllık erzak miktarı da yapının vakfiyesinde yer almıştır.³⁹

İsmail Bey'in ayrıca oluşturduğu genel bir kütüphaneden başka diğer Beyliklerde böyle bir genel kütüphane görmüyoruz.⁴⁰ Ancak beylerin kendi adlarına hazırlattıkları kitaplar beylerin saraylarında özel kitaplıkları

³¹ Turan, Selçuklular Zamanında, s. 480-481, 601.

³² Eflaki II, s. 297.

³³ a.mlf. I, s.113.

³⁴ İ. Bibi I, s. 194.

³⁵ Aksaraylı, s. 303.

³⁶ Eflaki I, s. 151.

³⁷ Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 138.

³⁸ a.g.e., s. 144.

³⁹ a.g.e., s. 233.

⁴⁰ a.g.e., s. 232.

olduğunu gösterir. Ayrıca her medresede talebelerin okuyacakları kitapların mevcut olması öteden beri teâmül halinde olduğundan medreselerin birer de küçük kütüphaneleri olduğuna şüphe yoktur; medreselere müderris ve talebelerin okuyacakları kitapların ya vakıf sahibi veya hayır sever adamlar tarafından vakfedildikleri de bilinmektedir.⁴¹

Kurumların ve kişilerin sahip oldukları kitap koleksiyonlarının içeriklerini anlayabilmek için bu yüzyıllarda telif edilen eserlere de şöyle bir gözatmak gerekir;

XII. yüzyıl başlarında Anadolu'nun kültürel durumu hakkında oldukça az bilgiye sahibiz. Ancak 494-98 (1101-1105) tarihleri arasında telif edilen Keşfü'l Akabe⁴² adlı eser Anadolu'da fetih hareketleri devam ettiği sıralarda dahi bazı ilmi çalışmaların yapıldığını ve eserlerin yazıldığını göstermektedir. Yoğun kültür faaliyetlerine ise ancak XII. yüzyıl sonlarına doğru başladığını görüyoruz. XIII. yüzyılda ise Anadolu gerçekten her alanda oldukça hareketlidir. Bu yıllarda yazılan önemli eserler arasında;

II. Kılıçarslan için telif edilen Tiflisi'nin *"Kamile't-tâbir"*, II. Kılıçarslan'ın oğlu Niksar emiri Nasırüddin namına yazılan Şahabeddin Sühreverdi'nin *"Pertevnâme"*si, I. Gıyaseddin Keyhüsrev namına yazılan, Ravendi'nin *"Raha'tü's- südür ve Âyetü's- sürûr"* adlı Selçuklu tarihi, Nizami-i Gencevi'nin *"Mahzan el-âsâr"*, Malatyalı Mehmet b. Gazî'nin *"Mürşid el-kuttab"* ve *"Ravzat el-ukûl"*u, I. İzzeddin Keykavus'a takdim edilen Kadı Burhaneddin Anevi'nin *"Enisü'l-kulûb"*ü, II. Alâaddin Keykubad'a ithaf edilen, Necmeddin Dâye'nin *"Mirsadü'l- ibâd"*ı yine aynı sultana ithaf edilen Ahmed bin Said el-Zencani'nin *"Kitabü'l- letaifü'l- Alaiye fi'l- Fezaili's-seniyye"*si, Kânî'nin *"Kelile ve Dimne"*si Kutbeddin Şirazi'nin *"İhtiyârât-ı Muzafferî"*si, Ebubekir b. Zeki'nin *"Ravzat el-küttab"*ı, Sadreddin Konevi'nin *"İcazel-beyan"*, *"Miftâhu'l-gayb"*, *"Nüsûs"*, *"Mefâtihu'l-ilâhiyye"*, *"Mir'atu'l- Arifin"*, *"Mektubât"* gibi eserleri, III. Gıyaseddin Keyhüsrev için hazırlanan İbni Bibi'nin *"el-Evâmirü'l- Alaiye fi'l-umuri'l-*

⁴¹ a.g.e., s. 232.

⁴² Ateş, Hicri VI-VIII. Asırlarda, s. 123-124; Bayram, Anadolu'da, Telif, s. 8.

Alaiye"si, Muinüddin Süleyman Pervaneye ithaf edilen "*Şerh-i kaside-i İbni Fariz*"ı, II. Mesud namına kaleme alınan Mahmud oğlu Hatip Mehmed'in "*Kıstasü'l-adâle*"si , Aksaraylı Kerimüddin Mahmud'un "*Müsameret-el-ahyâr*"ı sayılabilir.⁴³

Bu eserlere özellikle Mevlevi çevrelerinde telif edilen kitapları da eklemek gerekir. Mevlana'nın babası Sultanü'l-ulema Muhammed Bahâeddin Veled'in "*Maarîf*"i, Mevlana'nın babasından sonra şeyhi olan Tirmizli Seyyid Burhaneddin Muhakkik'in "*Makaalât*"ı, Şems-i Tebrizi'nin "*Makaalât*"ı, Mevlana'nın "*Mesnevi*" si, "*Divan-ı Kebir*"i, sohbetlerinden oluşan "*Fihî ma fih*"i, vaazlarından oluşan "*Mecalis-i Seb'a*" sı, devrin ileri gelenlerine yazdığı mektuplardan oluşan "*Mektubat*"ı, Sultan Veled'in "*Divan*"ı, "*İptidânâme*", "*İntihânâme*", "*Rebâbnâme*" adlı üç mesnevisi, "*Maarîf*" adlı mensur eseri, Mevlevi kültürünü oluşturan önemli kitaplardandır. Sipehsâlâr diye anılan Ahmed oğlu Mecdeddin Feridun'un "*Risale-i Sipehsâlâr be Menâkıb-ı Hüdavendigâr*"ı ile Ahmed Eflaki'nin "*Menâkıbü'l-Ârifin*"i Mevlana'nın ölümünden sonra yazılan ve sık sık başvurulanan eserlerdir.⁴⁴

Diğer tasavvuf çevrelerinde ve halk arasında ise Hacı Bektaş'ın "*Makaalât*"ı, Yunus Emre'nin şiirleri, Ahmet Fakih'in "*Çarhnâme*" si, Aşık Paşa'nın "*Garipnâme*"si, eserlerinin çoğu günümüze gelmemiş olan Şeyyad Hamza sevilerek okunmaktadır.

Dini konuları işleyen eserlerin dışında Hoca Dehhani şiirlerini tamamen din-dışı bir ruhla yazmıştır. Yazdığı bir Selçuklu Şahnamesi ise günümüze gelmemiştir. Ayrıca Anadolu'nun savaşlarla geçen yılları Seyyid Battal Gazi, Danişmend Gazi gibi kahramanlık öykülerinin de yazılmasını sağlamıştır.

Selçuklu devletinin zayıflamasıyla teşekkül eden Anadolu beylikleri de siyasi mücadelelere rağmen, ilim hareketlerinin başında bulunmuşlar birçok eserin telif edilmesini sağlamışlardır.

Şeyhoğlu Sadrüddin Mustafa, Germiyanogullarından Süleymanşah adına "*Hurşidnâme*"yi manzum olarak kaleme almış, Süleymanşah'ın emriyle "*Merzbânnâme*"yi ve "*Kabûsnâme*"yi Farsçadan Türkçeye tercüme etmiştir. Ahmedî, "*İskendernâme*" isimli eserini Süleymanşah namına

⁴³ Ateş, Hicri VI-VIII. Asırlarda, s. 94-135; Köprülü, Türk Edebiyatı, s. 209-244.

⁴⁴ Gölpınarlı, Mevlana Celâleddin, s. 22-33.

manzum olarak kaleme almış ise de Süleymanşah'ın vefatıyla buna Âl-i Osman kısmını da ilave ederek tamamlamış ve sonra Yıldırım Beyazid'in oğlu Süleyman Çelebi'ye ithaf etmiştir. Şair Ahmed Dai'nin Farsçadan Türkçeye çevirdiği bir rüya tabirnamesi de Süleymanşah'ın oğlu Yakup Bey namınadır.⁴⁵

Candaroğullarından Süleyman Paşa adına Allâme Mahmud bin Mesud Şirazi, 1309'da "*İntihab-ı Süleymani*" isimli farsça bir eser telif etmiştir. Diğer eserler arasında aynı aileden İsfendiyar Bey'in emriyle oğlu İbrahim Bey'in okuması için yazdırdığı "*Cevahirü'l-Esdâ*" isimli Kur'an-ı Kerim tefsiri, Emir Adil Bey'in oğlu Celâleddin Bayezid adına tercüme edilen üçbin kûsur beyitli "*Maktel-i Hüseyin*" mesnevisi, İsfendiyar Bey adına göz hastalıklarına dair Sinoplu hekim Mümin bin Mukbil tarafından telif edilen "*Kitab-ı miftâhü'n- nur ve Hazâinü's-sûrur*", İsfendiyar Bey'in oğlu Bafra Valisi Hızır Bey adına tercüme edilen "*Miracnâme*" ve yine İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım adına yazılan "*Hülâsatü't Tıb*", İsmail Bey'in emriyle Kastamonulu Ömer bin Ahmed'in kaleme aldığı "*Risale-i Münkiye*" isimli mufasssal Türkçe tevcit ve yine İsmail Bey adına Yunus bin Halil bin Mehmed tarafından telif edilen "*Miyârü'l-Ahyâr ve'l-eşrar*" sayılabilir. Ayrıca İsmail Bey'in bizzat kendisi, yetmiş sekiz bab üzerine "*Halviyyât-ı Şâhi*" ismiyle büyük bir eser telif etmiştir.⁴⁶

Aydinoğullarından Mübarizüddin Mehmet Bey adına, Arapça Araisü'l-Mecalis" adlı Peygamberler tarihi, Farsça "*Tezkire-i Evliya*"⁴⁷, Umur Bey adına da Mesud bin Ahmed tarafından kaleme alınmış olan "*Süheyl ve Nevbahar*" manzumesi tercüme edilmiştir⁴⁸. Aynı aileden İsa Bey ise bizzat alim olup ilim erbabının hangi din ve mezhepte olursa olsun hâmisi idi. Meşhur tabip Hacı Paşa İsa Bey'in yanında bulunarak "*Şifaü'l eskâm ve devaü'l âlâm*" isimli eseri ile "*Mesalikü'l kelâm fi Mesaili'l kalam*" isimli eserlerini⁴⁹ onun adına telif etmiştir. Ayrıca Yakup bin Mehmed

⁴⁵ Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 46,52.

⁴⁶ a.g.e., s. 143-144.

⁴⁷ a.g.e., s. 105.

⁴⁸ a.g.e., s. 109.

⁴⁹ Ünver, Hekim Konyalı, s. 41-61; a.mlf., İlimler Tarihimizde, s. 448-449.

tarafından yapılan bir “*Hüsrev ve Şirin*” tercümesi de İsa Bey’e ithaf edilmiştir⁵⁰.

Diğer beyler için hazırlanan eserler arasında ise, Menteşeoğullarından Mahmud Bey’in emriyle, Mehmed oğlu Mahmud tarafından Farscadan Türkçeye çevrilen “*Baznâme*”⁵¹ yine aynı aileden İlyas Bey adına Şirvanlı Mehmed bin Mahmud tarafından yazılan “*İlyâsiye*” isimli tıp kitabı⁵² Eşrefoğullarından Mübarizeddin Mehmed Bey adına Şemseddin Mehmed Tüşteri tarafından yazılan “*el-füsulü’l-eşrefiyye*”⁵³, Saruhanoğullarından Sultan Yakub bin Devlet Han adına tercüme edilen Nâsırüddin Tusi’nin Farsca “*Bahnâme*” si⁵⁴, Hamidoğullarından, İstanos (Korkudeli) emiri Yunus Beğ’in oğlu Gıyasüddin Abdürrahim Bey için istinsah edilmiş olan “*Mirsadü’l-ibâd*”⁵⁵ sayılabilir.

⁵⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 113.

⁵¹ a.g.e., s. 75.

⁵² a.g.e., s. 80.

⁵³ a.g.e., s. 60.

⁵⁴ Ünver, XIV. Asırda Saruhanlıların, s. 34-37; Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s.90.

⁵⁵ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi I, s. 54.

II. BÖLÜM KATALOG

Kitabın Adı : Kitabûl'-hidâye fi't-tıbb¹
Müelifi : Ebu Bekr Rebi b.Ahmed el-Ahaveyn en-Naccârî
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphanesi
Envanter No : Fatih 3646
Dili : Farsça
Katalog No : 1
Resim No : 1-3 **Çizim No** : 1-3

Kağıt Cinsi : Tamir görmüş, orta kalınlıkta, krem renkli, aharlı kağıt.
Yaprak Sayısı : 276 varak
Yaprak Boyutu : 246 x150 mm. (Cetvelsiz)
Satır Sayısı : 23
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : 1a'da kitabın Saltuklu emirlerinden "Ziiaeddin Gazi" için hazırlandığı belirtilmiştir.²

Ketebe Kaydı : 275b'de nüshanın, halife ismi ile ünlenen Şeref eliyle 510 Muharreminde (Mayıs 1116) Duvin şehrinde yazıldığı belirtilmiştir.³

Cilt Özellikleri : Yıpranmış düz, koyu kahverengi deri cilt.

Ekler : Ünvân sayfasında Sultan I. Mahmud (1736-1754)'un ve vakf-ı haremeyn müfettişi Derviş Mustafa'nın mührü ile muhtemelen Yavuz

¹ Ünver, Selçuklular zamanında, s. 644; a.mlf., Anadolu Selçukluları, s. 13 (Eserin envanter numarası burada 3649 olarak geçmektedir.); a.mlf., Anadolu Selçukluları Kitap Süsleri, s.86; a.mlf., Selçuk Türkleri, s. 35.

² Sümer., Selçuklular Devrinde s. 23-29, Sümer kitabeyi okumuş kitabedeki "Beygu", "Tuğrul Beğ" gibi kelimelerin birer isim değil, unvân olduklarını belirttikten sonra kitabın Ziaeddin Gazi'nin okuması için hazırlandığını söylemiştir. Ayrıca yazmanın kitabesiyle Erzurum Tepsi Minaredeki kitabeyi karşılaştırmış, benzerliklerden istifade ederek Tepsi Minarenin eksik kitabesini de tamamlamıştır.

³ Kitabın hazırlandığı şehir olan Duvin, Erran bölgesindedir. (Sümer, a.g.e., s. 26). Erran ise Azerbaycan'ın kuzeyinde Gürcistan'ın güneydoğusunda Aras ile Kõr nehirleri arasında bulunan bir yerleşim birimidir ve büyük kısmı Karabağ ismi ile bilinir. (Şemseddin Samî, Kâmûsu'l-A'lâm II, Ankara 1996, s. 820).

Sultan Selim⁴ (1512-1520)'e ait büyük bir kısmı silinmiş bir mühür daha bulunur. Ayrıca 275b ve 276b'de Sultan II. Bayezid (1481-1512)'in mührü vardır.

Bezemeli Yapraklar : 1a'da bulunan unvân sayfasındaki dikdörtgen levha ikiye bölünmüştür. Üstteki bölüme kitab ve müellif ismi, altta kalan kareye yakın kısma ise kitabın kimin için hazırlandığı yazılmıştır. Altınla yazılan harflerin çevresine kırmızı tahrir çekilmiştir. Çevrelerinde ise ince geçme bir bordür dolanmaktadır.

1b'deki serlevha tezhibinde siyah tahrirli altın kûfiyle "*Fihristü'l-ebvâb*" yazılmıştır. Yazıyı kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş siyah palmetler dolandır. Palmetlerin iç ayrıntıları kırmızıyla belirtilmiştir. Zemini siyah noktalar doldurur.

5b'deki serlevha tezhibinde siyah tahrirli altın kûfiyle "*Besmele*" yazılmıştır. Yazıyı kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş altın palmetler dolandır. Altın palmetlerin tahrirleri kırmızıyla çekilmiş ayrıntılar ve zemin siyahla belirtilmiştir.

Nüshanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez : 275 b'deki ketebe kaydı dikkate alındığında yazmanın, Mayıs 1116'da istinsah edildiği yer olan Erran'daki Duvin şehrinde tezhiplendiği düşünülebilir.

⁴ Günay Kut- Nimet Bayraktar; *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, Ankara 1984, s. 22.

Kitabın Adı : Hadikatü'l-hakika (Fahriname)¹
Müelifi : Senai (v. 525/1131)
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphanesi
Envanter No : Bağdatlı Vehbi 1672
Dili : Farsça
Katalog No : 2
Resim No : 4-5 **Çizim No** : 4

Kağıt Cinsi : Tamir görmüş, orta kalınlıkta, açık krem renkli, aharlı kağıt.
Yaprak Sayısı : 219 varak
Yaprak Boyutu : 210x139 mm. (Cetvelsiz)
Satır Sayısı : 2 sütun halinde 15 satırlı
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : 1a'da, kitap ve müellif ismiyle beraber eserin "Konyalı Ebu Ali el-Hasan Gazi"nin okuması için hazırlandığı belirtilmiştir.²

Ketebe Kaydı : 219b'de nüshanın Ebu Sa'id Mevdud b. İsfehani tarafından Şevval 552 (Kasım 1157)'de istinsah edildiği belirtilmiştir.

Cilt Özellikleri : Görünüşünden orijinal olmadığı anlaşılan koyu kahverengi deri cilt. Dış cilt üzerine altı dilimli, yuvarlak bir şemse işlenmiş, iç kapağa ise açık kahverengi, sade deri geçirilmiştir.

Ekler : Kitabın, muhtelif sayfalarında, Süleymaniye Kütüphanesinin mührü bulunur.

¹ Mürsel Öztürk, "Hadikâtü'l- Hakika", T.D.V. İslam Ansiklopedisi XV, İstanbul 1997, s. 20. (Gazneli Sultan Fahrüddeve Behram Şah'a ithaf edilen eser, bu hükümdara övgüleri de (Fahr) ihtiva ettiği için Fahriname ve Kitabü'l-Fahri adlarıyla da anılır.)

Nail Bayraktar, Bağdatlı Vehbi Efendi Kütüphanesindeki Önemli Arapça Yazmaların Kataloğu, İstanbul 1984, s. Önsöz III.

² Ünver, Anadolu Selçukluları, s. 16.

Bezemeli Yapraklar : 1a'daki ünvân sayfasında, üstte bulunan oval paftaya siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, paftanın dışına bir sıra altın zemine kırmızı bir inci dizisi, onun dışına da bir sıra kahverengi ile renklendirilmiş, münhanili bir bordür geçirilmiştir. Bordürün aralarında altın ve kırmızı ile renklendirilmiş küçük palmetler bulunur. Oval paftanın altına dikdörtgen bir pafta yerleştirilip, içine siyah tahrirli, altın sülüsle yazı yazılmış, yazının dışına, altın zemine, kırmızı renkli, ince bir inci dizisi geçirilmiştir. Dikdörtgen pafta, en dışta, lacivert bir cetvel ve köşelerde küçük lacivert tığlarla sonuçlanır. Üstteki oval paftayla alttaki dikdörtgen pafta küçük bir daire ile birleştirilmiş, dairenin içine, siyah zemin üzerine, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, altın bir palmet yerleştirilmiştir. (Resim no:4), (Çizim no:4).

1b'deki serlevha tezhibinde siyah tahrirli, altın kûfiyle Farsça "Besmele" tercümesi yazılmış, yazı zemini altın kıvrık dallar üzerinde dolaşan rumilerle süslendikten sonra, lacivertle renklendirilmiştir. Tezhip sayfa kenarında, üzerine kıvrık dallara altın rumilerin yerleştirildiği lacivert zeminli, büyük bir rozetle sonuçlanır ki, rozetin büyük bir kısmı yazmanın tamiri sırasında yok olmuştur (Resim no:5).

Nüshanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez : Nüshanın Konya'lı bir şahsın okuması için hazırlandığı gözönüne alınırsa, istinsah edildiği tarihlerde Konya'da tezhiplenmiş olduğu düşünülebilir.

Kitabın Adı : el- Letaifü'l-alaiye fi'l-fezaili's-seniyye¹
Müelifi : Ahmed b. Sa'd b. Mehdi b. Abd es-Samed el-Osmani
 (625/1227'de sağ)
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphanesi
Envanter No : Aşir Efendi 316
Dili : Arapça
Katalog No : 3
Resim No : 6-9 **Çizim No** : 5-6

Kağıt Cinsi : Açık krem renkli (nadiren pembe), orta kalınlıkta, aharlı kağıt.

Yaprak Sayısı : 106 varak

Yaprak Boyutu : 234x175 mm. (Cetvelsiz)

Satır Sayısı : 11

Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : 2a'da bulunan ünvân sayfası kaydı büyük ölçüde silinmiş olmasına rağmen satırlar arasında "Keykubad" ismi okunabilmektedir. (106b'ye sonradan eklenen tezhibli bölüme ise eserin İbrahim Mahmud bin Karaman'ın mütâlâası için hazırlandığı yazılmıştır).

Ketebe Kaydı : 106a'da, nüshanın müellif hattıyla, Zilkade 625 (Ekim 1228)'de istinsah edildiği belirtilmiştir.

Cilt Özellikleri : Miklepli dış kapağa desenli kırmızı kadife kaplanmış, kenarlarına ise bordo deri geçirilmiştir. İç kapakta ise düz bordo deri cilt bulunur.

Ekler : Nüshanın, muhtelif sayfalarında Anadolu Kazaskeri Zeyn el-Abidin Efendi ve Şirvani Ebû Bekr b. Rüstem'in mülkiyet yazıları ile Mustafa Aşir'in 1161 (1748) tarihli mührü ve 1176 (1763) tarihli temellük

¹ Ünver, Anadolu Selçukluları, s. 9; Tüyatok-Aşir Efendi Kütüphanesi Kataloğu (34/IV), Ankara 1994, s. 350.

kaydı vardır. Ayrıca eserin başına ve sonuna İbrahim Mahmud bin Karaman zamanında tezhipler eklenmiştir.

Bezemeli Yapraklar : 2a'daki dikdörtgen levhaya, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zeminleri, altın kıvrık dallar üstündeki altın rumi ve palmetlerle süslendikten sonra, kiremit kırmızısıyla renklendirilmiştir. Dikdörtgen paftanın dışında altın zeminli, ince geçme bir bordür bulunur. Tezhip lacivert tığlarla sonuçlanır. Dikdörtgen levhanın dar üst kenarına ise alternatif olarak lacivert ve kırmızı ile renklendirilmiş, kıvrık dallar üzerine rumi ve palmetlerin yerleştirildiği bir bordür konmuştur. 2a'daki tezhipli bu sayfanın büyük çoğunluğu yıpranmıştır. (Resim no: 6).

2b'deki serlevha tezhibinde, dikdörtgen paftaya siyah tahrirli beyaz sülüsle "Besmele" yazılmış, yazı zemini altın kıvrık dallar üstündeki küçük yapraklarla süslendikten sonra, kiremit kırmızısıyla renklendirilmiştir. Dikdörtgen pafta en dışta lacivert bir cetvelle, sayfa kenarında ise, yağmur damlası şeklindeki küçük bir rozetle sonuçlanır. (Resim no: 7).

1a'daki altın zeminli daire şeklindeki tezhibin nüshaya sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Dairenin ortasındaki yeşil zeminli yuvarlağa altından rumi ve palmetli merkezi bir kompozisyon yerleştirilmiş, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiştir. Ortadaki yuvarlak paftanın dışında, lacivert zemin üzerine yerleştirilmiş, ayrıntıları kırmızı ve yeşille belirlenmiş, altından üç iplik rumi bordür ile beyaz zeminli bir inci dizisi bulunur. Tezhip en dışta ayrıntıları kırmızı ve yeşille belirlenmiş, altın zeminli münhanili bir bordür ve tek noktadan başlayıp üç yöne dağılan tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 8), (Çizim no: 5).

106b'deki daire şeklindeki tezhibin nüshaya sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Dairenin ortasındaki altın zeminli büyük yuvarlağa siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini kırmızı üç noktalarla doldurulmuştur. Ortadaki yuvarlak paftanın dışında bir sıra beyaz zeminli inci dizisi, bir sıra da alternatif olarak yeşil ve maviyle renklendirilmiş, aralarına altın ve kırmızı renkli yağmur damlası şeklindeki paftaların bulunduğu münhanili bir bordür bulunur. Münhanili bordür tek noktadan başlayıp üç yöne dağılan tığlarla sonuçlanır. (Resim no:9), (Çizim no:6).

Nüshanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez :2a'daki tahrip olmuş ünvân sayfasındaki "Keykubad" ismi ve nüshaya sonradan eklenmiş olan 106b'deki "İbrahim Mahmud bin Karaman" isimleri gözönüne alındığında eserin Konya'da tezhiplendiği düşünülebilir.

2a ve 2b'deki tezhipler, nüshanın istinsah tarihi olan 1227'de yapılmış olabilirler. 1a ve 106b'deki tezhipler ise İbrahim Mahmud bin Karaman ismi gözönüne alınarak 1310 ile 1340 yılları arasında tarihlendirilebilir.²

² Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 9-10.

Kitabın Adı : Kur'an-ı Kerim
Müelifi : -
Bulunduğu Yer : Konya Mevlana Müzesi
Envanter No : İhtisas Kütüphanesi 3407
Dili : Arapça
Katalog No : 4
Resim No : 10-21 **Çizim No** : 7-9

Kağıt Cinsi : Aharlı, kalın, açık krem renkli kağıt.
Yaprak Sayısı : 1450 sayfa
Yaprak Boyutu : 520x300 mm. (Cetvelsiz)
Satır Sayısı : 7
Yazı Cinsi : Sülüs

Ünvân Sayfası Kaydı : Baştaki sayfalardan on tanesi eksik olduğundan ünvân sayfası kaydı yoktur.

Ketebe Kaydı : 1450. sayfada kitabın Kutluğ bin Gıyaseddin tarafından, Celaleddin Karatay'ın okuması için, 634 yılında (1236) istinsah edildiği kayıtlıdır.¹

Cilt Özellikleri : Görünüşünden, sonradan yapıldığı anlaşılan düz, meşin, siyah cilt.

Ekler : Sonradan eklenen ilk sayfada kitabın Kasım 1933'de Alaaddin Türbesinden geldiğine dair bir kayıt vardır.

Bezemeli Yapraklar : Muhtelif sayfalarda yuvarlak ve yağmur damlası şeklinde cüz, aşır ve hizib gülleri bulunur.

Yuvarlak güllerin ortasındaki küçük daireler ya yazı alanı olarak kullanılmış, ya da içlerine ayrıntıları firuzeyle belirlenmiş altın birer palmet yerleştirilmiştir. Dairelerin dışında ise firuze, mavi ve bordoyla

¹ Abdülbâki, Gölpinarlı, Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu III, Ankara 1972, s. 140-141; Gölpinarlı eksik kitabeyi tamamlayarak okumuş, nüshanın istinsah tarihini, hattatını ve kimin için yazıldığını belirtmiştir.

renklendirilmiş, kalın münhanili bir bordür bulunur. Bazı dairelerin içinde sadece altın bir palmet ve lacivert bir cetvel bulunurken, bazılarında yazı alanı ve tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17), (Çizim no: 7-8).

Yağmur damlası şeklindeki güllerin içine altın zeminli, ayrıntıları turkuaz ile belirlenmiş, birer palmet yerleştirilmiş ve bu güller lacivert tığlarla sonuçlandırılmışlardır. Bazılarının içine ise küçük altın bir pafta yerleştirilip, dışlarına turkuaz, mavi ve bordoyle renklendirilmiş münhanili bir bordür konulmuştur. Bazı yağmur damlaları ise kapalı form oluşturan altın rumilerin yardımıyla tasarlanıp, zeminleri kırmızı ve yeşille renklendirilmiştir. (Resim no: 18, 19, 20, 21), (Çizim no: 9).

Nüshanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez: A. Gölpınarlı'nın eksik olan ketebeyi doğru bir şekilde tamamladığı varsayılırsa, nüshanın istinsah edildiği tarihlerde Konya'da tezhiplenmiş olduğu düşünülebilir.

Kitabın Adı : Kitâbü'ş-şifâ
Müelifi : İbn-i Sina (v. 428/1037)
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphanesi
Envanter No : Ayasofya 2442
Dili : Arapça
Katalog No : 5
Resim No : 22-23 **Çizim No** : 10-11

Kağıt Cinsi : Orta kalınlıkta, krem renkli, aharlı kağıt.
Yaprak Sayısı : 345 varak
Yaprak Boyutu : 265x180 mm. (Cetvelsiz)
Satır Sayısı : 45 ile 50 arasında, muhtelif sayılarda
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : 1a'da kitabın 671 (1272)'de Meregâ'da başlanıp, 674 (1275)'de Harput'da Eminateddin Manuel eliyle tamamlandığı, 2a'da ise kitabın, Buhtunâsır bin Şem'un el-Mutatabbibe ait olduğu kayıtlıdır.¹

Ketebe Kaydı : --

Cilt Özellikleri : Tamir görmüş, miklepli deri cilt. Dış kapaktaki koyu kahverengi cilde salbekli bir şemse işlenmiş ve en dışa ince geçme bir bordür yerleştirilmiştir. İç kapaktaki açık kahverengi deride ise yuvarlak bir şemse bulunur.

Ekler : 1a,'da Sultan I. Mahmud (1736-1754)'un, haremeyn evkafı müfettişi Şeyhzade Ahmed Tevfik Efendi'nin ve Sultan II. Bayezid'in mührüyle beraber silinmiş bir mühür daha bulunmaktadır. Ayrıca Sultan II. Bayezid'in 345b'de bir mühürü daha vardır.

¹ Ünver, Selçuklular zamanında, s. 644; a. mlf., Anadolu Selçukluları, s.4; a. mlf., Anadolu Selçuklularında Sağlık, s. 11; a.mlf., Selçuk Türkleri, s. 35.

Bezemeli Yapraklar : 1b'deki serlevha tezhibinde, yatay dikdörtgen paftaya, altın tahrirli, lacivert geometrik kufiyle "Besmele" yazılmış zemini kırmızı tahrirli altın rumilerle doldurulmuştur. Dikdörtgen paftanın üzerinde rumi kompozisyonlu bir tepelik bulunur. Altın rumi kompozisyonlu tepelik dilimli bir şekilde sonuçlanmış, mavi zemini üç noktalarla doldurulmuştur. Dikdörtgen paftanın sayfa kenarındaki dar bölümüne yuvarlak bir rozet yerleştirilmiş, içine mavi münhaniler doldurularak, zemini siyahla renklendirilmiştir. (Resim no: 22), (Çizim no: 10).

2a'da, sayfanın alt bölümünü dolduran yatay dikdörtgen bir tezhip bulunur. Dikdörtgenin ortasında bulunan daireye siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmıştır. Dairenin sağ ve sol tarafında bulunan dilimli daire kesiklerine altın zemine, kıvrık dallar üzerine palmetler yerleştirilmiş, merkezdeki daire ile dilimli daire kesikleri arasında kalan alan ise yine kıvrık dallar üzerindeki palmetlerle doldurulmuştur. Dairelerin dışında beyaz zeminli ince bir meandr bordür, dikdörtgen paftanın dışında da geçme bir bordür bulunur. (Resim no: 23), (Çizim no:11).

Nüshanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez: 1a'daki kayıt dikkate alındığında tezhiplerin, nüshanın yazımının tamamlandığı tarihlerde Harput'da yapıldığı düşünülebilir.

Kitabın Adı : Kur'an-ı Kerim
Müelifi : -
Bulunduğu Yer : Dublin Chester Beatty Library
Envanter No : MS 1466
Dili : Arapça
Katalog No : 6
Resim No : 24-32 **Çizim No** : 12-17

Kağıt Cinsi : Açık krem renkli, kalın, aharlı kağıt.
Yaprak Sayısı : 341 varak
Yaprak Boyutu : 105x80 mm. (Cetvelsiz)
Satır Sayısı : 15
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : --

Ketebe Kaydı : Nüshanın ketebe kaydında, yazmanın Rebiülsani 677 (Eylül 1278)'de Konya'da Sadreddin Köpek Medresesinde, Hasan bin Cuban b. Abdullah el-Konevi tarafından istinsah edilip, Muhlis bin Abdullah el-Hindi tarafından tezhiplendiği belirtilmiştir.¹

Cilt Özellikleri : Ön ve arka yüzdeki koyu kahverengi deri ciltteki büyük dikdörtgen paftaya birbiriyle kesişen sekiz dilimli yıldızlar yerleştirilmiş, kesişmeden oluşan paftalar, alternatif olarak geçmeler ya da aletle yapılmış dekoratif dolgu motifleri ile doldurulmuştur. Dikdörtgen paftanın çevresini uzun kenarlarda kalın, kısa kenarlarda ise ince geçme bir bordür çevirmektedir.

Ekler : --

Bezemeli Yapraklar : 1a'da dikdörtgen levha tezhip bulunur. Merkezdeki altın zeminli dikey dikdörtgen pafta, ayrıntıları yeşil, lacivert ve

¹ Arberry, The Koran, s. 17; James, Qur'ans, s. 89; Tanındı, 1278 Tarihli, s. 19; a.mlf., Tezhip Sanatı, s. 400.

beyazla belirlenmiş, geçmelerle doldurulmuştur. Paftanın dışına beyaz zeminli ince bir meandr bordür geçirilmiş, en dıştaki lacivert zeminli kalın bordüre ise ayrıntıları yeşil ve kırmızı ile belirlenmiş, altından dörtlü sarmal rumi motifi yerleştirilmiştir. Tezhip en dışta çift lacivert cetvelle sonuçlanır.

Sayfanın görünüşünden ciddi bir tamir geçirdiği anlaşılmaktadır. Sayfa kenarında, dikdörtgen levhanın ortasında muhtemelen bulunan rozet de tamir esnasında yok olmuş gibi görünmektedir. (Resim no: 24), (Çizim no: 12).

1b-2a'daki çift sayfada altın zeminli dikdörtgen levha tezhipler bulunur. Levhaların ortasındaki büyük dikdörtgen pafta yatay olarak üçe bölünmüş, alt ve üstte oluşan yatay dikdörtgen paftalara siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini lacivertle renklendirilmiştir. Ortada oluşan yatay dikdörtgen pafta ise ayrıntıları lacivert, yeşil ve beyazla belirlenmiş geçmelerle doldurulmuştur. Büyük dikdörtgen paftanın dışında altın zeminli, ayrıntıları lacivert ve yeşille belirlenmiş, kalın geçme bir bordür bulunur. Tezhip en dışta çift lacivert cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır.

Sayfa kenarına, levhaların ortasına gelecek şekilde altın zeminli bir rozet, onun altına ve üstüne de iki küçük rozet konmuştur. Ortadaki büyük rozetin içinde ayrıntıları lacivertle belirlenmiş iri bir palmet bulunur. Dışında ise münhanili ince bir bordür vardır. Rozet en dışta lacivert tığlarla sonuçlanır. Sayfaların tamiri sırasında 1b'deki rozetlerin tümü 2a'da bulunan ortadaki rozetin büyük bir kısmı ile alttaki küçük rozetin tamamı yok olmuştur. (Resim no: 25), (Çizim no: 13).

2b-3a'daki çift sayfada bulunan dikdörtgen levhalar yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan dikdörtgen pafta yazı alanı olarak kullanılmış, bu paftaların dar kenarına altın zeminli ince geçme bir bordür geçirilmiştir. Alt ve üstte oluşan yatay dikdörtgen paftalar ise dikey olarak dörde bölünmüş, ortadaki iki birimlik alana dilimli ve lacivert zeminli mekik bir pafta konarak, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini küçük altın rumilerle süslenmiştir. Yanlarda kalan bir birimlik alanlara ise altın zeminli

küçük mekik paftalar dikey olarak yerleştirilmiş, içleri ayrıntıları beyaz ve lacivertle belirlenmiş, geçmelerle doldurulmuştur. Yanlardaki iki mekik ve ortadaki dilimli paftanın aralarında kalan alanlara ise kıvrık dallar üzerine altın birer palmet yerleştirilmiş, palmetlerin zemini alternatif olarak yeşil ve lacivertle renklendirilmiştir.

Sayfanın kenarına dikdörtgen levhaların ortasına gelecek şekilde altın zeminli mekik bir pafta dikey olarak konulmuş, bunun merkezinde bulunan küçük mekik pafta, ayrıntıları lacivertle belirlenmiş geçmelerle doldurulmuştur. Bu küçük paftanın dışında ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, altın zeminli, münhanili bir bordür bulunur. Mekik en dışta bir noktadan başlayıp üç yöne dağılan tığlarla sonuçlanır. Ortadaki mekik paftanın alt ve üstüne ise altın zeminli yuvarlak rozetler yerleştirilmiş, ancak sayfaların tamiri sırasında bu rozetlerin çoğu tahrip olmuştur. (Resim no: 26), (Çizim no: 14).

328b-329a'daki çift sayfada bulunan dikdörtgen levha tezhipler, 2b-3a'daki sayfaya benzer şekilde tasarlanmışlardır. Farklı olarak sayfa kenarlarında yuvarlak üç rozet kullanılmıştır. Ancak bu sayfalarda bulunan rozetlerin büyük bir kısmı tahrip olmuştur. (Resim no: 27).

329b-330a'daki çift sayfada bulunan dikdörtgen levhalar yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan dikdörtgen bölüm yazı alanı olarak kullanılmıştır. Yazı alanının alt ve üstündeki altın zeminli yatay dikdörtgen paftaların kısa kenarlarına dikey olarak ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş, kalın geçme bordürler yerleştirilmiştir. Ortada kalan bölüme ise lacivert zeminli, mekik bir pafta yatay olarak konmuş, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılarak, yazı zemini küçük altın rumillerle süslenmiştir. Mekik paftanın dışında kalan köşebentlere ise kıvrık dallar üstüne altın palmetler konmuş, zeminler hafif bir kırmızı ile renklendirilmiştir. Levha en dışta çift lacivert cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır. Sayfanın kenarlarına diğer sayfalarda olduğu gibi üç yuvarlak rozet konmuş ancak, bunların büyük bir kısmı harap olmuştur (Resim no:28), (Çizim no: 15).

330b-331a'daki çift sayfada altın zeminli dikdörtgen levha tezhipler bulunur. Levhaların ortasındaki dikey dikdörtgen pafta, ayrıntıları lacivertle

belirlenmiş geçmelerle doldurulmuştur. Ortadaki dikdörtgen paftanın dışında ise kalın bir bordür bulunur. Bordürün içine alternatif olarak yuvarlak ve mekik küçük paftalar yerleştirilmiş, bu paftalar, ayrıntıları beyaz ve lacivertle belirlenmiş geçmelerle doldurulmuştur. Paftaların dışında kalan küçük üçgen alanlara ise kıvrık dallar üzerine birer palmet yerleştirilmiş, zeminleri ise alternatif olarak lacivert ya da hafif bir kırmızı ile renklendirilmiştir. Levhalar en dışta çift lacivert cetvel ve basit tığlarla sonuçlanır. Sayfa kenarında, levhaların ortasında altın zeminli, lacivert tığlarla biten büyük bir rozet, onun altında ve üstünde de altın iki küçük rozet bulunur. Ortadaki büyük rozet, oldukça hasar görmüştür. (Resim no: 29), (Çizim no: 16).

331b-332a'daki çift sayfaya, altından dikdörtgen cetveller çizilmiş, içlerine daire şeklinde tezhipler yerleştirilmiştir. Dairelerin ortasında bulunan, küçük yuvarlak paftaya altın zemin üzerine ayrıntıları beyaz ve lacivertle belirlenmiş geçmeler konmuştur. Ortadaki yuvarlağın dışında beyaz bir inci dizisi, onun dışında da ayrıntıları lacivert ve yeşil ile belirlenmiş, altın kalın bir geçme bordür bulunur. Tezhip en dışta altın ve lacivert renklendirilmiş münhanili bir bordür, onun dışında da bir noktadan başlayıp, üç yöne dağılan tığlarla sonuçlanır. Dairenin dışındaki dört köşeye altından küçük birer rozet konmuştur. (Resim no: 30), (Çizim no: 17).

332b-333a'daki çift sayfada dikdörtgen çerçeve tezhipler bulunur. Levhanın ortasındaki büyük dikdörtgen pafta, yazı alanı olarak kullanılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki küçük palmetlerle süslenmiştir. Yazı alanının dışında ise ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş, altın zeminli kalın geçme bir bordür bulunur. Levha en dışta çift lacivert cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır. Sayfanın kenarına levhanın ortasına gelecek şekilde lacivert zeminli ve altın rumi motifli bir rozet yerleştirilmiş, ancak çoğu tahrip olmuştur. (Resim no: 31).

Nüshanın hemen hemen bütün sayfaları çeşitli cüz, aşır ve hizip gülleri ile süslüdür. Örneğin 326b-327a'da sayfa kenarlarına altın zeminli,

lacivert tıglarla biten yuvarlak rozetler ve yağmur damlası şeklinde güller sıralanmıştır. (Resim no: 32).

Nüshanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez: Ketebe kaydına göre eserin tezhipleri, Muhlis bir Abdullah el-Hindi tarafından Konya'da yapılmıştır.

Kitabın Adı : Mesnevi
Müelifi : Mevlânâ Celâleddin-i Rumi (v. 672/1273)
Bulunduğu Yer : Konya Mevlâna Müzesi
Envanter No : Müzelik Eserler Bölümü 51 (eski no: 60)
Dili : Farsça
Katalog No : 7
Resim No : 33-42 **Çizim No:** -

Kağıt Cinsi : Açık krem renkli, orta kalınlıkta, aharlı kağıt.
Yaprak Sayısı : 312 varak (623 sayfa)
Yaprak Boyutu : 495x325 (349x260) mm.
Satır Sayısı : 4 sütun halinde 29 satırlı
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı: --

Ketebe Kaydı: 312b'de nüshanın Recep 677 (Kasım 1278)'de Kâtip Mehmed b. Abdullah el-Konevi el-Veledi tarafından yazılıp, Muhlis b. Abdullah el- Hindi tarafından tezhiplendiği belirtilmiştir. Aynı sayfadaki vakfiyede eserin 678 (1279)'da vezir Fahreddin Ali b. Hüseyin (Sahip Ata)'ın azatlı kölesi Cemaleddin Mübarek b. Abdullah tarafından yazdırılarak Mevlâna dergahına vakfedildiği kayıtlıdır.¹

Cilt Özellikleri: Görünüşünden sonradan eklendiği anlaşılan kırmızı renkli, miklepli, deri cilt. Ortadaki şemse ve dört köşebendin içi kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş iri çiçekler ve yapraklarla doldurulmuştur. İç kapağa ise sade deri geçirilmiştir.

¹ Çetin, Matnawî'nin Konya Kütüphanelerindeki, s. 103; Gölpınarlı, KMM., Kataloğu I; Mesnevi, s: Sunuş I-VII; Önder, XV. Yüzyıl Sonuna Kadar, s. 518; a.mlf., The Museums of Turkey, Ankara 1983, s. 214-217. a. mlf., "Selçuklu Devrinin Altın Kitabı En Eski Mesnevi Nüshası" Antika 21, İstanbul 1986, s. 24-25; a.mlf., Mevlânâ'nın Eserlerinin, s. 12; a.mlf., "Selçukluların Altın Kitabı İlk Mesnevi", Şaheserler Konuştukça, Ankara 1996, s. 234-237; Tanındı, 1278 Tarihli, s. 17-22; a.mlf., Tezhip Sanatı, s. 400; Ünver, Konya'da XIII-XV'inci Asırlarda, s. 5; a.mlf., Selçuklular Zamanında, s. 644; a.mlf., Anadolu Selçukluları, s. 10-21; Yusuf, Resimli ve Muhtasar, s. 49-51.

Ekler: Eserin muhtelif sayfalarında Konya Mevlana Müzesinin mührüyle, Mevlâna Dergâhı kütüphanesinin mührü vardır.

Bezemeli Yapraklar: 1a'da altın zeminli mekik şeklinde tezhip bulunur. Merkezdeki küçük mekik paftaya dört dilimli bir daire yerleştirilmiş, ortasına, ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş geçmelerden bir yuvarlak, yarım dilimlere ise altın kıvrık dallı birer palmet konmuştur. Dört dilimli dairenin altında ve üstünde yatay olarak yerleştirilmiş, küçük mekik paftalar bulunur. Bu mekik paftaların içi ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş, geçmelerle doldurulmuştur. Ortadaki dört dilimli daire ile yatay mekik paftaların dışında kalan alanlar ise kıvrık dallar üzerindeki palmetler ve geçmelerle doldurulmuştur. Merkezde bulunan bu küçük dikey mekiğin dışında sırayla; mavi ve beyazla renklendirilmiş ince geçme bir bordür, dışında lacivert zeminli ayrıntıları kırmızıyla belirlenmiş dörtlü sarmal rumi motifinden oluşan kalın bir bordür, dışında yine lacivert zeminli, ayrıntıları kırmızıyla belirlenmiş altın üç iplik rumiden oluşan bir bordür, dışında beyaz ve kırmızılı ince geçme bir bordür, onun dışında da ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, altın kalın geçme bir bordür bulunur. Tezhip en dışta ayrıntıları yeşil ve lacivertle belirlenmiş, kapalı form oluşturan altın rumilerle hareketli bir şekilde ve lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 33)

1b-2a'daki çift sayfada dikdörtgen levha tezhipler bulunur. Ortadaki dikey dikdörtgen bölüm baklava şeklinde dilimlere ayrılmış, büyük dilimlere ayrıntıları beyaz ve lacivertle belirlenmiş geçmeler, lacivert zeminli küçük dilimlere ise ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş altın kıvrık dallı palmetler yerleştirilmiştir. Merkezdeki paftanın dışında, lacivert zeminli, kıvrık dallar üzerine ayrıntıları kırmızı ve yeşille belirlenmiş, rumi ve palmetlerin yerleştirildiği kalın bir bordür bulunur. Onun dışında ise ayrıntıları yeşil, kırmızı ve lacivertle belirlenmiş münhanili bir bordür vardır. Tezhip en dışta, ince geçme bir bordür onun dışında kalın geçme bir bordür ve lacivert tığlarla sonuçlanır.

Sayfa kenarına altın zeminli üç yuvarlak rozet yatay olarak yerleştirilmiş, ortada kalan dairenin üstüne içinde palmet bulunan küçük bir yuvarlak konarak alt kısmında bir hilâl oluşturulmuş, hilâlin içi münhanilerle

doldurulmuştur. Rozet en dışta altın münhanili bir bordür ve lacivert tığlarla sonuçlanır. Rozetlerin ortalarına dikey olarak iki mekik pafta yerleştirilmiş, ortalarına altın rumi ve palmet motifli, lacivert zeminli küçük paftalar konmuş, dışlarına pembe, mavi ile renklendirilmiş münhanili bir bordür geçirilmiştir. (Resim no: 34).

4b-5a'daki çift sayfada dikdörtgen levha tezhip bulunur. Levhaların merkezindeki ince uzun dikey dikdörtgen pafta yatay olarak üçe bölünmüş, alt ve üstte oluşan kare paftalara ayrıntıları lacivert, kırmızı ve beyazla belirlenmiş geçmeler yerleştirilmiştir. Ortada kalan dikdörtgen paftaya ise lacivert zeminli mekik bir pafta dikey olarak yerleştirilmiş, içi ayrıntıları yeşil ve kırmızıyla belirlenmiş, dörtlü sarmal rumi motifleriyle doldurulmuştur. Paftanın dışında kalan köşelere ise kıvrık dallar üstüne altın palmetler yerleştirilip, zemini kırmızı ile renklendirilmiştir. Merkezdeki dikey dikdörtgen paftanın dışında alternatif olarak küçük daire ve mekik paftalardan oluşmuş bir bordür bulunur. Küçük paftaların içi ayrıntıları lacivert, kırmızı ve beyazla belirlenmiş geçmelerle doldurulmuştur. Bu bordürün dışında sırasıyla beyaz zeminli ince bir meandr bordür, lacivert zeminli altın üç iplik rumilerden oluşan bir bordür, dışında lacivert ve beyaz renkli ince geçme bir bordür, onun dışında ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, altın, kalın geçme bir bordür bulunur. Bunun dışına lacivert zeminli, ayrıntıları yeşil ve kırmızıyla belirlenmiş, altın dörtlü sarmal rumi motifi yerleştirilmiştir. Dikdörtgen levha tezhip en dışta altın zeminli kalın geçme bir bordür ve lacivert tığlarla sonuçlanır.

Sayfa kenarlarına yatay olarak üç yuvarlak rozet yerleştirilmiş, rozetlerin merkezlerindeki dairelere altın birer palmet konarak, dışlarına altın zeminli münhanili bir bordür geçirilmiştir. Rozetler lacivert tığlarla sonuçlanır. Rozetlerin arasına ise dikey olarak iki küçük şemse konmuştur. Şemselerin merkezinde altın rumi ve palmet kompozisyonlu dilimli baklava şeklinde bir pafta konmuş, dışına ise mavi zemin üzerine altın kıvrık dallı palmetler yerleştirilmiştir. (Resim no: 35).

6b-7a'daki çift sayfada çerçeve tezhipler bulunur. Ortadaki dikey dikdörtgen yazı alanı altın zeminli, kalın geçme bir bordürle dikey olarak

ikiye bölünmüştür. Yazı alanının dışında, ayrıntıları lacivertle belirlenmiş altın zeminli kalın geçme bir bordür bulunur. Bunun dışındaki kalın bordüre altın sarmal dallar üzerine rumi ve palmetler yerleştirilmiş, zemin alternatif olarak yeşil ve mavi ile renklendirilmiştir. Levha tezhip en dışta, ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, altın kalın geçme bir bordür ve lacivert tığlarla sonuçlanır.

Sayfanın kenarına yatay olarak üç yuvarlak rozet yerleştirilmiş, merkezlerine lacivert zeminli, altın rumi ve palmet kompozisyonlu birer yuvarlak konmuştur. Yuvarlakların dışında ise ayrıntıları lacivertle belirlenmiş altın zeminli münhanili bir bordür bulunur. Yuvarlak rozetler lacivert tığlarla sonuçlanır. Yuvarlak rozetlerin arasına dikey olarak iki mekik pafta konmuştur. Bu paftaların merkezinde altın birer palmet bulunur. Dışlarına ise hafif bir yeşille renklendirilmiş münhanili bir bordür geçirilmiştir. Mekik paftaların alt ve üstlerinde altından küçük yuvarlak rozetler bulunur. (Resim no: 36).

7b'deki serlevha tezhibinde yatay dikdörtgen paftaya uçları yuvarlatılmış, altın zeminli dikdörtgen bir pafta yatay olarak konmuş içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki rumi ve palmetlerle doldurulmuştur. Uçları yuvarlatılmış paftanın dışında kalan alan altın kıvrık dallar üstündeki yapraklar ve dörtlü sarmal rumi motifleriyle doldurulmuş, zemin lacivertle renklendirilmiştir. Büyük dikdörtgen paftanın dar kenarına dikey olarak altın zeminli kalın geçme bir bordür konmuştur. (Resim no: 37).

39a'da mekik şeklinde bir tezhip bulunur. Ortadaki büyük mekik paftanın merkezine dört dilimli bir daire yerleştirilmiş, bunun ortasına küçük bir daire konmuştur. Dairenin içinde altından rumi motifli, merkezi bir kompozisyon bulunur. Yarım dilimlere simetrik dörtlü sarmal rumi motifleri yerleştirilmiş, zeminleri alternatif olarak lacivert ve kırmızı ile renklendirilmiştir. Merkezdeki dört dilimli dairenin dışına ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş, ince geçme bir bordür geçirilmiştir. Merkezdeki dört dilimli dairenin alt ve üstüne lacivert zeminli büyük birer daire, yanlarına ise küçük birer daire yerleştirilmiştir. Dairelerin içinde ise altından rumi ve

palmet motifli merkezi birer kompozisyon bulunur. Aralarda kalan boşluklar ise dörtlü sarmal rumi motifleriyle doldurulmuş, zeminleri ise alternatif olarak lacivert ve kırmızıyla renklendirilmiştir. Büyük mekik paftanın dışında ince geçme bir bordür, onun dışında da altın zeminli kalın geçme bir bordür bulunur. Tezhip en dışta kapalı form oluşturan, altın rumili bir bordür ile hareketli bir şekilde ve lacivert tışlarla sonuçlanır. (Resim no: 38).

39b-40a'daki çift sayfada dikdörtgen levha tezhipler bulunur. Levhanın ortasındaki dikey dikdörtgen paftanın merkezine ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, geçme kompozisyonlu bir pafta dikey olarak konmuş, dışına ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, altın dörtlü sarmal rumi motifinden oluşmuş, lacivert zeminli kalın bir bordür yerleştirilmiştir. Bunun dışında ise ayrıntıları lacivert ve kırmızı ile belirlenmiş, altın geçme bir bordür bulunur. Merkezdeki dikey dikdörtgen paftanın dışında oldukça kalın bir bordür vardır. Bu kalın bordürün köşelerine ve uzun kenarın ortalarına lacivert zeminli yuvarlak paftalar konmuş, içlerine altından rumi ve palmet motifli merkezi kompozisyonlar yerleştirilmiş, dışlarına mavi ve beyaz renkli ince geçme bir bordür geçirilmiştir. Yuvarlak paftaların aralarına ise kırmızı zeminli, dilimli baklava şeklinde paftalar konup, içlerine altın dörtlü sarmal rumi motifleri yerleştirilmiştir. Paftaların dışlarında kalan alanlar ise dörtlü sarmal rumi motifleriyle doldurulup, zeminleri alternatif olarak kırmızı ve lacivertle renklendirilmiştir. Levha en sonda mavi ve beyaz renkli ince geçme bir bordür, onun dışında ayrıntıları lacivertle belirlenmiş altın kalın bir bordür ve lacivert tışlarla sonuçlanır.

Sayfa kenarına altın zeminli    yuvarlak rozet yatay olarak yerleştirilmiştir. Rozetlerin merkezlerindeki dairelere rumi ve palmet motifli birer kompozisyon konmuş, dışlarına münhanili bir bordür geçirilmiştir. Rozetler, lacivert tışlarla sonuçlanır. Yuvarlak rozetlerin aralarına iki mekik pafta dikey olarak yerleştirilmiş, merkezlerine i lerinde geçmeler bulunan küçük mekik paftalar konmuştur. Dışlarına münhanili birer bordür geçirilmiş ve lacivert tışlarla sonuçlandırılmıştır. Mekik paftaların alt ve üstlerinde altın küçük noktalar bulunur. (Resim no: 39).

92b-93a'daki çift sayfada dikdörtgen levha tezhipler bulunur. Levhanın ortasında bulunan dikey dikdörtgen bölüm, yatay olarak üçe bölünmüş, ortadaki kare bölümün merkezine lacivert zeminli, rumi ve palmet motifli merkezi bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Merkezdeki dairenin dört tarafına uçları sivritilmiş, kırmızı zeminli dört yarım daire yerleştirilmiş, içlerine ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, dörtlü sarmal rumi motifleri konmuştur. Uçları sivritilmiş yarım dairelerin dışında ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş ince geçme bir bordür bulunur. Ortadaki kare bölümün iç köşebentleri ise ayrıntıları yeşil ve kırmızıyla belirlenmiş, dörtlü sarmal rumi motifleriyle doldurulmuş, zeminleri lacivertle renklendirilmiştir. Kare bölümün alt ve üstünde kalan yatay dikdörtgen paftaların içine yine yatay olarak lacivert zeminli mekik paftalar yerleştirilip, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş kıvrık dallar üzerinde dolaşan altın rumilerle doldurulmuştur. Yatay mekik paftanın dışında ise kırmızı zemin üzerine ayrıntıları mavi ve lacivertle belirlenmiş dörtlü sarmal rumi motifi bulunur. Ortadaki kare ve bunun alt ve üstünde bulunan yatay dikdörtgen paftaların çevresini ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş ince geçme bir bordür dolanmaktadır. Levhanın ortasındaki büyük dikdörtgen paftanın dışında ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, altın kalın bir bordür, onun dışında ayrıntıları kırmızı ve yeşille belirlenmiş, lacivert zeminli, dörtlü sarmal rumi motifinden oluşan kalın bir bordür bulunur. Tezhip en sonda ayrıntıları lacivertle belirlenmiş kalın geçme bir bordür ve lacivert tığlarla sonuçlanır.

Sayfa kenarına yatay olarak altın zeminli üç yuvarlak rozet konmuş, ortalarındaki dairelere ise rumi ve palmet motifli kompozisyonlar yerleştirilmiş, dışlarına da ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, münhanili bir bordür geçirilmiştir. Rozetler lacivert tığlarla sonuçlanır. Rozetlerin aralarına dikey olarak mekik paftalar yerleştirilmiş, ortalarındaki küçük mekikler geçmelerle doldurulmuş, dışlarına münhanili bir bordür geçirilmiştir. Mekikler, bir noktadan başlayıp üç yöne yayılan tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 40).

142b-143a'daki çift sayfada çerçeve tezhipler bulunur. Ortadaki büyük dikdörtgen bölüm, yazı alanı olarak kullanılmış, dışına ince geçme

bir bordür geçirilmiştir. Onun dışında altın sarmal dallar üzerine yerleştirilmiş, rumi ve palmetlerden oluşan, zemini alternatif olarak yeşil ve lacivertle renklendirilmiş, kalın bir bordür bulunur. Çerçeve tezhip en dışta kalın geçme bir bordür ve lacivert tığlarla sonuçlanır. Sayfa kenarlarına diğer sayfalarda olduğu gibi üç yuvarlak rozet yatay olarak, onların aralarına da iki mekik pafta dikey olarak yerleştirilmiştir. (Resim no: 41).

244b-245a'daki çift sayfada dikdörtgen levha tezhipler bulunur. Levhanın ortasındaki büyük dikdörtgen paftanın merkezine, lacivert zeminli büyük bir daire konmuş, içi ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş dörtlü sarmal rumi motifleriyle doldurulmuştur. Merkezdeki bu dairenin altına ve üstüne yatay olarak lacivert zeminli mekik paftalar konmuş, içleri aynı şekilde tasarlanmıştır. Daire ve mekik şeklindeki paftalar birbirleriyle ve içine yerleştirildikleri büyük dikdörtgen paftanın uzun kenarıyla dairelerin yardımıyla birleştirilmişlerdir. Paftaların dışında kalan alanlar dörtlü sarmal motifleriyle doldurulmuş, zeminleri alternatif olarak kırmızı ve lacivertle renklendirilmişlerdir. Ortadaki büyük dikdörtgen paftanın dışında bir sıra mavi ve beyazla renklendirilmiş, ince geçme bir bordür, onun dışında da ayrıntıları lacivertle belirlenmiş kalın geçme bir bordür bulunur. Bunların dışına ise ayrıntıları yeşil ve kırmızı ile belirlenmiş, dörtlü sarmal rumi motiflerinden oluşmuş, lacivert zeminli, kalın bir bordür yerleştirilmiştir. Levha en dışta kalın geçme bir bordür ve lacivert tığlarla sonuçlanır. Sayfa kenarlarına diğer sayfalarda olduğu gibi üç yuvarlak rozet yatay olarak, onların aralarına da iki mekik pafta dikey olarak yerleştirilmiştir. (Resim no: 42).

Nüshanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez: Ketebe kaydındaki bilgilere göre nüshanın tezhipleri, Muhlis b. Abdullah el-Hindi tarafından Konya'da yapılmıştır.

Kitabın Adı : el- Evâmirü'l- Âlâ'iyye Fi'l- Umuri'l- Âlâ'iyye
(Selçukname)¹
Müelifi : İbni Bibi (el-Hüseyn b. Muhammed b. Ali el-Ca'feri er-
Rugadi), (v.670/1272)
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphanesi
Envanter No : Ayasofya 2985
Dili : Farsça
Katalog No : 8
Resim No : 43-44 **Çizim No:** 18

Kağıt Cinsi : Orta kalınlıkta, krem renkli, aharlı kağıt.
Yaprak Sayısı : 372 varak
Yaprak Boyutu : 333x245 (231x171) mm.
Satır Sayısı : 21
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : 1a'da kitab ve müellif ismiyle beraber kitabın III. Gıyasettin Keyhüsrev'in (1266-1283) hazinesi için hazırlandığı kayıtlıdır.

Ketebe Kaydı : 327 b'de nüshanın, İbrahim b. İsmail b. Ebu Bekr el-Kayseri tarafından 679 (1280)'de istinsah edildiği kayıtlıdır.

Cilt Özellikleri : Değiştirilip, yenilenmiş, salbek şemseli, siyah deri cilt. Cildin iç kapağına ise düz, açık kahverengi deri geçirilmiştir.

Ekler : 1 a'da I. Mahmud'un ve haremeyn evkafı müfettişi Şehzade Ahmed Tevfik Efendi'nin mühürleri bulunur.

¹ Ünver, Anadolu Selçukluları, s. 8; İbn-i Bibi (El-Hüseyn b. Muhammed b. Ali El-Caferi er-Rugadi), El-Evamirü'l- Ala'iyye Fi'l- Umuri'l- Ala'iyye (Önsöz ve fihristi hazırlayan: Adnan Sadık Erzi) I. Tıpkı basım, Ankara 1956; İbn-i Bibi (El-Hüseyn b. Muhammed b. Ali El-Caferi er-Rugadi), , El-Evamirü'l- Ala'iyye Fi'l- Umuri'l- Ala'iyye (Hazırlayan: Mürsel Öztürk), Ankara 1996.

Bezemeli Yapraklar : 1 a'daki ünvân sayfasında yuvarlak bir tezhib ile bunun altına ve üstüne yerleştirilmiş, yatay dikdörtgen paftalar bulunur. Yuvarlak tezhibin iç kısmına siyah tahrirli beyaz sülüsle kitabın kimin için hazırlandığı yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstüne yerleştirilmiş altın palmetler ve yapraklarla doldurulmuştur. Palmetlerin ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, zeminde mavi kullanılmıştır. Yuvarlağın dışında bir sıra alternatif olarak açık kahverengi, mavi ve yeşille renklendirilmiş münhanili bir bordür bulunur. Bordür tek noktadan çıkıp üç yöne yayılan tığlarla sonuçlanır.

Dairenin altındaki ve üstündeki altın zeminli dikdörtgen paftalar dikey olarak üçe bölünmüş, yanlarda oluşan dar-dikey dikdörtgen alanlara kalın geçme bantlar yerleştirilmiş, ayrıntıları beyaz ve mavi ile belirlenmiştir. Orta bölüme ise siyah tahrirli beyaz sülüsle üst paftada kitap adı, alt paftada müellif adı yazılıp, zemin kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş palmetlerle doldurulmuştur.

Alt ve üstteki dikdörtgen paftalar sayfa kenarlarında iri altın palmetlerle sonuçlanır. Palmetlerin ve dikdörtgen paftaların çevresine lacivert tığlar geçirilmiştir. (Resim no: 43), (Çizim no: 18).

1b'deki serlevha tezhibinde, yatay dikdörtgen pafta dikey olarak üçe bölünmüş, yanlardaki dar-dikey dikdörtgen alanlara kalın geçme bantlar yerleştirilmiş, ayrıntıları beyaz ve mavi ile belirlenmiştir. Orta bölüme ise kenarları dilimlenip, sivriltilmiş altın zeminli yatay dikdörtgen bir pafta yerleştirilmiş, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle "*Besmele*" yazılmış, zemini kıvrık dallı palmetlerle doldurulmuştur. Köşebentlere ise yine kıvrık dallar üstüne palmetler yerleştirilmiş, ayrıntıları kırmızı ile belirlenip, zeminde mavi kullanılmıştır. Başlık tezhibi en dışta mavi tığlarla sayfa kenarında da altın zeminli iri bir palmetle sonuçlanır. Ayrıca sayfanın alt bölümünde kare içine alınmış bir palmet motifi daha bulunur. (Resim no: 44).

Yazmanın Tezhiblerinin Yapıldığı Merkez : Nüshanın, Sultan III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in okuması için 1280'de istinsah edildiği gözönüne alınırsa tezhiplerinin de aynı yıllarda Konya'da yapılmış olduğu düşünülebilir.

Kitabın Adı : Füsûlü'l-eşrefiyye fi'l-kavâid'il burhâniye
Müellifi : Şemseddin Muhammed el- Tüsteri
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphanesi
Envanter No : Ayasofya 2445
Dili : Arapça
Katalog No : 9
Resim No : 45-46 **Çizim No:** 19

Kağıt Cinsi : Orta kalınlıkta, kurt yenikli, tamir görmüş, krem renkli, aharlı kağıt.
Yaprak Sayısı : 56 varak
Yaprak Boyutu : 188x135 mm. (Cetvelsiz)
Satır Sayısı : 13
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : 2a'da bulunan ünvân sayfasında kitap ve müellif ismi belirtilmiştir. Kitabenin son üç satırının büyük bir bölümünün silinmiş olmasına rağmen Süleyman ismi okunabilmektedir. Uzunçarşılı, eserin Eşrefoğullarından Mübarizüddin Mehmed bin Süleyman namına yazıldığını söylemektedir.¹

Ketebe Kaydı : 56b'deki ketebede nüshanın 710 zilkade ortalarında (Şubat 1311) Konya'da istinsah edildiği kayıtlıdır.

Cilt Özellikleri : Miklepli, sırt ve kenarlarına deri geçirilmiş, ekoseli kumaş cilt. Cildin iç kısmına da aynı kumaş geçirilmiştir. (Yazmanın cildi büyük bir ihtimalle XV. yy'da değiştirilmiş, orijinal cild çıkarılıp, bu kumaş cild geçirilmiştir.

¹ Uzunçarşılı; Anadolu Beylikleri, s. 60, 213; a.mlf., Osmanlı Tarihi I, s. 49.

Ekler : 1a'da II. Bayezid'in, I. Mahmud'un ve haremeyn evkafı müfettişi Şeyhzade Ahmed Tefvik Efendi'nin mührü ile vakıf kaydı vardır. Ayrıca 56 b'de II. Bayezid'in bir mührü daha bulunur.

Bezemeli Yapraklar : 1 b'de mekik şeklinde bir tezhip bulunur. Ortadaki mekik paftanın merkezine bir daire konmuş, içine simetrik, dörtlü, rumi ve palmetli bir kompozisyon yerleştirilerek zemini hafif bir yeşille renklendirilmiştir. Dairenin dışında bir sıra altın zeminli bir inci dizisi bulunur. Dairenin alt ve üstünde bulunan lacivert zeminli üçgene yakın paftalara ise kıvrık dallar üstüne altından üçlü sarmal rumiler ve palmetler yerleştirilerek, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiştir. Ortadaki mekik paftanın dışında beyaz zeminli ince bir meandr, onun dışında da alternatif olarak mavi, krem, pembe ve yeşille renklendirilmiş münhanili bir bordür bulunur. Bordür hareketli bir şekilde küçük tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 45), (Çizim no: 19).

2 a'da altın zeminli dikdörtgen bir levha bulunur. İçteki dikdörtgen paftaya siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini küçük rumilerle süslenmiştir. Yazı alanının dışında bir sıra, ayrıntıları yeşil ve lacivertle belirlenmiş, altın zeminli geçme bir bordür bulunur. Tezhip en dışta kalın lacivert bir cetvel ve tığlarla sonuçlanır.

Sayfanın kenarına, dikdörtgen levhaya bitişik altın zeminli yuvarlak bir rozet konmuş, merkezindeki yeşil zeminli yuvarlağa da altın bir palmet yerleştirilmiştir. Palmetin çevresinde bir sıra altın zeminli münhanili bir bordür bulunur yuvarlak rozet lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 46)

Nüshanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez : Uzunçarşılı, nüshanın Eşrefoğulları ailesinden Mübarizüddin Mehmed Bey namına yazıldığını söylemektedir. Bu bilgi, göz önüne alındığında tezhiplerin Eşrefoğullarının önemli merkezi olan Beyşehir'de yapıldığı düşünülebilir. Ancak 56 b'deki ketebe kaydında nüshanın 1311'de Konya'da istinsah edildiği belirtilmiştir. Konya'da istinsah edilmiş olan bir eserin, istinsah edildiği tarihlerde yine Konya'da tezhiplenmiş olması daha akla yakın gelmektedir.

Kitabın Adı : Kur'an-ı Kerim (2 Cilt)¹
Müelifi : -
Bulunduğu Yer : Konya Mevlana Müzesi
Envanter No : Müzelik Eserler Bölümü 12
Dili : Arapça
Katalog No : 10
Resim No : 47-115 **Çizim No:** 20-21

Kağıt Cinsi : Açık, krem renkli, orta kalınlıkta aharlı kağıt.

Yaprak Sayısı : I. cilt : 826 sayfa
II. cilt: 801 Sayfa

Yaprak Boyutu : 490x320 (360x210) mm.

Satır Sayısı : 7

Yazı Cinsi : Reyhâni

Ünvân Sayfası Kaydı : Ünvân sayfasında kayıt olmamasına rağmen, yazmanın Karamanlı beylerden Halil b. Mahmud'un okuması için hazırlandığı ketebe kaydında belirtilmiştir.

Ketebe Kaydı : 800. sayfada nüshanın, Yakup b. Gazi el-Konevi tarafından tezhiplendiği belirtilmiştir.

801. sayfadaki ketebede ise nüshanın Karamanlı beylerden Halil b. Mahmud'un okuması için, 714 (1314-15)'de katip İsmail b. Yusuf tarafından Konya şehrinde istinsah edildiği yazılıdır.

Cilt Özellikleri : Miklepsiz koyu kahverengi deri cildin önyüzüne dikdörtgen bir pafta, paftanın iç köşelerine kapalı form oluşturan küçük rumi kompozisyonlar, paftanın içine de dilimli ve salbekli bir şemse konmuştur. Şemsenin merkezine on kenarlı bir pafta ve çevresine de bu ongenle kesişen beşgen paftalar yerleştirilmiştir. Salbeklerde kapalı form oluşturan rumiler ve bir bağlama motifi bulunur. Salbekli şemsenin

¹ Gölpınarlı, KMM., Kataloğu I; Oral, Kitap Kitabeleri, s. 5; Tanındı, Karamanlı Beyliğinde, s. 42-44; Ünver, Anadolu Selçuk ve Beylikleri, s. 137; a.mlf., Anadolu Selçukluları, s.12.

yerleştirildiği dikdörtgen pafta ile arasında oluşan boşluğa ise kıvrık dallar üstüne hatai, penç ve yapraklar yerleştirilmiştir. Dikdörtgen paftanın alt ve üstündeki dar kenarlarında kalın bir geçme bordür bulunur. Dikdörtgen paftanın dışına geçmelerden oluşan dikdörtgen bordürler yerleştirilmiştir. Cildin arka yüzündeki dikdörtgen paftaya birbiriyle kesişen beşgen ve ongenler yerleştirilmiş, paftanın alt ve üstündeki dar kenarlara ise geometrik şekillerden oluşan kalın bordürler konmuştur. Paftaların dışında ince geçme bordürler bulunur.

İç kapağa ise aletle daireler yapılmış, dairelerin içine sarmal dallar yerleştirilerek bu sarmal dalların üstüne rumiler ve bağlama motifleri konulmuştur.

Cildin dış kenarlarına ve sırtına açık kahverengi deri geçirilmiştir.

Ekler : İki ciltlik yazmanın muhtelif sayfalarında Konya Mevlana Müzesinin mührü bulunur. Ayrıca II. cildin zahriye sayfasında yazmayı tavsif eden bir kayıt bulunur.

Bezemeli Yapraklar : I. cildin ilk sayfasında dikdörtgen levha şeklinde tezhip bulunur. Orta bölümdeki dikdörtgen paftanın içine birbiriyle kesişen oniki dilimli daireler yerleştirilmiş, bu kesişmeden oluşan, alternatif olarak yeşil ve lacivertle renklendirilmiş, dilimli üçgen paftalara altından kapalı form oluşturan, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş merkezi kompozisyonlu rumi ve palmetler, oniki kenarlı lacivert zeminli paftalara ise yine kapalı form oluşturan altından, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş merkezi kompozisyonlu rumi ve palmetler, bu paftaların arasında kalan kırmızı zeminli dilimli dikdörtgenlere ise kıvrık dallar üzerine altın bir penç ve hatailer yerleştirilmiştir. Dilimli dikdörtgenlerin bazılarına ise çemberler konulmuş, bu çemberlere de üçlü sarmal rumiler yerleştirilmiştir. Dikdörtgen paftanın dışında altın zeminli bir inci dizisi bulunur. En dışta ise dikdörtgen paftanın dar kenarına altın zeminli, ayrıntıları yeşil, kırmızı, lacivert ve beyazla belirlenmiş oldukça kalın geçme bir bordür, uzun kenarına ise daha ince geçme bir bordür geçirilmiştir. (Resim no: 47-48), (Çizim no: 20).

2. ve 3. sayfalarda dikdörtgen çerçeve şeklinde tezhip bulunur. Ortadaki beyaz zeminli dikdörtgen paftaya siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış yazıların çevresi siyah tahrirle dilimlenmiş, dilimlendikten sonra da arada kalan alanlara pembe kafesler çizilmiş, bu pembe kafeslerin üzerine altın kıvrık dallara yeşil ve lacivert renkli, bazı ayrıntıları turuncu ile belirlenmiş, rumi kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Yazı alanı olarak değerlendirilen dikdörtgen paftanın uzun kenarlarına, hafif kırmızı zeminli, ayrıntıları lacivert, yeşil ve beyazla belirlenmiş, altın üçplik rumiler konulmuştur. Dikdörtgen paftanın dar kenarlarının üstünde ise yatay dikdörtgen paftalar vardır. Yatay dikdörtgen pafta dikey olarak altıyla bölünmüş, yanlardaki bir birimlik altın zeminli dikey dikdörtgenlere dikey olarak mekik bir pafta konmuş, merkeze ve köşebentlere geçmeli kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Ortada kalan dört birimlik alana, dilimlenmiş ve uçları yuvarlatılmış dikdörtgen bir pafta konmuş, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılarak, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki rumilerle süslenmiş ve hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Yazı alanı olarak kullanılan dilimli paftanın alt ve üstündeki lacivert renkli zemin üzerine kıvrık dallara ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, küçük hatalar yerleştirilmiştir. Dilimli dikdörtgen paftanın her iki tarafında birer daire ve bu dairelerle kesişen üçgenler vardır. Bu kesişmeden oluşan üçgen paftalar, alternatif olarak hafif bir yeşil ve kırmızı ile boyanmış, içlerine kapalı form oluşturan altın rumiler yerleştirilmiştir. Çerçeve tezhip en dışta üzerine lacivert noktaların yerleştirildiği lacivert bir cetvelle sonuçlanır.

Sayfa kenarına altın zeminli üç yuvarlak rozet, rozetlerin arasına da birbiriyle kesişen iki mekik paftadan oluşan, altın zeminli, baklava şeklinde, paftalar konmuştur. 2. sayfadaki bütün rozetler ve 3. sayfanın altındaki rozet, sayfaların tamir görmesi dolayısıyla yok olmuştur. 3. sayfanın en üstünde bulunan rozetin ortasına içinde altın palmet bulunan lacivert zeminli bir yuvarlak yerleştirilmiş, yuvarlağın dışına, bir sıra münhanili bordür geçirilmiş, dışına ise lacivert tığlar konmuştur. Sayfanın ortasında kalan yuvarlak rozetin merkezine lacivert zeminli geçme kompozisyonlu bir daire yerleştirilmiş, dışına da hafif bir kırmızı zemin üzerine altın kıvrık

dallara küçük çiçekler konmuştur. Yuvarlak rozet en dışta lacivert tığlarla sonuçlanır. Ortadaki yuvarlak rozetin altında ve üstündeki baklava şeklindeki paftaların ortasına geçme kompozisyonlu kareler konmuş, karenin dört tarafında oluşan alternatif olarak yeşil ve kırmızıyla renklendirilen üçgen paftalara ise palmetler yerleştirilmiştir. Baklava şeklindeki paftalar lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 49-50)

Kur'an-ı Kerim'in bütün sure isimleri yatay dikdörtgen bir pafta içine alınarak tezhiplenmiştir. Ancak en değişik tasarımlar şu sayfalarda yapılmıştır;

4. sayfadaki paftaya siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki koyu yeşil rumilerle ve pembe çizgilerle süslenmiştir. Dikdörtgen paftanın dışında bir sıra beyaz zeminli meandr, bir sıra da yeşil, mavi ve pembe ile renklendirilmiş, altın palmetli bir bordür bulunur. Tezhip en dışta lacivert tığlarla sonuçlanır (Resim no: 51).

132. sayfada siyah tahrirli, altın sülüsle yazılan yazının zeminini, açık maviyle renklendirilmiş ve koyu maviyle tahrir çekilmiş, kıvrık dallar üstündeki rumi ve palmetler dolandır. Rumilerin arasındaki boşluklar ise pembe kafeslere alınmış, üzerlerine siyah üç noktalar konmuştur. Tezhip dikdörtgen bir çerçeve içine alınmamıştır. Sayfa kenarına, tezhibe bitişik olarak altın zeminli bir rozet yatay olarak yerleştirilmiştir. Rozetin ortasında, ayrıntıları beyaz ve lacivertle belirlenmiş, geçme kompozisyonlu bir daire bulunur. Dairenin dışına altın zeminli münhanili bir bordür geçirildikten sonra, rozet en dışta lacivert tığlarla tamamlanmıştır (Resim no: 52).

214. sayfadaki dikdörtgen paftanın içine siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, yazının iç tarafına da beyaz tahrir geçirilmiştir. Yazı zemini kırmızıyla renklendirildikten sonra, ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, kıvrık dallar üstündeki altın rumilerle süslenmiştir. Sayfa kenarına dikdörtgen paftaya bitişik olarak, altın zeminli bir rozet yatay olarak yerleştirilmiştir. Rozetin içindeki daireye ayrıntıları mavi ve beyazla belirlenmiş, kapalı form oluşturan merkezi bir rumi kompozisyon konmuştur. Dairenin dışında bir

sıra ayrıntıları kırmızıyla belirlenmiş, münhanili bir bordür bulunur. Rozet en dışta lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 53).

287. sayfadaki dikdörtgen paftanın içine siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, siyah tahririn içine bir sıra da kırmızı tahrir geçirilmiştir. Yazı zeminini, açık maviyle renklendirilmiş ve koyu maviyle tahrir çekilmiş, kıvrık dallar üstündeki rumi ve palmetler dolandır. Mavi rumilerin arasına yeşil ve pembeyle renklendirilmiş çok küçük paftalar konmuştur. Dikdörtgen paftanın kenarlarına pembe kafesler yerleştirilmiştir. Sayfa kenarına, dikdörtgen paftaya bitişik olarak, pembe ve maviyle renklendirilmiş, kapalı form oluşturan rumi kompozisyonlu bir rozet yatay olarak konmuş, rozetin zemini hafif pembe çizgilerle taranmıştır. (Resim no: 54).

348. sayfadaki yatay dikdörtgen paftanın iç köşebentlerine lacivert zeminli, küçük üçgen paftalar konmuş, içlerine altın birer palmet yerleştirilmiştir. Paftanın içine siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, siyah tahrirlerin içine beyaz tahrir geçirildikten sonra, yazıların ortasına ince bir mavi hat geçirilmiştir. Yazı zemini ayrıntıları yeşille belirlenmiş küçük yapraklarla süslenildikten sonra, hafif bir kırmızı ile renklendirilmiştir. Paftanın dışına altın zeminli, ayrıntıları, beyaz ve yeşille belirlenmiş ince bir geçme bordür geçirilmiş ve tezhip dışta lacivert cetvelle sonuçlandırılmıştır. Sayfa kenarına, dikdörtgen paftaya bitişik, altın zeminli bir rozet yatay olarak konulmuştur. Rozetin ortasında, içinde altın bir palmet bulunan yeşil zeminli bir daire vardır. Dairenin dışında ise ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş münhanili bir bordür bulunur. Rozet en dışta lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 55).

414. sayfadaki yatay dikdörtgen paftanın iç köşebentlerine, yeşil zeminli küçük üçgen paftalar konmuş, içine ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, altın birer palmet yerleştirilmiştir. Paftanın içine siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılıp, siyah tahririn içine beyaz ve kırmızı bir tahrir daha geçirildikten sonra yazı zemini küçük altın yapraklarla süslenip, lacivertle renklendirilmiştir. Paftanın dışında altın zeminli, ayrıntıları kırmızı ve beyazla belirlenmiş ince geçme bir bordür, en dışta da lacivert bir cetvel

bulunur. Sayfa kenarına paftaya bitişik altın zeminli bir rozet yatay olarak yerleştirilmiş, rozetin merkezine yeşil zeminli, içinde altın bir palmet bulunan bir daire konmuştur. Dairenin dışına bir sıra altın zeminli bir meandr bordür, onun dışına da ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, münhanili bir bordür geçirilmiştir. Rozet en dışta lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 56).

450. sayfada içinde yazı olmayan altın zeminli, yatay dikdörtgen bir tezhip bulunur. Dikdörtgenin içine ayrıntıları lacivert, kırmızı, yeşil ve beyazla belirlenmiş, geçme kompozisyonlar yerleştirilmiş, kompozisyonun aralarında oluşan paftalara altın palmetler konulmuştur. Dikdörtgen pafta en dışta kırmızı ve lacivert cetvelle sonuçlanır. Sayfanın kenarına, tezhibe bitişik olarak altın zeminli bir rozet yatay olarak yerleştirilmiştir. Rozetin merkezine yeşil zeminli bir daire, onun içine de ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, altın bir palmet konmuştur. Dairenin dışında ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, münhanili bir bordür bulunur. Rozet lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 57).

488. sayfada yatay dikdörtgen paftanın içine siyah tahrirli, beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, kıvrık dallar üstündeki altın rumilerle süslendikten sonra lacivertle boyanmıştır. Paftanın dışına altın zeminli ince bir inci dizisi geçirilmiş, en dışa da lacivert bir cetvel çekilmiştir. Sayfa kenarına dikdörtgen paftaya bitişik altın zeminli bir rozet, yatay olarak yerleştirilmiş, merkezindeki yeşil zeminli yuvarlağa da ayrıntıları beyaz ve kırmızıyla belirlenmiş, altın bir palmet konmuştur. Dairenin dışında ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, münhanili bir bordür, onun dışında da lacivert tığlar bulunur. (Resim no:58).

516. sayfada yatay dikdörtgen paftanın içine siyah tahrirli, beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini ayrıntıları yeşille belirlenmiş, küçük altın rumilerle süslendikten sonra, kırmızı ile renklendirilmiştir. Paftanın dışında ayrıntıları lacivert, yeşil ve beyazla belirlenmiş, ince geçme bir bordür, en dışta da lacivert bir cetvel bulunur. Sayfa kenarına dikdörtgen paftaya bitişik altın zeminli bir rozet yatay olarak yerleştirilmiş, merkezindeki kırmızı zeminli yuvarlağa, ayrıntıları yeşille belirlenmiş, altın bir palmet

konmuştur. Yuvarlağın dışına münhanili bir bordür, onun dışına da lacivert tığlar geçirilmiştir. (Resim no:59).

571. sayfada yatay dikdörtgen paftanın içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini ayrıntıları kırmızıyla belirlenmiş, altın rumilerle süslendikten sonra lacivertle renklendirilmiştir. Paftanın dışında, ayrıntıları yeşil, beyaz ve kırmızıyla belirlenmiş, altın zeminli, ince geçme bir bordür ve lacivert bir cetvel bulunur. Sayfa kenarına dikdörtgen paftaya bitişik altın zeminli bir rozet yatay olarak yerleştirilmiş, rozetin merkezindeki yeşil zeminli yuvarlağa ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, altın bir palmet konmuştur. Yuvarlağın dışında ayrıntıları yeşille belirlenmiş ve dışına kırmızı tahrir geçirilmiş olan münhanili bir bordür bulunur. Rozet en dış da lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no:60).

607. sayfada yatay dikdörtgen paftanın içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, altın rumilerle süslendikten sonra, kırmızıyla boyanmıştır. Paftanın dışında, ayrıntıları yeşil ve beyazla belirlenmiş, ince geçme bir bordür ve lacivert bir cetvel bulunur. Sayfa kenarına paftaya bitişik altın zeminli bir rozet yatay olarak konmuştur. Rozetin merkezindeki yeşil zeminli yuvarlağa, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş altın bir palmet yerleştirilmiştir. Yuvarlağın dışında ayrıntıları yeşil ve beyazla belirlenmiş, dışına kırmızı tahrir geçirilmiş olan münhanili bir bordür bulunur. Rozet en dışta lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no:61).

643., 679. ve 722. sayfalardaki sure isimlerinin yazılı olduğu dikdörtgen paftalar da, diğer sayfalardaki sure başları gibi tezhiplenmiştir. (Resim no:62-63-64).

825. sayfada dikdörtgen çerçeve tezhip bulunur. Ortadaki dikdörtgen paftaya siyah sülüsle yazı yazılmış, yazılar dilimlere alındıktan sonra arada kalan alanlara pembe kafesler, bu kafeslerin üzerine de kıvrık dallara mavi renkli, palmet ve rumiler konulmuştur. Ortadaki yazı alanı lacivert cetvelle sonuçlanır. Yazı alanının dışında altın zeminli, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, geçme bir bordür bulunur. Çerçeve tezhip en dışta lacivert cetvel ve tığlarla sonuçlanır. Sayfa kenarına ve sayfa ortasının

biraz üstüne altın zeminli yuvarlak bir rozet konmuştur. Rozetin merkezindeki kırmızı zeminli yuvarlağa altın kufiyle yazı yazılıp, dışına lacivert zeminli, beyaz bir inci dizisi geçirilmiştir. Onun dışında altın zeminli, ayrıntıları kırmızı, lacivert ve beyazla belirlenmiş geçme bir bordür bulunur. Rozet en dışta lacivert tığlarla sonuçlanır (Resim no:65-66).

826. sayfada dikdörtgen levha tezhib bulunur. Ortadaki dikdörtgen paftaya kareler ve bu karelerle kesişen sekiz kollu yıldızlar yerleştirilmiştir. Bu kesişmeden oluşan karelerin merkezindeki, sekiz kenarlı lacivert zeminli paftalara ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, altından rumi ve palmetli merkezi kompozisyonlar konmuştur. Sekiz kollu yıldızın, her bir kolundaki paftalar alternatif olarak yeşil ve lacivertle renklendirilmiştir. İçlerinde ayrıntıları kırmızıyla belirlenmiş rumi kompozisyonlar yada palmetler bulunur. Sekiz kollu yıldızın merkezindeki sekiz köşeli yıldız pafta, kırmızıyla boyanmış ve içine altından kapalı form oluşturan rumiler yerleştirilmiştir. Aralarda kalan beş köşeli yıldız paftalarda, kırmızı zemin üzerine kapalı form oluşturan altın rumiler vardır. Ortadaki dikdörtgen paftanın dışında kırmızı zeminli, altın kıvrık dallar üstüne ayrıntıları yeşille belirlenmiş küçük altın çiçeklerin yerleştirildiği ince bir bordür bulunur. Dikdörtgen paftanın alt ve üstündeki dar kenarlarına ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, altın zeminli kalın birer geçme bordür konmuştur. Dikdörtgen tezhip en dışta kırmızı bir cetvel onun dışında da, üzerinde lacivert tığlar bulunan lacivert bir cetvelle sonuçlanır.

Sayfanın kenarına, ortaya gelecek biçimde dikdörtgen tezhibe bitişik altın zeminli yuvarlak bir rozet yatay olarak konmuştur. Rozetin içine yeşil ve maviyle renklendirilmiş, kırmızı tahrirli palmet ve yapraklar yerleştirilmiştir. Rozet en dışta lacivert tığlarla sonuçlanır. Rozetin altında ve üstünde, dikey olarak yerleştirilmiş salbekli, dilimli baklava şeklinde altın zeminli rozetler bulunur. Dilimli baklava şeklindeki rozetlerin merkezine, ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, geçme kompozisyonlu kare paftalar yerleştirilmiş, kare paftaların dışında oluşan üçgen paftalar ise alternatif olarak yeşil ve kırmızıyla renklendirilip, içlerine altın birer palmet konmuştur. Salbekli, dilimli baklava şeklindeki rozet lacivert tığlarla

sonuçlanır. Ancak ortadaki yuvarlak rozetin altında kalan dilimli baklava şeklindeki rozetin büyük bir kısmı tamir sırasında yok olmuştur. (Resim no: 67-68), (Çizim no:21).

II. cildin 1. sayfasında dikdörtgen levha şeklinde tezhip bulunur. Bu tezhip I. cildin 826. sayfasında bulunan levha tezhible aynı şekilde tasarlanmıştır. (Resim no: 69).

İkinci cildin sure başları da birinci cilde benzer şekilde hazırlanmıştır. En ilginç kompozisyonlar şu sayfalarda kullanılmıştır;

397. sayfada yatay dikdörtgen, altın zeminli bir tezhip bulunur. Dikdörtgen paftaya siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini ayrıntıları yeşil ve beyazla belirlenmiş rumilerle süslendikten sonra hafif bir kırmızı ile renklendirilmiştir. Pafta en dışta lacivert cetvelle sonuçlanır. Sayfa kenarına dikdörtgen paftaya bitişik, yuvarlak bir rozet yatay olarak yerleştirilmiştir. Rozetin içine merkezi biraz yukarda olmak üzere, ayrıntıları yeşil ve siyahla belirlenmiş, geçme kompozisyonlu bir daire konmuştur. Dairenin dışında beyaz zeminli, mavi bir inci dizisi bulunur. Dairenin altında oluşan hilal biçimli paftaya ise altın zeminli münhanili bir bordür geçirilmiş, bordürün dış kenarları kırmızı ile renklendirilmiştir. Rozet lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 70).

607. sayfada, sayfa sonunda, altın zeminli yatay dikdörtgen bir tezhip bulunur. Dikdörtgen paftaya ayrıntıları kırmızı, lacivert ve pembe ile belirlenmiş geçme bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Pafta en dışta lacivert cetvellerle sonuçlanır. Yatay dikdörtgen paftanın üstünde benzer kompozisyonlu küçük bir dikdörtgen pafta daha vardır. (Resim no: 71).

685. sayfada altın zeminli yatay dikdörtgen paftaya siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini ayrıntıları yeşille belirlenmiş, küçük yapraklarla süslendikten sonra hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Pafta en dışta lacivert cetvelle sonuçlanır. Sayfa kenarına dikdörtgen paftaya bitişik, tamamen altın zeminli, yuvarlak bir rozet yatay olarak yerleştirilmiştir. Rozetin içine siyah ve kırmızı tahrirli palmet ve münhaniler üst üste yığılmış, bu motiflerin ayrıntıları beyaz ve turkuazla belirlenmiştir. Rozet lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 72).

728. sayfadaki yatay dikdörtgen paftaya siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini ayrıntıları turkuazla belirlenmiş, küçük yaprak ve rumilerle süslendikten sonra, hafif bir lacivertle renklendirilmiştir. Sayfa kenarına, dikdörtgen paftaya bitişik olarak altın zeminli, yuvarlak bir rozet yatay olarak yerleştirilmiştir. Rozetin içinde yeşil zeminli bir daire, onun içinde de ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş altın bir palmet bulunur. Dairenin dışına ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, altından münhanili bir bordür konmuştur. Bordür en dışta lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 73).

741. sayfadaki yatay dikdörtgen tezhibin ortasına siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, küçük yaprak ve rumilerle ve pembe kafeslerle süslenmiştir. Paftanın dışına ayrıntıları kırmızı ve yeşille belirlenmiş, altın zeminli geçme bir bordür yerleştirilmiştir. Pafta en dışta lacivert cetvel ve tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 74).

747. sayfada altın zeminli yatay dikdörtgen bir tezhip bulunur. Ortadaki dikdörtgen paftanın dar kenarlarına dikey olarak lacivert zeminli dikdörtgen dar paftalar konmuş, içlerine altından ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, sarmal rumi kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Dikdörtgenin ortasında kalan bölüme ise beyaz tahrirli lacivert sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki altın palmet ve rumilerle süslendikten sonra kırmızıyla renklendirilmiştir. Dikdörtgen paftanın dışında ayrıntıları yeşil ve kırmızıyla belirlenmiş, altın zeminli geçme bir bordür bulunur. Pafta en dışta lacivert bir cetvel ve tığlarla sonuçlanır. Sayfa kenarına, yatay olarak yuvarlak bir rozet yerleştirilmiş, altın halkaların yardımıyla dikdörtgen paftayla bitştirilmiştir. Rozetin merkezine mavi zeminli bir daire konulmuş, içine ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, kapalı form oluşturan, altın rumiden bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Dairenin dışında bir sıra altın zeminli, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, münhanili bir bordür bulunur. Yuvarlak rozet en dışta lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 75).

765. sayfadaki yatay dikdörtgen paftaya siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini küçük rumilerle süslenmiş ve hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Paftanın dışında ayrıntıları altın, kırmızı, lacivert, yeşil ve

siyahla belirlenmiş,münhanili bir bordür bulunur. Bordür tığlarla sonuçlanır. Sayfanın kenarına altın zeminli yuvarlak bir rozet yatay olarak yerleştirilmiştir. Rozetin merkezine yeşil zeminli bir daire konmuş, içine ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, altın bir palmet yerleştirilmiştir. Palmetin dışında ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, altından münhanili bir bordür bulunur. Rozet en dışta lacivert tığlarla sonuçlanır.(Resim no: 76).

780. sayfada yatay dikdörtgen bir tezhip bulunur. Dikdörtgenin dar kenarlarına enleri farklı büyüklükte iki dikdörtgen pafta dikey olarak yerleştirilmiş, içlerine ayrıntıları mavi, kırmızı, yeşil ve beyazla belirlenmiş geçme kompozisyonlar konmuştur. Ortada kalan paftanın köşebentlerine, kırmızı zeminli, içinde altın birer palmet olan üçgenler yerleştirilmiştir. Paftaya ise siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, zemini kıvrık dallar üstündeki, ayrıntıları yeşille belirlenmiş rumiler ve pembe kafeslerle süslenmiştir. Pafta en dışta lacivert bir cetvelle sonuçlanır. Paftaya bitişik olan altın zeminli yuvarlak rozetin tasarımında, diğer sayfalardaki gibi ortada bir palmet ve onun çevresinde lacivert tığlarla biten münhanili bir bordür kullanılmıştır. (Resim no: 77).

781. sayfada yatay dikdörtgen bir tezhip bulunur. Dikdörtgen paftanın dar kenarlarından birine dikey olarak dikdörtgen bir pafta yerleştirilmiş, içine ayrıntıları siyah, yeşil ve pembeyle belirlenmiş, geçme kompozisyonlar konmuştur. Dikdörtgen paftanın geride kalan bölümünün köşebentlerine, siyah zeminli, içinde ayrıntıları yeşille belirlenmiş, beyaz birer palmet olan küçük üçgenler yerleştirilmiştir. Paftanın ortasına siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini ayrıntıları yeşille belirlenmiş, kıvrık dallar üstündeki küçük rumiler ve pembe kafeslerle süslenmiştir. Pafta en dışta lacivert bir cetvelle sonuçlanır. Paftaya bitişik olan altın zeminli yuvarlak rozetin tasarımında, diğer sayfalardaki gibi ortada bir palmet ve onun çevresinde lacivert tığlarla biten münhanili bir bordür kullanılmıştır. (Resim no: 78).

800. sayfada alt bölümde kareye yakın dikdörtgen bir tezhip bulunur. Ortadaki pafta yatay olarak üçe bölünmüş, yeşil zeminli ilk satıra, altın ve siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılarak, yazı zemini kıvrık dallar

Üstündeki beyaz rumilerle süslenmiştir. Lacivert zeminli, ikinci satıra ise yine altın tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki beyaz rumilerle süslenmiştir. İkinci satırın altında, ayrıntıları kırmızı ve lacivertle belirlenmiş, ince geçme bir bordür bulunur. En altta kalan, kalın pafta ise dikey olarak altıya bölünmüş, yanlarda oluşan açık yeşil zeminli dikdörtgen paftalara, kıvrık dallar üzerine, ayrıntıları kırmızı ve mavi ile belirlenmiş altın birer penç ve hatailer yerleştirilmiştir. Ortada kalan dört birimlik dikdörtgene ise, yuvarlak dilimli, uçları sivritilmiş, lacivert zeminli bir pafta konmuş içine siyah tahrirli altın sülüsle tezhip sanatçısının ismi yazılmıştır. Dilimli paftanın dış köşelerine ise kırmızı zemin üzerine ayrıntıları lacivertle belirlenmiş kıvrık dallar üzerine altın birer palmet yerleştirilmiştir. Yatay olarak bölümlenmiş paftanın dışına altın zeminli, kalın geçme bir bordür, beyaz zeminli ince bir meandr ve kalın düz altın bir cetvel geçirilmiştir. Tezhip en dışta üzerinde lacivert tığlar olan lacivert bir cetvelle sonuçlanır.

Sayfa kenarına paftanın ortasına gelecek şekilde altın zeminli yuvarlak bir rozet yatay olarak yerleştirilmiştir. Paftaya bitişik olan altın zeminli yuvarlak rozetin tasarımında, diğer sayfalardaki gibi ortada bir palmet ve onun çevresinde lacivert tığlarla biten münhanili bir bordür kullanılmıştır. (Resim no: 79-80).

801. sayfada dikdörtgen levha tezhip bulunur. Levha yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan kare paftaya sekiz dilimli bir daire yerleştirilmiştir. Dairenin iç kısmı yazı alanı olarak kullanılmış, siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini ise hafif pembe bir renk ile kafeslenmiştir. Dilimli dairenin dışına bir sıra ayrıntıları kırmızı ve lacivertle belirlenmiş, altın zeminli geçme bir bordür, bir sırada da ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, beyaz zeminli geçme bir bordür geçirilmiştir. Kare paftanın iç köşelerine kıvrık dallar üzerine ayrıntıları lacivert ve yeşille belirlenmiş, altın hatai ve yapraklar yerleştirilmiş, zemini hafif bir kırmızıyla boyanmıştır. Kare paftanın alt ve üst kenarlarına ayrıntıları yeşil ve kırmızıyla belirlenmiş altın zeminli geçme bir bordür konmuştur. Kare paftanın ve kare paftanın alt ve üstündeki bordürlerin çevresini, ayrıntıları

lacivertle belirlenmiş, geçme daha ince bir bordür çevirir. Lacivert geçme bordürden sonra kare paftanın yan kenarlarına altın geçme bordürler konmuştur.

Kare paftanın alt ve üstünde oluşan altın zeminli yatay dikdörtgen paftalar dikey olarak dörde bölünmüş, yanlarda oluşan bir birimlik kare paftalara, ayrıntıları mavi, lacivert, kırmızı ve siyahla belirlenen geometrik şekiller yerleştirilmiştir. Ortadaki iki birimlik dikdörtgen paftalara ise birbiriyle kesişen daireler ve yarım daireler yerleştirilmiş, oluşan paftalar alternatif olarak yeşil, kırmızı ve lacivertle boyanmış, içlerine ayrıntıları kırmızıyla belirlenen altın palmetler kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiştir. Dikdörtgen levha en dışta üzerinde tığlar bulunan lacivert bir cetvelle sonuçlanır.

Sayfa kenarlarına levhanın ortasına gelecek şekilde, dikdörtgen levhaya bitişik yuvarlak bir rozet, yatay olarak yerleştirilmiştir. Rozetin içine merkezi biraz yukarda olan kahverengi zeminli bir daire konmuş, dışına beyaz zeminli bir inci dizisi geçirilmiştir. Dairenin dışında kalan hilal şeklindeki paftaya da hafif kırmızı zemine, kıvrık dallar üzerine küçük altın yapraklar yerleştirilmiştir. Rozet en dışta lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 81).

İki ciltlik bu Kur'an-ı Kerim, levha tezhipleri ve sure başlarının dışında son derece zengin cüz, hizib ve aşır güllerine sahiptir. Güllerin tasarımda en çok sevilerek kullanılan form, daire olmuştur. Bu form dışında bir üçgenin üzerine oturtulmuş olan dairenin üstüne küçük üçgen bir pafta, altına da yaprağa benzer bir pafta konmuştur. Nadiren de yağmur damlasına benzeyen bir form kullanılmıştır. Bu formların tezhiplerinde ise münhanilerden, palmet ve geçme bordürlerden, rumilerden, inci dizilerinden, nadiren de birbiriyle kesişen üçgenlerden yararlanılmıştır.

En ilginç gül tasarımları şu sayfalarda bulunur;

I. cildin 328. sayfasındaki yuvarlak gülün ortasına kırmızı zeminli bir daire konarak içine altın kufiyle yazı yazılmış, yazı küçük altın rumilerle süslenmiştir. Yuvarlağın dışında bir sıra altın zeminli geçme bir bordür, bir

sıra da mavi zeminli beyaz bir inci dizisi bulunur. En dıştaki bordür, altın, kırmızı ve beyazla boyanmış, yağmur damlası şeklindeki küçük paftalarla altıya bölünmüş aralarda kalan alanlara ise turuncu, yeşil ve siyahla renklendirilmiş münhaniler yerleştirilmiştir. Bordür basit lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 82).

I. cildin 341. sayfasındaki yuvarlak gülün merkezine de kırmızı zemin üzerine yazı yazılmış, dışına altın kalın düz bir bordür, onun dışına da mavi zeminli, beyaz bir inci dizisi geçirilmiştir. En dıştaki bordür pembe renkli yağmur damlası şeklindeki küçük paftalarla altıya bölünmüş aralarda kalan alanlara ise pembe ve yeşille renklendirilmiş münhaniler konmuştur. Bordür basit bir şekilde mavi ve siyah tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 83).

I. cildin 393. sayfasındaki yuvarlak gülün tasarımı I. cildin 328. sayfasındaki gülün tasarımına çok benzemektedir. Ancak bu sayfada içteki kufi yazının çevresinde altın zeminli geçme bir bordür yerine, desensiz düz bir bordür vardır. Ayrıca en dışta bulunan münhanili bordürün aralarına yerleştirilen küçük yağmur damlası şeklindeki paftaların kırmızı ve altın renklerine, beyaz, açık mavi ve lacivert eklenmiştir. Bordür basit, siyah tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 84).

I. cildin 610. sayfasındaki gülün ortasındaki daire diğer münhanili güllerde olduğu gibi tasarlanmış, ancak en dıştaki bordüre altın zemin üzerine diğer sayfalardan farklı bir münhani motifi tekrarlanarak yerleştirilmiştir. Motif alternatif olarak yeşil ve lacivertle renklendirilmiş, dışları ise kırmızı ile boyanmıştır. Bordür basit bir şekilde lacivert, yeşil ve kırmızı tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 85).

I. cildin 640. sayfasındaki gülün kırmızı zeminli küçük yazı alanı beyaz noktalarla süslenmiş, dışına altıya bölünmüş düz altın bir bordür, onun dışına da beyaz çizgili lacivert bir bordür geçirilmiştir. En dıştaki bordür mavi ve beyazla renklendirilmiş, yağmur damlası şeklindeki paftalarla altıya bölünmüş aralardaki altın zeminli küçük alanlara, ayrıntıları yeşil ve kırmızıyla belirlenmiş, münhaniler yerleştirilmiştir. Gül, basit tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 86).

I. cildin 646.sayfasındaki yuvarlak gülün tasarımı, aynı cildin 640.sayfasındaki gülün tasarımı gibidir. Sadece merkezdeki yuvarlak paftanın dışındaki lacivert zeminli ince bordür burada düz bir şekilde bırakılmıştır. (Resim no: 87).

II. cildin 472.sayfasındaki yuvarlak gülün dışındaki altın zeminli münhanili bordür simetrik şekilde tasarlanmamış, münhaniler birbirlerinin peşi sıra dizilmişler, ayrıntıları ise beyaz ve mavi ile belirlenmiştir. Münhanili bordür tığlarla değil, lacivert noktalarla sonuçlanır. (Resim no: 88).

II. cildin 606.sayfasındaki yuvarlak gülün merkezine kırmızı zeminli yazı alanı yerleştirilmiş, dışına düz altın bir bordür, onun dışına mavi zeminli beyaz bir inci dizisi geçirilmiştir. En dıştaki bordür yeşil ve beyazla renklendirilmiş yağmur damlası şeklindeki paftalarla altıya bölünmüş, aralarındaki altın zeminli bölüme ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, münhanili bir bordür yerleştirilmiştir. Bordür farklı olarak bir noktadan başlayıp üç yöne dağılan tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 89).

II. cildin 743.sayfaları ile 747. Sayfaları arasındaki münhanili gülleri, işçilik ve tasarım açısından diğer sayfalardaki güllerden farklılık göstermektedirler.

II. cildin 743. sayfasındaki yuvarlak gülün ortasına yeşil zeminli bir daire konulmuş, içine altın kufiyle yazı yazılmıştır. Dışına, basit bir şekilde sekize bölünmüş, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, altın bir bordür onun dışına lacivert bir bordür, onun dışında da kırmızı zeminli ayrıntıları beyaz ve yeşille belirlenmiş altın geçme bir bordür geçirilmiştir. En dışta altın yeşil, mavi ve lacivertle renklendirilmiş, simetrik, münhanili bir bordür bulunur. Bordür bir noktadan başlayıp üç yöne dağılan siyah tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 90).

II. cildin 746. sayfasının üstündeki yuvarlak gülün ortasına lacivert zeminli bir daire konulmuş, içine altın kufiyle yazı yazılarak yazı, ayrıntıları kırmızıyla belirlenmiş, küçük altın rumillerle süslenmiştir. Dairenin dışına altın zeminli basit bir şekilde sekize bölünmüş, ayrıntıları kırmızı ve beyazla belirlenmiş bir bordür, onun dışına kırmızı, düz, ince bir bordür,

onun dışında da altın zeminli, ayrıntıları mavi, kırmızı ve beyazla belirlenmiş, geçme bir bordür geçirilmiştir. En dışta lacivert, mavi, beyaz, yeşil ve altınla renklendirilmiş, basit tığlarla sonuçlanan münhanili bir bordür bulunur. (Resim no: 91).

II. cildin 746.sayfasında altta, ikinci bir gül daha bulunur. Gülün ortasındaki kırmızı zeminli yuvarlağa altın kufiyle yazı yazılmış, dışına basit bir şekilde sekize bölünmüş, altın bir bordür, onun dışına lacivert ince düz bir bordür, onun dışına da ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, altın zeminli geçme bir bordür geçirilmiştir. En dışta, ayrıntıları altın, mavi, beyaz, lacivert, yeşil ve pembeyle belirlenmiş, basit tığlarla sonuçlanan münhanili bir bordür bulunur. (Resim no: 92).

II. cildin 747.sayfasındaki gülün tasarımı, 746.sayfanın aşağısında bulunan gülün tasarımına, önemsiz farklarla benzemektedir. (Resim no: 93).

Yuvarlak güllerin bazıları palmet, yaprak ve yağmur damlası şeklindeki paftaların yardımıyla tasarlanmıştır.

Bu yuvarlak güllerde, gülün ortasına kırmızı zeminli yuvarlak bir daire konmuş, içine altın kufiyle yazı yazılarak bu yazı, ayrıntıları yeşil ya da lacivertle belirlenmiş altın rumilerle süslenmiştir. Kırmızı zeminli dairenin dışına basit bir şekilde altıya (139. sayfa) ya da sekize (32. 49 ve 53. sayfalar) bölünmüş, altın bir bordür geçirilmiş, bu bordür bazen düz bırakılmış (32. ve 139. sayfalar) bazen de beyaz renkle bölümlerin içine geometrik şekiller yapılmıştır. (49. ve 53. sayfalar). bu altın bordürün dışında lacivert bir bordür bulunur ki, bu bordürün üstüne beyaz bir inci dizisi geçirilmiş (32., 53., 139. sayfalar) ya da düz bırakılmıştır. (49.sayfa). En dıştaki altın zeminli bordür yağmur damlası şeklindeki küçük paftalarla bazen altıya (49., 53., 139. sayfalar) bazen sekize (32.sayfa) bölünmüşlerdir. Bu küçük paftalar mavi, beyaz ve siyahla (32., 49.sayfalar) bazen mavi, beyaz ve yeşille (53.sayfa), bazen de beyaz, açık mavi ve lacivertle (139.sayfa) renklendirilmişlerdir. Paftaların arasında kalan bölümler ise alternatif olarak yeşil ve kırmızı ile renklendirilmiş, içlerine ayrıntıları yeşil ve kırmızıyla belirlenmiş, altın palmetler ya da ikili yapraklar

konulmuştur. Bordür en dışta basit tığlarla ve çeşitli renklerle sonuçlandırılmıştır. Sadece 139. sayfadaki gülün tığları farklı olarak tek noktadan başlayıp üç yöne dağılır. (Resim no: 94-95-96-97).

Yuvarlak güllerin tasarımında geçme bordürlerde sıkça kullanılmıştır. Bu güllerde kırmızı zeminli yazı alanın altın bir bordür ve lacivert zeminli bir inci dizisi çevirir. En dışa ise çeşitli renklerle ayrıntıları belirlenen altın zeminli, kalın geçme bir bordür yerleştirilir. Bordür en dışta, renkli basit tığlarla sonuçlanır. (I. cildin 9., 37., 509. sayfaları ile II. cildin 750. sayfası). (Resim no: 98-99-100-101).

Yuvarlak güllerin tasarımında nadiren birbiriyle kesişen iki üçgenden de yararlanılmıştır.

I. cildin 683. sayfasındaki yuvarlağın içine birbirleriyle kesişen iki üçgen yerleştirilmiş, ortada oluşan kırmızı zeminli, altıgen paftaya altın kufiyle yazı yazılmıştır. Üçgenlerin kesişmeden dolayı iç kenarlarında oluşan küçük üçgen paftalar lacivert ve beyazla renklendirilmiş, bunların arasında oluşan daha büyük üçgen paftalar ise alternatif olarak yeşil ve kırmızıyla renklendirilmiş, içlerine altın birer palmet konmuştur.

Yuvarlak gül en dışta üzerinde lacivert tığlar bulunan lacivert bir cetvelle sonuçlanır. (Resim no: 102).

II. cildin 14. sayfasındaki yuvarlağa birbiriyle kesişen dilimli üçgenler yerleştirilmiş ortada oluşan köşeli, siyah zeminli, yıldız paftaya, beyaz kufiyle yazı yazılarak, yazı ayrıntıları kırmızıyla belirlenmiş, beyaz rumilerle süslenmiştir. Üçgenlerin kesişmeden dolayı iç kenarlarında oluşan küçük üçgen paftalar alternatif olarak mavi ve pembeyle renklendirilmiş, bunların arasında oluşan yeşil zeminli üçgen paftalara ise, ayrıntıları maviyle belirlenmiş, beyaz palmetler yerleştirilmiştir. Yuvarlak gül en dışta üzerinde lacivert tığlar bulunan lacivert bir cetvelle sonuçlanır. (Resim no: 103).

II. cildin 454. sayfasındaki yuvarlak gülün içine de birbiriyle kesişen iki üçgen yerleştirilmiş, ortadaki kırmızı zeminli altıgen pafta yazı alanı olarak değerlendirilmiştir. İç köşelerde oluşan küçük üçgen paftalar, alternatif olarak yeşil ve pembeyle renklendirilmiş, bunların arasında oluşan altın zeminli büyük üçgen paftalar ise düz bırakılmıştır. Yuvarlak

göl diğlerinde olduğu gibi lacivert bir cetvel ve sade lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 104).

İki ciltlik bu Kur'an-ı Kerim'in güllerinin diğler bir formunu ise bir üçgenle kesişen daire oluşturur. Dairenin üzerine üçgen bir pafta, altına da küçük yaprak şeklinde bir pafta konmuştur. En ilginç tasarımlar şu sayfalarda bulunur;

I. cildin 11. sayfasında üçgenin üzerine oturtulmuş olan dairenin merkezine lacivert zeminli küçük bir yuvarlak konulmuş, içine altın kufiyle yazı yazılmıştır. Dairenin dışında altın zeminli, çizgilerle sekize bölünmüş bir bordür bulunur. Onun dışında altın zeminli bir inci dizisi geçirilmiştir. Form en dışta lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 105).

I. cildin 27.sayfasındaki üçgenin üzerine oturtulmuş dairenin merkezine kırmızı zeminli küçük bir yuvarlak konulmuş, içine altın kufiyle yazı yazılmıştır. Yazı alanının dışındaki altın zeminli bordüre simetrik olarak yağmur damlası şeklinde küçük paftalar yerleştirilmiş, bunlar alternatif olarak yeşil-beyaz ya da kırmızı-beyaz renkleriyle boyanmışlardır. Bu form da lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 106).

I. cildin 30.sayfasındaki üçgenin üzerine oturtulmuş olan dairenin ortasındaki, kırmızı zeminli küçük yazı alanı beyaz noktalarla süslenmiştir. Yazı alanının dışına mavi zeminli üçgenler, üçgenlerin aralarına da alternatif olarak yeşil ve kırmızıyla renklendirilmiş münhaniler konmuştur. Form en dışta lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 107).

I. cildin 35. sayfasındaki gül, I. cildin 27. sayfasındaki gülle büyük benzerlik göstermektedir. (Resim no: 108).

I. cildin 76.sayfasındaki gülün merkezindeki kırmızı zeminli yazı alanının dışına ise ayrıntıları mavi, beyaz ve kırmızı ile belirlenmiş kalın geçme bir bordür geçirilmiştir. Form diğlerlerinde olduğu gibi lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 109).

I. cildin 119.sayfadaki gül, tasarım ve renk açısından aynı cildin 30.sayfasındaki gülle büyük benzerlik göstermektedir. Farklı olarak 119.sayfadaki yazı alanın dışına, altın zemine beyaz bir inci dizisi geçirilmiştir. (Resim no: 110).

I. cildin 683.sayfasında aynı cildin 27.ve 35.sayfalarında bulunan güllere benzer bir gül bulunur. Bu sayfadaki gülün en dıştaki bordürü, farklı olarak sadece pembe ve beyazla renklendirilmiştir. (Resim no: 111).

Cüz, hizib ve aşır güllerinin dışında yazmanın muhtelif yerlerinde dekoratif amaçlı bazı süsleme öğeleri bulunur. Örneğin I. cildin 5. sayfasına yağmur damlası şeklinde bir pafta içine lacivert zeminli daha küçük bir pafta konarak, küçük paftanın içine altından kapalı form oluşturan rumiler yerleştirilmiştir. Küçük paftanın dışına, çevresindeki kalın lacivert bordürün üzerine gelecek şekilde, ayrıntıları lacivert, yeşil ve pembeyle belirlenmiş altın yapraklar konmuştur. Yağmur damlası şeklindeki pafta, altta ve üstte lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 112).

II. cildin 750.sayfasında kırmızı, yeşil ve mavi ile renklendirilmiş kapalı form oluşturan rumili bir kompozisyon bulunur. Kompozisyonun altına ve üstüne palmetler yerleştirilmiş, kompozisyonun zemininde ise üç noktalar kullanılmıştır. Kompozisyon lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 113).

I. cildin 571.sayfasında kırmızı zeminli küçük kare bir pafta bulunur. Paftanın içine ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, altından, dörtlü sarmal rumi motifi yerleştirilmiştir. Küçük pafta en dışta lacivert bir cetvel ve lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 114).

I. cildin 633.sayfasında altın zeminli küçük dikdörtgen bir pafta bulunur. Paftanın içine ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş, geçme bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Pafta en dışta lacivert bir cetvel ve tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 115).

Nüşanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez : Nüşanın tezhipleri Konya'da Yakup bin Gazi el-Konevi tarafından yapılmıştır.

Kitabın Adı : Mesnevi
Müelifi : Mevlâna Celâleddin-i Rumi
Bulunduğu Yer : Konya Mevlâna Müzesi
Envanter No : Müzelik Eserler Bölümü 1177
Dili : Farsça
Katalog No : 11
Resim No : 116-129 **Çizim No:** 22-27

Kağıt Cinsi : Kalın, aharlı, koyu samani renkli kağıt.
Yaprak Sayısı : 640 sayfa (320 varak)
Yaprak Boyutu : 310x235 (253x184) mm.
Satır Sayısı : 4 sütun halinde 25 satırlı.
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı :-

Ketebe Kaydı : 320 b'de, nüshanın 723 yılı Ramazan ayında (Eylül 1323), Sultan Veled'in azadlı kölesi Abdullah oğlu Osman tarafından Konya Mevlânâ Medresesinde yazılıp, bitirildiği kayıtlıdır.¹

Cilt Özellikleri : XX.yy.'da değiştirilen cild, hattat ve mücellid tir-endâz Necmeddin Okyay (v. 1976) tarafından yapılmıştır. Kenarı cetveli, dört yanı köşebentli ve salbek şemseli miklepsiz siyah deri cilt. Köşebent ve salbekli şemsenin zemininde kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş çiçek ve yaprak motifleri bulunur. Cildin iç kısmında ise yine sade, siyah deri kullanılmıştır.

Ekler : Çeşitli sayfalarında Mevlana Dergahı Kütüphanesine vakfedilmiş kitaplardan olduğunu gösteren bir mühürle, Said Hemden Çelebi'nin mührü vardır.

¹ Çetin, Matnawî'nin Konya Kütüphanelerindeki, s. 104; Gölpınarlı, KMM. Kataloğu II; Mesnevi, s. Sunuş XVIII-XX; Önder, XV. Yüzyıl Sonuna Kadar, s. 519; a.mlf., Mevlâna'nın Eserlerinin, s. 12; Ünver, Konya'da XIII-XV. Asırlarda, s. 6; a.mlf., Selçuklular Zamanında, s. 645; a.mlf., Anadolu Selçukluları, s. 19; a.mlf., Anadolu Selçukluları Kitap Süsleri, s. 86.

Ayrıca 1 b'deki vakfiyede, bu nüshanın, 952 Cemaziyelevvel sonunda (Ağustos 1545), Amasyalı Muhammed oğlu Ummân ül- Mevlevî tarafından ölünceye dek Şiraz'lı Seyyid Muhibbi oğlu Seyyid Alâî tarafından istifade edilmek, onun ölümünden sonra Mevlevî fukarâsının istifadesine bırakılmak, satılmamak, rehine verilmemek ve kimseye bağışlanmamak üzere Türbe'ye vakfedildiği yazılıdır. Vakfiyenin sağ yanında Divane Mehmed Çelebi'nin altında da Konya Müftüsü ve Mevlana Medresesi Müderrisi Muhammed b. Abdurrahman'ın ve daha dört kişinin şahadet imzaları vardır.

Bezemeli Yapraklar : 3a sayfasında mekik biçiminde bir tezhib bulunur. En içteki lacivert zeminli mekik paftaya altın rumi ve palmetlerden oluşan merkezi bir kompozisyon yerleştirilmiş, palmetlerin ayrıntıları da lacivert ile belirtilmiştir. Bunun dışında kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş ve ayrıntıları lacivertle belirtilmiş, altın palmetli bir bordür bulunur ki altın zemini hafif bir kırmızı ile renklendirilmiştir. Palmetli bordürün dışında, ayrıntıları lacivertle belirlenmiş altın zeminli geçme bir bordür, onun dışında da alternatif olarak yeşil ve mavi ile renklendirilmiş münhanili bir bordür bulunur. Münhanili bordür tek merkezden başlayıp 3 yöne dağılan tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 116), (Çizim no: 22).

3b- 4a'da dikdörtgen çerçeve tezhibler bulunur. Ortadaki dikdörtgen bölüm yazı alanı olarak değerlendirilmiş, dışına beyaz zeminli, ayrıntıları lacivertle belirtilmiş, ince geçme bir bordür geçirilmiştir. Onun dışındaki bordüre lacivert zeminli küçük şemseler içlerine de kapalı form oluşturan rumi ve palmetli bir kompozisyon konmuştur. Lacivert zeminli şemselerin arasına ise hafif kırmızı zemin üzerine, kapalı form oluşturan, altın rumiler yerleştirilmiştir. Tezhip en dışta alternatif olarak yeşil, mavi ve turuncu ile renklendirilmiş münhaniler ve basit tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 117), (Çizim no: 23).

4b-5a'da dikdörtgen çerçeve tezhibler bulunur. Ortadaki dikdörtgen pafta yazı alanı olarak değerlendirilmiş, dışına alternatif olarak yeşil, mavi ve turuncu ile renklendirilmiş ince münhanili bir bordür geçirilmiştir. Onun dışında da, ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, altın zeminli, kalın geçme bir

bordür bulunur. Tezhip en dışta yeşil-mavi ve turuncuyla alternatif olarak renklendirilmiş ince münhanili bir bordür ve tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 118), (Çizim no: 24).

5b'de yatay dikdörtgen tamamen altın zeminli bir başlık tezhibi bulunur. Dikdörtgen dikey olarak altıya bölünmüş, yanlarda oluşan kare paftalara geçme motifli bir kompozisyon yerleştirilerek, ayrıntıları lacivertle belirlenmiştir. Orta bölümde kalan dört birimlik dikdörtgene ise kufiyle "Besmele" yazılmış, zemini kıvrık dallar üstündeki palmet ve yapraklarla doldurulmuştur. Ortadaki dikdörtgen paftayla, yanlardaki kare paftaların çevresini beyaz zeminli ince bir meandr bordürü çevirir. Tezhip en sonda çift kırmızılı bir cetvelle sonuçlanır. (Resim no: 125).

50b-51a'da dikdörtgen çerçeve tezhibler bulunur. Ortadaki dikdörtgen pafta, yazı alanı olarak değerlendirilmiş, çevresine mavi ve turuncuyla renklendirilmiş ince münhanili bir bordür geçirilmiştir. Münhanili bordürün dışına, lacivert zemin üzerine kapalı form oluşturan altın rumiler, rumilerin arasındaki kıvrık dallar üzerine ise ayrıntıları mavi ile belirlenmiş palmetler yerleştirilmiştir. Kapalı formların zemini hafif bir kırmızı ile belirlenmiştir. Tezhib en dışta alternatif olarak yeşil, mavi ve turuncuyla renklendirilmiş, münhanili bir bordürle sonuçlanır. (Resim no: 119), (Çizim no: 25).

51b'de yatay dikdörtgen bir başlık tezhibi bulunur. Dikdörtgen dikey olarak altıya bölünmüş, yanlarda oluşan bir birimlik, sayfa rengindeki kare paftalara ayrıntıları kırmızı ve lacivertle belirlenmiş, geçme kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Orta bölümde kalan dört birimlik dikdörtgen paftaya altın kufiyle "Besmele" yazılmış, sayfa renginde bırakılan zemin, kıvrık dallar üstündeki palmet ve yapraklarla doldurulmuştur. Palmet ve yaprakların ayrıntıları ise lacivertle belirlenmiştir. Dikdörtgen pafta ile yanlardaki kare paftaların çevresini, kalın, lacivert bir bordür çevirir. Tezhib en solda lacivert cetvel ve tığlarla sayfa kenarında da lacivert- rumi kompozisyonlu bir tığla sonuçlanır. (Resim no: 126).

93b-94a'da dikdörtgen çerçeve tezhipler bulunur. Ortadaki dikdörtgen pafta yazı alanı olarak değerlendirilmiş, uzun kenarına alternatif

olarak turuncu ve lacivertle renklendirilmiş ince münhanili bir bordür geçirilmiştir. Bunun dışında ise yazı alanını çevreleyen altın üç iplik rumilerden oluşmuş kalın bir bordür bulunur. Ancak köşelerdeki altın zeminli kare paftalara ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş geçme motifli kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Üç iplik rumili bordür alternatif olarak ya zemini lacivert boyanıp ayrıntıları beyaz ve kırmızıyla belirlenmiş ya da zemin çok hafif kırmızıyla renklendirilip ayrıntılar beyaz ve lacivertle belirlenmiştir. Tezhip en dışta yeşil, mavi ve turuncuyla renklendirilmiş münhanilerle sonuçlanır. 94a'da yazı alanının alt bölümüne üç iplik rumili bordür yerleştirilmemiş, 93b'de bezemeli olan bu bölüm 94a'da üç satırlık bir yazı alanı olarak kullanılmıştır. (Resim no: 120), (Çizim no: 26).

94b'de yatay dikdörtgen bir başlık tezhibi bulunur. Tamamen altın zeminli olan dikdörtgen dikey olarak altıya bölünmüş, yanlarda oluşan bir birimlik kare paftalara ayrıntıları kırmızı, lacivert ve beyazla belirlenmiş geçme motifli bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Orta bölümde kalan dört birimlik dikdörtgen paftaya altın kufiyle "Besmele" yazılmış, yazının iç taraflarına beyaz çizgiler çekilmiştir. Yazı zemini kıvrık dallar üstündeki altın palmet ve yapraklarla doldurulmuş ve hafif kırmızıyla renklendirilmiştir. Tezhip en sonda lacivert bir cetvel ve tığlarla sayfa kenarında ise lacivert rumi kompozisyonlu bir tığla sonuçlanır. (Resim no: 127).

153b-154a'da dikdörtgen çerçeve tezhip bulunur. Ortadaki dikdörtgen pafta yazı alanı olarak değerlendirilmiş, bu alanın uzun kenarlarına beyaz zeminli, ayrıntıları lacivert ve kırmızı ile belirlenmiş ince birer geçme bordür yerleştirilmiştir. Bunun dışında ise altın zemine daireler, daireler üzerine de dörtlü sarmal rumi motifi yerleştirilmiştir. Bu yuvarlak motifin zemini alternatif olarak ya lacivert boyanıp, içindeki rumilerin ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, ya da zemin hafif kırmızıyla renklendirilip rumilerin ayrıntıları lacivertle belirlenmiştir. Tezhip en dışta mavi-yeşil ve turuncuyla renklendirilmiş ince münhanili bir bordür ve tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 121-122), (Çizim no: 27).

154b'de yatay dikdörtgen bir başlık tezhibi bulunur. Dikdörtgen, dikey olarak altıya bölünmüş, kenarlarda kalan bir birimlik altın zeminli, kare paftalara ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, yuvarlak geçme kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Ortada kalan dört birimlik dikdörtgen paftaya altın kufiyle "Besmele" yazılmış, yazı zemini ayrıntıları kırmızı ile belirlenen, kıvrık dallar üstündeki palmet ve yapraklarla doldurulmuş, ve lacivertle renklendirilmiştir. Tezhip en dışta lacivert cetvel ve tığlarla, sayfa kenarında da rumi kompozisyonlu lacivert bir tığla sonuçlanır. (Resim no: 128).

201b-202a'da dikdörtgen çerçeve tezhipler bulunur. Bu sayfadaki çerçeve tezhipler kompozisyon ve renk açısından 4b-5a'da bulunan çift sayfa tezhibine benzerler. (Resim no: 123).

202b'de yatay dikdörtgen tamamen altın zeminli bir başlık tezhibi bulunur. Dikdörtgen dikey olarak altıya bölünmüş, yanlarda oluşan bir birimlik kare paftalara, ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş geçmeli bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Ortada kalan dört birimlik dikdörtgene, uçları yuvarlatılmış bir pafta yerleştirilmiş, içine beyaz sülüsle "Besmele" yazılmıştır. Basmelenin zemini ayrıntıları beyaz ve maviyle belirlenmiş, kıvrık dallar üstündeki palmet ve yapraklarla süslenmiş, ayrıca hafif kırmızıyla boyanmıştır. Ortadaki dört birimlik dikdörtgenin iç köşebentlerine ise birer palmet yerleştirilip, zemini lacivertle boyanmıştır. Tezhip en dışta lacivert bir cetvel ve tığlarla, sayfa kenarında ise rumi kompozisyonlu lacivert bir tığla sonuçlanır. (Resim no: 129).

258b'de sayfanın alt kısmına yatay olarak tamamı altın zeminli mekik bir tezhip yerleştirilmiştir. En içteki mekik paftada ayrıntıları lacivert, yeşil ve beyazla belirlenmiş tüm yüzeyi kaplayan geçme bir kompozisyon bulunur. Onun dışında kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş, ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş palmetli bir bordür bulunur. Bordürün zemini hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Bunun dışında ayrıntıları lacivert ve kırmızıyla belirlenmiş geçme bir bordür, en dışta da alternatif olarak yeşil, lacivert ve turuncuyla renklendirilmiş münhanili bir bordür bulunur. Tezhip

bir noktada başlayıp üç yöne dağılan tığlarla sonuçlanır. Mekiğin dışında altın zeminli dört küçük rozet vardır. (Resim no: 124).

259a'da dikdörtgen çerçeve tezhib bulunur. Ortadaki dikdörtgen pafta yazı alanı olarak değerlendirilmiş, sayfa renginde ince geçme bir bordürle çevrelenmiştir. Onun dışında hafif kırmızı zemine dizilmiş, kapalı form rumilerin ve aralarındaki kıvrık dallar üzerindeki palmet ve yaprakların oluşturduğu kalın bir bordür bulunur. Palmet ve yaprakların iç ayrıntıları kırmızı ve lacivertle belirlenmiş, kapalı formların zemininde ise lacivert kullanılmıştır. Tezhip en dışta lacivert bir cetvel ve tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 124).

Nüshanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez : Nüsha, Sultan Veled'in azadlı kölesi Abdullah oğlu Osman tarafından istinsah edildiğine göre, Mevlevi çevrelerine ait olan bir kitaptır. Tezhiplerinin de, nüshanın istinsah edildiği tarihlerde en önemli Mevlevi merkezi olan Konya'da yapıldığı düşünülebilir.

Kitabın Adı : Mesnevi-i Veledi (İbtida-name, Rebab-name, intihaname)
Müellifi : Bahâaddin Muhammed Sultan Veled.(v.712/1312)
Bulunduğu Yer : Konya Mevlana Müzesi
Envanter No : Müzelik Eserler Bölümü 74
Dili : Farsça
Katalog No : 12
Resim No 130-147 **Çizim No** : 28-31

Kağıt Cinsi : Açık krem renkli, kalın, az aharlı kağıt.
Yaprak Sayısı : 315 varak
Yaprak Boyutu : 455x314 (340x236) mm.
Satır Sayısı : 4 sütun halinde 25 satırlı
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : -

Ketebe Kaydı : 315b'de, nüshanın Ahmed bin Muhammed tarafından 732 Şevvalinin sonlarında (Haziran 1332) yazıldığı, vakfedenin de Osman bin Ebubekir isimli bir kişi olduğu kayıtlıdır.¹

Cilt Özellikleri : Kitabın dışına görünüşünden orijinal olmadığı anlaşılan miklepsiz, kırmızı deri cilt geçirilmiş, üstüne de salbekli bir şemse ve dört köşebent yerleştirilmiştir. Şemse ve köşebentlere altın zemin üzerine, bordo kıvrık dal ve yapraklar ile hatailer işlenmiş, cildin iç kısmına ise hardal rengi düz deri geçirilmiştir.

Ekler : 1a'da ve 315b'de, kitabın Konya Mevlana Müzesinin kitaplarından olduğunu gösteren bir mühürle, kitabın Mevlânâ Dergâhı Kütüphanesine ait olduğunu gösteren bir mühür vardır.

¹ Gölpınarlı, KMM. Kataloğu, I; Ünver, Anadolu Selçukluları, s. 21; Yusuf, Resimli ve Muhtasar, s. 53-55 (Bu katalogda eserin envanter numarası 76 olarak geçer).

Bezemeli Yapraklar : 1a'da mekik şeklinde, altın zeminli oval bir tezhip bulunur. En içteki mekik paftaya dört dilimli bir daire, altına ve üstüne de yatay olarak küçük mekikler eklenmiş, içleri ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, geçmelerle doldurulmuştur. Paftaların dışındaki alanlar ise alternatif olarak geçmeler ya da lacivert zeminli altın rumilerle bezenmiştir. İçteki mekik paftanın dışında bir sıra beyaz zeminli ince bir meandr bordür ve altın zeminli, içine ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş olan üçlü sarmal rumi motifinin yerleştirildiği kalın bir bordür bulunur. Bu bordürün dışında sırasıyla, bir sıra beyaz zeminli ince geçme bir bordür, bir sıra kıvrık dalların üstüne hatai ve yaprakların yerleştirildiği bir bordür, bir sıra ince geçme bir bordür ve en son da ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, kalın geçme bir bordür bulunur. Mekiğin en dışına ise altın yuvarlak çemberler konulmuş, çemberlerin içine de kapalı form oluşturan ve ayrıntıları kırmızıyla belirlenmiş rumiler bir aşağıya bir yukarıya bakar şekilde yerleştirilmişlerdir. En dıştaki bordürün bazı bölümleri mavi ile boyansa da tamamlanmamıştır. (Resim no: 130).

1b-2a'daki çift sayfa tezhibi dikdörtgen levha şeklinde tasarlanmıştır. En içteki altın zeminli dikey, dar dikdörtgen pafta ayrıntıları lacivertle belirlenmiş geçmelerle doldurulmuştur. Bu paftanın dışında yine altın zeminli bir bordür bulunur. Bordüre daire ve mekik şeklinde paftalar, içlerine de ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş geçmeler yerleştirilmiştir. Dışta beyaz zeminli ince geçme bir bordür ve lacivert zeminli kalın bir bordür bulunur. Lacivert zeminli bordüre altından, yarım palmetlerin yarısı yerleştirilmiş, aralarında da kıvrık dallar üstünde yaprak ve rumiler dolaştırılmıştır. Dışta bir sıra beyaz zeminli geçme bir bordür ile altın zeminli kalın geçme bir bordür bulunur. Dikdörtgen pafta en dışta, mavi zeminli, altından ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, içinde dörtlü sarmal rumi motifi bulunan kalın bir bordür ve altın zeminli geçme bir bordürle sonuçlanır.

Sayfa kenarlarına, altın zeminli, üç yuvarlak rozet yerleştirilmiş, bu rozetler küçük altın dairelerle dikdörtgen paftaya bitleştirilmişlerdir. Rozetlerin arasında ise dilimli baklava şeklinde küçük paftalar bulunur.

Yuvarlak rozetlerin merkezine lacivert zeminli daire içine altın bir palmet konmuş, yuvarlağın çevresine ise 1b'de münhaniler 2a'da yapraklar dizilmiştir. Yuvarlakların aralarında kalan iki küçük paftaya ise 1b'de lacivert zeminli altın rumi kompozisyonlar yerleştirilmiştir. 2a'da ise merkezlerine geçme kompozisyonlu bir yuvarlak oturtulmuş, dilimlere ise küçük birer palmet konmuştur. Ayrıca 1b'deki güllerin büyük bir bölümü eserin tamiri sırasında büyük zarar görmüştür. (Resim no:131-132), (Çizim no: 28).

2b-3a'daki çift sayfa, çerçeve tezhib şeklinde tasarlanmıştır. Yazı alanının dışındaki kalın lacivert zeminli bordüre altından dörtlü sarmal rumiler yerleştirilmiş, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiştir.

Sayfa kenarlarına altın zeminli üç yuvarlak rozet, rozetlerin arasına da kareye yakın baklava şeklinde iki küçük pafta konmuştur. Küçük paftaların merkezine ayrıntıları lacivertle belirlenmiş geçme kompozisyonlu daireler oturtulmuş, dilimlere ise küçük birer palmet konmuştur. Büyük yuvarlak rozetlerin merkezine ise 2b'de lacivert zeminli altın rumi kompozisyonlu daireler, 3a'da ise hafif kırmızı zeminli altın rumi kompozisyonlu daireler konarak, bu dairelerin çevresine yapraklar dizilmiştir. (Resim no: 133-134), (Çizim no: 29).

3b-4a'daki çift sayfa, çerçeve tezhip şeklinde tasarlanmıştır. Yazı alanının dışındaki kalın dikdörtgen bordürün köşelerine ve sayfanın dışına bakan bordürün ortasına kare birer pafta yerleştirilerek, kare paftaların içi ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş, geçmelerle doldurulmuştur. Kare paftaların arasına ise uçları dilimlenmiş dikdörtgen paftalar konmuş, içlerine altın dörtlü sarmal rumiler çizilerek, zemin hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Dilimli paftaların dış köşelerine ise lacivert zemin üzerine altın, kıvrık dallı palmetler yerleştirilmiştir.

Sayfa kenarlarına diğer sayfalarda olduğu gibi altın zeminli üç yuvarlak rozet ve rozetlerin arasına da kareye yakın baklava şeklinde iki küçük pafta konmuştur. Küçük paftaların merkezine ayrıntıları lacivertle belirlenmiş geçme kompozisyonlu bir daire yerleştirilmiştir. Yuvarlak rozetlerin içine ise altın rumi kompozisyonlu zemini hafif kırmızıyla

renklendirilmiş, daireler konmuş, dairelerin dışına yapraklar dizilmiştir. (Resim no: 135-136), (Çizim no: 30).

114a'da altın zeminli mekik şeklinde bir tezhip bulunur. Tezhibin merkezindeki mekik paftaya bir daire yerleştirilmiş, içine de ayrıntıları beyaz ve lacivertle belirlenmiş geçme bir kompozisyon konmuştur. Dairenin alt ve üstünde de yine geçme kompozisyonlu üçgen paftalar bulunur. Mekiğin dışında beyaz zeminli ince bir meandr, onun dışında da mavi zeminli kalın bir bordür bulunur. Bu bordürde kıvrık dallar üstüne, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, altın rumi ve palmetler yerleştirilmiştir. Mavi bordürün dışında bir sıra ince geçme bir bordür, onun dışında da kıvrık dalların üzerine hatai ve yaprakların yerleştirildiği, zeminin hafif bir kırmızıyla renklendirildiği kalın bir bordür, sonrada beyaz zeminli, ince geçme bir bordür ve altın zeminli kalın bir geçme bordür vardır. En dışta hareketli bir şekilde sonuçlanan bordüre altın çemberler çizilmiş, içine bir aşağıya, bir yukarıya bakan kapalı form oluşturan altın rumiler yerleştirilmiştir. (Resim no: 137).

114b-115a'daki çift sayfa tezhibi dikdörtgen levha şeklinde tasarlanmıştır. En içteki dikdörtgen paftaya, birbiriyle kesişen daireler ve dilimli daireler yerleştirilerek, oluşan paftalara çeşitli hataili ve rumili kompozisyonlar konulmuş, zeminleri de kırmızı ve maviyle renklendirilmiştir. İçteki dikdörtgen paftanın alt ve üstteki dar kenarlarına sadece 114b'de ayrıntıları lacivert ve kırmızıyla belirlenmiş, geçme bir bordür konmuştur. Dikdörtgen paftanın bütün çevresini ise beyaz zeminli ince bir geçme bordür dolaşır. Onun dışında altın kıvrık dallar üstüne altın hatai ve yaprakların yerleştirildiği mavi zeminli bir bordür ve beyaz zeminli ince geçme bir bordür konmuştur. Bu bordürün dışında da altın dörtlül sarmal rumi motifinin yerleştirildiği, hafif kırmızı zeminli bir bordür ile altın zeminli bir geçme bordür bulunur. Tezhip en dışta lacivert cetveller ve tığlarla sonuçlanır.

Sayfa kenarlarına üç yuvarlak rozet ve rozetlerin aralarına da baklava şeklinde iki küçük pafta konmuştur. İki küçük paftaya 114b'de lacivert zeminli altın-rumi kompozisyonlar yerleştirilirken, 115a'da altın

palmetler konup, zeminleri hafif bir yeşille renklendirilmiştir. Yuvarlak rozetler ise diğer sayfalardaki gibi geçme kompozisyonlu küçük daireler ve onların çevresine dizilmiş yapraklarla tasarlanmıştır. Yuvarlak rozetler ve aralarındaki küçük paftalar diğer sayfalardan farklı olarak lacivert tığlarla sonuçlanır (Resim no: 138-139), (Çizim no: 31).

115b-116a'daki çift sayfa çerçeve tezhip şeklindedir. Yazı alanının dışında bir sıra altın zemine geçme, bir sıra da kıvrık dallar üzerine altın hatai ve yaprakların yerleştirildiği, zemini hafif bir kırmızıyla renklendirilmiş bir bordür, en son da altın zeminli geçme bir bordür bulunur. Tezhip en son da lacivert cetveller ve tığlarla sonuçlanır.

Sayfa kenarlarındaki üç yuvarlak rozet ve aralarındaki iki küçük pafta diğer sayfalardaki gibi tasarlanmış ve lacivert tığlarla sonuçlandırılmıştır (Resim no: 140-141).

116b-117a'daki çift sayfa çerçeve tezhip şeklindedir. Ortadaki yazı alanının dışına mavi zeminli, kalın bir bordür geçirilmiş içine de ayrıntıları kırmızıyla belirlenmiş, dörtlü sarmal rumiler yerleştirilmiştir. Tezhip en dışta lacivert cetvel ve tığlarla sonuçlanır. Sayfa kenarlarına yerleştirilen üç yuvarlak rozet ve aralarındaki iki küçük pafta diğer sayfalardaki gibi tasarlanmış ve lacivert tığlarla sonuçlandırılmışlardır. (Resim no: 142-143)

220a'da mekik şeklinde bir tezhip bulunur. İçteki mekik paftanın ortasına altın zeminli bir daire yerleştirilmiş, içine beyaz kenarlı birbiriyle kesişen ongenler konularak on kenarlı yıldızlar ve çeşitli geometrik motifler elde edilmiştir. İçteki dairenin ve dairenin yerleştirildiği mekik paftanın dışında bir sıra altın zeminli geçme bir bordür bulunur. Dairenin alt ve üstünde kalan mavi zeminli üçgen paftalara, ayrıntıları yeşille belirlenmiş, altın dörtlü sarmal rumiler ve kıvrık dallar üzerine altın palmetler yerleştirilmiştir. Mekik pafta en dışta alternatif olarak yeşil ve kahverengi ile boyanmış münhanili bir bordür ve siyah tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 144).

220b-221a'daki çift sayfa tezhibi dikdörtgen levha şeklindedir. Levhanın içindeki büyük dikdörtgen pafta dörtlü sarmal rumi motifleriyle doldurulmuş zeminleri ise lacivertle renklendirilmiştir. 220b'de ise ortadaki

dörtlü sarmal rumi motifinin zemininde hafif bir kırmızı kullanılmıştır. İçteki büyük dikdörtgen paftanın dışında bir sıra ayrıntıları kırmızı ve lacivertle belirlenmiş geçme bir bordür, ondan sonra da dörtlü sarmal rumi motifinin yerleştirildiği hafif kırmızı zeminli bir bordür, daha sonrada ayrıntıları lacivert ve kırmızıyla belirlenmiş, altın zeminli geçme bir bordür bulunur. Tezhip en dışta lacivert tığlarla sonuçlanır.

Sayfa kenarına üç yuvarlak rozet, rozetlerin arasına da iki küçük mekik pafta yerleştirilmiştir. Yuvarlak rozetler diğer sayfalardaki gibi tasarlanmışlar, ancak 220b'deki ortadaki rozetin içine altın renkli iki kuş motifi yerleştirilmiş, ayrıntıları yeşil, lacivert ve kırmızıyla belirlenmiştir. Rozetlerin aralarında kalan iki küçük mekiğe ise 220b'de yeşil zeminli turuncu hatailer, 221a'da ayrıntıları lacivertle belirlenmiş geçmeler yerleştirilmiştir. (Resim no: 145-146).

221b-222a'da çerçeve tezhipler bulunur. Yazı alanının dışındaki bordüre altın kıvrık dallar üstüne altın hatai ve yapraklar yerleştirilmiş, zemin hafif bir kırmızıyla renklendirilirken, hatailerin ayrıntıları yeşil, mavi ve kırmızıyla belirlenmiştir. Bordür en dışta lacivert cetvel ve tığlarla sonuçlanır.

Sayfa kenarlarındaki yuvarlak rozetlerin merkezine, içinde altın bir palmet olan bir daire konmuş, dışlarına da yaprak dilimleri yerleştirilmiştir. Rozetlerin arasındaki küçük mekik paftalara ise ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş geçmeler konmuştur. Yuvarlak rozetler ve küçük mekikler lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 147).

Nüshanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez : Tezhiplerin yapıldığı merkezi belirlemeye yardım edecek her hangi bir kayıt yoktur. Ancak kitabın konusu, müellifi ve tarihi göz önüne alındığında, istinsah edildiği tarihlerde en önemli Mevlevi merkezi olan Konya'da hazırlanıp tezhiplendiği düşünülebilir.

Ayrıca nüshanın tezhibleri, KMM., Müz. Es. Böl. 51'de bulunan 1278 tarihli Mesnevi ile DCBL., MS. 1466'da bulunan 1278 tarihli Kur'an-ı Kerim'in tezhiplerine sayfa tasarımı, kompozisyon ve motif açısından çok benzer. Sanatçı hiç şüphesiz bu iki eserin tezhiplerinden etkilenmiştir.

Kitabın Adı : Mirsâdü'l- 'İbâd
Müelifi : Necmeddin Razi (v. 654/1256)
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphanesi
Envanter No : Fatih 2841
Dili : Farsça
Katalog No : 13
Resim No : 148-149 **Çizim No:** -

Kağıt Cinsi : Kurt yenikli, orta kalınlıkta, krem renkli, aharlı kağıt.
Yaprak Sayısı : 173 varak
Yaprak Boyutu : 260x180 (200x120) mm.
Satır Sayısı : 21
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : 1a'da kitap ismiyle beraber nüshanın "Emir İsa bin el-seyyid Zekeriya Bey" in okuması için hazırlandığı belirtilmiştir. Yine aynı sayfada Sultan Keykubad'a ait bir hediye kaydı vardır.¹

Ketebe Kaydı : 173a'da, nüshanın 750 Muharrem (Mart 1349)'de Mehmed bin Mukarrib tarafından tamamlandığı belirtilmiştir.

Cilt Özellikleri : Sadece kenarları tamir görmüş, kahverengi deri cilt. Dış kapağa içi geçmelerle tezyin edilmiş, dışında dilimli daireler bulunan yuvarlak bir şemse işlenmiştir. Dört köşeye ve köşelerin ortalarına geçmelerden köşebentler yerleştirilmiştir. İç kapağa ise krem renkli deri geçirilmiş, bir yatay bir dikey olarak dizilen baklava şekilli paftaların içine alternatif olarak bitkisel formlar, rumi motifli merkezi kompozisyonlar ve yazılar yerleştirilmiştir.

¹ Ünver, Anadolu Selçukluları, s. 10-15; a.mlf., Anadolu Selçukluları Kitap Süsleri, s. 86.

Ekler : 1 a'da Sultan I. Mahmud'un ve vakf-ı haremeyn müfettişi Derviş Mustafa'nın mührü bulunur.

Bezemeli Yapraklar : 1a'daki ünvân sayfasında dikdörtgen levha tezhip bulunur. Levha yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan dikdörtgen pafta yazı alanı olarak kullanılmıştır. Bu bölüme siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini paftalar içindeki pembe kafesler ve küçük rumilerle, seyrek olarak doldurulmuştur. Ortadaki yazı alanının alt ve üstünde oluşan siyah zeminli yatay dikdörtgen paftalara, siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki beyaz rumilerle süslenmiştir. Dikdörtgen levha en sonda kırmızı, siyah cetvellerle ve siyah tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 148).

1b'deki serlevha tezhibinde, yatay dikdörtgen paftaya siyah tahrirli altın sülüsle "Besmele" yazılmış, yazı zemini pembe çizgilerle kafes şeklinde taranmıştır. Yazıyı kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş beyaz rumiler dolaşmaktadır. Tezhip en dışta kırmızı, siyah cetveller ve siyah tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 149).

Yazmanın Tezhiblerinin Yapıldığı Merkez : Nüshanın hattatı Mehmed bin Mukarrib, 752 Cemaziyelevvelinde (Haziran 1351) diğer bir Mirsâdü'l -İbâd nüshasını, Hamidoğullarının Antalya şubesine mensup Yunus Bey'in oğlu için İstinos'da istinsah etmiştir. (Kat no: 14) Yazmaların tezhiplerinin de benzerlikleri gözönüne alınarak 1349 tarihli bu nüshanın da İstinos'da istinsah edilip, tezhiplendiği düşünülebilir.

Ünvân sayfasında adı geçen Zekeriya Bey de Yunus Bey'in kölesi olabilir.²

² Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 69.

Kitabın Adı : Mirsad'ül- ibad
Müelifi : Necmeddin Razi
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphanesi
Envanter No : Ayasofya 2067
Dili : Farsça
Katalog No : 14
Resim no : 150-151 **Çizim No :-**

Kağıt Cinsi : Nohut renkli, kurt yenikli, kalın aharlı kağıt.
Yaprak Sayısı : 200 varak
Yaprak Boyutu : 274x180 (195x135) mm.
Satır Sayısı : 19
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : 1a'da, kitap ismiyle beraber nüshanın "emir Yunus Bey'in oğlu Gıyaseddin Abdürrahim Bey" için istinsâh edildiği kayıtlıdır¹ Yine aynı sayfada Sultan Keykubad'a ait bir hediye kaydı vardır.

Ketebe Kaydı : 200b'de, nüshanın, hattat Muhammed bin Mukarrib tarafından, İstinos da² hicri 752 cemaziyelevvelinde (Haziran 1351) istinsah edildiği belirtilmiştir.

Cilt Özellikleri : Miklepli, üzerine ebru geçirilmiş mukaıva cilt. (Orijinal cilt muhtemelen sonradan değiştirilerek, bu cilt geçirilmiştir.

Ekler : 1a'dan önce gelen zahriye sayfasının "b" yüzünde I. Mahmud'un vakıf mührüyle beraber haremeyn evkafı müfettişi Şeyhzade Ahmed Tevfik Efendi'nin mührü ile vakıf kaydı vardır. Ayrıca 1 a'da II. Beyazid'in mührü bulunur.

¹ Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 67-69; a.mlf., Osmanlı Tarihi I, s. 53-54. Yunus Bey, Hamidoğullarının Antalya şubesine mensup olup, Antalya'da emirlik yapmıştır.

² Uzunçarşılı; adı geçen eserlerinde İstinos'u, Korkudeli olarak belirtmektedir.

Bezemeli Yapraklar : 1a'da dikdörtgen levha tezhip bulunur. Levha yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan kareye yakın dikdörtgen paftaya, siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini pembe kafesler, yeşille renklendirilmiş küçük yapraklar ve rumilerle süslenmiştir. Paftanın dışına ince bir meandr bordür geçirilmiştir. Paftanın alt ve üstünde oluşan, yatay dikdörtgen paftalara siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş beyaz rumilerle süslenildikten sonra, koyu yeşille boyanmıştır. Yatay dikdörtgen paftaların dışına beyaz zeminli ince bir meandr bordür geçirilmiştir. Dikdörtgen levha en dışta ince kırmızı cetveller, beyaz zeminli ince bir meandr bordür ve lacivert cetvelin üzerine yerleştirilmiş olan kırmızı ve lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 150).

1b'deki serlevha tezhibinde yatay dikdörtgen paftanın içine siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, beyaz rumilerle süslenildikten sonra, koyu yeşille boyanmıştır. Paftanın dışında beyaz zeminli ince bir meandr bordür bulunur. Tezhip en dışta ince kırmızı cetveller ve beyaz zeminli ince bir meandr bordürle en üstte de lacivert cetvel üzerine yerleştirilmiş lacivert ve kırmızı tığlarla sonuçlanır. Başlık tezhibinin altında kalan dikdörtgen yazı alanının dışına da kırmızı cetveller ve beyaz zeminli, ince bir meandr bordür geçirilmiştir. Alttaki dar kenar ise meandrdan sonra lacivert cetvel üzerine yerleştirilmiş, lacivert ve kırmızı tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 151).

Nüshanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez : 200b'deki ketebe kaydı dikkate alındığında yazmanın istinsah edildiği yer olan İstinos'da ve yine o tarihlerde tezhiplendiği düşünülebilir.

Cilt Özellikleri : I. cildin dışına halinden orijinal olmadığı anlaşılan koyu kahverengi deri cilt geçirilmiş, üzerine öne ve arkaya salbekli bir şemse işlenerek, zemini kıvrık dallar üzerindeki yaprak ve hataillerle doldurulmuştur. Cildin iç tarafına ise düz açık kahverengi deri geçirilmiştir.

Ekler : Her iki cildin başlarında ve sonlarında Konya Mevlana Müzesinin kitaplarından olduğunu gösteren mühürle, muhtelif sayfalarda Hazreti Mevlana Kütüphanesinin kitaplarından olduğunu gösteren başka bir mühür daha vardır.

II. cildin 290. sayfasına ketebeden başka Divan'ın miras yolu ile Emir Satı'nın oğlu Erzincanlı Müstencid'e⁴ geçtiği onunda hicri 812 (1409)'da Mevlana dergahına vakfettiği kaydedilmiştir.

Aynı sayfada kağıdının Satı el-Mevlevi tarafından Şam'dan getirildiği, tezhipçisine 600 dirhem verildiği kaydedilmiş, cilt ustasının adı, Ebubekir el-Mevlevi olarak belirtilmiştir. Aynı yerde bir mesnevi nüshasının yazılması için de büyük kıtada doksanbeş tabaka kağıt sarfedildiği bildiriliyor. Fakat bu kaydın bulunduğu sayfanın altın yaldızlı cetvelinin alt kısmında kalan son tarafları kesilmiştir. A. Gölpınarlı, KMM., Müzelik Yazma Eserler Kataloğu No: 69'daki açıklamasında "ancak bu mesnevinin Emir Satı el-Mevlevi adına hicri 733 recebinin ortalarında (1372) Osmanoğlu Hasan, yani bu nüshanın katibi tarafından yazılan Müze Küt. No: 1113'de kayıtlı nüsha olduğuna şüphe yoktur" demektedir.

Bezemeli Yapraklar : 1b-2a'daki çift sayfaya dikdörtgen altın cetveller çekilmiş, köşebentlere altın zeminli dilimli paftalar konmuş, paftaların içine de ayrıntıları lacivertle belirlenmiş hatai ve yapraklı

⁴ Emir Satı oğlu Müstencid, Sultan Veled'in Erzincandaki halifesi Hüsameddin Hüseyin'in ve oğlu Celaleddin Muhammed-i Münecim'in dervişidir, belki de Celaleddin Muhammed'den sonra onun yerine geçmiştir.

Aynı zamanda Müstencid, Sül. Küt. Fatih 2788 no'da kayıtlı bulunan "Makalât-ı Şemseddin-i Tebrizi"yi de 789 (1387)'de temellük etmiş ve bu kitabın, Sultan Veled hâlifesi Hüsameddin Hüseyin'in oğlu Muhammed Münecim tarafından Gevher-şad adlı bir hattata yazdırıldığını Hüsameddin Hüseyin'in oğlu Muhammed Münecim'in de kendisinin gerçek üstadı ve üstadının oğlu olduğunu temellük yazısında bildirmiştir. (Fihi ma fih, s. 263).

KMM., İhtisas Küt. No: 2111'de saklanan mecmuanın sonunda ise Satı oğlu Müstencid'in 807 Şevvalinde (1405) Erzurum'a emir olduğunu söylemektedir. (Fihi ma fih, s. Sunuş XXI ve XXII).

kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Dikdörtgen çerçevenin ortasına ise yatay olarak, düz zemine salbekli bir şemse konmuş, içi altın kıvrık dallar üzerindeki yeşil, mavi ve pembe renkli rumi ve palmetlerle doldurulmuştur. Şemsenin alt ve üst bölümlerine ise kırmızı cetveller arasına yazılar yazılmıştır. (Resim no: 152), (Çizim no: 32).

2b-3a'daki çift sayfada dikdörtgen levha tezhip bulunur. İçteki altın zeminli büyük dikdörtgen paftaya, beyaz kenarlı birbiriyle kesişen altıgenler yerleştirilmiş, oluşan büyük paftalara lacivert zemin üzerine altından kapalı form oluşturan rumi kompozisyonlar, küçük paftalara da altın zemin üzerine ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, altın birer palmet konmuştur. Altıgenlerin merkezlerine sekiz dilimli ve altın zeminli daireler yerleştirilerek bu dairelere siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, zeminleri kıvrık dallar üstündeki rumilerle süslenmiştir. Büyük dikdörtgen paftanın ortasındaki dairenin zemini ise farklı olarak lacivertle renklendirilmiştir. Dikdörtgen paftanın dışında bir sıra altın zeminli geçme bir bordür ve beyaz zeminli ince bir inci dizisi bulunur. En dışta ise lacivert altıgenler yerleştirilmiş, oluşan büyük paftalara lacivert zemin üzerine altından, kapalı form oluşturan rumi kompozisyonlar, küçük paftalara da altın zemin üzerine ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, altın birer palmet konmuştur. Altıgenlerin merkezlerine sekiz dilimli ve altın zeminli daireler yerleştirilerek bu dairelere siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, zeminleri kıvrık dallar üstündeki rumilerle süslenmiştir. Büyük dikdörtgen paftanın ortasındaki dairenin zemini ise farklı olarak lacivertle renklendirilmiştir. Dikdörtgen paftanın dışında bir sıra altın zeminli geçme bir bordür ve beyaz zeminli bir inci dizisi bulunur. En dışta ise lacivert zeminli bordüre alternatif olarak, siyah zeminli kapalı form oluşturan altın rumilerle beyaz palmetler yerleştirilmiştir. Kapalı form oluşturan rumilerle, beyaz palmetler arasında, kıvrık dallar üzerinde altın ve beyaz rumiler bulunur. Bordür hareketli bir şekilde sonuçlanır.

Sayfa kenarlarının ortasına içinde birer hatai bulunan, küçük birer rozet yerleştirilmiştir. Rozetlerin dışında lacivert tığlar bulunur. (Resim no: 153), (Çizim no: 33).

3b-4a'daki çift sayfada dikdörtgen levha tezhipler bulunur. Ortadaki büyük dikdörtgen pafta yatay olarak üçe bölünmüş, ortada kare altta ve üstte yatay dikdörtgen birer pafta oluşturulmuştur. Ortadaki kare paftanın içine onaltı dilimli bir daire yerleştirilmiş, daire yazı alanı olarak kullanılmış, zemini de küçük yapraklar ve kıvrık dallar üstündeki rumilerle süslenmiştir. Ortadaki kare paftanın iç köşebentlerine lacivert zemine, altın kıvrık dallar üzerine rumi ve palmetlerin yerleştirildiği simetrik bir kompozisyon konmuştur. Karenin alt ve üstündeki altın zeminli dikdörtgen paftalar dikey olarak beşe bölünmüş, ortadaki üç birimlik bölüme uçları dilimlenmiş, dikdörtgen bir pafta konmuş, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş altın rumilerle süslenmiştir. Yanlarda kalan bir birimlik alanlara ise dört dilimli daireler konmuş, içlerine ayrıntıları beyazla belirlenmiş geçme kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Ortadaki kare paftayla alt ve üstteki dikdörtgen paftaların çevresini bir sıra altın zeminli kalın bir geçme bordür çevirir. Bunun dışında ise beyaz zeminli bir inci dizisi bulunur. Dikdörtgen levha en sonda lacivert zemine, kapalı form oluşturan mavi rumilerin yerleştirildiği bir bordürle hareketli bir şekilde sonuçlanır. Kapalı form oluşturan rumilerin arasına kıvrık dallar üzerine pembe ve altın palmetler ile altın rumiler yerleştirilmiştir.

Sayfa kenarlarında altın zeminli, içinde birer hatai bulunan iki küçük rozet vardır. Rozetlerin dışında lacivert tığlar bulunur. (Resim no: 154), (Çizim no: 34).

4b'de altın zeminli yatay dikdörtgen bir başlık tezhibi bulunur. Dikdörtgen dikey olarak yediye bölünmüş, yanlardaki bir birimlik kare alanlara dört dilimli daireler yerleştirilmiş, içlerine de ayrıntıları lacivertle belirlenmiş kompozisyonlar konmuştur. Ortada kalan beş birimlik dikdörtgenin içine uçları yuvarlatılmış lacivert zeminli bir pafta konmuş, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Lacivert zeminli paftanın dışında, ayrıntıları lacivertle belirlenmiş büyük birer hatai yatay olarak konmuştur. Yatay paftanın dışına, bir sıra altın zeminli geçme bir bordür yerleştirilmiştir. Tezhip en dışta kırmızı bir cetvelle sonuçlanır.

Başlık tezhibinin yanına, sayfa kenarına, altın zeminli, içinde hatalı olan bir rozet konmuştur. Rozetin dışında lacivert tığlar bulunur. (Resim no: 155-156).

8a'da altın zeminli yatay dikdörtgen bir bölüm başlığı bulunur. Dikdörtgen dikey olarak yediye bölünmüş, yanlarda oluşan iki birimlik dikdörtgen paftaların ortasına siyah zeminli birer daire konulup, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Siyah zeminli dairelerin her iki tarafında ayrıntıları lacivertle belirlenmiş ve lacivert zeminli, kapalı form oluşturan rumiler bulunur. Ortadaki üç birimlik bölüme ise uçları yuvarlatılmış dikdörtgen bir pafta yerleştirilmiş, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, zemin altın rumilerle süslendikten sonra, lacivertle boyanmıştır. Lacivert zeminli paftanın her iki tarafında altın birer hatalı yatay olarak yerleştirilmiştir. (Resim no: 157).

16a'da yatay dikdörtgen bir bölüm başlığı bulunur. Dikdörtgen dikey olarak dokuza bölünmüş, yanlardaki iki birimlik tek uçları yuvarlatılmış, lacivert zeminli dikdörtgen paftalara, gümüş renkli rumi kompozisyonlar yatay olarak yerleştirilmiştir. Ortadaki üç birimlik uçları yuvarlatılmış dikdörtgen paftaya ise siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, zemini kıvrık dallar üstündeki altın rumilerle süslendikten sonra, lacivertle boyanmıştır. Dikdörtgen paftaların arasında kalan bir birimlik alanlara ise lacivert zeminli yuvarlaklar yerleştirilmiş, içlerine alternatif olarak mavi ve pembeyle boyanmış, yuvarlaklar yerleştirilmiştir. Dilimli paftaların dışında oluşan siyah zeminli küçük, üçgen paftalara, gümüş renkli küçük yapraklar yerleştirilmiştir. (Resim no: 158).

19a'da yatay dikdörtgen bir bölüm başlığı bulunur. Dikdörtgenin dar kenarlarına dilimli yarım daireler yerleştirilmiş, kalan alan ise dikey olarak yediye bölünmüş, her birime dört dilimli bir daire yerleştirilmiştir. Ortadaki üç daireye siyah sülüsle yazı yazılmış, zemini gümüş renkli rumiler ve pembe kafeslerle süslenmiştir. Yanlarda kalan daireler ise lacivert zemin üzerine gümüş renkli ve rumili merkezi kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Dilimli dairelerin dışında, oluşan siyah zeminli üçgen paftalara gümüş renkli yapraklar yerleştirilmiştir. (Resim no: 159).

21b'de sayfanın ortasında altın zeminli yuvarlak bir tezhip bulunur. Ortadaki büyük yuvarlak paftaya birbiriyle kesişen dikdörtgenler, paftanın merkezine de sekiz dilimli bir daire konarak, ortasındaki lacivert zeminli yuvarlağa, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini altın rumilerle süslenmiştir. Yuvarlağın dışındaki altın zeminli yarım dairelerde ise kapalı form oluşturan altın rumiler bulunur. Dikdörtgenlerin kesişmesinden oluşan altın zeminli baklava şeklinde paftalara ve siyah zeminli dilimli dörtgen paftalara kapalı form oluşturan altın rumiler yerleştirilirken, lacivert zeminli bir yarım daire eklenmiş büyük üçgen paftalara ise kapalı form oluşturan rumiler ve bağlama motifleri konulmuştur. Lacivert zeminli küçük üçgenlere altın hatailer, altın zeminli küçük üçgenlere de ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, altın hatailer yerleştirilmiştir. Büyük yuvarlak paftanın dışına bir sıra altın zeminli, bazı ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, kalın geçme bir bordür, onun dışına da beyaz zeminli ince bir meandr bordürü geçirilmiştir. En dıştaki lacivert zeminli bordüre kapalı form oluşturan, altın renkli rumiler, bu rumilerin arasına da yine altın renkli bağlama motifleri yerleştirilmiştir. Kapalı form oluşturan rumilerle, bağlama motifleri arasındaki gümüş renkli kıvrık dallar üzerine ayrıntıları, kırmızı ile belirlenmiş, gümüş renkli palmet ve rumiler konulmuştur. Bordür hareketli bir şekilde sonuçlanır. (Resim no: 160-161), (Çizim no: 35).

22a'da sayfa başında altın zeminli yatay dikdörtgen bir tezhip bulunur. Pafta dikey olarak üçe bölünmüş, yanlarda oluşan kare paftalara sekiz dilimli daireler yerleştirilerek ortalarındaki altın zeminli yuvarlaklara lacivert sülüsle yazı yazılmış, yuvarlağın dışındaki lacivert zeminli yarım dilimlere ise kapalı form oluşturan altın rumiler konmuştur. Kare paftanın iç köşebentlerinde ise yine kapalı form oluşturan altın rumiler vardır. Ortadaki kare paftanın içine de altın zeminli bir yuvarlak konmuş, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, dışına da üç iplik altın rumilerden oluşan lacivert zeminli bir bordür geçirilmiştir. Kare paftanın iç köşebentlerinde yine kapalı form oluşturan, altın siyah zeminli, rumiler bulunur. Kare paftaların arasına dikey olarak altın zeminli geçme bordürler konmuştur.

Yatay paftanın dışında ise yine altın zeminli geçme bir bordür bulunur. Tezhip ince kırmızı cetvellerle sonuçlanır. (Resim no: 162).

22a'da sayfa ortasında yatay dikdörtgen bir tezhip daha bulunur. Yatay dikdörtgen dikey olarak yediye bölünmüş, ortadaki üç birimlik alana uçları yuvarlatılmış dikdörtgen bir pafta yerleştirilmiş, içine siyah sülüsle yazı yazılmıştır. Yazı altın kıvrık dallar üstündeki pembe ve mavi renkli rumilerle ve pembe kafeslerle süslenmiştir. Yazı yazılan paftanın yanlardaki bir birimlik alanlara lacivert zeminli daireler konmuş, içlerine altından birbiriyle kesişen kafesler yerleştirilmiştir. Dairelerin kenarlarında kalan bir birimlik alanlara ise bir kenarları yuvarlatılmış, dikdörtgen, lacivert zeminli paftalar yerleştirilmiş, içlerine altından rumi kompozisyonlar yatay olarak konmuştur. Paftaların dışında kalan küçük üçgen siyah paftalara ise gümüş renkli kapalı form oluşturan rumiler yerleştirilmiştir. (Resim no: 163).

33a'da yatay dikdörtgen bir başlık tezhibi bulunur. Dikdörtgen dikey olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan dikdörtgenin içine uçları yuvarlatılmış, altın zeminli dikdörtgen bir pafta konmuş, içine beyaz tahrirli lacivert sülüsle yazı yazılıp, zemini küçük altın rumilerle süslendikten sonra, hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Uçları yuvarlatılmış paftanın dışına, siyah zemin üzerine, ayrıntıları kırmızıyla belirlenmiş, altın birer hatai yatay olarak konulmuştur. Kenarlardaki dikdörtgenlere ise yine uçları yuvarlatılmış, altın zeminli dikdörtgen bir pafta konmuş, içine siyah tahrirli, beyaz sülüsle yazı yazılmış, zemini küçük rumilerle süslenmiştir. Paftanın dışına lacivert zemine, ayrıntıları kırmızıyla belirlenmiş, altın birer hatai yatay olarak konulmuştur. (Resim no: 164).

33b'de yuvarlak bir tezhip bulunur. Ortadaki altın zeminli yuvarlak paftanın içine birbiriyle kesişen iki kare yerleştirilmiş, çizgilerin yardımıyla da bu karelerin içinde sekiz kollu bir yıldız elde edilmiştir. Sekiz kollu yıldızın merkezinde sekiz köşeli küçük yıldız ise siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, zemini küçük altın rumilerle süslendikten sonra lacivertle boyanmıştır. Yıldızın her bir kolundaki altı kenarlı, lacivert zeminli paftalara altın rumili, kapalı form oluşturan rumiler yerleştirilmiş, arada

kalan küçük altın zeminli dörtgen paftalara ise küçük birer palmet konmuştur. Karelerin iç köşelerinde oluşan altın zeminli paftalarda yine altından, kapalı form oluşturan rumi kompozisyonlar bulunur. Karelerin köşelerinin aralarında kalan üçgen paftalara, altından kapalı form oluşturan rumiler yerleştirilmiş, bu rumilerin zeminleri siyahla renklendirilmiş, ancak siyahlar silinmiştir. Büyük yuvarlak paftanın dışında bir sıra altın zeminli kalın geçme bir bordür, bir sırada beyaz zeminli ince geçme bir bordür bulunur. En dışta, lacivert zeminli, alternatif olarak gümüş bağlama motifleriyle, altından rumi tepeliklerin yerleştirildiği bir bordür vardır. Bordür hareketli bir şekilde sonuçlanır. (Resim no: 165-166), (Çizim no: 36).

34a'da yatay dikdörtgen bir tezhip bulunur. Tezhip dikey olarak üçe bölünmüş kenarlarda oluşan dikdörtgenlere, altın zeminli uçları yuvarlatılmış dikdörtgen paftalar yerleştirilerek, içlerine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Paftaların dışına lacivert zemine altın birer hatai yatay olarak yerleştirilmiştir. Ortadaki paftaya yine altın zeminli uçları yuvarlatılmış dikdörtgen bir pafta yerleştirilip içine beyaz tahrirli lacivert sülüsle yazı yazılmıştır. Paftanın dışına siyah zemine altın birer hatai yatay olarak yerleştirilmiştir. Paftanın arasına altın zeminli kapalı form oluşturan, altın rumi kompozisyonlu bir bordür dikey olarak konmuştur. Yatay dikdörtgenin dışında bir sıra altın zemine kapalı form oluşturan rumilerin yerleştirildiği bir bordür bulunur. Bordürde kapalı formlar lacivertle belirlenmiştir. Tezhibin dışında çift kırmızı cetvel bulunur. (Resim no: 167).

51b'de yuvarlak bir tezhib bulunur. Ortadaki büyük yuvarlak paftaya sekiz köşeli, yıldız şeklinde, lacivert zeminli bir bordür yerleştirilmiştir. Lacivert zeminli bu bordürün içine de alternatif olarak kapalı form oluşturan, siyah zeminli altın rumilerle, siyah zeminli bağlama motifleri konmuştur. Rumilerle, bağlama motiflerinin arasında kıvrık dallar bulunur ve bu motiflerin ayrıntıları beyazla belirlenmiştir. Yuvarlak paftanın merkezine ise sekiz dilimli bir daire konmuş, içindeki altın zeminli yuvarlağa siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, zemini de küçük rumilerle süslenmiştir. Yuvarlağın dışındaki lacivert zeminli yarım

dilimlerde kapalı form oluşturan, ayrıntıları beyazla belirlenmiş, altın rumiler bulunur. Sekiz köşeli yıldız şeklindeki bordürün dışı ile içine yerleştirildiği dairenin arasında oluşan, altın zeminli üçgen paftalara ise ayrıntıları beyazla belirlenmiş, kapalı form oluşturan rumiler yerleştirilmiştir. Yuvarlak paftanın dışında bir sıra altın zeminli kalın geçme bir bordür ve beyaz zeminli küçük yaprakların yerleştirildiği ince bir bordür bulunur. Yuvarlağın en dışında lacivert zemine kapalı form oluşturan siyah zeminli altın rumilerle, yine siyah zeminli bağlama motifleri dizilmiştir. Rumilerle bağlama motiflerinin arasında ise gümüş kıvrık dalların üzerinde ayrıntıları kırmızıyla belirlenmiş gümüş rumi ve palmetler bulunur. Bordür hareketli bir şekilde sonuçlanır. (Resim no: 168-169), (Çizim no: 37).

52a'da yatay dikdörtgen bir başlık tezhibi bulunur. Dikdörtgen dikey olarak dörde bölünmüş, yanlarda oluşan bir birimlik dikdörtgenlere, altın zeminli yuvarlak bir daire yerleştirilmiş, içine beyaz tahrirli lacivert sülüsle yazı yazılmıştır. Dairelerin her iki taraflarında lacivert zemine yatay olarak yerleştirilmiş altın birer hatai bulunur. Ortadaki iki birimlik dikdörtgenin dar kenarlarına altın zeminli geçme bir bordür dikey olarak yerleştirilmiş, ortaya ise lacivert zeminli uçları yuvarlatılmış dikdörtgen bir pafta konarak içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini de altın küçük yapraklarla süslenmiştir. Lacivert zeminli paftanın her iki tarafında ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, yatay olarak yerleştirilmiş, altın bir hatai bulunur. Yatay dikdörtgen paftanın dışına altın zeminli geçme bir bordür geçirilmiştir. Tezhibin en sonunda çift kırmızı cetvel bulunur. (Resim no: 170).

52b'de yatay dikdörtgen bir tezhip bulunur. Dikdörtgen dikey olarak yediye bölünmüş, ortadaki üç birimlik alana lacivert zeminli, uçları yuvarlatılmış, dikdörtgen bir pafta yerleştirilmiş, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılıp, zemin altın kıvrık dallar üzerindeki altın rumilerle süslenmiştir. Yatay dikdörtgenin dar kenarlarındaki bir birimlik alanlara ise tek uçları yuvarlatılmış lacivert zeminli dikdörtgen paftalar konulmuş, içlerine gümüş renkli rumi kompozisyonlar yatay olarak yerleştirilmişlerdir. Dikdörtgen paftaların aralarında kalan bir birimlik alanlara ise lacivert

zeminli daireler konarak, içlerine pembe renkli palmet ve rumilerden oluşan merkezi kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Dikdörtgen ve yuvarlak paftaların dışında kalan, siyah zeminli küçük üçgen paftalarda ise gümüş renkli kapalı form oluşturan rumi kompozisyonlar vardır. (Resim no: 171).

55b'de yatay dikdörtgen bir tezhip bulunur. Dikdörtgen dikey olarak dokuza bölünmüş yanlardaki ve ortadaki bir birimlik alanlara lacivert zeminli daireler yerleştirilerek, içlerine altından birbirleriyle kesişen kafesler konulmuştur. Dairelerin aralarında kalan üçer birimlik alanlara, uçları yuvarlatılmış lacivert zeminli dikdörtgen paftalar konulup, içlerine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini de altın kıvrık dallar üstündeki altın rumilerle süslenmiştir. Paftaların dışında kalan siyah zeminli küçük üçgen paftalarda ise gümüş renkli kapalı form oluşturan rumi kompozisyonlar vardır. (Resim no: 172).

58a'da yatay dikdörtgen bir tezhip bulunur. Dikdörtgen dikey olarak beşe bölünmüş, yanlardaki iki birimlik dikdörtgenlere, uçları yuvarlatılmış altın zeminli dikdörtgen paftalar yerleştirilmiş, içlerine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılıp, zemini küçük altın rumilerle doldurulmuştur. Uçları yuvarlatılmış paftaların her iki tarafına siyah zemine, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, yatay olarak altın birer hatai yerleştirilmiştir. Ortadaki bir birimlik lacivert zeminli dikdörtgen ise siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini küçük altın yapraklarla süslenmiştir. (Resim no: 173).

62a'da yatay dikdörtgen bir tezhip bulunur. Dikdörtgen dikey olarak üçe ayrılmış, yanlardaki bir birimlik altın zeminli dikdörtgenlerin ortalarına lacivert zeminli daireler konarak, içlerine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Dairelerin her iki tarafında yatay olarak yerleştirilmiş, rumi kompozisyonlar bulunur. Ortada kalan bir birimlik dikdörtgene lacivert zeminli mekik bir pafta yerleştirilmiş, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılarak yazı zemini altın küçük yapraklarla süslenmiştir. Mekik paftanın dış köşelerinde ise siyah zemine kıvrık dallı altın rumiler yerleştirilmiştir. (Resim no: 174).

64b'de yatay dikdörtgen bir tezhip bulunur. Dikdörtgen dikey olarak sekize bölünmüş, yanlarda ve ortadaki iki birimlik alanlara altın zeminli kenarları üçgen haline sokulmuş, dikdörtgen paftalar yerleştirilerek, içlerine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Ortadaki paftaya ise beyaz tahrirli lacivert sülüsle yazı yazılmıştır. İki birimlik dikdörtgen paftaların iç köşelerindeki lacivert zeminli küçük üçgenlere altın birer hatai konulmuştur. İki birimlik dikdörtgenlerin aralarında kalan bir birimlik kare paftalara, dört dilimli yuvarlaklar konup, içlerine ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş geçme kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Kare paftaların iç köşebentlerinde siyah zeminli altından küçük yapraklar bulunur. (Resim no: 175).

66a'da yuvarlak bir tezhip bulunur. Ortadaki yuvarlak paftaya birbiriyle kesişen iki kare yerleştirilmiş, karelerin içine de çizgilerin yardımıyla sekiz kollu bir yıldız oluşturulmuştur. Sekiz kollu yıldızın merkezindeki altın zeminli sekizgen yıldıza siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Sekiz kollu yıldızın her bir kolundaki lacivert zeminli paftalara altın birer hatai konmuş, kesişen karelerin iç köşelerinde oluşan siyah zeminli paftalara ise altın bağlama motifleri ve rumiler yerleştirilmiştir. Merkeze yakın oluşan siyah zeminli küçük dörtgen paftalarda ise altın birer palmet bulunur. Kesişen karelerin dışında oluşan üçgen paftalara altından bağlama motifleri ve rumiler yerleştirilmiş, zemin hafif bir kırmızıyla renklendirilmesine rağmen kırmızı renk silinmiştir. Büyük yuvarlak paftanın dışında ayrıntıları beyazla belirlenmiş, altın zeminli kalın geçme bir bordür ve beyaz zeminli ince bir inci dizisi bulunur. En dışta lacivert zeminli, altından ayrıntıları beyazla belirlenmiş, kapalı form oluşturan rumilerin ve palmetlerin dizildiği bir bordür bulunur. Kapalı form oluşturan siyah zeminli rumilerin içine alternatif olarak mavi ve bordoyla renklendirilmiş palmetler konmuştur. Bordür hareketli bir şekilde sonuçlanır. (Resim no: 176), (Çizim no: 38).

68a'da sayfanın alt bölümünde dikdörtgen levha şeklinde bir tezhip bulunur. Ortadaki dikdörtgen paftanın içine birbiriyle kesişen altıgenler yerleştirilmiş, altıgenlerin merkezinde oluşan oniki köşeli yıldızların içine de

sekiz dilimli daireler konmuştur. Sekiz dilimli dairelerin merkezinde mavi renkli bir penç, her bir dilimde ise ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, altın bir palmet bulunur. Zemin hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Büyük dikdörtgen paftanın merkezinde kalan sekiz dilimli daireye ise siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, zemin kıvrık dallar üstündeki altın küçük yapraklarla süslendikten sonra lacivertle renklendirilmiştir. Sekiz dilimli dairenin içine yerleştirildiği oniki köşeli yıldızın iç köşelerine lacivert zemin üzerine altın palmetler konmuştur. Altıgenlerin kesişmesinden oluşan beşgen paftalara lacivert zemin üzerine altın bir hatai, küçük dörtgen paftalara da, hafif bir kırmızı zemin üzerine, ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, altın bir palmet konmuştur. Büyük dikdörtgen paftanın dışında altın zeminli, ayrıntıları beyazla belirlenmiş, kalın geçme bir bordür, beyaz zeminli bir inci dizisi ve lacivert zeminli, kalın bir bordür bulunur. Bu bordüre gümüş renkli, kapalı form oluşturan siyah zeminli rumiler ve gümüş bağlama motifleri alternatif olarak yerleştirilmiştir. Rumilerle, bağlama motifleri arasında kıvrık dallar üstünde yine gümüş renkli rumiler vardır. Bordür hareketli bir şekilde sonuçlanır. (Resim no: 177-178), (Çizim no: 33).

68b'de yatay dikdörtgen altın zeminli bir başlık tezhibi bulunur. İçteki dikdörtgen pafta dikey olarak yediye bölünmüş, ortadaki üç birimlik alana uçları yuvarlatılmış, dikdörtgen bir pafta yerleştirilmiş, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılarak zemini kıvrık dallar üstündeki palmet ve yapraklarla süslendikten sonra, hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Dikdörtgenin dar kenarlarına ise tek ucu yuvarlatılmış kırmızı zeminli dikdörtgen bir pafta konmuş, içine yatay olarak ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, altın hatai ve yapraklı bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Ortadaki ve yanlardaki dikdörtgen paftaların arasında kalan bir birimlik alanlara ise altın zeminli birer daire yerleştirilip, içlerine ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş, geçme kompozisyonlar konulmuştur. Paftaların dışında oluşan lacivert zeminli üçgen paftalara altın birer küçük hatai yerleştirilmiştir. (Resim no: 179).

69b'deki sayfanın alt bölümüne yatay olarak yerleştirilmiş, altın zeminli mekik şeklinde bir tezhip bulunur. İç kısımdaki mekik paftaya yine yatay olarak salbekli bir şemse yerleştirilmiş, şemsenin ortasına da sekiz dilimli bir daire, onun içine de lacivert zeminli bir daire konarak, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış ve yazı zemini küçük altın yapraklarla süslenmiştir. Lacivert zeminli yuvarlağın dışındaki altın zeminli yarım dairelerde ise, ayrıntıları beyazla belirlenmiş, kapalı form oluşturan rumiler bulunur. Şemsenin lacivert zeminli salbeklerine altın birer hatai yatay olarak konulmuştur. Salbekli şemseyle yerleştirildiği mekiğin arasında kalan alanlara ise kıvrık dallar üzerine ayrıntıları beyazla belirlenmiş, rumiler konmuş, zemin ise hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. İçteki mekik paftanın dışında ayrıntıları beyazla belirlenmiş, kalın geçme bir bordür, bir sıra beyaz zeminli bir inci dizisi ve en sonda da lacivert zeminli kalın bir bordür bulunur. Bu bordüre alternatif olarak kapalı form oluşturan siyah zeminli altın rumilerle, altın palmetler yerleştirilmiş; kapalı formların arasındaki palmetler ise eflatun ya da maviyle renklendirilmişlerdir. Kapalı formların arasında kıvrık dallar üzerinde altın rumiler bulunur. Bordür hareketli bir şekilde sonuçlanır. (Resim no: 180), (Çizim no: 39).

94b'de sayfanın alt kısmına yatay olarak uçları rumilerle biten altın zeminli yuvarlak bir şemse yerleştirilmiştir. Şemsenin ortasındaki yuvarlak paftanın içine birbiriyle kesişen iki kare, karelerin merkezine sekiz dilimli bir daire, dairenin ortasına da altın zeminli bir yuvarlak konularak içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki yapraklarla süslenmiştir. Yuvarlağın dışındaki lacivert zeminli yarım dairelere ise kapalı form oluşturan rumiler konulmuştur. Karelerin kesişmesinden oluşan, karelerin iç köşelerindeki paftalara lacivert zemin üzerinde altın birer hatai, bunların arasında kalan küçük paftalarda ise hafif bir kırmızı zemin üzerine ayrıntıları lacivertle belirlenmiş bir yaprak bulunur. Kesişen karelerle, yerleştirildikleri daire arasında oluşan altın zeminli üçgen paftalara, ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, kapalı form oluşturan rumiler ve bağlama motifleri yerleştirilmiştir. Ortadaki büyük

yuvarlak paftanın dışında bir sıra altın zeminli kalın geçme bir bordür bulunur. (Resim no: 181), (Çizim no: 40).

111a'da sayfanın alt kısmında yatay dikdörtgen bir tezhip bulunur. Tezhip dikey olarak üçe bölünmüş, ortada kare yanlarda da dikey bir dikdörtgen pafta oluşturulmuştur. Ortada oluşan kare paftanın içine birbiriyle kesişen iki kare yerleştirilmiş, karelerin içine de çizgilerin yardımıyla sekiz kollu bir yıldız oluşturulmuştur. Sekiz kollu yıldızın merkezinde oluşan altın zeminli sekizgen yıldızla siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki rumilerle süslenmiştir. Yıldızın her bir kolundaki, altı kenarlı, lacivert zeminli paftalara da altın birer hatai konulmuştur. Karelerin kesişmesinden oluşan, karelerin iç köşelerindeki altın zeminli paftalara ise altın yapraklardan oluşan kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Kesişen karelerin içine yerleştirildiği büyük kare paftanın iç kenarları ise yeşil zeminli bir bordürle değerlendirilmiştir. Yeşil zeminli bu bordürde altın kıvrık dallar üstünde altın rumiler bulunur.

Yanlarda oluşan altın zeminli dikey dikdörtgen paftalara, uçları sivriltilmiş, dilimli lacivert zeminli paftalar dikey olarak yerleştirilmiş içlerine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Dilimli paftaların altında ve üstünde ayrıntıları yeşille belirlenmiş, büyük bir hatai bulunur. Hatailerin alt kısımlarına ise kıvrık dallar üstüne altın rumiler yerleştirilmiştir. Ortadaki büyük kare paftayla yanlardaki dikey dikdörtgen paftaları altın zeminli kalın geçme bir bordür dolandır. En dışta ise beyaz zeminli ince geçme bir bordür vardır. (Resim no: 182), (Çizim no: 41).

124a'da yatay dikdörtgen altın zeminli bir başlık tezhibi bulunur. Dikdörtgen dikey olarak üçe bölünmüş, yanlardaki bir birimlik alanlara kapalı form oluşturan altın rumiler ve palmetler yerleştirilmiş, kapalı formlar hafif bir kırmızı ile belirlenmiş, kompozisyonun zemininde ise firuze rengi kullanılmıştır. Ortadaki paftaya siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, zemini kıvrık dallar üstündeki rumilerle süslenmiştir. (Resim no: 183).

124b'de sayfanın alt kısmında büyük kare bir tezhip bulunur. Karenin içine sekizgen bir pafta yerleştirilmiş, paftanın içinde çizgilerin

yardımıyla da altı kollu bir yıldız oluşturulmuştur. Altı kollu yıldızın iç kısmında oluşan altıgen yıldıza ve dışındaki yarım yıldızlara kapalı form oluşturan rumiler yerleştirilmiş, kapalı formlar turkuazla, kompozisyonun zemini ise hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Merkezi yıldıza siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, zemine diğer yıldızlarda kullanılan kompozisyon yerleştirilmiştir. Yıldızın her bir kolundaki lacivert zeminli altıgen paftalara altılı, kapalı form oluşturan altın rumiler yerleştirilmiş, kapalı formlar kırmızıyla belirlenmiştir. Ortadaki sekizgen paftanın dışında bir sıra beyaz zeminli ince bir meandr, bir sıra da ayrıntıları beyaz ve turkuazla belirlenmiş, kalın geçme bir bordür ve bir sıra da beyaz zeminli ince bir meandr bulunur. Sekizgen paftanın yerleştirilmiş olduğu kareyle arasında kalan üçgen, altın zeminli köşebentlere ise simetrik rumi ve palmetli birer kompozisyon yerleştirilmiş, zemini hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Büyük kare paftanın en dışında beyaz zeminli ince bir meandr bordür bulunur. (Resim no: 184-185), (Çizim no: 42).

134a'da yatay dikdörtgen bir tezhip bulunur. Tezhip dikey olarak üçe bölünmüş, ortaya uçları üçgenleştirilmiş, dikdörtgen bir pafta konarak içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini altın rumilerle süslendikten sonra hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Yanlarda oluşan bir birimlik dikdörtgenlere ise yatay olarak, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, altın hatai ve yapraklı bir kompozisyon yerleştirilmiş, zemin turkuaz ile boyanmıştır. Tezhibin dışında çift kırmızı cetvel bulunur. (Resim no: 186).

134b'de sayfanın alt kısmında kareye yakın dikey dikdörtgen bir tezhip bulunur. Dikdörtgenin içine ulama olarak dört dilimli lacivert zeminli daireler yerleştirilmiştir. Sayfanın iç kısmına bakan sol kenara ise bu dairelerin yarıları yerleştirilmiştir. Dört dilimli dairelerin içinde altın rumi ve bağlama motiflerinden yapılmış, dörtlü merkezi kompozisyonlar bulunur. Dört dilimli dairelerin arasında kalan dilimli paftalara ise ayrıntıları lacivertle belirlenmiş hatai ve yapraklardan oluşan bir kompozisyon yerleştirilip, zemini hafif bir kırmızı ile renklendirilmiştir. Dilimli paftaların, sayfanın üst, alt ve sol kenarlarında oluşan yarım bölümlerine ise altından kapalı form oluşturan rumi kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Kareye yakın dikdörtgen

paftanın dışında altın zeminli kalın geçme bir bordür bulunur. Paftanın dışına çift kırmızı cetvel çekilmiştir. (Resim no: 187-188), (Çizim no: 43).

135a'da yatay dikdörtgen bir başlık tezhibi bulunur. Ortadaki dikdörtgen pafta dikey olarak üçe bölünmüş, ortaya uçları yuvarlatılmış dikdörtgen bir pafta konarak, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılıp, zemin kıvrık dallar üstündeki, ayrıntıları beyazla belirlenmiş, rumilerle süslenerek, hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Yanlardaki dikdörtgenlere ise ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, altından rumi ve palmetler yatay olarak yerleştirilip, zemin hafif bir yeşille boyanmıştır. Dikdörtgen paftanın dışında ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, altın zeminli geçme bir bordür, en dışda da çift kırmızı cetvel bulunur. (Resim no: 189).

144b'de sayfanın alt kısmında yatay dikdörtgen bir tezhip bulgur. Dikdörtgen paftanın ortasına yuvarlak bir pafta yerleştirilmiş, içine de sekiz dilimli bir daire konmuştur. Dairenin ortasındaki altın zeminli yuvarlağa siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki rumi ve palmetlerle süslenmiştir. Yuvarlağın dışına bir sıra ayrıntıları beyazla belirlenmiş, altın zeminli geçme bir bordür geçirilmiştir. Sekiz dilimli dairenin lacivert zeminli her bir dilimde ise ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, birer hatai bulunur. Yarım dilimlerin dışında oluşan siyah zeminli üçgen paftalara altın bağlama motifleri yerleştirilmiştir. Yuvarlak paftanın ve içine yerleştirildiği dikdörtgen paftanın dışına kırmızı zeminli kıvrık dallar üstüne ayrıntıları yeşille belirlenmiş, yaprakların yerleştirildiği bir bordür geçirilmiştir. Kırmızı bordürlerin arasındaki yeşil zeminli dikdörtgen alanda yine kıvrık dallar üstünde altın palmet ve rumiler bulunur. Dikdörtgen tezhibin dışında bir sıra altın zeminli, ayrıntıları beyazla belirlenmiş, kalın geçme bir bordür vardır. Tezhip çift kırmızı cetvelle sonuçlanır. (Resim no: 190), (Çizim no: 44).

153b'de kare bir tezhip bulunur. Ortadaki kare paftanın içine kesişen altıgenler yerleştirilmiş, kesişmeden oluşan altıgen yıldızların merkezine ise bir daire konmuştur. Dairenin merkezindeki yuvarlağa beyaz ve mavi ile renklendirilmiş bir penç yerleştirilmiş, pencin dışına da bir sıra ayrıntıları beyaz ve lacivert belirlenmiş geçme bir bordür geçirilmiştir.

Karenin merkezindeki altıgen yıldızların ortasındaki altın zeminli yuvarlağa ise siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Dairelerin yerleştirildiği altıgen yıldızın üçgen köşelerinde kapalı form oluşturan hafif kırmızı zeminli altın rumiler bulunur. Altıgenlerin kesişmelerinden oluşan altı kenarları lacivert zeminli paftalara, altın rumiden dörtlü, merkezi kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Büyük kare paftanın dışında bir sıra altın zeminli, ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş geçme bir bordür bulunur. En dışta ise hafif yeşil bir zemine kapalı form oluşturan rumilerle, palmetlerin dizildiği bir bordür vardır. Tezhip en dışta çift kırmızı cetvelle sonuçlanır. (Resim no: 191-192), (Çizim no: 45).

Nüşanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez: Yazmanın mevlevi bir vezir, Emir Satı için yine mevlevi bir hattat tarafından hazırladığı göz önüne alınırsa, o yıllarda en önemli mevlevi merkezi olan Konya'da istinsah edilip, tezhiplendiği düşünülebilir.

Kitabın Adı : Mesnevi
Müellifi : Mevlana Celaleddin-i Rumi
Bulunduğu Yer : Konya Mevlana Müzesi
Envanter No : Müzelik Eserler Bölümü 1113
Dili : Farsça
Katalog No : 16
Resim No : 193-214 **Çizim No:** 46-47

Kağıt Cinsi : Kalın, muhtelif renklerde, aharlı kağıt.
Yaprak Sayısı : 199 varak
Yaprak Boyutu : 560x375 (465x305) mm.
Satır Sayısı : 4 sütun halinde 39 satırlı
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : -

Ketebe Kaydı : 191b'de, nüshanın 773 yılı Recebinin ortalarında (Ocak 1372) Hasan b. Osman el-Mevlevi tarafından, Hüsameddin Hasan oğlu Emir Satı el-Mevlevi adına yazılmış olduğu belirtilmiştir.¹

Cilt Özellikleri : Miklepli koyu kahverengi deri cilt üzerine bez geçirilmiş, cildin iç tarafı ise adi ebru kağıtla kaplanmıştır.

Ekler : Nüshanın muhtelif sayfalarında, nüshanın Mevlâna Dergâhı Kütüphanesine ait olduğunu belirten bir mühür bulunur.

Ayrıca 192a ve 192b'de Sultan Veled'in tetimmesi vardır.

Bezemeli Yapraklar : 1b-2a'daki çift sayfa tezhibi dikdörtgen levha şeklinde tasarlanmıştır. İçteki büyük dikdörtgen paftaya dikey-ulama olarak birbiriyle kesişen kareler, dikdörtgenin uzun kenarının iç taraflarına da üç dilimli yarım daireler yerleştirilmiştir. Merkezdeki birbiriyle kesişen karelerin

¹ Çetin, Matnawî'nin Konya Kütüphanelerindeki, s. 106; Gölpınarlı, KMM., Kataloğu II; Mesnevi, s. Sunuş XIX; Önder, XV. Yüzyıl Sonuna Kadar, s. 519.

ortasına sekiz dilimli bir daire konulmuş içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini küçük yapraklarla süslenmiştir. Bu dairenin dışında kalan yarım dilimlere ve kesişen karelerin dış kenarlarında kalan üçgen paftalara altın rumi ve palmetli kompozisyonlar yerleştirilip zemini lacivertle boyanmıştır. Kesişen karelerin iç kısımlarında oluşan altın zeminli paftalara ise ayrıntıları lacivertle belirlenmiş yine altın birer hatai yerleştirilmiştir. Dikdörtgenin uzun kenarının iç kısımlarındaki üç dilimli, lacivert zeminli yarım dairelerin içinde ise altın rumi ve palmetli merkezi bir kompozisyon bulunur. Kesişen karelerle kenarlardaki üç dilimli yarım dairelerin arasında kalan altın zeminli paftalara yine altından, ayrıntıları lacivertle belirlenmiş hatai ve yapraklardan oluşan kompozisyonlar konulmuştur.

İçteki büyük dikdörtgen paftanın dışında altın zeminli kıvrık dallar üzerine yerleştirilip, ayrıntıları beyaz, yeşil ve lacivertle belirlenmiş, çiçekli ve yapraklı bir bordür, onun dışında da altın zeminli geçme bir bordür ve beyaz zeminli bir inci dizisi bulunur. En sonda ise alternatif olarak dizilmiş, kapalı form oluşturan siyah zeminli altın rumilerle, beyaz palmetlerden oluşan lacivert zeminli bir bordür vardır. Palmet ve kapalı form oluşturan rumilerin arasındaki kıvrık dallar üzerine yine altın rumiler konmuştur. Bordür hareketli bir şekilde sonuçlanır.

Büyük levha tezhibin sayfa kenarına küçük yuvarlak, içinde hatai bulunan ve lacivert tığlarla sonuçlanan bir rozet konulmuştur. (Resim no: 193-194), (Çizim no: 46).

2b-3a'daki çift sayfa tezhibi, dikdörtgen levha şeklinde tasarlanmıştır. İçteki büyük dikdörtgen pafta yatay olarak üçe bölünmüş, ortada büyük kare bir pafta bunun alt ve üstünde de yatay-dikdörtgen paftalar oluşturulmuştur. Paftaların çevresini ise altın zeminli geçme bir bordür dolaşır.

Ortadaki büyük kare paftaya bir daire onun içine de onaltı dilimli bir daire yerleştirilerek yazı alanı olarak kullanılmış, yazı zemini küçük yaprak ve rumilerle süslenmiştir. Dilimli dairenin içine konduğu daireyle arasında kalan küçük üçgen paftalara ise küçük bir hatai konmuştur. Daireyi, bir sıra

beyaz zeminli inci dizisi, bir sıra altın zeminli meandr ve yine bir sıra beyaz zeminli inci dizisi çevirir. Dairenin içine yerleştirildiği kare paftanın iç köşelerinde ise altın kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş, altın rumi ve eflatun renkli hataili birer kompozisyon bulunur. Köşebentlerin zemini lacivertle boyanmıştır. Kare paftanın en dışında beyaz zeminli bir inci dizisi bulunur.

Ortakdaki büyük kare paftanın alt ve üstündeki yatay dikdörtgen paftalar dikey olarak üçe bölünmüş, yanlarda oluşan bir birimlik kare alanlara sekiz dilimli birer rozet, ortakdaki bölüme ise uçları dilimlerle yuvarlatılmış dikdörtgen bir pafta konmuştur. Yanlardaki rozetlerin içlerindeki altın zeminli dairelerde, ayrıntıları beyazla belirlenmiş, palmetli sekizgen merkezi bir kompozisyon bulunur. Bunun dışındaki yarım dilimlere ise lacivert zemin üzerine altın birer palmet konmuştur. Orta bölümdeki paftanın içine ise uçları yuvarlatılmış altın zeminli başka bir dikdörtgen pafta konulmuş ve içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zeminleri kıvrık dallar üstündeki beyaz rumilerle süslenmiştir. Paftanın dışında altın palmet ve yapraklardan oluşmuş bir bordür bulunur. Dilimli yuvarlak rozetlerle dilimli paftanın arasında kalan düz zemine ise altından çiçek ve yapraklar konulmuştur.

Büyük dikdörtgen paftanın dışında beyaz zeminli bir sıra inci dizisi, en dışta da lacivert zeminli bir bordür bulunur. Bu bordüre alternatif olarak kapalı form oluşturan siyah zeminli, kiremit renkli rumilerle, mavi ve eflatun renkli palmetler dizilmiş, aralarına ise kıvrık dallar üzerine altın rumiler yerleştirilmiştir.

Sayfa kenarlarında ise içinde hatai bulunan üç küçük rozet vardır. (Resim no: 195-196), (Çizim no: 47).

3b'de yatay dikdörtgen bir başlık tezhibi bulunur. Yatay dikdörtgen pafta dikey olarak beşe bölünmüş, yanlarda oluşan bir birimlik kare paftalara birbiriyle kesişen kareler, onun içine de sekiz dilimli bir daire yerleştirilmiş, bu dairenin merkezine mavi renkli bir penç konulmuştur. Yarım dilimlerde ise ayrıntıları lacivertle belirlenmiş birer palmet vardır. Kenarlardaki kare paftaların iç köşelerinde ise kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş, altın yapraklar bulunur ve zeminde lacivert kullanılmıştır.

Kare paftaların arasında bulunan altın zeminli üç birimlik dikdörtgen paftanın içine başka bir dikdörtgen pafta yerleştirilmiş bunun içine de siyah tahrirli beyaz sülüsle "Besmele" yazılmış, zemini kıvrık dallar üstüne konulan palmet ve yapraklarla süslenmiştir. Yazı alanı olarak kullanılan bu küçük paftanın dışına ise altın zeminli, ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, geçme bir bordür geçirilmiştir. Yanlardaki kare paftalarla ortadaki dikdörtgen paftanın arasında kalan dar dikey alanlara ise dikey olarak ayrıntıları beyaz ve lacivertle belirlenmiş geçme bordürler konmuştur. Tezhip sayfa kenarında, lacivert tığlarla biten küçük altın hataili bir rozetle sonuçlanır. (Resim no: 197-198).

32b-33a'daki çift sayfa tezhibi dikdörtgen levha şeklinde tasarlanmıştır. İçteki büyük dikdörtgen pafta yatay olarak üçe bölünmüş, ortada büyük kare bir pafta, bunun alt ve üstünde de yatay dikdörtgen paftalar oluşturulmuştur.

Ortadaki büyük kare paftaya bir daire onun içine de onaltı dilimli bir başka daire yerleştirilmiştir. Onaltı dilimli daire yazı alanı olarak kullanılmışı yazı zemini küçük yaprak ve palmetlerle süslenmiştir. Dilimli yazı alanının içine konduğu daire ile arasında kalan üçgen bölümlere ise rumili küçük birer kompozisyon konularak, zemin lacivertle renklendirilmiştir. Dairenin dışında sırasıyla beyaz zeminli ince bir geçme bordür, altın zeminli bir meandr ve yine beyaz zeminli bir inci dizisi bulunur. Büyük kare paftanın altın zeminli iç köşelerine ise yine altından ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, hatai ve yapraklı birer kompozisyon konmuştur. Büyük kare paftanın dışında bir sıra beyaz zeminli bir inci dizisi vardır.

Büyük kare paftanın altında ve üstünde kalan altın zeminli yatay dikdörtgen paftaların dar kenarlarına dikey olarak, ayrıntıları beyazla belirlenmiş, geçme bir bordür konmuş, ortaya ise sekiz dilimli üç rozet yerleştirilmiştir. Rozetlerin merkezindeki altın zeminli dairelere sekizli, palmetli merkezi kompozisyonlar konulmuş, ancak ortadaki rozetlerin içindeki altın zeminli dairelere, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Dairelerin dışındaki yarım dilimlere altın birer palmet konmuş, yanlardaki

rozetlerin yarım dilimleri lacivertle, ortadaki açık yeşille renklendirilmiştir. Rozetlerin içine yerleştirildiği dikdörtgen paftayla aralarında kalan boş alanlara ise rumi ve hatali küçük birer kompozisyon yerleştirilmiştir. Yatay dikdörtgen paftaların dışında bir sıra beyaz zeminli bir inci dizisi bulunur.

Ortakdaki büyük kare pafta ile onun alt ve üstünde kalan yatay dikdörtgen paftaları lacivert zeminli kalın bir bordür çevirmektedir. Bordürün içine, alternatif olarak kapalı form oluşturan siyah zeminli altın rumilerle kırmızı ve beyaz palmetler yerleştirilmiştir. Kapalı form rumilerle palmetlerin arasında ise kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş altın rumiler bulunur. Bordürün dışında bir sıra beyaz zeminli bir inci dizisi ile, altın zeminli kalın bir geçme bordür bulunur. Tezhibin dışına lacivert cetvel çekilmiş, cetvelin köşeleri lacivert tığlarla süslenmiştir. Sayfa kenarına ise, içinde birer hatali bulunan altın zeminli, lacivert tığlarla sonuçlanan, üç küçük rozet yerleştirilmiştir. (Resim no: 199-200).

33b'de zemini tamamen altın yatay dikdörtgen bir serlevha tezhibi bulunur. Dikdörtgenin kısa kenarlarına dikey olarak ayrıntıları mavi ve beyazla belirlenmiş dar-dikey geçme bordürler konmuş, kalan alan dikey olarak dörde bölünerek, yanlarda kalan birer birimlik alanlara altın zeminli bir daire, ortadaki iki birimlik alana ise yine altın zeminli uçları yuvarlatılmış dikdörtgen bir pafta yerleştirilmiştir. Yanlardaki dairelerin içine ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, palmet ve yapraklardan oluşan sekizli merkezi bir kompozisyon konulmuş, ortadaki paftaya ise siyah tahrirli beyaz sülüsle "Besmele" yazılarak yazı zemini kıvrık dallar üstündeki palmet ve rumilerle süslenmiştir. Kenarlarda kalan yuvarlak paftalarla ortada kalan uçları yuvarlak dikdörtgen paftanın çevresini ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş, geçme bir bordür çevirmektedir. Paftaların arasında kalan lacivert zeminli küçük üçgen alanlara, altın birer palmet konmuştur. (Resim no: 201).

59b-60a'daki çift sayfa, çerçeve tezhib şeklinde tasarlanmıştır. Sayfa yatay olarak üçe bölünmüş, ortada kare, altta ve üstte ise dikdörtgen paftalar oluşturulmuştur. Ortadaki kare pafta dikey olarak dörde bölünmüş, içte kalan iki birimlik alan, yazı alanı olarak kullanılmıştır.

Kenarlardaki birer birimlik alanlara ise dikey dikdörtgen bir pafta yerleştirilmiş içine ulama olarak beş tane dörder dilimli daire, bu dairelerin en sonlarına da dörder dilimli dairelerin yarısı konmuştur. Lacivert zeminli dört dilimli dairelerin içinde altın rumili dörtlü merkezi kompozisyonlar bulunur. Dilimli dairelerin dışındaki üçgen paftalara ise altın hatailer yerleştirilerek, zeminleri hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Yanlarda bulunan bu uzun dikey ve dar dikdörtgen paftaların çevresinde altın zeminli ince bir geçme bordür vardır.

Alt ve üstte oluşan yatay dikdörtgen paftanın içine dikdörtgen bir pafta daha yerleştirilmiş, bunun içine de ulama olarak sekiz dilimli üç rozet yanlara da rozetlerin yarısı eklenmiştir. Ortada kalan sekiz dilimli daireye yazı yazılmış, yazı zemini, kıvrık dallar üstündeki yapraklarla süslenip, lacivertle renklendirilmiştir. Diğer sekiz dilimli rozetlerin içine alternatif olarak geçme ya da merkezi rumi kompozisyonlu bir yuvarlak konulup, lacivert zeminli dilimlere ise kapalı form oluşturan altın rumiler yerleştirilmiştir. Rozetlerin dış tarafında kalan üçgen paftalara ise ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, hatalı ve yapraklar konulmuş, zeminleri hafif kırmızıyla renklendirilmiştir. Dikdörtgen paftanın dar kenarlarına altın zeminli ince bir bordür yerleştirildikten sonra çevresine altın zeminli geçme bir bordür ve beyaz zeminli ince bir geçme bordür geçirilmiştir.

Yatay ve dikdörtgen paftaları lacivert zeminli, alternatif olarak kapalı form oluşturan siyah zeminli altın rumilerle kıvrık dallar üzerindeki beyaz palmetlerden oluşan bir bordür dolaşır. Bordür hareketli bir şekilde sonuçlanır. Sayfa kenarına içinde bir hatalı bulunan küçük bir rozet yerleştirilmiştir.

Ancak 59b'deki tezhib tamamlanmamış, tezhibin lacivertleri yer yer konulmamıştır. (Resim no: 202-203-204).

60b'de tamamen altın zeminli yatay-dikdörtgen bir serlevha tezhibi bulunur. Dikdörtgen pafta dikey olarak yediye bölünmüş, kenarlarda oluşan bir birimlik küçük dikdörtgen paftalara geçme kompozisyonlu birer daire yerleştirilerek, köşelere birer palmet konulmuştur. Ortada kalan beş birimlik dikdörtgen alana ise uçları yuvarlatılmış dikdörtgen bir pafta

yerleştirilmiş, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle “Besmele” yazılmış, zemini kıvrık dallar üstündeki palmet ve yapraklarla süslenmiştir. Dikdörtgenin iç köşelerinde ise birer palmet bulunur. Üç paftanın arasına ince bir geçme bordür yerleştirilmiş, yatay dikdörtgen paftanın en dışına da yine ince bir geçme bordür geçirilmiştir. Tezhibin en sonunda kırmızı çift cetvel bulunur. (Resim no: 205).

94b-95a'daki çift sayfa, çerçeve tezhip şeklinde tasarlanmıştır. Sayfa yatay olarak üçe bölünmüş, ortada kare, altta ve üstte ise yatay dikdörtgen bir pafta oluşturulmuştur. Merkezdeki kareye yakın dikdörtgen alan yazı alanı olarak kullanılmış, çevresine beyaz zeminli ince bir meandr, onun dışına lacivert zeminli, altın kıvrık dallar üstüne rumilerin yerleştirildiği bir bordür geçirilmiştir. Bordürün köşelerine ve ortalarına, pembe renkli yuvarlak pençler konmuş, dışına da beyaz zeminli ince, geçme bir bordür geçirilmiştir.

Altta ve üstteki yatay dikdörtgen paftaların ortasına dikdörtgen bir pafta konmuş, onun içine de yine küçük bir pafta yerleştirilerek içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. İçteki küçük paftanın dışına altından kıvrık dallar üstüne yaprakların yerleştirildiği lacivert zeminli bir bordür geçirilmiştir. Ortadaki bu dikdörtgen paftanın her iki tarafına üç dilimli yarım bir daire ve dört dilimli bir tam daire yerleştirilmiştir. Bu dairelerin içine, dörtlü rumi ve hataili merkezi kompozisyonlar konulmuş, zeminleri hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Dilimli dairelerin arasında kalan üçgen paftalara ise kapalı form oluşturan altın, siyah zeminli rumiler yerleştirilmiş, zeminleri hafif bir yeşille renklendirilmiştir.

Ortadaki kareye yakın paftayla, alt ve üstteki yatay dikdörtgen paftaları altın zeminli geçme bir bordür çevirir. Tezhip en dışta beyaz ince geçme bir bordür ve altın kıvrık dalların üstüne, altın rumilerin yerleştirildiği, lacivert zeminli bir bordürle, hareketli bir şekilde sonuçlanır.

Sayfa kenarlarına altın zeminli içinde birer hatai bulunan ve lacivert tığlarla sonuçlanan üç küçük rozet yerleştirilmiştir. (Resim no: 206-207).

122b-123a'daki çift sayfa, çerçeve tezhip şeklinde tasarlanmıştır. Sayfa yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan kareye yakın dikdörtgen

pafta yazı alanı olarak kullanılmış, çevresine beyaz zeminli bir inci dizisi geçirilmiştir. Alt ve üstte oluşan yatay dikdörtgen paftaların dar kenarlarına dikey olarak ince uzun lacivert zeminli altın rumili bir bordür yerleştirildikten sonra kalan alana sekiz dilimli üç rozet ve yanlara da yarımşar rozet yerleştirilmiştir. En ortadaki lacivert zeminli sekiz dilimli rozet yazı alanı olarak kullanılmış, içine siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini altın kıvrık dallar üstündeki yapraklarla süslenmiştir. Diğer rozetlerin merkezine ise altın palmetler yerleştirilmiştir. Dilimli dairelerin dışındaki üçgen paftalarda ise küçük altın hatalar bulunur. Yatay dikdörtgen paftanın en dışına beyaz bir inci dizisi geçirilmiştir.

Ortakdaki kareye yakın dikdörtgen paftaların çevresini altın zeminli, ayrıntıları beyaz-yeşil ve hafif bir kırmızıyla belirlenmiş geçme bir bordür çevirir. En dışta ise ince bir inci dizisiyle, lacivert zeminli kalın bir bordür bulunur. Bordüre alternatif olarak kapalı form oluşturan siyah zeminli eflatun rumilerle altın, mavi ve yeşil renkli palmetler yerleştirilmiştir. Aralarındaki altın kıvrık dalların üzerinde ise yine altın rumiler vardır. Bordür hareketli bir şekilde sonuçlanır.

Sayfa kenarlarına, altın zeminli, içinde birer hatai bulunan ve lacivert tığlarla sonuçlanan üç küçük rozet yerleştirilmiştir. (Resim 208-209).

123b'de tamamen altın zeminli yatay dikdörtgen bir serlevha tezhibi bulunur. Dikdörtgen dikey olarak dörde bölünmüş, kenarlarda oluşan bir birimlik küçük dikdörtgen paftalara kıvrık dallar üstüne rumiler yerleştirilmiş, zeminleri hafif bir yeşille renklendirilmiştir. Ortadaki iki birimlik bölüme ise siyah tahrirli beyaz sülüsle "besmele" yazılmış, kıvrık dallar üstündeki rumilerle süslendikten sonra, zemini hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Tezhip en sonda kırmızı çift cetvelle sonuçlanır. (Resim no: 210).

157b-158a'daki çift sayfa, çerçeve tezhip şeklinde tasarlanmıştır. Sayfa yatay olarak üçe bölünmüş, ortada kare, altta ve üstte ise yatay dikdörtgen paftalar oluşturulmuştur. Ortadaki kare dikey olarak beşe bölünmüş, merkezdeki üç birimlik alan, yazı alanı olarak kullanılmış,

kenarlardaki birer birimlik alanlara ise dikey ve ulama olarak, iki yarım dairenin kesişmesiyle oluşan, üç küçük mekik pafta yerleştirilmiştir. Ortadaki lacivert zeminli mekik paftada altından rumili-dörtlü merkezi bir kompozisyon bulunur. Diğer mekik paftalara ise içinde mavi ve pembeyle renklendirilmiş bir penç bulunan küçük bir daire yerleştirilmiş, bu dairenin altına ve üstüne de altın rumili küçük kompozisyonlar konarak, zemini hafif bir yeşille boyanmıştır. Küçük mekiklerin dışında kalan alanlara ise altın rumili kompozisyonlar yerleştirilip zeminleri hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir.

Ortadaki büyük kare paftanın alt ve üstünde oluşan altın zeminli yatay dikdörtgen paftaların içine diğer bir dikdörtgen pafta daha konmuş, bunun içine de sekiz dilimli üç rozet yerleştirilmiştir. Rozetlerin içine küçük daireler konmuş, merkezdeki rozetin içindeki daire yazı alanı olarak kullanılmış buraya siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Merkezdeki rozetin, dilimlerine ise altın birer palmet yerleştirilip, zemin hafif bir yeşille boyanmıştır. Yanlardaki dilimli rozetlerine içine, sekizli, merkezi palmetli bir kompozisyon yerleştirilip, zemininde kırmızı kullanılmıştır. Yarım dilimlere ise altın bir palmet yerleştirilip zemini lacivertle boyanmıştır. Rozetlerin dışında kalan alanlara ise altın rumili kompozisyonlar yerleştirilip, zemin hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Yatay dikdörtgen paftanın dışında ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, altın zeminli kalın bir geçme bordür bulunur.

Tezhibin en dışında, zemini sayfa renginde bir ince dizisi ile, lacivert zeminli kalın bir bordür bulunur. Bordürde kapalı form oluşturan siyah zeminli pembe rumilerin içine alternatif olarak yeşil ve maviyle renklendirilmiş, palmetler konmuştur. Palmetlerin arasında altın kıvrık dalların üzerine yerleştirilmiş, altın rumiler bulunur. Bordür hareketli bir şekilde sonuçlanır.

Sayfa kenarlarına altın zeminli, içinde birer hatai bulunan ve lacivert tığlarla sonuçlanan üç küçük rozet yerleştirilmiştir.(Resim no: 211-212).

158b'de yatay dikdörtgen bir serlevha tezhibi bulunur. Dikdörtgen dikey olarak dörde bölünmüş, ortadaki iki birimlik alana, uçları

yuvarlatılmış dikdörtgen bir pafta konularak içine siyah tahrirli beyaz sülüsle “besmele” yazılmış, zemin kıvrık dallar üstündeki rumilerle süslendikten sonra hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Yanlarda oluşan bir birimlik alanlara ise yatay olarak rumi ve hataili bir kompozisyon konarak, zemininde hafif bir yeşil kullanılmıştır. Tezhip en dışta çift kırmızı cetvelle sonuçlanır. (Resim no: 213).

191b’de sayfanın alt bölümüne kare bir tezhip yerleştirilerek, ortasına bir daire oturtulmuştur. Daire yazı alanı olarak kullanılmış, içine siyah tahrirli altın sülüslü yazı yazılmıştır. Yazı alanının dışında kalın bir bordür bulunur. Bordürün içine ulama olarak dört dilimli ve altın zeminli onaltı daire yerleştirilmiştir. Dört dilimli dairelerin içinde rumi ve pençlerden oluşmuş, merkezi kompozisyonlar vardır. Dört dilimli dairelerin dışında kalan üçgen paftalara ise altın rumi kompozisyonlar yerleştirilip, zemini lacivertle boyanmıştır. Kalın bordürün altında ve üstünde beyaz zeminli ince bir inci dizisi bulunur. Büyük kare paftanın iç köşelerindeki altın zeminli üçgen köşebentlerin içine ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, ince geçme bir bordür geçirildikten sonra iç bölüme kıvrık dallar üstünde rumili bir kompozisyon yapılmıştır. Büyük kare paftanın dışına bir sıra ince meandr bordür yapılmaya başlanmış, ancak bordür tamamlanamamıştır. Tezhip en dışta çift kırmızı cetvelle sonuçlanır. (Resim no: 214).

Nüshanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez: Nüshanın Emir Satı el-Mevlevi adına, yine mevlevi bir hattat olan Hasan b. Osman tarafından hazırlandığı göz önüne alınırsa, tezhiplerinin de yazmanın istinsah edildiği tarihlerde, en önemli mevlevi merkezi olan Konya’da tezhiplendiği düşünülebilir. Ayrıca Hasan b. Osman, KMM., Müz. Es. Böl. 68-69’da bulunan Divan-ı Kebir-i de istinsah etmiştir.

Kitabın Adı : Mesnevi
Müellifi : Mevlâna Celâleddin-i Rumi
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphanesi
Envanter No : Halef Efendi 171
Dili : Farsça
Katalog No : 17
Resim No : 215-230 **Çizim No:** 48-51

Kağıt Cinsi : Orta kalınlıkta, koyu krem renkli, aharlı kağıt.
Yaprak Sayısı : 334 varak
Yaprak Boyutu : 270x190 (205x144) mm.
Satır Sayısı : 23
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : -

Ketebe Kaydı : 334a'daki kayıta, nüshanın emir-i azam Tâcu'd-dünya ve'd-dîn Şeyh Hüseyin Bey için, Mehmed bin Hüseyin el-Mevlevi tarafından Şaban 774 (Ocak 1373)'de istinsah edildiği belirtilmiştir.¹

Cilt Özellikleri : Görünüşünden orijinal olmadığı anlaşılan miklepli, bordo deri cilt. Dış kapakta bulunan altın yaldızlı dilimli şemsenin içi bulutlar ve kıvrık dallar üzerindeki hatalarla doldurulmuş, şemse tığlarla sonuçlandırılmıştır. İç kapağa, düz bordo deri geçirilmiş, kenarlarına altın cetveller çekilmiştir. Miklepde bulunan, yuvarlak dilimli şemsenin içi ise kıvrık dallar üzerindeki hatalar ve yapraklarla doldurulmuştur.

Ekler : 1a'da ve 334a'da Halef Efendi'nin mührü bulunur. Ayrıca 1a'da farklı kişilere ait üç mühür daha bulunmaktadır.

¹ Önder, XV. Yüzyıl Sonuna Kadar, s. 520; Ünver, Anadolu Selçukluları, s. 17.

Bezemeli Yapraklar : 1a'da yuvarlak bir tezhip bulunur. Tezhibin ortasındaki altın zeminli büyük daireye kapalı form oluşturan rumiler ve hatailerden oluşan menrkezi bir kompozisyon yerleştirilmiş, hatailerin ayrıntıları mavi ve lacivertle, rumilerin ayrıntıları ise lacivertle belirtilmiştir. Bazı kapalı form oluşturan rumilerin zeminleri ise yine lacivertle renklendirilmiştir. Ortadaki büyük dairenin dışında ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş kalın geçme bir bordür ve beyaz zeminli ince bir meandr bordür bulunur. Tezhip en sonda lacivert zeminli, kapalı form oluşturan beyaz rumiler ve bunların arasında dolaşan altın kıvrık dallar üzerine rumi ve palmetlerin yerleştirildiği kalın bir bordürle sonuçlanır (Resim no: 215), (Çizim no: 48).

1b-3a'daki çift sayfada dikdörtgen levha tezhipler bulunur. Dikdörtgen yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan dikdörtgen bölüm yazı alanı olarak kullanılmıştır. Siyah tahrirli, altın sülüsle yazılan yazıların zeminleri hafif bir pembe kafes ve lacivert üç noktalarla süslenmiştir. Ortadaki dikdörtgen bölümün altında ve üstünde oluşan yatay dikdörtgen paftalar, dikey olarak dörde bölünmüş, ortadaki iki birimlik bölüme, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki altın rumilerle süslendikten sonra lacivertle renklendirilmiştir. Yanlarda kalan altın zeminli bir birimlik kare paftalara ise ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, dallar üzerine konmuş hatai ve yapraklardan oluşan kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Dikdörtgen ve kare paftaların çevresine beyaz zeminli ince bir meandr bordür geçirilmiştir. Tezhip en dışta lacivert bir cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır. 1b ile 3a arasında kalan yaprağa ise üçgen paftalar oyulmuş, yaprak boş bırakılmıştır (Resim no: 216).

3b-5a'daki çift sayfada dikdörtgen levha tezhipler bulunur. Dikdörtgen yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan dikdörtgen bölüm yazı alanı olarak kullanılmıştır. Siyah tahrirli, altın sülüsle yazılan yazıların zeminleri pembe kafesler, lacivert üç noktalar ve beyaz küçük rumilerle süslenmiştir. Ortadaki yazı alanının altında ve üstünde yatay dikdörtgen paftalar dikey olarak dörde bölünmüş, ortadaki altın zeminli iki birimlik

dikdörtgen bölüme, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Yanlarda oluşan lacivert zeminli, bir birimlik kare paftalara ise alternatif olarak altın ve beyazla renklendirilmiş, palmet ve rumili merkezi kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Dikdörtgen ve kare paftaların dışına beyaz zeminli ince bir meandr bordür geçirilmiştir. Levha en sonda lacivert bir cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır (Resim no: 217).

5b'de serlevha tezhibi bulunur. Yatay dikdörtgen pafta dikey olarak dörde bölünmüş, ortadaki iki birimlik lacivert zeminli, dikdörtgen bölüme, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini altın kıvrık dallar üstündeki altın rumilerle süslenmiştir. Yanlarda kalan altın zeminli, bir birimlik kare paftalara ise, dallar üstüne ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, hatalar ve yapraklar yerleştirilmiştir. Dikdörtgen ve kare paftaların dışında beyaz zeminli ince bir meandr bordür bulunur. Tezhip en dışta lacivert cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır (Resim no: 218).

54b-56a(daki çift sayfada dikdörtgen levha tezhipleri bulunur. Levhalar yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan büyük kare paftaya lacivert zeminli bir daire yerleştirilmiş, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılarak, zemin altın kıvrık dallar üstündeki altın rumilerle süslenmiştir. Dairenin dışında beyaz zeminli ince bir meandr bordür bulunur. Dairenin içine yerleştirildiği kare paftanın köşebentlerine, dallar üzerine hatalar ve yapraklar yerleştirilmiş, ayrıntıları lacivertle belirlenmiştir. Büyük kare paftanın altında ve üstündeki yatay dikdörtgen paftalar dikey olarak dörde bölünmüş, ortadaki iki birimlik, altın zeminli dikdörtgen paftaya siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Yanlarda oluşan bir birimlik kare paftalara ise beyaz ve altınla renklendirilmiş, simetrik, rumi motifli kompozisyonlar konulmuştur. Kare ve dikdörtgen paftaların dışında, beyaz zeminli ince bir meandr bordür bulunur. Levha en dışta lacivert bir cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır (Resim no: 219).

56b'de serlevha tezhibi bulunur. Yatay dikdörtgen pafta dikey olarak dörde bölünmüş, ortadaki iki birimlik lacivert zeminli dikdörtgen paftaya, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini altın kıvrık dallar

üstündeki rumilerle süslenmiştir. Paftanın dışında beyaz zeminli ince bir meandr bordür bulunur. Yanlardaki altın zeminli bir birimlik kare paftalara, ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, alternatif olarak beyaz ve altınla renklendirilmiş, simetrik rumi motifli kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Kare paftanın dışında beyaz zeminli ince bir meandr bordür bulunur. Tezhip en dışta lacivert cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır (Resim no: 220).

100b-102a'daki çift sayfada dikdörtgen levha tezhipler bulunur. Dikdörtgen levhalar yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan büyük dikdörtgen bölüme, siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini pembe kafesler, lacivert üç noktalar ve beyaz küçük rumilerle süslenmiştir. Yazı alanının altında ve üstünde bulunan yatay dikdörtgen paftalar dikey olarak dörde bölünmüş, ortadaki iki birimlik, lacivert zeminli dikdörtgen paftaya, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılıp, yazı zemini altın kıvrık dallar üstündeki rumilerle süslenmiştir. Yanlarda oluşan altın zeminli bir birimlik kare paftalara, dallar üzerine, ayrıntıları turuncu, mavi ve lacivertle belirlenmiş, hatalar ve yapraklar yerleştirilmiştir. Kare ve dikdörtgen paftaların dışını bir sıra beyaz zeminli, ince meandr bordür dolandır. Tezhip lacivert bir cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır (Resim no: 221).

102b-104a'daki çift sayfada dikdörtgen levha tezhipler bulunur. Dikdörtgen levhalar yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan büyük dikdörtgen bölüme, siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini pembe kafesler, lacivert üç noktalar ve küçük beyaz rumilerle süslenmiştir. Yazı alanının altında ve üstünde bulunan yatay dikdörtgen paftalar dikey olarak dörde bölünmüş, ortadaki iki birimlik, altın zeminli dikdörtgen paftaya siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Yanlardaki bir birimlik, lacivert zeminli kare paftalara, dallar üstüne, ayrıntıları turuncu ile belirlenmiş hatalar ve yapraklar yerleştirilmiştir. Kare paftaların dışında bir sıra beyaz zeminli ince bir meandr bordür bulunur. Tezhip en dışta lacivert bir cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır (Resim no: 222).

104b'de serlevha tezhibi bulunur. Yatay dikdörtgen pafta dikey olarak dörde bölünmüş, ortadaki iki birimlik lacivert zeminli dikdörtgen

bölüme, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılarak, yazı zemini altın kıvrık dallar üstündeki rumilerle süslenmiştir. Dikdörtgen paftanın dışında beyaz zeminli ince bir meandr bordür bulunur. Yanlardaki bir birimlik altın zeminli kare paftalara dallar üzerine, ayrıntıları beyaz, mavi, lacivert ve turuncu ile belirlenmiş hatai ve yapraklar yerleştirilmiştir. Tezhip en dışta lacivert cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır (Resim no:223).

162b-164a'daki çift sayfada dikdörtgen levha tezhipler bulunur. Dikdörtgen levhalar yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan büyük dikdörtgen bölüme, siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini pembe kafesler, lacivert üç noktalar ve beyaz küçük yapraklarla süslenmiştir. 164a'da ise alt köşelere kapalı form oluşturan altın rumi motifli kompozisyonlar konulmuştur. Yazı alanının altında ve üstünde bulunan yatay dikdörtgen paftalar dikey olarak dörde bölünmüş, ortada oluşan iki birimlik lacivert zeminli, yatay dikdörtgen bölüme, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılarak, zemini altın kıvrık dallar üstündeki rumilerle süslenmiştir. Yanlarda oluşan altın zeminli bir birimlik kare paftalara, dallar üstüne ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, hatai ve yapraklar yerleştirilmiştir. Kare ve dikdörtgen paftaların dışında bir sıra beyaz zeminli ince bir meandr bordür bulunur. Tezhip en dışta lacivert bir cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır (Resim no: 224).

164b'de serlevha tezhibi bulunur. Yatay dikdörtgen pafta dikey olarak dörde bölünmüş, ortadaki iki birimlik, altın zeminli dikdörtgen bölüme, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Yanlardaki bir birimlik lacivert zeminli kare paftalara, altın ve beyazla renklendirilmiş, simetrik, rumi motili kompozisyonlar konulmuştur. Dikdörtgen ve kare paftaların dışında beyaz zeminli ince bir meandr bordür bulunur. Tezhip en dışta lacivert bir cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 225).

212b-214a'daki çift sayfada dikdörtgen levha tezhipler bulunur. Levhalar yatay olarak üçe bölünmüş, ortadaki büyük, kareye yakın paftaya, altın zeminli büyük bir daire yerleştirilmiştir. Dairenin merkezindeki yuvarlak paftaya, kapalı form oluşturan, beyaz rumi motifli, simetrik bir

kompozisyon yerleştirilmiş, kapalı formlar alternatif olarak yeşil ve lacivertle renklendirilmiştir. Beyaz rumi motifli kompozisyonun altında, altın kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş, ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, rumiler bulunur. Kıvrık dalların üstündeki bu rumilerin zeminleri hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Merkezdeki yuvarlak paftanın dışında ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş, kalın geçme bir bordürle, beyaz zeminli ince bir meandr bordür bulunur. Dairenin dış köşelerinde kalan lacivert zeminli üçgen paftalara ise altın dallar üzerine ayrıntıları turuncu ile belirlenmiş, hatai ve yapraklar yerleştirilmiştir. Ortadaki büyük paftanın altında ve üstünde oluşan yatay dikdörtgen paftaların ortalarına diğer bir dikdörtgen pafta yerleştirilmiş, bu pafta dikey olarak dörde bölünmüş, ortadaki iki birimlik, altın zeminli bölüme siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Yanlardaki yeşil zeminli, bir birimlik kare paftalara ise dallar üzerine ayrıntıları mavi, lacivert, turuncu ve beyazla belirlenmiş, hatai ve yapraklar yerleştirilmiştir. Ortadaki yatay dikdörtgen paftanın dışında, ayrıntıları beyaz ve lacivertle belirlenmiş, kalın geçme bir bordür bulunur. Levha en dışta beyaz zeminli, ince bir meandr bordür, lacivert cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır (Resim no: 226), (Çizim no: 49).

214b'de serlevha tezhibi bulunur. Yatay dikdörtgen pafta dikey olarak altıya bölünmüş, ortadaki dört birimlik, altın zeminli dikdörtgen bölüme, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Yanlardaki bir birimlik yeşil zeminli kare paftalara rumi motifli, simetrik kompozisyonlar yerleştirilmiş, rumilerin iç ayrıntıları beyazla belirlenmiştir. Ortadaki dört birimlik dikdörtgen paftayla, yanlardaki bir birimlik kare paftaların arasına dikey olarak, ayrıntıları beyaz ve lacivertle belirlenmiş, kalın geçme bir bordür konulmuştur. Tezhip en dışta, beyaz zeminli ince bir meandr bordür, lacivert cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır (Resim no: 227).

271b-273a'daki çift sayfada dikdörtgen levha tezhipleri bulunur. Levhalar, yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan büyük kare bölüme, büyük bir daire yerleştirilerek, içine siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini pembe kafesler, lacivert üç noktalar ve küçük beyaz

yapraklarla süslenmiştir. Dairenin dışında beyaz zeminli, ince bir meandr bordür bulunur. Dairenin içine yerleştirildiği kare paftanın köşelerine, dallar üzerine ayrıntıları turuncu ile belirlenmiş, hatai ve yapraklar yerleştirilmiş, lacivert renkli zemin, beyaz üç noktalarla doldurulmuştur. Ortadaki büyük kare paftanın altında ve üstünde oluşan yatay dikdörtgen paftalar dikey olarak dörde bölünmüş, ortadaki altın zeminli iki birimlik dikdörtgen paftaya, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Yanlarda oluşan altın zeminli bir birimlik kare paftalara daireler konup, içlerine ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, geçmeler yerleştirilmiştir. Dairenin dışındaki köşelere ise ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, palmet ve rumiler konulmuştur. Ortadaki büyük kare paftanın, alt ve üstündeki yatay dikdörtgen paftaların dışında beyaz zeminli ince bir meandr bordür bulunur. Levha en dışta lacivert cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 228), (Çizim no: 50).

273b'de serlevha tezhibi bulunur. Yatay dikdörtgen pafta dikey olarak beşe bölünmüş, ortadaki üç birimlik, altın zeminli dikdörtgen bölüme siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Yanlardaki bir birimlik, altın zeminli kare paftaların merkezine, diğer bir kare pafta yerleştirilmiş, içinde ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş geçmeler bulunan bir daire konulmuştur. Kare paftanın dışında ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş, bir sıra geçme bir bordür bulunur. Tezhip en dışta beyaz zeminli ince bir meandr bordür ve lacivert cetvelle sonuçlanır (Resim no: 229).

334a'da sayfa sonunda yuvarlak bir tezhip bulunur. Yuvarlağın ortasındaki altın zeminli daireye, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini küçük palmetlerle süslenmiştir. Altın zeminli dairenin dışına bir sıra beyaz zeminli ince bir meandr bordür geçirilmiştir. Tezhip en dışta kapalı form oluşturan rumilerin bulunduğu kalın bir bordürle sonuçlanır. Kapalı formlar alternatif olarak lacivert ve beyazla renklendirilmiş, aralarındaki altın kıvrık dallara altın rumi ve palmetler yerleştirilmiştir. Bordürün zemini dikey dikdörtgenler oluşturacak şekilde alternatif olarak lacivert ve beyazla renklendirilmiş, beyaz bölümün üstüne lacivert noktalar

konmuştur. Yuvarlak tezhibin dışına, köşelerine altın, dört küçük yuvarlak rozet yerleştirilmiştir (Resim no: 230), (Çizim no: 51).

Nüşanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez: Nüşanın, Mevlevi bir hattat tarafından yazıldığı gözönüne alınırsa, istinsah edildiği tarihlerde, o yılların en önemli mevlevi merkezi olan Konya'da tezhiplendiği düşünülebilir.

Kitabın Adı : Mesnevi
Müelifi : Mevlana Celaleddini-i Rumi
Bulunduğu Yer : Konya Mevlana Müzesi
Envanter No : Müzelik Eserler Bölümü 53
Dili : Farsça
Katalog No : 18
Resim No : 231-245 **Şekil No** : 52

Kağıt Cinsi : Kalın, aharlı, krem renkli, kağıt.
Yaprak Sayısı : 425 sayfa
Yaprak Boyutu : 420x302 (325x239) mm.
Satır Sayısı : 4 sütun halinde 33 satırlı
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı :1a'da sadece kitap ve müellif adı belirtilmiştir.

Ketebe Kaydı : 425. sayfada nüshanın, Hasan b. Ahmed b. Muhammed el-Kırımı tarafından 784 (1382)'de istinsah edildiği belirtilmiştir. ¹

Cilt Özellikleri : Koyu kahverengi, miklepli, deri cilde, rumi ve hatai motifli salbekli bir şemse işlenmiştir. Sırtı ve kenarları tamir görmüştür. Cildin iç tarafına sade bir deri geçirilmiştir.

Ekler : Nüshanın başında ve sonunda kitabın, Hazret-i Mevlana Dergâh Kütüphanesine ve Konya Mevlana Müzesi kütüphanesine ait olduğunu gösteren mühürler vardır.

Ayrıca 198. sayfada Kazzazoğulları diye anılan soydan ve asker zümresinden bulunan İvaz oğlu İsâ Çelebi tarafından Şems-i Tebrizi

¹ Çetin, Matnawî'nin Konya Kütüphanelerindeki, s. 106; Gölpınarlı, KMM; Kataloğu I; Mesnevi, s. Sumuş XX; Önder, XV. Yüzyıl Sonuna Kadar, s. 520.

zâviyesine, oradan çıkarılmamak şartıyla 981 Recebinin başlarında (Ekim 1573) vakfedildiğine dair bir kayıt vardır.²

Bezemeli Yapraklar : 1a'da dikdörtgen levha şeklinde tezhip vardır. İçteki büyük dikdörtgen pafta yatay olarak üçe bölünmüş, ortada kare, altta ve üstte ise yatay dikdörtgen paftalar oluşturulmuştur. Kare paftanın merkezine sekiz dilimli bir daire yerleştirilerek içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini küçük çiçeklerle süslendikten sonra hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Merkezdeki sekiz dilimli dairenin dört tarafına beş dilimli yarım daireler, bunların aralarına da üç dilimli çeyrek daireler yerleştirilerek, içlerine lacivert zemin üzerine kapalı form oluşturan rumili merkezi kompozisyonlar konulmuş kapalı formlar kırmızı ile belirlenmişlerdir. Bu dilimli dairelerin arasında kalan boşluklara ise dört dilimli küçük daireler yerleştirilmiş, içlerine yeşil zemin üzerine kapalı form oluşturan rumiler konularak, kapalı formlar, kırmızı ile belirlenmiştir. Dilimli dairelerin arasındaki küçük üçgen boşluklarda ise küçük birer hatai bulunur. Küçük ve büyük, dilimli dairelerin hepsinin çevresini altın zemin üzerine basit bir meandr bordürü çevirmektedir. Kare paftanın alt ve üstünde, yeşil zeminli, kıvrık dalların üstüne altın çiçek ve yaprakların yerleştirildiği ince bir bordür vardır. Bu bordürden sonra sayfanın alt ve üst tarafına doğru yatay dikdörtgen paftalar yerleştirilmiş, bu paftaların içine de kenarları dilimlenmiş lacivert zeminli başka bir pafta konarak, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini küçük altın çiçeklerle süslendikten sonra lacivertle boyanmıştır. Lacivert zeminli paftanın her iki kenarına, üç dilimli lacivert zeminli yarım daireler konarak içlerine altın rumilerden kapalı form oluşturan merkezi kompozisyonlar yerleştirilerek, kapalı formlar kırmızıyla renklendirilmiştir. Yatay dikdörtgenin içindeki paftalar birer pençe birleştirilmiş, paftaların arasında kalan boşluklara altın rumili kompozisyonlar yerleştirilerek, zeminleri hafif bir kırmızı ya da yeşille belirlenmiştir.

² Mesnevi, s. Sunuş XX.

Dikdörtgen levha, en sonda lacivert zemine alternatif olarak dizilen, kapalı form oluşturan, bordo zeminli altın rumilerle, kırmızı zeminli altın bağlama motiflerinden oluşan bir bordürle sonuçlanır. Bağlama motifleriyle kapalı form oluşturan rumilerin arasında altın kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş, rumiler bulunur. Lacivert zeminli bordürün köşelerinde ise yeşil zeminli yuvarlak dairelerin içinde, ayrıntıları kırmızıyla belirlenmiş, altın birer hatai bulunur. (Resim no: 231-232), (Çizim no: 52).

45a'da sayfanın üst kısmında yatay-dikdörtgen bir pafta bulunur. Pafta dikey olarak üçe bölünmüş, ortadaki lacivert zeminli bölüm, yazı alanı olarak kullanılmış, kenarlardaki kırmızı zeminli bölümlere ise ayrıntıları yeşille belirlenmiş, kıvrık dallar üzerine altın hatailer yerleştirilmiştir. Dikdörtgen paftanın her iki tarafına, lacivert zeminli bir daire konarak içine ayrıntıları lacivert ve kırmızı ile belirlenmiş altın bir penç oturtulmuştur. (Resim no: 233).

Aynı sayfanın alt kısmında da yatay dikdörtgen bir pafta bulunur. Pafta dikey olarak üçe bölünmüş, ortadaki bölüm, yazı alanı olarak kullanılmıştır. Yanlarda kalan kırmızı zeminli bölümlere ise ayrıntıları yeşille belirlenmiş, kıvrık dallar üstüne altın hatailer yerleştirilmiştir. Dikdörtgen paftanın her iki tarafına, lacivert zeminli büyük bir daire konarak içine ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, küçük hatailerden oluşmuş, merkezi bir kompozisyon yerleştirilmiştir. (Resim no: 234).

45b ve 55a'da sayfanın üst kısmında yatay-dikdörtgen bir pafta bulunur. Pafta dikey olarak üçe bölünmüş, ortadaki lacivert zeminli bölüm, yazı alanı olarak kullanılmış, kenarlardaki kırmızı zeminli bölümlere ise ayrıntıları yeşille belirlenmiş, kapalı form oluşturan altın rumiler ve hatailer yerleştirilmiştir. Dikdörtgen paftanın her iki tarafına lacivert zeminli bir daire konarak, içine ayrıntıları lacivert ve kırmızı ile belirlenmiş altın bir penç yerleştirilmiştir. (Resim no: 235-236).

69a'da (Resim no: 237) sayfanın alt kısmına, 116a, (Resim no: 238) 198a, (Resim no: 239) 264a, (Resim no 240) ve 342a (Resim no: 241)'da da sayfanın üst kısmına yatay dikdörtgen kalın birer pafta yerleştirilmiştir. Paftaların orta kısmına uçları dilimlenmiş, lacivert zeminli başka bir pafta

yerleştirilerek bu bölüm yazı alanı olarak kullanılmıştır. Siyah tahrirli beyaz sülüsle yazılan yazıların zemini kıvrık dallar üzerine yerleştirilen küçük altın çiçeklerle doldurulmuştur. Paftanın kenarlarına ise uçları dilimlenmiş lacivert zeminli yarım daireler konarak içlerine kapalı form oluşturan kırmızı zeminli altın rumiler yerleştirilmiştir. Rumilerin arasında ise kıvrık dallar üzerinde küçük altın hatailer bulunur. Dikdörtgenin içindeki dilimli paftalar yeşil zeminli küçük bir daire ile birleştirilmiş, bu dairenin içine de altından küçük bir penç konmuştur. Paftaların arasında kalan boşluğa ise 116a ve 342a'da kıvrık dallar üstüne altın çiçekler, 69a, 198a ve 264a'da yine altın rumi ve hatailer yerleştirilerek, zemin kırmızıya boyanmıştır.

112a (Resim no: 242), 164a (Resim no: 243), 164b (Resim no: 244)'de sayfanın üst tarafına yatay dikdörtgen, 165a'da (Resim no: 245) sayfanın yan tarafına dikey dikdörtgen bir pafta yerleştirilmiştir. Paftalar dikey olarak üçe bölünmüş, ortadaki lacivert zeminli bölüm yazı alanı olarak kullanılmış, yer yer küçük altın hatailerle süslenmiştir. Kenarlarda kalan küçük dikdörtgen bölümlere ise kapalı form oluşturan altın rumiler, bağlama motifleri, kıvrık dallar üstünde hatailer yerleştirilerek zemin kırmızı ve yeşille renklendirilmiştir.

Yazmanın birçok sayfası hemen hemen hep aynı dikdörtgen paftalarla süslenmiştir.

Nüshanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez: Kitabın bir mevlevi kitabı olduğu ve 1382'de istinsah edildiği göz önüne alınırsa, o yıllarda mevlevilerin en önemli merkezi olan Konya'da istinsah edilip, tezhiplendiği düşünülebilir.

Kitabın Adı : Mesnevi
Bulunduğu Yer : Konya Mevlana Müzesi
Envanter No : Müzelik Eserler Bölümü 54
Dili : Farsça
Katalog No : 19
Resim No : 246-254 **Çizim No** : -

Kağıt Cinsi : Kalın aharlı samani renkte kağıt.
Yaprak Sayısı : 543 sayfa
Yaprak Boyutu : 325x215 (265x165) mm.
Satır Sayısı : 4 sütun halinde 29 satır, bazı sayfalar sütunsuz
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : -

Ketebe Kaydı : 543. sayfada, nüshayı yazanın ve tezhibleyen, zamanında Hâkiyyü'l- Bâyezidi diye tanınan Niğdeli Muhammed bin Kutluğ olduğu ve yazımın 791 Rabîül-âhırında (Nisan 1389), kabakuşluk çağında bitirildiği kayıtlıdır.¹

Cilt Özellikleri : Açık kahverengi sırtı onarılmış, miklepsz deri cilt. Cilt üzerine, gömme, salbekli bir şemse, şemsenin içine de kıvrıkdallar üzerine hatai ve yapraklar işlenmiştir.

Ekler : İlk yaprağın (1 a) üst tarafında, bir satır olarak "merhum Ârif Çelebi'nin muhalefatı içinden çıkıp, vakf-ı Türbe-i Celâliyye denilen taraf-ı vakfa teslim olundu yazmaktadır. Altında da dört satır olarak Konya kadısı Musa oğlu Muhammed'in imzası vardır.

¹ Çetin, Matnawî'nin Konya Kütüphanelerindeki, s. 106; Gölpinarlı, KMM., Kataloğu I; Önder, XV. Yüzyıl Sonuna Kadar, s. 520.

Ayrıca kitabın başında ve sonunda Konya Mevlana Müzesinin kitaplarından olduğunu gösteren bir mühürle, muhtelif sayfalarında hazret-i Mevlana kütüphanesinin vakıf kitaplarından olduğunu belirten bir başka mühür daha vardır.

Bezemeli Yapraklar : 1. ve 2. sayfadaki dikdörtgen büyük yazı alanının üst tarafına altın zeminli yatay dikdörtgen bir pafta yerleştirilmiş, içine uçları yuvarlatılmış yatay bir dikdörtgen konularak bu bölüme siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır. Yanlara yerleştirilen lacivert zeminli yuvarlaklara ise altın rumili merkezi birer kompozisyon konulmuştur. Dikdörtgen paftanın dışında bir sıra altın zeminli, ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş geçme bir bordür bulunur.

Büyük yazı alanına ise siyah tahrirli altın sülüsle ya da altın tahrirli siyah sülüsle yazılmış yazı zeminleri, pembe kafeslerle ve yer yer beyaz yapraklarla, altın üç noktalarla süslenmiştir. Büyük yazı alanının altına ve yanlarına altın zeminli, ayrıntıları beyaz ve lacivertle belirlenmiş kalın geçme bir bordür geçirilmiştir. Tezhip en dışta kalın lacivert bir cetvel ve köşelere yerleştirilmiş olan lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no:246).

3. sayfada yatay dikdörtgen bir serlevha tezhibi bulunur. Yatay dikdörtgenin içine daha küçük bir dikdörtgen pafta yerleştirilmiş, bu dikey olarak üçe bölünerek, ortada kalan zemini altın zeminli bölüme siyah tahrirli beyaz sülüsle "Besmele" yazılmış, yazı kıvrık dallar üstündeki yapraklarla süslenmiştir. Yanlardaki bir birimlik dikdörtgen paftalara ise lacivert zeminli, altın rumi kompozisyonlu daireler konmuştur. Bu dairelerin sayfa kenarlarına bakan taraflarına lacivert zeminli üçgen paftalar, sayfanın içine bakan taraflarına ise daireyle üçgenin birleşmesinden oluşan yine lacivert zeminli geçme motifli paftalar konmuştur. Yatay dikdörtgen paftayı altın zeminli, ayrıntıları lacivert ve beyazla belirlenmiş, kalın bir geçme bordür çevirmektedir. Başlık tezhibinin dışında kalın lacivert bir cetvel ve köşelerde de lacivert tığlar bulunmaktadır. (Resim no:247).

85. sayfa da aynı şekilde 1. ve 2. sayfalar gibi tasarlanmış, yazı alanına yine pembe kafesler ve beyaz yapraklar yapılmış, yazı alanının üstüne ise yatay dikdörtgen bir pafta yerleştirilmiştir. Dikdörtgenin ortasına ve yanlarına lacivert zeminli kare paftalar yerleştirilerek içlerine beyaz pençler konmuştur. Kare paftaların arasında kalan altın zeminli dikdörtgenlere ise siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış ve zemin ince dikey çubuklarla hareketlendirilmiştir. Büyük yazı alanı ve üstündeki yatay dikdörtgen pafta lacivert kalın bir cetvelle sonuçlanır. (Resim no:248).

86. sayfada yatay dikdörtgen serlevha tezhibi dikey olarak üçe bölünmüş, ortadaki bölüme siyah tahrirli beyaz sülüsle "Besmele" yazılarak yazı kıvrık dallar üstündeki altın rumilerle süslenmiş zemin lacivertle renklendirilmiştir. Yanlardaki altın zeminli dikdörtgen paftalara ise siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, zemin ince dikey çubuklarla hareketlendirilmiştir. Tezhip en dışta lacivert bir cetvelle sonuçlanır. (Resim no:249).

161. ve 162. sayfalarda büyük dikdörtgen pafta sadece yazı alanı olarak kullanılmış ve yazı zemini yine pembe kafeslerle yer yer kıvrık dallar üstündeki beyaz rumiler ve yapraklarla süslenmiş, en dışta kalın lacivert bir cetvel çekilmiştir. (Resim no:250).

263. ve 264. sayfalarda serlevha tezhibi bulunur. Yatay dikdörtgen pafta, dikdörtgen dikey olarak dörde bölünerek ortada kalan iki birimlik alana altın sülüsle yazı yazılmış, zemini altın rumiler ve bordo renkli üç noktalarla süslenmiştir. Yanlardaki bir birimlik küçük dikdörtgenlere ise lacivert zeminli dört dilimli daireler yerleştirilmiş dilimlerin her birine beyaz palmetler konmuştur. Tezhip en dışta lacivert bir cetvelle sonuçlanır. Büyük dikdörtgen yazı alanında küçük yatay ve dikey dikdörtgen boşluklar bırakılmasına rağmen, içlerine herhangi bir tezyinat yapılmamıştır. (Resim no:251).

265. sayfada serlevha tezhibi bulunur. Yatay dikdörtgen pafta, dikey olarak dörde bölünmüş, kenarlardaki bir birimlik kare alanlara lacivert zeminli dört dilimli bir daire yerleştirilmiştir. Dört dilimli dairenin merkezine, lacivert ve beyazla renklendirilmiş bir penç konmuş, dilimlere ise beyaz

birer palmet yerleştirilmiştir. Bir birimlik kare paftanın köşebentlerinde ise altın zemin üzerine yine altınla yapılmış, küçük birer hatai bulunur. Ortadaki iki birimlik alana yatay dikdörtgen bir pafta konmuş, içine siyah tahrirli altın sülüsle “Besmele” yazılmıştır. Yazı zemini kıvrık dallar üstündeki beyaz rumilerle süslenmiş ve lacivertle renklendirilmiştir. Yazının bulunduğu paftayı beyaz zeminli ince geçme bir bordür ile ayrıntıları beyaz ve lacivertle belirlenmiş, altın geçme bir bordür çevirir. (Resim no:252).

345. sayfada serlevha tezhibi bulunur. Yatay dikdörtgen pafta, dikey olarak dörde bölünmüş, yanlardaki bir birimlik küçük dikdörtgenlere lacivert zeminli, altın renkli ve rumi kompozisyonlu birer pafta konarak, dışına beyaz zeminli, ayrıntıları siyahla belirlenmiş, kalın bir geçme bordür geçirilmiştir. Ortadaki iki birimlik alana ise dikdörtgen, pembe zeminli bir pafta yerleştirilip, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, zemini altın rumilerle süslenmiştir. Paftanın dışında yine beyaz zeminli, ayrıntıları siyahla belirlenmiş, kalın geçme bir bordür bulunur. Tezhip en dışta kalın lacivert bir cetvelle sonuçlanır. (Resim no:253).

441. ve 442. sayfalarda serlevha tezhibi bulunur. Yatay dikdörtgen pafta, dikey olarak dörde bölünmüş, yanlardaki altın zeminli bir birimlik kare alanlara, yuvarlak daireler, içlerine de birer penç konmuştur. Kare paftanın iç köşebentlerinde ise yeşil zemin üzerine yerleştirilmiş birer palmet bulunur. Ortadaki iki birimlik dikdörtgen paftaya, uçları dilimlenerek yuvarlatılmış, lacivert zeminli bir pafta konmuş, içine altın tahrirli siyah sülüsle yazı yazılmış, zemini beyaz yapraklarla süslenmiştir. Dikdörtgenin iç köşelerine altın yapraklar konarak zemin hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir. Orta bölümdeki dikdörtgen paftanın çevresini bir sıra beyaz zeminli, ayrıntıları siyahla belirlenmiş, geçme bir bordür çevirir. (Resim no:254).

543. sayfada metnin sonuna yatay dikdörtgen altın zeminli bir tezhip konarak, dikey olarak dörde bölünmüş ve yanlarda bir birimlik kare alanlar oluşturulmuştur. Bu kare paftaların süslemeleri hemen hemen silinmiştir. Ortadaki iki birimlik alana ise siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmıştır.

Yatay dikdörtgen tezhibin altına yazı yazılmış, bunun sonuna dört küçük altın rozet konmuştur.

Nüshanın Tezhiblerinin Yapıldığı Merkez : Yazmanın Arif Çelebi'ye ait olması, sonradan türbeye vakfedilmesi, Niğdeli bir hattat tarafından yazılması, Anadolu'daki mevlevi çevrelere ait bir kitap olduğunu, muhtemelen de istinsah edildiği tarihlerde, mevlevilerin en önemli merkezi olan Konya'da tezhiplendiğini düşündürmektedir.

Kitabın Adı : Divan
Müelifi : Sultan Veled
Bulunduğu Yer : Konya Mevlana Müzesi
Envanter No : Müzelik Eserler Bölümü 75
Dili : Farsça
Katalog No : 20
Resim No : 255-257 **Çizim No** : 53

Kağıt Cinsi : Orta kalınlıkta, açık krem renkli, aharlı kağıt
Yaprak Sayısı : 122 varak
Yaprak Boyutu : 312x 215 (242x163) mm.
Satır Sayısı : 4 Sütun halinde 27 satırlı
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : -

Ketebe Kaydı : 122a'da nüshanın Ahmed bin Muhammed el-Mevlevi tarafından 793 Cemaziyelahir ayının sonunda (Mayıs 1391)'de yazıldığı kayıtlıdır.¹

Cilt Özellikleri : Miklepli, koyu vişneçürüğü deri cilt. Cilde gömme olarak altın zeminli, salbekli bir şemse ve dört köşebent yerleştirilmiş, içlerine de kıvrık dallar üzerine rumi ve hatailer konmuştur.

Ekler : 1a, 122a ve kitabın muhtelif sayfalarında nüshanın Konya Mevlana Müzesinin kitaplarından olduğunu gösteren bir mühürle yine muhtelif sayfalarda nüshanın, Mevlana kütüphanesinin vakıf kitaplarından olduğunu gösteren bir mührü vardır.

Ayrıca ketebe sayfasında kitabın mülkiyetine sahip olan Müstencid bin Satı el-Mevlevi tarafından 795 senesinin 10 Rebiülahirinde (Şubat 1393) diğer bir nüshanın daha istinsah edildiği kayıtlıdır.

Diğer bir kayda göre de kitabın mülkiyeti hicri 21 Ramazan 821'de (Ekim 1418) Müstencid bin Satı'nın oğlu Mu'tezid'e geçmiştir.

¹ Gölpinarlı, KMM., Kataloğu I.

1 a'da 1927'deki Konya Mevlana Müzesi müdürünün yazmayı tavsif ettiğine dair bir notu vardır.

Bezemeli Yapraklar: 1b-2a'da dikdörtgen levha tezhip bulunur. Ortadaki büyük dikdörtgen pafta yatay olarak üçe bölünmüş, ortada büyük bir kare, altta ve üstte de yatay dikdörtgen birer pafta oluşturulmuştur. Ortadaki kare paftanın içine bir daire, onun içine de birbiriyle kesişen kareler yerleştirilmiştir. Dairenin merkezinde lacivert zemin üzerine altın rumilerden yapılmış, sekizli merkezi bir kompozisyon bulunur. Karelerin birbiriyle kesişmesinden oluşan paftalara ise alternatif olarak, kırmızı zemin üzerine altın hatailer ve lacivert zemin üzerine kapalı form oluşturan beyaz ve altın rumiler yerleştirilmiştir. Kare paftanın iç köşelerinin ikisine lacivert zeminli, altın rumi kompozisyonlar, diğer ikisine de lacivert zemin üzerine kırmızı ve sarı renkli hatailer yerleştirilmiştir. Kare paftanın alt ve üstündeki dikdörtgen paftalara, yatay olarak salbekli dikdörtgen bir pafta yerleştirilmiş, paftalara siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, zemin küçük altın rumilerle süslendikten sonra, maviyle renklendirilmiştir. Mavi zeminli salbeklere ise kapalı form oluşturan altın rumiler yerleştirilmiş, kapalı formların zemini kırmızı ile belirlenmiştir. Salbekle, paftanın arasında kalan kırmızı zeminli alana ise altından rumili kompozisyonlar konmuştur.

Büyük dikdörtgen levhanın, sayfanın iç tarafında kalan kenarı hariç diğer üç kenarına, mavi zeminli, alternatif olarak beyaz bağlama motifi ile altın bağlama motifinden oluşan bir bordür yerleştirilmiştir. Bağlama motiflerinin arasında altın kıvrık dallar üzerinde altın rumiler bulunur. Bordür düz bir şekilde lacivert tıglarla sonuçlanır. (Resim no: 255), (Çizim no: 53).

2b'de yatay dikdörtgen bir serlevha tezhibi bulunur. Dikdörtgen pafta dikey olarak altıya bölünmüş, ortadaki dört birimlik bölüme uçları yuvarlatılmış bir dikdörtgen yerleştirilip, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle "Besmele" yazılmıştır. Yazı zemini altın kıvrık dallar üstündeki rumilerle süslendikten sonra lacivertle boyanmıştır. Yanlarda kalan bir birimlik

alanlara ise lacivert zeminli daireler yerleştirilip, içlerine altın bağlama motiflerinden oluşan altılı merkezi kompozisyonlar konulmuştur. Dikdörtgen paftanın üstündeki lacivert zeminli bordüre alternatif olarak kırmızı zeminli beyaz bağlama motifi ile kırmızı zeminli diğer bir kapalı form yerleştirilmiştir. Kapalı formlarla bağlama motiflerinin arasındaki altın kıvrık dallan üzerinde altın rumiler bulunur. Bordür düz bir şekilde lacivert tığlarla sonuçlanır.(Resim no: 256).

60b'de yatay dikdörtgen bir başlık tezhibi bulunur. Dikdörtgen dikey olarak beşe bölünmüş, ortadaki üç birimlik alana siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini altın kıvrık dallar üstündeki altın rumilerle süslendikten sonra lacivertle boyanmıştır. Yanlarda kalan bir birimlik alanlara ise yatay olarak, turuncu ve altın rumilerden oluşan bir kompozisyon yerleştirilmiştir. (Resim no: 257).

Nüshanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez: Nüshanın konusu, müellifi ve hattatı göz önüne alındığında bir mevlevî kitabı olduğu, istinsah edildiği tarihlerde de en önemli mevlevî merkezi olan Konya'da tezhiplendiği düşünülebilir.

Kitabın Adı : Şerhü'l- lubâb
Müelifi : Musannifek (Molla Ali Bestami)
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphanesi
Envanter No : Fatih 5004
Dili : Arapça
Katalog No : 21
Resim No : 258-259 **Çizim No:** 54

Kağıt Cinsi : Koyu krem renkli, kalın, aharlı kağıt.
Yaprak Sayısı : 726 varak
Yaprak Boyutu : 280x175 mm (Cetvelsiz)
Satır Sayısı : 17
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : 1a'da kitap ismiyle beraber görünüşünden sonradan yazıldığı anlaşılan, nüshanın Fatih Sultan Mehmed'e ait olduğunu belirten bir yazı bulunmaktadır.

Ketebe Kaydı : 725b ve 726a'da, müellif eserini telife 827 Şevvalinin başlarında (Ağustos 1424) başlayıp, 829 Şabanı'nın dokuzunda (Haziran 1426) Herat'ta bitirdiğini, bu nüshayı yazmaya ise 858 (1454)'de başlayıp 20 Ramazan 859 (Ağustos 1454)'da Meram Konya'da bitirdiğini ve 827'de başlanıp 829'da biten nüshadan naklettiğini belirtmektedir.¹

Cilt Özellikleri : Görünüşünden dönemine ait olduğu anlaşılan kahverengi deri cilt. Dış kapağın ön yüzüne, rumi salbekli ve dilimli bir şemse konmuş, içine kıvrık dallar üzerine hatalı ve yapraklar yerleştirilmiştir. Cildin kenarlarında iki sıra geçme bordür bulunur. Dış kapağın arka yüzüne rumi salbekli bir şemse konmuş, şemsenin içi geçmelerle doldurulmuştur. En dışı ise bir sıra ince geçme bir bordür geçirilmiştir. Köşelerde dilimli çeyrek dairelerden oluşan dört küçük

¹ Yıldız Demiriz, "Anadolu Türk Sanatında Süsleme ve Küçük Sanatlar", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi V*, İstanbul 1982, s. 981; Ünver, Konya'da XIII-XV inci Asırlarda, s. 6; a.mlf., *Selçuk Türkleri*, s. 35.

köşebent bulunur. Cildin kenarlarına basit, ince bir geçme bordür geçirilmiştir.

İç kapaktaki deri cilde, altıgen paftalar yatay ve dikey olarak yerleştirilmiştir. Bu altıgenlere alternatif olarak rumi motifli bir kompozisyon, dikey eksene yerleştirilmiş bitkisel bir kompozisyon ve yazılardan oluşan bir tasarım konulmuştur. ortada kalan dörtgen yıldızlarda da birer penç bulunur.

Ekler : -

Bezemeli Yapraklar : 1a'da dikdörtgen levha tezhip bulunur. Levha yatay olarak üçe bölünmüş, en altta kareye yakın bir pafta oluşturulmuş, içine yuvarlak bir tezhip konulmuştur. Yuvarlağın merkezindeki lacivert zeminli daireye, sarmal dallar üzerine altın rumiler yerleştirilmiş, zemin beyaz üç noktalarla doldurulmuştur. Yuvarlağın dışında dallar üzerine yaprakların yerleştirildiği, zemini hafif bir kırmızıyla renklendirilmiş bir bordür bulunur. Tezhip en dışta lacivert zemin üzerine ulama olarak yerleştirilmiş, altın rumiler ve lacivert tığlarla sonuçlanır. Dairenin içine yerleştirildiği dikdörtgen paftanın iç köşelerine rumi motifli, lacivert köşebentler yerleştirilmiştir. Dikdörtgen paftanın alt ve yan kenarlarına altın kıvrık dallar üzerine ayrıntılar lacivertle belirlenmiş, hatalar ve yapraklar konulmuş zemin hafif bir kırmızıyla renklendirilmiştir.

Altta kalan büyük dikdörtgen paftanın üstünde yatay dikdörtgen bir pafta bulunur. Paftanın dar kenarlarına dikey olarak bir bordür konmuş içine dallar üzerine ayrıntıları lacivertle belirlenmiş, yaprak ve hatalar yerleştirilmiştir. Yatay dikdörtgen paftanın ortasına uçları palmet haline getirilmiş, altın zeminli bir pafta konmuş, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılarak, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki küçük yapraklarla doldurulmuştur. Orta bölümde kalan dikdörtgen paftanın iç köşelerine ise lacivert zemin üzerine altın dallar ve yapraklar yerleştirilmiştir. Yatay dikdörtgen pafta en yukarıda lacivert zeminli bir bordürle biter. Bu bordüre alternatif olarak kapalı form oluşturan yeşil zeminli kırmızı rumilerle, siyah zeminli beyaz bağlama motifleri dikey olarak yerleştirilmiştir. Kapalı

formların arasında altın kıvrık dallar üzerinde altın rumiler bulunur. Bordür lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 258), (Çizim no: 54).

1b'de serlevha tezhibi bulunur. Yatay dikdörtgen paftanın içine diğer bir dikdörtgen pafta yerleştirilmiş, içine uçları palmetlerle biten lacivert zeminli, dilimli bir pafta konulmuştur. Bu paftanın içine siyah tahrirli beyaz sülüsle "Besmele" yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki, ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, rumilerle süslenmiş, lacivert zemin üzerine beyaz üç noktalar konmuştur. Dikdörtgen paftanın iç köşelerine, siyah zemine altın kıvrık dallar üzerine yapraklar yerleştirilmiş, zemin beyaz üç noktalarla doldurulmuştur. Paftanın dışında bir sıra beyaz zeminli, ince bir meandr bordür bulunur. Onun dışında altın dallar üzerine yerleştirilmiş, hatailerin bulunduğu, zeminin hafif bir kırmızıyla renklendirildiği bir bordür vardır. Bordürün dışında bir sıra beyaz zeminli ince bir meandr bordür bulunur.

Yatay dikdörtgen paftanın üstünde lacivert zeminli, lacivert tığlarla hareketli bir şekilde biten bir bordür bulunur. Bordüre siyah zeminli bağlama motifleriyle, altın palmetler alternatif olarak yerleştirilmiş, aralarına dolaşan kıvrık dallar üzerine altın rumiler konulmuştur. (Resim no: 259).

Nüshanın Tezhiblerinin Yapıldığı Merkez : Nüsha, müellif tarafından Ramazan 859 (Ağustos 1454)'da Meram-Konya'da tamamlandığına göre, aynı tarihlerde Konya'da tezhiplenmiş olmalıdır.

Kitabın Adı : Mecmu'atu'r- resâil
Müelifi : -
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphanesi
Envanter No : Ayasofya 4824
Dili : Farsça
Katalog No : 22
Resim No : 260-262 **Çizim No:** -

Kağıt Cinsi : Muhtelif kalınlık ve renkte, aharlı, kurt yenikli
 tamir görmüş kağıt.

Yaprak Sayısı : 192 varak

Yaprak Boyutu : 245x170 mm. (Cetvelsiz)

Satır Sayısı : 19

Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : 1a'da Emirû'l-kebir Şemseddin Hemedâni
 ismi okunmaktadır.¹

Ketebe Kaydı : -

Cilt Özellikleri : Görünüşünden sonradan yapıldığı anlaşılan kurt
 yenikli, miklepsiz, deri cilt.

Ekler : 1 a'da I. Mahmud'un, II. Bayezid'in mührü ile haremeyn
 evkafı müfettişi Şeyhzade Ahmed Tevfik Efendi'nin mührü ile vakıf kaydı
 vardır. Ayrıca 192a'da II. Beyazid'in ve vakf-ı haremeyn müfettişi Derviş
 Mustafa'nın mührü bulunur.

Bezemeli Yapraklar : 1a-2a'daki çift sayfada tamamen altın zeminli
 dikdörtgen levha tezhipler bulunur. Dikdörtgenlerin dar üst kenarlarına
 dilimli bir pafta konmuş, ve içlerine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı
 yazılmış, yazı zemini ayrıntıları siyahla belirlenmiş, kıvrık dallar üstündeki

¹ Ünver, Selçuklular Zamanında, s. 644; a.mlf., Anadolu Selçukluları, s. 18; a.mlf., Selçuk
 Türkleri, s. 34.

palmetlerle süslenmiştir. Levhalar en dışta çift lacivert cetvel ve basit lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 260).

2b'de serlevha tezhibi bulunur. Altın zeminli yatay dikdörtgen paftanın dar kenarlarına, dikey olarak kalın geçme bordürler yerleştirilmiş, ortada kalan dikdörtgen bölüme, siyah tahrirli beyaz sülüsle "Besmele" yazılmış, zemin kıvrık dallar üstündeki palmetlerle süslenmiştir. Ortadaki dikdörtgen bölümün köşelerine küçük üçgenler yerleştirilmiştir. Yatay dikdörtgen pafta, sayfa kenarında yatay bir rozetle sonuçlanır. (Resim no: 261).

20a'da mekik şeklinde tezhip bulunur. Ortadaki altın zeminli, büyük mekik paftaya siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki palmetlerle süslenmiştir. Mekik paftanın dışında alternatif olarak altın, yeşil ve lacivertle renklendirilmiş münhanili bir bordür bulunur. Bordür bir noktadan başlayıp üç yöne dağılan tığlarla sonuçlanır. Mekiğin dışında kalan dört köşesine, dört küçük altın rozet konulmuştur. (Resim no: 262).

20b'deki serlevha tezhibi 2b'deki serlevha tezhibine benzer şekilde tasarlanmıştır.

Nüshanın Tezhiblerinin Yapıldığı Merkez : 1b-2a'daki dikdörtgen levhaların zeminlerinde kullanılan kıvrık dallar üzerindeki palmetler, 2b'deki serlevha tezhibinin tasarımı ve 20b'deki mekik tezhibin dışındaki münhanili bordür ve bir noktadan başlayıp üç yöne dağılan tığlar Konya'da yapılmış diğer tezhiplerde sıkça görülmektedir.

Bu benzerlikler bu nüshanın da Konya'da XII. yüzyıl sonlarıyla XIII. yüzyıl başlarında tezhiplenmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Kitabın Adı : Varka ve Gülşah¹
Müelifi : Ayyûki
Bulunduğu Yer : Topkapı Sarayı Müzesi
Envanter No : Hazine 841
Dili : Farsça
Katalog No : 23
Resim No : 263-277 **Çizim No:** -

Kağıt Cinsi : Orta kalınlıkta, açık krem ve pembe renkli, az aharlı kağıt.
Yaprak Sayısı : 70 varak
Yaprak Boyutu : 277x220 (227x117) mm.
Satır Sayısı : 19
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : -²

Ketebe Kaydı : Nüşanın ketebe kaydı yoktur. Ancak 58b'deki kayıta nakkaşın ismi, "Abdülmu'min b. Muhammed el Nakkaş el-Hoyi olarak belirtilmiştir.

¹ Ahmed Ateş, "Farsça Eski Bir Varka vü Gülşah Mesnevisi", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* V, İstanbul 1953, s. 33-50; Ahmed Ateş, "Un vieux poeme romanesque persan; re cit de Wargah et Gülşah, *Ars Orientalis* IV, Michigan 1961, pp. 143-152; Filiz Çağman-Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri*, İstanbul 1979, s. 11; Filiz Çağman, "Abdülmu'min el-Höyi" *TDV. İslam Ansiklopedisi* I, İstanbul 1988, s. 274; Richard Ettinghausen, *Arab Painting*, Lausanne 1962, s. 92, 161; a.mlf., *Turkish Miniatures from the 13 th to the 18 th century*, Milano 1965, s. 8; Basil Gray, *Persian Painting*, Lausanne 1961, s. 17; Ernst J. Grube, *The World of Islam*, Haarlem-Newyork 1966, s.73; Güner İnal, *Türk Minyatür Sanatı*, Ankara 1995, s. 49-52; Fehmi E. Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1962, s. 142; Filiz Öğütmen, *XII.-XVIII. Yüzyıllar Arasında Minyatür Sanatından Örnekler*, İstanbul 1966, s.8; M. Kemal Özergin, "Selçuklu Sanatçısı Nakkaş Abdülmu'min el Hoyi Hakkında", *TTK Belleten* 134, Ankara 1970, s. 219-229; Özden Süslü, *Tasvirilere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri*, Ankara 1989, s. 15-52; Suut Kemal Yetkin, "Bir Selçuklu Elyazması Üzerine" *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi (Ankara 1959), Tebliğler*, Ankara 1962, s. 411-412; Hüseyin G. Yurdaydın, "Başlangıcından XIII. yy. Sonlarına Kadar Müslüman Minyatürü, *Yıllık Araştırmalar Dergisi* II, İstanbul 1957, s. 181-192.

² Eserin ünvân kaydı yoktur. Ancak 2a'daki mukaddimede eserin "Sultan Ebû'l-Kasım Mahmûd" şeklinde anılan bir hükümdara sunulduğu belirtilmiştir. Bu şahsın Gazneli Sultanı Ebû'l-Kasım Mahmud olduğu tahmin edilebilir. Ancak elimizdeki nüsha şairin kaleminden çıkan bir nüsha değil, bunun daha sonra yapılmış bir kopyasıdır.

Cilt Özellikleri : Açık kahverengi, miklepli, deri cildin ortasına bir şemse ve kenarlarına dört köşebent işlenmiştir.

Ekler : Nüshanın muhtelif yapraklarında II. Bayezid'in mührü bulunur.

Bezemeli Yapraklar : Eserin 71 adet minyatürü olmasına rağmen, ayrıca yapılmış bir tezhibi yoktur. Ancak minyatürlerde bazı sahnelerin fonlarında tezhip desenleri kullanılmıştır. En ilginç tasarımlar şu sahnelerde bulunur;

3b'deki sahnenin kemerleri arasındaki boşluklar münhanilerle doldurulmuş açık ve koyu pembeyle renklendirilmişlerdir. Kemerlerin üstündeki münhanili bir motif, alternatif olarak kırmızı, altın, yeşil ve maviyle renklendirilmiş, tekrarlanarak kalın bir bordür elde edilmiştir. (Resim no: 263).

4b'deki sahnede kemerler üzerine ince geçme bordürler yerleştirilmiş, beyaz, mavi ve koyu mavi ile renklendirilmişlerdir. Sütunlar ise aynı renklerle boyanmış ve kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş rumilerle süslenmiştir (Resim no: 264).

21b'deki sahnenin arka fonu kıvrık dallar üzerindeki eflatun rumilerle doldurulmuş, zemini ise koyu bir eflatunla renklendirilmiştir. (Resim no: 265).

26b'deki çadırın dış yüzleri kıvrık dallar üzerindeki siyah rumilerle süslenmiştir. (Resim no: 266).

27a'daki çadırın dış yüzleri kıvrık dallar üzerindeki siyah rumilerle süslenmiş, bu motiflerin arasına tavşana benzer iki hayvan figürü yerleştirilmiştir. Yandaki perdeli bölümün üst kısmına ise açık ve koyu pembeyle renklendirilmiş, hareketli bir şekilde biten münhanili bir bordür konulmuştur. (Resim no: 267).

28a'da sahnenin sağında kalan kemerli bölümün üstüne beyaz, açık mavi ve koyu maviyle renklendirilmiş bir meandr bordürü konmuş, üstüne de 3b'de kullanılan, alternatif olarak lacivert, eflatun, kırmızı ve yeşille renklendirilmiş bordür yerleştirilmiştir. (Resim no: 268).

31a'da sahnenin üst bölümünde 3b'de kullanılan bordür tekrarlanmıştır. Kemerli bölümlerin içine ise yarım palmetlerden oluşan kompozisyonlar yerleştirilmiş, alternatif olarak krem renk ve pembeyle boyanmışlardır. (Resim no: 269).

37b'deki sahnenin arka fonuna kıvrık dallar üzerine pembe rumiler yerleştirilmiş, zeminleri ise koyu pembeyle boyanmıştır. (Resim no: 270).

40a'da ortada bulunan çadırın dış yüzeyleri kıvrık dallar üzerindeki siyah rumilerle süslenmiştir. Solda kalan çadırın arka fonuna ise kıvrık dallar üzerine mavi rumiler yerleştirilmiş, zemini koyu bir mavi ile boyanmıştır. (Resim no: 271).

41a'daki çadırın dış yüzeyleri, kıvrık dallar üzerindeki kırmızı rumilerle süslenmiştir. (Resim no: 272).

42a'daki çadırın dış yüzeyleri, kıvrık dallar üzerindeki siyah rumilerle süslenmiştir. (Resim no: 273).

46a'daki çadır, kırmızı rumiler ve muhtemelen kartal olan iki kuş motifiyle süslenmiştir. Sahnenin arka fonuna ise kıvrık dallar üzerine mavi rumiler yerleştirilmiş, zemin koyu bir mavi ile renklendirilmiştir. (Resim no: 274).

53b'deki sahnenin arka fonuna kıvrık dallar üzerine açık kahve renkli rumiler yerleştirilmiş, zeminleri koyu kahverengi ile boyanmıştır. (Resim no: 275).

57b'de sahnenin arka fonuna kıvrık dallar üzerine açık eflatun renkli rumiler, rumilerin arasına da çeşitli hayvan motifleri konulmuş, zemin koyu bir eflatunla renklendirilmiştir. (Resim no: 276).

59b'de Varka'nın üstünü örten lacivert renkli yorganın üstüne kıvrık dallara açık mavi renkli rumiler yerleştirilmiştir. (Resim no: 277).

Nüshanın Tezhiblerinin Yapıldığı Merkez : Nüsha üstünde çalışan birçok araştırmacı, nakkaşın kimliğinden, metnin yazısından ve Osmanlı öncesine ait olan cildinden yola çıkarak, eserin XIII. yüzyıl ortalarında Konya'da hazırlandığını düşünmektedirler.³

³ Çağman, a.g.e., s. 274; İnal., a.g.e., s. 49; Özergin, a.g.e., s. 229; Süslü, a.g.e., s. 15.

Kitabın Adı : Divan-ı İbn-i Fâriz
Müelifi : Şerefeddin İbnü'l- Fâriz
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphanesi
Envanter No : Ayasofya 3879
Dili : Arapça
Katalog No : 24
Resim No : 278-279 **Çizim No:** 55

Kağıt Cinsi : Orta kalınlıkta, açık krem renkli, az aharlı kağıt
Yaprak Sayısı : 73 varak
Yaprak Boyutu : 235x175 (147x103) mm.
Satır Sayısı : 9, 10 ve 11
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : 1a'da kitabın "Sadrazam Melik Fahrü'd-devle ve'l-hak ve'd-dîn" için hazırlandığı kayıtlıdır.¹

Ketebe Kaydı : 73b'de nüshanın İsmail b. Yusuf tarafından istinsah edildiği kayıtlıdır.²

Cilt Özellikleri : Görünüşünden devrine ait olduğu anlaşılan siyah, deri, miklepli cilt. Dış kapaklarda bulunan büyük dikdörtgen pafta, birbiriyle kesişen geometrik motiflerin yardımıyla paftalara ayrılmış, paftaların içi geçmelerle doldurulmuştur. Büyük dikdörtgen paftanın dışında kalın geçme bir bordür bulunur.

Cildin iç kapağına kızıl kahverengi deri cilt geçirilmiştir.

Ekler : 1a'da ve 73b'de II. Bayezid'in mührü bulunur. 1b'de ise I. Mahmud'un ve haremeyn evkafı müfettişi Şeyhzade Ahmet Tevfik Efendi'nin mührü ile teftiş kaydı vardır.

¹ Ünver, Anadolu Selçukluları, s. 16; Ünver 1a'da adı geçen kişinin Sahip Ata Fahreddin Ali olduğunu ve eserin Konya'da tezhiplendiğini düşünmektedir.

² İsmail b. Yusuf, KMM., Müz. Es. Böl. 12 (Kat no: 10)'da bulunan 1314 tarihli Kur'an-ı Kerim'i istinsah eden hattat olabilir.

Bezemeli Yapraklar : 1a'da dikdörtgen levha tezhip bulunur. Dikdörtgenin içine tamamen altın zeminli bir mekik yerleştirilmiş, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki palmet ve yapraklarla süslenmiştir. Mekiğin içine yerleştirildiği dikdörtgenin köşelerine ise küçük altın rozetler konmuş, kalan bölümlere daireler içine birbirine ters yönde bakan palmetler yerleştirilerek zemin hafif bir maviyle boyanmıştır. Tezhip en dışta kalın altın cetvel, çift mavi cetvel ve mavi tığlarla sonuçlanır. Sayfa kenarına dikdörtgen levhaya bitişik olarak altın zeminli, yuvarlak bir rozet yatay olarak konmuştur. Rozetin merkezindeki dairede altın bir palmet, dışında da münhanili bir bordür bulunur. Rozet en dışta mavi tığlarla sonuçlanır. Rozetin altında ve üstünde küçük, altın iki rozet bulunur. (Resim no: 278), (Çizim no: 55).

1b'de serlevha tezhibi bulunur. Altın zeminli yatay dikdörtgen pafta, dikey olarak beşe bölünmüş, ortadaki üç birimlik alanının köşelerine içinde palmet olan küçük birer üçgen konduktan sonra kalan bölüme siyah tahrirli beyaz sülüsle "Besmele" yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki palmetlerle süslenmiştir. Yanlarda kalan bir birimlik alanlar ise ayrıntıları beyazla belirlenmiş, geçmeler yerleştirilmiştir. Yatay tezhip, sayfa kenarında altın zeminli, yatay olarak yerleştirilmiş bir rozetle sonuçlanır. (Resim no: 279).

73b'deki, ketebe kaydının bulunduğu dikdörtgen bölüme altın cetveller çekilmiş, köşelere içinde palmet bulunan mavi zeminli üçgenler yerleştirilmiştir. Dikdörtgen pafta, sayfa kenarına yatay olarak yerleştirilmiş, altın zeminli bir rozetle sonuçlanır. Paftanın en dışında ise lacivert cetveller ve tığlar bulunur.

Nüshanın Tezhiblerinin Yapıldığı Merkez : Nüshanın hattatı, Kat no: 10'da bulunan 1314 tarihli Kur'an-ı Kerim'i istinsah eden hattatla aynı kişi olabilir. Ayrıca 1b'deki serlevha tezhibinin tasarımı, kullanılan geçme bordürler Kat no:8'deki 1280 tarihli eserin üslubuna çok benzer. 1a'daki kişinin de Sahip Ata Fahreddin Ali olduğu kabul edilirse nüshanın XIII. yüzyıl sonlarında Konya'da tezhiplendiği düşünülebilir.

Kitabın Adı : Tefsir-i Kebir II. cild¹ En'am (Kur'an: Sure VI),
suresinden Yunus (Kur'an:Sure X) suresine kadar
Müelifi : İmam Râzi
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphanesi
Envanter No : Fatih 315
Dili : Arapça
Katalog No : 25
Resim No : 280 **Çizim No:** -

Kağıt Cinsi : Kalın, krem renkli, aharlı, tamir görmüş kağıt.
Yaprak Sayısı : 327 varak
Yaprak Boyutu : 332x250 mm. (Cetvelsiz)
Satır Sayısı : 29
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : -

Ketebe Kaydı : 327a'daki kayıtta eserin, Ramazan 601 (Nisan 1205)'de tamamlandığı belirtilmiştir. (Büyük bir ihtimalle bu, eserin istinsah tarihi değil telif tarihidir).

Cilt Özellikleri : Tamir görmüş, kurt yenikli, miklepli, sade deri cilt.

Ekler : 1a'da merhum Çelebizade Mevlana Derviş'in vakıf kaydı vardır.

Bezemeli Yapraklar : 1a'da dikdörtgen levha tezhip bulunur. levha yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan büyük dikdörtgen pafta, yazı alanı olarak kullanılmış, bu paftanın alt ve üst kenarlarına altın zeminli bir geçme bordür geçirilmiştir. Yazı alanının alt ve üstünde bulunan yatay dikdörtgen paftaların ortalarına, lacivert zeminli yatay paftalar yerleştirilmiş, içlerine ayrıntıları beyaz ve kırmızıyla belirlenmiş, dörtlü sarmal rumi motifleri konmuştur. Ortadaki lacivert zeminli paftanın dışında ayrıntıları

¹ Ersoy, Türk Tezhip, s. 50; Ünver, Anadolu Selçukluları, s. 18; a.mlf., Anadolu Selçukluları Kitap Süsleri, s. 86.

siyah ve beyazla belirlenmiş, kalın geçme bir bordür bulunur. Levha en sonda kalın geçme bir bordür, lacivert bir cetvel ve lacivert tığlarla sonuçlanır. Sayfa kenarına levhaya bitişik, altın zeminli iki yuvarlak rozet, yatay olarak konulmuş, içlerine simetrik, rumi motifli kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Rozetler en sonda lacivert tığlarla sonuçlanır. Rozetlerin arasına dilimlenmiş baklava şeklindeki bir pafta dikey olarak konulmuş, içine merkezi rumi motifli bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Dilimli mekik pafta en dışta, ayrıntıları mavi ile belirlenmiş, münhanili bir bordürle sonuçlanır. Mekik paftanın alt ve üstünde altın iki küçük rozet bulunur. (Resim no: 280).

Nüshanın Tezhiblerinin Yapıldığı Merkez : 1a'daki levha tezhipte kullanılan dörtlü sarmal rumi motifi, 1280'li yıllarda Muhlis b. Abdullah el-Hindi'nin eserlerinde (Kat no: 6 ve 7) çok görülen bir motiftir. Bu motife dayanarak nüshanın XIII. yüzyılın sonlarında Konya'da tezhiplendiği düşünülebilir.

Kitabın Adı : Makaalât-ı Şems-i Tebrizi
Müelifi : Şems-i Tebrizi
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphanesi
Envanter No : Fatih 2788
Dili : Farsça
Katalog No : 26
Resim No : 281-283 **Çizim No:** -

Kağıt Cinsi : Açık krem renkli, orta kalınlıkta, aharlı kağıt.
Yaprak Sayısı : 124 varak
Yaprak Boyutu : 262x178 mm. (Cetvelsiz)
Satır Sayısı : 23
Yazı Cinsi : Nesih

Ünvân Sayfası Kaydı : -

Ketebe Kaydı : Ketebe kaydı yoktur. Ancak 124a'daki kayıttan nüshanın Gevherşad adlı birine yazdırıldığı anlaşılmaktadır.¹

Cilt Özellikleri : Görünüşünden devrine ait olduğu anlaşılan kızıl kahverengi, miklepli deri cilt. Cildin ön kapağı yatay olarak üçe bölünmüş, ortada kareye yakın büyük bir pafta oluşturulmuş, paftanın merkezine dilimli yuvarlak bir şemse yerleştirilmiştir. Şemsenin ortasındaki yuvarlağa merkezi rumi motifli bir kompozisyon konulmuş, dışındaki dilimlere ise küçük geçme kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Dilimli şemse tığlarla sonuçlanır, ortadaki paftanın köşelerine ise dilimli yuvarlağın dörtte biri oturtulmuş içine rumiler konulmuştur. Ortadaki büyük paftanın alt ve üstünde oluşan yatay dikdörtgen paftalar, dikey olarak beşe bölünmüş, oluşan birer birimlik kare paftalara alternatif olarak rumili ve geçmeli kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Ortadaki büyük paftayla, alt ve üstteki yatay dikdörtgen paftaların dışını ince geçme bir bordür dolandır.

¹ Gölpinarlı, Mevlâna Celâleddin, s. 30.

Dış cildin arka kapağı da benzer şekilde tasarlanmış, ancak dilimli şemsenin ortasındaki yuvarlağa altıgen bir paftayla, bu paftayla kesişen doğrular yerleştirilmiştir.

Cildin iç kapaklarına ise açık kahverengi deri geçirilmiş, deriye merkezi rumi motifli kompozisyonlar işlenmiştir.

Ekler : 1a'da, 124b'de Sultan II. Bayezid'in mührü vardır. Ayrıca 1a'da Sultan I. Mahmud'un mührü ve vakf-ı haremeyn müfettişi Derviş Mustafa'nın mührü ile teftiş kaydı bulunur.

124a'da nüshanın, Sultan Veled halifelerinden Hüsameddin Hüseyin oğlu Celaleddin Muhammed Müneccim tarafından Gevhersad adlı birine yazdırıldığı kayıtlıdır.²

Bezemeli Yapraklar : 1a'da yuvarlak bir tezhip bulunur. Tezhibin ortasındaki altın zeminli daire şeklindeki paftaya, siyah tahrirli beyaz sülüsle yazı yazılmış, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki palmetlerle süslenmiştir. Yazı alanının dışında bir sıra ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş, kalın geçme bir bordür bulunur. En dıştaki lacivert zeminli bordüre alternatif olarak altından kapalı form oluşturan rumilerle, altın bağlama motifleri yerleştirilmiş, aralarında dolaşan kıvrık dallar üzerine yine altın rumiler konulmuştur. Kapalı form oluşturan rumilerin zemini pembeyle renklendirilirken, bağlama motiflerinin zeminlerine pembe kafesler konulmuştur. Bordür hareketli bir şekilde sonuçlanır. (Resim no: 281).

1b'de serlevha tezhibi bulunur. Altın zeminli yatay dikdörtgen pafta, dikey olarak altıya bölünmüş, ortada kalan dört birimlik alana, uçları yuvarlatılmış bir pafta konarak içine siyah tahrirli beyaz sülüsle "Besmele" yazılmıştır. Yanlardaki bir birimlik alanlara ise birer daire oturtulmuş, içlerine ayrıntıları lacivertle belirlenmiş hatai ve pençlerden oluşan merkezi bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Dikdörtgen tezhip en dışta lacivert ve basit lacivert tıglarla sonuçlanır. (Resim no: 282)

² Gölpınarlı, Mevlânâ Celâleddin, s:29-30.

Celaleddin Muhammed Müneccim, Satı oğlu Müstencid'in üstadıdır. 789 (1396/97) de bu nüsha kendisi tarafından temellük edilmiştir. Satı Beyse Selçuk emirlerindendir ve 1368'de yazılması biten Divan-ı Kebir'i yazdıran zattır ki bu divan, 1409'da oğlu müstencid tarafından türbeye vakfedilmiştir. (Bkz: Fihi ma fih, s. 263).

48a'da bulunan yuvarlak tezhip 1b'deki yuvarlak tezhibe benzer şekilde tasarlanmıştır. Sadece en dıştaki lacivert zeminli bordür bazı farklılıklar gösterir. Bu bordüre kapalı form oluşturan altın rumiler dikey olarak yerleştirilmiş, oluşan kapalı formların ortalarına alternatif olarak altın bağlama motifleri ya da palmetler konulmuştur. Kapalı formların arasında dolaşan kıvrık dalların üzerinde ayrıntıları kırmızı ile belirlenmiş rumiler bulunur. (Resim no: 283).

48b'deki serlevha tezhibi 1b'deki serlevha tezhibinin aynısıdır.

Nüshanın Tezhiblerinin Yapıldığı Merkez : Nüshanın istinsah tarihi yoktur. Ancak Gölpınarlı "Mevlânâ'nın zamanına en yakın bir zamanda istinsah edilmiş bulunmaktadır" der.³ Kitabın müellifi ve hazırlatan kişinin Mevlevilikle olan ilişkisi göz önüne alınırsa, nüshanın mevlevi çevrelerinde büyük bir olasılıkla Konya'da, XIV. yüzyılın başlarında istinsah edilip, tezhiplendiği düşünülebilir.

³ Gölpınarlı, a.g.e, s. 30.

Kitabın Adı : Enisü'l-kulûb¹
Müellifi : Kadı Burhaneddin Ebû Nasr b. Mes'ûd el-Anevi
(v. 608/1211-12)
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphanesi
Envanter No : Ayasofya 2984
Dili : Farsça
Katalog No : 27
Resim No : 284-287 **Şekil No** : 56-58

Kağıt Cinsi : Orta kalınlıkta, krem renkli, aharlı, tamir görmüş, kurt yenikli, oldukça yıpranmış kağıt.

Yaprak Sayısı : 428 varak

Yaprak Boyutu : 340x 245 (273x188) mm

Satır Sayısı : 4 sütun halinde 33 satırlı

Yazı Cinsi : Nesih

Ünvan Sayfası Kaydı :² -

Ketebe Kaydı : -

Cilt Özellikleri :Değiştirilip, yenilenmiş, miklepsiz koyu kahverengi deri cilt

Ekler : 1a'da Sultan II. Bayezid'in, Sultan I. Mahmud'un ve haremeyn evkafı müfettişi Şeyhzade Ahmed Tevfik Efendi'nin mührü ile vakıf kaydı vardır. Ayrıca 428b'de II. Bayezid'in bir mührü daha bulunur.

¹ Ersoy, Türk Tezhip, s.46

Davud İbrahimi, "Enisü'l Kulûb", T.D.V. İslam Ansiklopedisi XI, İstanbul 1995, s. 242-243.

² Nüşamın ünvan ve ketebe kaydı olmamasına rağmen, F. Köprülü metni incelenmiş, müellifinin 607 (1210)'da Konya'ya gelerek eserini bu şehirde 608 senesinde (1211)'de tamamlayabildiğini ve bu eseri hizmetine girdiği yeni Sultan I. İzzeddin Keyhavus'a ithaf ve takdim ettiğini söylemiştir. F. Köprülü "Anadolu Selçukluları Tarihi"nin Yerli Kaynakları I: Anis al- kulûb T.T.K. Belleten, 27, Ankara, 1943, s. 460-468.

Bezemeli Yapraklar : 1a'da altın zeminli oval bir tezhip bulunur. Ortadaki tamamen altın zeminli mekik alan boş bırakılmış, dışına ayrıntıları lacivertle belirlenmiş bir sıra üç iplik rumi geçirilmiştir. Bu bordürün dışında beyaz zeminli bir inci dizisi onun dışında da alternatif olarak yeşil ve lacivertle renklendirilmiş münhanili bir bordür bulunur. En dışa ise münhanilerin aralarından çıkıp üç yöne yayılan tığlar yerleştirilmiştir. (Resim no: 284), (Çizim no: 56)

1b-2a'da tamamen altın zeminli, dikdörtgen levha tezhipler bulunur. Ortadaki dikdörtgen pafta yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan kare paftaya altı dilimli bir daire yerleştirilmiş, daire yazı alanı olarak kullanılmıştır. Yazının zemini küçük yapraklarla doldurulmuş ve lacivertle boyanmıştır. Altı dilimli dairenin içine yerleştirildiği kare paftanın iç köşelerinde rumi, yaprak ve palmetlerden oluşan bir kompozisyon bulunur. Köşegenlerin zemini lacivertle renklendirilmiş, palmet ve yaprakların iç ayrıntıları beyaz ve kırmızıyla belirtilmiştir. Kare paftanın alt ve üstünde ayrıntıları lacivert, yeşil ve beyazla belirtilmiş kalın geçme bordürler bulunur. Ortadaki dikdörtgen paftanın çevresinde ayrıntıları yeşil ve lacivertle belirlenmiş, kalın geçme bir bordür vardır. Tezhip en dışta kalın lacivert bir cetvel ve ince kırmızı cetvellerle sonuçlanır. (Resim no: 285-286), (Çizim no: 57).

2b-3a'daki çift sayfada sayfanın alt ve üstüne yatay dikdörtgen altın zeminli, tezhibli bantlar yerleştirilmiş, bantların arasında kalan kareye yakın olan bölüm ise dikey olarak dört sütuna ayrılmış ve yazı alanı olarak kullanılmıştır. Sayfanın alt ve üstündeki bu bantlar dikey olarak dörde bölünmüş, kenarlarda kalan birer birimlik kare alanlara yuvarlak geçmeler yerleştirilmiş, ayrıntıları lacivertle belirtilmiştir. Yuvarlak geçmelerin arasındaki boş alanlarda ise küçük birer yaprak bulunur. Ortadaki iki birimlik dikdörtgene dilimli daireler yerleştirilmiş ve bu bölüm yazı alanı olarak kullanılmıştır. Yazı zeminleri küçük yapraklarla doldurulmuş, ayrıntıları lacivertle belirtilmiştir. Dilimli dairelerin bulunduğu dikdörtgenlerin iç köşelerine ise kıvrık dallı palmetler yerleştirilmiş, zemini lacivertle boyanmış, ayrıntıları kırmızı ile belirtilmiştir.

Sayfanın alt ve üstünde bulunan dikdörtgen bantlar sayfa kenarlarında uçları sivriltilmiş, dilimli, yarım daire paftalarla sonuçlanır. Bu dilimli yarım dairelere altın palmet ve yapraklar yerleştirilmiş, ayrıntıları lacivertle belirtilmiştir. Dikdörtgen bantların arasında kalan yazı alanı da yine sayfa kenarında ucu sivriltilmiş, dilimli bir yarım daireyle sonuçlanır. Bu paftaya da kıvrık dallar üstüne palmet ve rumiler yerleştirilmiş, zemininde lacivert kullanılmıştır. Sayfa kenarında bulunan bu dilimli daireler hafif silinmiş lacivert tığlarla sonuçlanır. (Resim no: 287), (Çizim no: 58).

Kitabın ayrılmış olduğu yedi kısımdan diğer altısının ilk sayfalarında (68b, 132b, 195b, 258b, 320b, 383b)'de serlevha tezhipleri bulunur.

Nüshanın Tezhiplerinin Yapıldığı Merkez:

I. İzzeddin Keykavus'un şahsına ait bir nüsha ise tezhiplerinin Konya'da (1211-1220) tarihlerinde yapıldığı düşünülebilir.

Ancak, tezhiplerin üslup olarak Kat no: 11'de bulunan KMM.'deki 1177 nolu, 1323 tarihli mesnevi ile büyük yakınlığı vardır. Bu benzerlikten yola çıkarak tezhiplerin Konya'da 1320'li yıllarda tezhiplendiği de diğer bir ihtimal olarak düşünülmelidir.

Kitabın Adı : Enisü'l-halvet ve celilü's-salve ¹
Müelifi : Eseri toplayan Malatyalı Musafir b. Nasir)
Bulunduğu Yer : Süleymaniye Kütüphanesi
Envanter No : Ayasofya 1670
Dili : Farsça
Katalog No : 28
Resim No : 288-290 **Çizim No:** 59

Kağıt Cinsi : Koyu, krem renkli, orta kalınlıkta aharlı kağıt.
Yaprak Sayısı : 406 varak
Yaprak Boyutu : 210x102 (165x64) mm.
Satır Sayısı : 18
Yazı Cinsi : Talik

Ünvân Sayfası Kaydı : 1b-2a'da eserin ismiyle beraber nüshanın "Emir Mahmud" un okuması için hazırlandığı belirtilmiştir.

Ketebe Kaydı : -

Cilt Özellikleri : Görünüşünden devrine ait olduğu anlaşılan koyu kahverengi, miklepli, deri cilt. Dış kapaklara rumi motifli cilt geçirilmiştir. (Cilt cönk tarzında açılmaktadır).

Ekler : 1a'da, 406b'de Sultan II. Bayezid'in mührüyle, 1a'dan önce gelen zahriye sayfasında Sultan I. Mahmud'un ve haremeyn evkafı müfettişi Şeyhzade Ahmed Tevfik Efendi'nin mührü ile vakıf kaydı vardır.

Bezemeli Yapraklar : 1b-2a'daki çift sayfa tezhibinde dikdörtgen levha tezhipler bulunur. Levhalar yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan dikdörtgen paftaya dikey olarak dilimli bir şemse yerleştirilmiştir. Şemsenin içine siyah tahrirli, altın sülüsle yazı yazıldıktan sonra, yazı zemini kıvrık dallar üstündeki yeşil rumi ve palmetlerle süslenmiş, lacivertle renklendirilmiştir. Dilimli şemsenin içine yerleştirildiği dikdörtgen paftanın

¹ Ateş, Hicri VI-VIII.Asırlarda, s:128-131; Ersoy, Türk Tezhip, s.50; Ünver, Anadolu Selçukluları, s.11.

köşelerine ise dallar üstüne altın yapraklar konmuş, zemin kızıl kahverengi ile renklendirilmiştir. Ortadaki dikdörtgen paftanın alt ve üstünde bulunan yatay dikdörtgen paftalara üçer adet dört dilimli daire yerleştirilmiş, içlerine siyah tahrirli altın sülüsle yazı yazılarak, zeminleri küçük yeşil yapraklarla süslenmiş ve açık bir yeşille renklendirilmiştir. Levhaların 1b'de üst kenarında, 2a'da ise alt kenarında lacivert zeminli bir bordür bulunur. Bordüre alternatif olarak kapalı form oluşturan siyah zeminli mavi rumiler ile altın rumiler yerleştirilmiş, aralarında dolaşan kıvrık dallara ise yine altın rumiler konulmuştur. Bordür, lacivert tığlarla hareketli bir şekilde sonuçlanır. (Resim no: 288-289), (Çizim no: 59).

2b'de serlevha tezhibi bulunur. Serlevha tezhibinden önce yazı alanının üst bölümü yarım daire şeklinde dilimlenmiş oluşan köşelere dallar üzerine maviyle renklendirilmiş yapraklar yerleştirilerek, zemin lacivertle boyanmıştır. Yazı alanının üstünde yatay dikdörtgen bir pafta bulunur. Bunun orta bölümüne uçları yuvarlatılmış, dikdörtgen bir pafta konulmuş, içine siyah tahrirli beyaz sülüsle "Besmele" yazılmış, zemin küçük altın yapraklarla süslenildikten sonra, kırmızıyla renklendirilmiştir. Ortadaki paftanın yanlarında ise yeşil zeminli, içinde altın yapraklar bulunan yarım daire şeklinde paftalar vardır. İçine, "Besmele" yazılmış olan yatay dikdörtgen paftanın üstünde lacivert zeminli kalın bir bordür bulunur. Bordüre kapalı form oluşturan siyah zeminli mavi rumiler ile altın rumiler alternatif olarak dizilmişlerdir. Bunların arasında dolaşan kıvrık dallara ise altın rumiler konulmuştur. Bordür en dışta lacivert bir cetvel ve lacivert tığlarla hareketli bir şekilde sonuçlanır. (Resim no: 290).

Nüshanın Tezhiblerinin Yapıldığı Merkez : Eserin XIV. yüzyılın ikinci yarısı yada XV. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'daki bir emirin okuması için toplanmış bir eser olduğu düşünülürse, tezhiplerinin de büyük olasılıkla bu tarihlerde Anadolu'da yapıldığı söylenebilir.

DEĞERLENDİRME

A.Tezhipli Sayfalar ve Bölümlerin Tasarımı

Tezhipli el yazmalarında, tezhipli sayfaların ve bölümlerin bulunacağı yerleri, genellikle yazmanın konusu belirler. Bazı şahıslar için özel olarak hazırlanan kitabın kimin okuması için yazıldığıнын, belirtildiği ünvan sayfası çoğunlukla tezhiplidir. Ünvan sâyfası 1a'da tek sayfa şeklinde olabileceği gibi 1b-2a'da çift sayfa şeklinde de olabilir. Kitabın kimin okuması için hazırlandığı sadece ünvan sayfasında değil, ketebe sayfasında da belirtilebilir. Özellikle Mevlevi çevrelerine ait yazmalarda kişi isimleri ketebe sayfalarına yazılmıştır ki bu sayfalar da genellikle tezhiplidirler.

Ünvan sayfalarını, varağın "b" yüzüne yerleştirilen serlevha tezhipleri takip eder. Metin kısmının başına yatay dikdörtgen pafta şeklinde yerleştirilen bu bölümlere "Besmele" yazılır.

Yazma eser, Kur'an-ı Kerim ise Fatiha ile Bakara suresinin yer aldığı ilk sayfalar zengin bir şekilde tezhiplenir, sure isimleri yatay dikdörtgen tezhipli paftalara yazılır. Paftaların sayfa kenarlarında kalan bölümlerine yatay rozetler yerleştirilir. Ayrıca her beşinci, onuncu ayeti ve Kur'anın otuz cüzünden her birini gösteren hizip, aşır ve cüz gülleri tezhipli olabilir. Secde edilecek yerler de secde gülleri ile gösterilebilir. Her ayetin bitişi de tezyini bir nokta ile belirtilir.

Eser, mesnevi gibi birden fazla ciltten oluşuyorsa her cildin başında tezhipli bir sayfa ve serlevha tezhibi olabilir. Divan-ı Kebir gibi çok bölümlü bir eser ise her bölüm başı zengin başlık tezhipleriyle süslenebilir.

a) Sayfaya Dikey Olarak Yerleştirilen Dikdörtgen Levha Tezhipler:

Dikdörtgen şeklindeki sayfa tasarımına en uygun tezhip, hiç şüphesiz yine dikdörtgen formlu tezhiptir. Anadolu'da hazırlanmış yazmalarda en çok kullanılan form bu olmuştur.

Bu formdaki tezhipler bazen çok sade bir şekilde tasarlanabilirler. Sayfaya çizilen dikdörtgen bölümün hepsi yazı alanı olarak kullanılıp, bu

alanın dışına basit bir bordür geçilebilir. (Sül. Küt., F. 3646, 1a), (Resim no: 1), (Kat no: 1), (Sül. Küt., Aşir Ef. 316, 2a), (Resim no: 6), (Kat no: 3), (DCBL., MS 1466, 332 b-333a), (Resim no: 31), (Kat no: 6), (Sül. Küt., Ay. 2445, 2a), (Resim no: 46), (Kat no: 9), (KMM., Müz. Es. Böl. 12, I. cild, 825. sayfa), (Resim no: 65), (Kat no: 10). Dikdörtgen levhanın üst kenarına ucu sivriltilmiş, yarım daire şeklinde bir pafta (Sül. Küt., Ay. 4824, 1b-2a), (Resim no: 260), (Kat no: 22), ya da içine yazı alanı olarak kullanılan mekik şeklinde bir pafta yerleştirilebilir. (Sül. Küt., Ay. 3879, 1a), (Resim no:278), (Kat no: 24). Diğer bir örnek ise levhanın içine salbekli bir şemsenin yatay olarak yerleştirilip, köşelerine dilimli dört küçük köşebendin yerleştirilmesidir. (KMM., Müz. Es. Böl. 68,1b-2a), Resim no: 152), (Kat no:15).

Dikdörtgen levhaların diğer bir kompozisyonu merkezlerine dikey olarak yerleştirilen büyük dikdörtgen bir paftanın yardımıyla tasarlanmalarıdır. Büyük paftanın içine çeşitli geometrik kompozisyonlar yerleştirilirken, çevresine farklı kalınlık ve sayılarda bordürler geçirilir. Birbiriyle kesişen karelerin içine yerleştirilen sekiz dilimli daireler (KMM., Müz. Es. Böl. 1113, 1b-2a), (Resim no: 193), (Kat no:16), birbiriyle kesişen altıgenlerin içine yerleştirilen altı dilimli daireler (KMM., Müz. Es. Böl. 68, 2b-3a), (Resim no: 153), (Kat No: 15), birbiriyle kesişen oniki dilimli daireler (KMM., Müz. Es. Böl. 12, I. cild, 1. sayfa), (Resim no:47), (Kat no:10), birbiriyle kesişen irili ufaklı dilimli daireler (KMM., Müz. Es. Böl. 74, 114b-115a), (Resim no: 138), (Kat no: 12) ve kare paftaların ortalarında oluşturulan sekiz kollu yıldızlar (KMM., Müz. Es. Böl.12, I. cilt, 826. sayfa), (Resim no: 67), (Kat no:10) kullanılan kompozisyonlardandır.

Dikdörtgen levhanın merkezine dikey olarak yerleştirilen dikdörtgen pafta bazen küçük ebatlı olup çevresine kalın tek bir bordür (DCBL., MS 1466, 1a), (Resim no: 24), (Kat no: 6), (DCBL., MS 1466, 330b-331a), (Resim no: 29), (Kat no: 6) geçirebileceği gibi birden fazla sayıda bordür de geçirilebilir. (KMM., Müz. Es. Böl. 74, 1b-2a), (Resim no: 131), Kat no:12). Merkezdeki büyük ölçekli pafta baklava şeklinde bölümlere ayrılabilir. (KMM., Müz. Es. Böl. 51, 2a), (Resim no: 34), (Kat no: 7) ya da

bir motif ulama olarak bütün alanı doldurabilir. (KMM., Müz. Es. Böl. 74, 220b-221a), (Resim no: 145), (Kat no: 12), ya da bu bölüme daire ve mekik şeklinde paftalar yerleştirilebilir. (KMM., Müz. Es. Böl. 51, 244b), (Resim no: 42), (Kat no:7). Merkezdeki paftanın dışını çevreleyen bordür kalın ise içine düz daire ve dilimli baklava şeklinde paftalar konabilir. (KMM., Müz. Es. Böl. 51, 40a), (Resim no: 39), (Kat no:7).

Diğer bir tasarım ise merkeze yerleştirilen paftanın yatay olarak üçe bölünmesidir. (KMM., Müz. Es. Böl. 51, 5a), (Resim no:35), (Kat no: 7). Bazen merkezdeki bu pafta levhanın büyük bir bölümünü işgal edebilir. Bölünme sonucu ortada oluşan kare ya da kareye yakın dikdörtgen alana altı dilimli bir daire (Sül. Küt., Ay. 2984, 1b-2a), (Resim no:285), (Kat no: 27) içinde kesişen karelerin bulunduğu bir daire (KMM., Müz. Es. Böl. 75, 1b-2a), (Resim no:255), (Kat no: 20) ya da uçları sivriltilmiş dört dilimli bir daire (KMM., Müz. Es. Böl. 51, 93a), (Resim no:40), (Kat no: 7) yerleştirilebileceği gibi sadece bir motiften oluşan bir kompozisyon da yerleştirilebilir. (DCBL., MS 1466, 1b-2a), (Resim no: 25), (Kat no:6). Ortadaki bölümün alt ve üstünde kalan yatay dikdörtgen paftalar ise yazı alanı olarak kullanılabilir, (KMM., Müz. Es. Böl. 75, 1b-2a), (Resim no:255), (Kat no: 20), (DCBL., MS1466, 1b-2a), (Resim no: 25), (Kat no:6), tek motifin kullanıldığı bir bordür olarak değerlendirilebilir. (Sül. Küt., Ay. 2984, 1b-2a), (Resim no: 285), (Kat no: 27), ya da yatay olarak mekik paftalar yerleştirilebilir (KMM., Müz. Es. Böl. 51, 93a), (Resim no: 40), (Kat no: 7).

Dikdörtgen levhalar merkezlerine bir pafta yerleştirilmeden de yatay olarak üçe bölünebilirler. Bu bölünme sonucu ortada oluşan kare paftaya içi merkezi bir kompozisyonla değerlendirilmiş bir daire (Sül. Küt., Halet Ef. 171, 212b-214a), (Resim no: 226), (Kat no: 17) yerleştirilebileceği gibi yazı alanı olarak kullanılmış bir daire de yerleştirilebilir. (KMM., Müz. Es. Böl. 12, II. cild, 801. sayfa), (Resim no:81), (Kat no: 10), (KMM., Müz. Es. Böl. 68, 3b-4a), (Resim no: 154), (Kat no: 15), (KMM., Müz. Es. Böl. 1113, 2b-3a), (Resim no:195), (Kat no: 16), (KMM., Müz. Es. Böl. 1113, 32b-33a), (Resim no:199), (Kat no: 16), (Sül. Küt., Halet Ef. 171, 54b-56a), (Resim

no: 219), (Kat no: 17), Sül. Küt., Halet Ef. 171, 271b-273a), (Resim no:228), (Kat no: 17). Kare paftaya yerleştirilen bu daireler düz olabilecekleri gibi sekiz ya da onaltı dilimli olabilirler. Dairelerin dış köşelerinde kalan alanlar ise yine tezhipte değerlendirilir. Ortada oluşan kare paftaya ulama olarak sekiz dilimli dairelerin aralarına da dört dilimli dairelerin yerleştirildiği bir örnekte merkezde kalan sekiz dilimli daire yazı alanı olarak kullanılmıştır. (KMM., Müz. Es. Böl. 53, 1a), (Resim no:231), (Kat no: 18) Levhaların üçe bölünmesi sonucu ortada dikey dikdörtgen bir bölüm de oluşabilir. Bu bölüme yazı alanı olarak kullanılan dilimli bir şemse yerleştirilir ve dışında kalan köşebentler yine süsleme alanı olarak değerlendirilir. (Sül. Küt., Ay. 1670, 1b-2a), (Resim no: 288-289), (Kat no: 28).

Kare paftaların alt ve üstünde oluşan yatay dikdörtgen paftalar genellikle dikey olarak dörde bölünüp, yanlarda kalan bir birimlik kare paftalar, tezhipli alanlar, ortada kalan iki birimlik bölüm de yazı alanı olarak [(Sül. Küt., Halet Ef. 171), (54b-56a, Resim no: 219), (212b-214a, Resim no: 226), (271b-273a), (Resim no: 228), (Kat no: 17)], (KMM., Müz. Es. Böl. 68, 3b-4a), (Resim no: 154), (Kat no: 15), (KMM., Müz. Es. Böl. 1113, 2b-3a), (Resim no: 195), (Kat no: 16) bazen de yine tezhip alanı olarak değerlendirilir. (KMM., Müz. Es. Böl.12, II. cild, 801. sayfa), (Resim no: 81), (Kat no: 10) Yatay dikdörtgen paftalara içinde yazı olan uçları dilimlenmiş dikdörtgen bir pafta yerleştirilebileceği gibi (KMM., Müz. Es. Böl. 53, 1a), (Resim no: 231), (Kat no:18) yine içinde yazı olan dört dilimli üç daire (Sül. Küt., Ay. 1670, 1b), (Resim no: 228), (Kat no: 28) ya da sadece merkezdekinde yazı olan sekiz dilimli üç daire (KMM., Müz. Es. Böl.1113, 32b-33a), (Resim no:199), (Kat no:16) yerleştirilebilir.

Dikdörtgen levhalar genellikle ince bir bordür yardımıyla yatay olarak üçe bölünürler. Ancak bazı zengin örneklerde kalın bir bordürün yardımıyla bölünürler ve bu bordür levhanın tüm çevresini dolaşır. (KMM., Müz. Es. Böl. 68, 3b-4a), (Resim no: 154), (Kat no: 15), [(KMM., Müz. Es. Böl.1113), (2b-3a, Resim no: 195), (32b-33a, Resim no: 199), (Kat no: 16)]

Dikdörtgen levhaların yatay olarak üçe bölünmesi sonucu ortada oluşan yatay dikdörtgen, dikey dikdörtgen ya da kare bölüm sadece yazı alanı olarak değerlendirilebilir. [DCBL., MS 1466, (2b-3a, Resim no: 26), (328b-329a, Resim no: 27), (329b-330a, Resim no: 28), (Kat no: 6), (KMM., Müz. Es. Böl. 12, I. cilt, 2. ve 3. sayfalar), (Resim no: 49), (Kat no: 10), (Sül. Küt., F. 2841, 1a), (Resim no: 148), (Kat no: 13), (Sül. Küt., Ay. 2067, 1a), (Resim no: 150), (Kat no: 14), [KMM., Müz. Es. Böl. 1113, (59b-60a, Resim no: 202), (94b-95a, Resim no: 206), (122b-123a, Resim no: 208), (157b-158a, Resim no: 211), (Kat no: 16)], [Sül. Küt., Halet Ef. 171, (1b-3a, Resim no: 216), (3b-5a, Resim no: 217), (100b-102a, Resim no: 221), (102b-104a, Resim no: 222), (162b-164a, Resim no: 224), (Kat no: 17)], (Sül. Küt., F. 315, 1a), (Resim no: 280), (Kat no: 25), (Sül. Küt., Ay. 2984, 2b-3a), (Resim no: 287), (Kat no: 27).

Ortada oluşan paftanın alt ve üstünde kalan yatay dikdörtgen paftalar tamamen tezhip alanı olarak kullanılabilecekleri gibi (Sül. Küt., F. 315, 1a), (Resim no: 280), (Kat no: 25) tamamen yazı alanı olarak da kullanılabirler. (Sül. Küt., F. 2841, 1a), (Resim no: 148), (Kat no: 13), (Sül. Küt., Ay. 2067, 1a), (Resim no: 150), (Kat no: 14). Yatay dikdörtgen paftalar bazen de dikey olarak dörde bölünüp, yanlardaki bir birimlik kare paftalar tezhip alanı olarak, ortada kalan iki birimlik bölüm de yazı alanı olarak değerlendirilir. [Sül. Küt., Halet Ef. 171 (1b-3a, Resim no: 216), (3b-5a, Resim no: 217) (100b-102a, Resim no: 221), (102b-104a, Resim no: 222), (162b-164a, Resim no: 224), (Kat no: 17)] Ortada kalan iki birimlik alana bazı örneklerde, içinde yazı bulunan uçları sivritilmiş dört dilimli daire şeklinde bir pafta [DCBL., MS 1466 (2b-3a, Resim no: 26), (328b-329a, Resim no: 27), (329b-330a, Resim no: 28), (Kat no: 6] ya da yine içinde yazı bulunan üç dairenin birleşmesinden oluşan dikdörtgen formlu bir pafta konmuştur. (KMM., Müz. Es. Böl.12, I. cild, 2.ve 3.sayfalar), (Resim no: 49), (Kat no: 10), (Sül. Küt., Ay. 2984, 3a), (Resim no: 287), (Kat no:27). Yatay dikdörtgen paftalara bazen sekiz dilimli daireler konup, ortada kalan daire yazı alanı olarak kullanılır. [KMM., Müz. Es. Böl.1113, (59b-60a, Resim no: 202), (122b-123a, Resim no: 208), (157b-158a, Resim no:

211), (Kat no: 16)]. Tek bir örnek de ise yatay dikdörtgen paftalara dört dilimli daireler yerleştirilmiş, bunların ortasına konan dikdörtgen pafta yazı alanı olarak kullanılmıştır.

Ortada oluşan pafta hemen hemen bütün örneklerde sadece yazı alanı olarak kullanılmıştır. Ancak tek bir örnekte yazı alanının tüm çevresine kalın bir bordür geçirilmiştir. (KMM., Müz. Es. Böl.1113, 94b-95a), (Resim no:206), (Kat no: 16). Sadece yazı alanının yan kenarına ince bordürlerin (KMM., Müz. Es. Böl. 12, I. cild, 2. ve 3. sayfalar), (Resim no: 49), (Kat no: 10) bazen de kalın bordürlerin (KMM., Müz. Es. Böl. 1113, (59b-60a, Resim no: 202), (157b-158a, Resim no: 211), (Kat no: 16) geçirildiği örneklerde vardır.

Dikdörtgen levhalar, yatay olarak simetrik olmayan şekilde de bölünebilir. (Sül. Küt., F. 5004, 1a), (Resim no: 258), (Kat no: 21) deki örnekte yatay olarak üçe bölünen levhada altta kareye yakın dikdörtgen bir pafta, onun üstünde de farklı kalınlıklarda iki pafta oluşturulmuştur.

b) Çerçeve Tezhipler

Bu gruptaki tezhiplerin tasarımı oldukça basittir. Dikdörtgen levhaların ortasına dikey dikdörtgen büyük bir pafta yerleştirilip, pafta yazı alanı olarak kullanılır, yazı alanının tüm çevresine de kalın bir bordür geçirilir. Bu bordür ulama olarak düzenlenmiş tek bir motiften [KMM., Müz. Es. Böl. 74, (2b-3a, Resim no: 133), (116b-117a, Resim no: 142), (221b-222a, Resim no: 147), (Kat no: 12)] oluşabileceği gibi, dikdörtgen çerçevenin köşelerine ve uzun kenarlardan tekinin ortasına kare paftalar da yerleştirilebilir (KMM., Müz. Es. Böl. 74, 3b-4a), (Resim no: 135), (Kat no: 12). Yazı alanının dışındaki bordür tek kalın bir bordür olabileceği gibi bir ince-bir kalın –bir ince bordürden de oluşabilir. [KMM., Müz. Es. Böl. 51 (7a, Resim no:36), (142b, Resim no:41), (Kat no: 7)], [KMM., Müz. Es. Böl. 1177 (3b-4a, Resim no: 117), (4b-5a, Resim no: 118), (50b-51a, Resim no: 119), (93b-94a, Resim no: 120), (153b-154a, Resim no: 121), (201b-202a, Resim no: 123), (258b, Resim no: 124), (Kat no: 11)], (KMM., Müz. Es. Böl. 74, 115b-116a), (Resim no: 140), (Kat no: 12).

Ortada bulunan dikey dikdörtgen yazı alanı tek bir örnekte, orta kalınlıkta bir bordürle dikey olarak iki eşit parçaya bölünmüştür. (KMM., Müz. Es. Böl. 51, 7a), (Resim no: 36), (Kat no: 7).

c) Sayfanın Bir Bölümünü Kaplayan Yatay Dikdörtgen, Dikey Dikdörtgen ve Kare Tezhipler

Bu gruba giren tezhipler metin olan sayfaların alt kısımlarında bulunurlar. Anadolu'da üretilen yazmalarda çok ender görülen formlardan biri kare şeklindeki tezhiplerdir. KMM., Müz. Es. Böl. 1113, 191b'de (Resim no:214), (Kat no: 16) bulunan kare tezhibin merkezine yazı alanı olarak kullanılan bir daire yerleştirilmiş, dışına kalın bir bordür geçirilerek, köşebentler tezhipli alanlar olarak değerlendirilmiştir. Diğer bir örnekte ise kare paftanın içine sekizgen büyük bir pafta yerleştirilip içine birbiriyle kesişen altıgenlerin yardımıyla oluşturulan altı kollu bir yıldız konulmuştur. (KMM., Müz. Es. Böl. 68, 124b), (Resim no: 184), (Kat no: 15). Başka bir kare paftanın içine yine birbirleriyle kesişen altıgenler yerleştirilmiş, dışına orta kalınlıkta iki bordür geçirilmiştir. (KMM., Müz. Es. Böl. 68, 153b), (Resim no: 191), (Kat no: 15).

Sayfaların alt bölümlerinde kareye yakın dikey dikdörtgen levhalar da bulunabilir. Bu levhaların tasarımında birbiriyle kesişen altıgenler (KMM., Müz. Es. Böl. 68, 68a), (Resim no: 177), (Kat no: 15) ya da ulama olarak yerleştirilmiş dört dilimli daireler kullanılmıştır. (KMM., Müz. Es. Böl. 68, 134b), (Resim no: 187), (Kat no: 15). Levhalar tek ya da çift sayıdaki bordürle sonuçlanır.

Diğer bir form ise yatay dikdörtgen tezhiplerdir. Bu forma, kenarlarına dilimli dairler konmuş, düz bir daire (Sül. Küt., Ay. 2442, 2a), (Resim no: 23), (Kat no: 5) ya da sekiz dilimli yuvarlak bulunan bir daire yerleştirilebilir (KMM., Müz. Es. Böl. 68, 144b), (Resim no: 190), (Kat no: 15). (KMM., Müz. Es. Böl. 68, 111a), (Resim no: 182), (Kat no: 15)'de bulunan levha ise dikey olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan kare paftaya birbiriyle kesişen kareler yerleştirilerek, sekiz kollu bir yıldız elde edilmiştir. Diğer bir alternatif ise dikdörtgenin farklı kalınlıklardaki yatay paftalara

ayrılmasıdır (KMM., Müz. Es. Böl. 12, I. cild, 800 sayfa), (Resim no: 79), (Kat no: 10).

d) Mekik Formlu Tezhipler

Bu tezhiplerin tasarımı için formun merkezine yine mekik şeklinde bir pafta yerleştirilip, çevresine farklı kalınlıklarda bordürler geçirilir. Bunlar tek bir bordür olabileceği gibi (Sül. Küt., Ay. 4824, 20a), (Resim no: 262), (Kat no: 22) birbirinden farklı yedi çeşit bordür de olabilir. (KMM., Müz. Es. Böl. 51, 1a), (Resim no: 33), (Kat no: 7), [KMM., Müz. Es. Böl. 74, (1a, Resim no: 130), (114a, Resim no: 137), (Kat no: 12)]. Merkezdeki pafta boş bırakılabilir (Sül. Küt., Ay. 2984, 1a), (Resim no: 284), (Kat no: 27), yazı alanı olarak kullanılabilir (Sül. Küt., Ay. 4824, 20 a), (Resim no: 262), (Kat no: 22) tek bir motifin kullanıldığı bir kompozisyon (KMM., Müz. Es. Böl. 1177, 258b), (Resim no: 124), (Kat no: 11) ya da simetrik bir kompozisyonla (KMM., Müz. Es. Böl. 1177, 3a), (Resim no: 116), (Kat no: 11) doldurulabilir. Merkezde bulunan mekik paftaya düz yuvarlak bir pafta konabileceği gibi (KMM., Müz. Es. Böl. 74, 114a), (Resim no: 137), (Kat no: 12) dört dilimli bir yuvarlak bunun alt ve üstüne de yatay küçük mekik paftalar (KMM., Müz. Es. Böl. 51, 1a), (Resim no: 33), (Kat no: 7), (KMM., Müz. Es. Böl. 74, 1a), (Resim no: 130), (Kat no: 12) konabilir. Merkezdeki pafta bazen büyük ölçekli tasarlanıp, içine simetrik motifli bir kompozisyon (Sül. Küt., Ay. 2445, 1b), (Resim no: 45), (Kat no: 9) ya da geometrik kompozisyonlu (KMM., Müz. Es. Böl. 74, 220a), (Resim no: 144), (Kat no: 12) büyük bir daire yerleştirilebilir. Merkezdeki büyük mekik pafta bazen çok zengin bir şekilde tasarlanabilir. (KMM., Müz. Es. Böl. 51, 39a), (Resim no: 38), (Kat no: 7)'de bulunan paftaya dört dilimli bir daire, yan taraflarına merkezi kompozisyonlu küçük birer daire, üst taraflarına da yine merkezi kompozisyonlu büyük birer daire yerleştirilerek aralarda kalan bölümler tek bir motifin ulama olarak kullanılmasıyla doldurulmuştur.

Mekik formlu tezhipler sayfaya dikey olarak yerleştirilirler. Ancak (KMM., Müz. Es. Böl. 68, 69b), (Resim no: 180), (Kat no: 15)'de bulunan tezhip sayfanın alt bölümüne yatay olarak yerleştirilmiş, merkezindeki mekiğe ise sekiz dilimli ve salbekli bir şemse oturtulmuştur.

e) Yuvarlak Formlu Tezhipler

Bu gruba giren tezhiplerin tasarımı için de merkezlerine yuvarlak bir pafta, paftanın çevresine de farklı kalınlık ve sayılarda bordürler geçirilir. Merkezdeki pafta yazı alanı olarak kullanılabilir. (Sül. Küt., Asir Ef. 316, 106b), (Resim no: 9), (Kat no: 3), (Sül. Küt., Halet Ef. 171, 334a), (Resim no: 230), (Kat no: 17), [Sül. Küt., F. 2788, (1a, Resim no: 281), (48a, Resim no: 283), (Kat no: 26)], tek bir motifin kullanıldığı bir kompozisyonla (DCBL., MS 1466, 331b-332a), (Resim no: 30), (Kat no: 6) ya da merkezi bir kompozisyonla (Sül. Küt., Asir Ef. 31b, 1a), (Resim no: 8), (Kat no: 3), (Sül. Küt., Halet Ef. 171, 1a), (Resim no: 215), (Kat no: 17) değerlendirilebilir.

KMM., Müz. Es. Böl. 68 (Kat no: 15)'de bulunan eserde yuvarlak tezhiplerin merkezlerindeki paftalar geometrik tasarımlarla değerlendirilmiştir. Birbiriyle kesişen karelerin yardımıyla elde edilen sekiz kollu yıldızlar (33b, Resim no: 165), (66a, Resim no: 176), birbiriyle kesişen karelerin (94b, Resim no: 181) ya da dikdörtgenlerin (21b, Resim no: 160) içine yerleştirilen sekiz dilimli daireler en çok görülen tasarımlardır. (51b, Resim no: 168)'de ise birbiriyle kesişen karelerin içine daha küçük ebatlı birbiriyle kesişen kareler yerleştirilmiş, elde edilen yıldız şeklindeki bordürün ortasına yine sekiz dilimli bir daire konulmuştur.

f) Paftaların Birleşmesiyle Oluşan Tezhipler

Tezhipli sayfalar nadiren paftaların birleşmesinden oluşurlar. (Sül. Küt., B. Vehbi 1672, 1a), (Resim no: 4), (Kat no: 2)'de bulunan örnekte uçları yuvarlatılmış yatay dikdörtgen bir paftayla, diğer bir yatay dikdörtgen pafta küçük bir dairenin yardımıyla birleştirilmiştir. Diğer bir tasarımda ise yuvarlak bir tezhibin alt ve üstüne yatay dikdörtgen paftalar yerleştirilmiştir. (Sül. Küt., Ay. 2985, 1a), (Resim no: 43), (Kat no: 8)

g) Serlevha (Başlık) Tezhipleri

Ünvân sayfalarından (1a ya da 1b-2a) sonra gelen 1b ya da 2b'de bulunan tezhipli bölümlerdir. Metin kısmına başlamadan sayfanın üst kısmına içinde "Besmele" yazısı olan yatay dikdörtgen bir pafta yerleştirilir.

Bu pafta çok ince olabileceği gibi (Sül. Küt., Aşir, Ef. 316, 2b), (Resim no: 7), (Kat no: 3) oldukça kalın bir şekilde de tasarlanabilir. (Sül. Küt., Ay. 2442, 1b), (Resim no: 22), (Kat no: 5), (Sül. Küt., F. 5004, 1b), (Resim no: 259), (Kat no: 21).

Bazı örneklerde yatay dikdörtgen paftanın tümü yazı alanı olarak kullanılır (Sül. Küt., F. 3646, 5b), (Resim no: 3), (Kat no: 1), Sül. Küt., B. Vehbi 1672, 1b), (Resim no: 5), (Kat no:2), (Sül. Küt., Aşir Ef. 316, 2b), (Resim no:7), (Kat no: 3), (Sül. Küt., Ay. 2442, 1b), (Resim no: 22), (Kat no: 5), (Sül. Küt., F. 2841, 1b), (Resim no: 149), (Kat no: 13), (Sül. Küt., Ay. 2067, 1b), (Resim no: 151), (Kat no: 14). Bir çok örnekte ise dikdörtgen pafta dikey olarak dörde, beşe ya da altıya bölünüp yanlarda kalan bir birimlik kare paftalar süsleme alanı olarak, ortada kalan iki, üç ya da dört birimlik yatay dikdörtgen bölüm de yazı alanı olarak kullanılır. [KMM., Müz. Es. Böl. 1177, (5b, Resim no: 125), (51b, Resim no: 126), (94b, Resim no:127), (154b, Resim no: 128), (202b, Resim no: 129), (Kat no: 11)], (KMM., Müz. Es. Böl. 68, 4b), (Kat no: 15), [KMM., Müz. Es. Böl. 1113, (3b, Resim no: 197-198), (33b, Resim no: 201), (60b, Resim no: 205), (123b, Resim no: 210), (158b, Resim no: 213), (Kat no: 16)], [KMM., Müz. Es. Böl. 54, (263.sayfa, Resim no: 251), (265.sayfa, Resim no: 252), (345.sayfa, Resim no: 253), (442.sayfa, Resim no:254), (Kat no: 19)], (KMM., Müz. Es. Böl. 75, 2b), (Resim no: 256), (Kat no: 20), (Sül. Küt., Ay. 3879, 1b), (Resim no: 279), (Kat no: 24), (Sül. Küt., F. 2788, 1b), (Resim no: 282), (Kat no: 26). Nadiren dikdörtgen pafta dikey olarak üçe bölünür. Ortada kalan bir birimlik dikdörtgen bölüm yine yazı alanı olarak, yanlarda kalan bir birimlik dikdörtgen bölümler ise tezhip alanı (KMM., Müz. Es. Böl. 54, 3.sayfa), (Resim no:247), (Kat no: 19), ya da yazı alanı (KMM., Müz. Es. Böl. 54, 86.sayfa), (Resim no: 249), (Kat no: 19) olarak kullanılır.

Bazı tasarımlarda ise yatay dikdörtgenin kısa kenarına kalın bir geçme bordür geçirildikten sonra ortada kalan alana, uçları dilimlenerek sivriltilmiş bir pafta oturtulup, yazı alanı olarak kullanılır. (Sül. Küt., Ay. 2985, 1b), (Resim no: 44), (Kat no: 8) ya da ortada kalan alanın köşelerine küçük üçgen paftalar konduktan sonra yazı alanı olarak kullanılır. (Sül.

Küt., Ay. 4824, 2b), (Resim no: 261), (Kat no: 22), (Sül. Küt., Ay. 3879, 1b), (Resim no: 279), (Kat no: 24).

Diğer bir ilginç örnek de geç tarihlere aittir. Oldukça kalın olarak tasarlanan tezhipte, yatay dikdörtgen paftanın içine başka bir pafta konmuş, onun içine de yerleştirilen uçları palmet şeklindeki kartuş, yazı alanı olarak kullanılmıştır. Ayrıca dikdörtgen paftanın üstüne kalın bir bordür yerleştirilmiştir. (Sül. Küt., F. 5004, 1b), (Resim no: 259), (Kat no: 21)

h) Bölüm Başları

Bölümlerin başlarını belirtmek, isimlerini yazabilmek için, serlevha tezhipleri gibi tasarlanan, yatay dikdörtgen pafta şeklindeki tezhiplerdir.

Yatay dikdörtgen paftanın tümü yazı alanı olarak kullanılabilir (Sül. Küt., F. 3646, 1b), Resim no:2), (Kat no: 1) ya da pafta dikey olarak dörde veya beşe bölünüp yanlardaki bir birimlik kare paftalar süsleme alanı, ortada kalan iki ya da üç birimlik bölüm de yazı alanı olarak kullanılır. [Sül. Küt., Halet Ef. 171, (5b, Resim no: 218), (56b, Resim no: 220), (104b, Resim no: 223), (164b, Resim no: 225), (214b, Resim no: 227), (273b, Resim no: 229), (Kat no: 17)].

KMM., Müz. Es. Böl. 53, (Kat no: 18)'deki eserin bölüm başlarındaki yatay dikdörtgen paftaların içlerine uçları dilimlenmiş dikdörtgen paftalar konup, bunlar yazı alanı olarak kullanılmış, kenarlarına da yine dilimlenmiş yarım daireler yerleştirilmiştir. (116a, Resim no: 238) (198a, Resim no: 239), (264a, Resim no: 240), (342a, Resim no: 241). Eserin bazı sayfalarındaki yatay paftalar dikey olarak üçe bölünmüş, yanlarda kalan yatay dikdörtgen bölümler süsleme alanı, ortada kalan bölüm de yazı alanı olarak kullanılmış, paftaların kenarlarına birer daire eklenmiştir. (45a, Resim no: 233), (45b, Resim no: 235), (55a, Resim no: 236).

KMM., Müz. Es. Böl. 68, (Kat no: 15)'deki eserin bölüm başları da büyük bir çeşitlilik gösterir. Yatay dikdörtgen paftalar genellikle dikey olarak üçe bölünmüşler, bu alanlara yerleştirilen tezhipli bölümlere yazı yazılmıştır. (8a, Resim no: 157), (22a, Resim no: 162), (33a, Resim no: 164), (34a, Resim no: 167), (52a, Resim no:170), (58a, Resim no: 173),

(62a, Resim no: 174), (124a, Resim no: 183), (134a, Resim no: 186), (135a, Resim no: 189). Bazen bu bölünme kare paftaların yardımıyla olur (64b, Resim no: 175). Uçları yuvarlatılmış dikdörtgen paftaların ve dairelerin yanyana dizilmesi ise diğer bir tasarım alternatifidir. (16a, Resim no: 158), (22a, Resim no: 163), (52b, Resim no: 171), (55b, Resim no: 172), (68b, Resim no: 179). Tek bir örnekte ise dört dilimli daireler yan yana yerleştirilmiştir (19a, Resim no: 159).

Dikdörtgen paftaların kenarlarına dikey olarak bir bordür geçirildikten sonra kalan alana uçları yuvarlatılmış dikdörtgen bir pafta konup yazı alanı olarak kullanılabilir (KMM., Müz. Es. Böl. 51, 7b), (Resim no: 37), (Kat no: 7) ya da dikdörtgen paftanın her iki kenarına ve ortasına kare bir pafta konup, kare paftalar tezhip alanı, ortada kalan dikdörtgen paftalar ise yazı alanı olarak kullanılabilir. (KMM., Müz. Es. Böl. 54, 85. sayfa), (Resim no: 248), (Kat no: 19).

I) Sure Başları

Kur'an-ı Kerimlerde surelerin isimlerini belirtmek için kullanılan yatay dikdörtgen şeklindeki tezhipli alanlardır. En zengin tasarımlar KMM., Müz. Es. Böl. 12 numaradaki iki ciltlik Kur'an-ı Kerimde görülür. Yazmadaki, sure isimlerinin yazıldığı yatay dikdörtgen paftaların tümü yazı alanı olarak kullanılmış (I. cild, 132. sayfa, Resim no: 52), (I. cild, 214. sayfa, Resim no: 53), (I. cild, 287. sayfa, Resim no: 54), (I. cild, 643. sayfa, Resim no: 62), (I. cild, 679. sayfa, Resim no: 63), (I. cild, 722. sayfa, Resim no: 64), (II. cild, 397. sayfa, Resim no: 70), (II. cild, 685. sayfa, Resim no: 72), (II. cild, 728. sayfa, Resim no: 73), bazı örneklerde de yatay dikdörtgen paftanın dışına ince bir bordür geçirilmiştir. (I. cild, 4. sayfa, Resim no: 51), (I. cild, 348. sayfa, Resim no: 55), (I. cild, 414. sayfa, Resim no: 56), (I. cild, 488. sayfa, Resim no: 58), (I. cild, 516. sayfa, Resim no: 59), (I. cild, 571. sayfa, Resim no: 60), (I. cild, 607. sayfa, Resim no: 61), (II. cild, 741. sayfa, Resim no: 74), (II. cild, 747. sayfa, Resim no: 75), (II. cild, 765. sayfa, Resim no: 76). Nadir örneklerde dikdörtgen paftanın köşelerine küçük üçgen paftalar oturtulmuştur. (II. cild, 780. sayfa, Resim no: 77), (II. cild, 781 sayfa, Resim no: 78). Bazen de

dikdörtgenin dar kenarlarına birbirinden farklı kalınlıkta iki bordür dikey olarak konarken (II. cild, 780. sayfa, Resim no: 77), bazen de tek bir bordür (II. cild, 781. sayfa, Resim no: 78) konabilir. Yazı zeminleri ise hemen hemen bütün örneklerde süslenmiştir.

i) Cüz, Hizip, Aşır ve Secde Gülleri

Her beşinci, onuncu ayetii Kur'an'ın 1/30'unu ve secde yerlerini göstermek için kullanılan işaretlerdir. Bunlar içlerine yazı yazılan ve sayfa kenarlarındaki boşluklara yerleştirilen yuvarlak ya da yağmur damlası şeklindeki küçük tezhiplerdir.

Yuvarlak formu güllerin tasarımı için ortalarına yuvarlak bir pafta yerleştirilir. Bu pafta yazı alanı olarak kullanılabileceği gibi herhangi bir motifle de değerlendirilebilir. Paftanın çevresine ise farklı sayılarda ve farklı motiflerle bezenmiş çeşitli bordürler geçirilir (KMM., İhtisas Küt. 3407, Resim no: 10-17), Kat no: 10), [KMM., Müz. Es. Böl. 12, (I. cild, 825. sayfa, Resim no: 65), (I. cild, 328. sayfa, Resim no: 82), (I. cild, 341. sayfa, Resim no: 83), (I. cild, 393. sayfa, Resim no: 84), I. Cilt, 610. Sayfa, Resim no: 85), (I. cild, 640. sayfa, Resim no: 86), (I. cild, 646. sayfa, Resim no: 87), (II. cild, 472. sayfa, Resim no: 88), (II. cild, 606. sayfa, Resim no: 89), (II. cild, 743. sayfa, Resim no: 90), (II. cild, 746. sayfa, Resim no: 91), (II. cild, 747. sayfa, Resim no: 93), (I. cild, 32. sayfa, Resim no: 94), (I. cild, 49. sayfa, Resim no: 95), (I. cild, 53. sayfa, Resim no: 96), (I. cild, 139. sayfa, Resim no: 97), (I. cild, 9. sayfa, Resim no: 98), (I. cild, 37. sayfa, Resim no: 99), (I. cild, 509. sayfa, Resim no: 100), (II. cild, 750. sayfa, Resim no: 101). Yuvarlak formu güllere bazen birbiriyle kesişen üçgenler yerleştirilir ve ortada oluşan altıgen pafta yazı alanı olarak kullanılır. [KMM., Müz. Es. Böl. 12, (I. cild, 683. sayfa, Resim no: 102), (II. cild, 14. sayfa, Resim no: 103), (II. cild, 454. sayfa, Resim no: 104), (I. cild, 683. sayfa, Resim no: 111), (Kat no: 10).

Yuvarlak formu güller bazen bir üçgenle kesişirmiş gibi alt ve üst tarafına küçük üçgen paftalar eklenir. [KMM., Müz. Es. Böl. 12 (I. cild, 683. sayfa, Resim no: 102), (I. cild, 11. sayfa, Resim no: 105), (I. cild, 27. sayfa, Resim no: 106), (I. cild, 30. sayfa, Resim no: 107), (I. cild, 35. sayfa,

Resim no: 108), (I. cild, 76. sayfa, Resim no: 109), (I. cild, 119. sayfa, Resim no: 110), (I. cild, 683. sayfa, Resim no: 111), (Kat no: 10)].

Bu güller, nadiren de yağmur damlası şeklinde tasarlanırlar. (KMM., İhtisas Küt. 3407), (Resim no: 18-21).

Güller, bazen herhangi bir işleve sahip olmadan sadece dekoratif amaçlı olarak da kullanılabilirler. (Sül. Küt., B. Vehbi 1672 1b), (Resim no: 5), (Kat no: 2), (Sül. Küt., Aşir Ef. 316, 2b), (Resim no: 7), (Kat no: 3), (Sül. Küt., Ay. 2442, 1b), (Resim no: 22), (Kat no: 5), [DCBL., MS 1466, (1b-2a, Resim no: 25), (2b-3a, Resim no: 26), (328b-329a, Resim no: 27), (329b-330a, Resim no: 28), (330b-331a, Resim no: 29), (Kat no:6)], [KMM., Müz. Es. Böl. 51 (2a, Resim no: 34), (5a, Resim no: 35), (7a, Resim no: 36), (40a, Resim no: 39), (93a, Resim no: 40), (142b, Resim no: 41), (244b, Resim no: 42), (Kat no: 7)], [Sül. Küt., Ay. 2985, (1a, Resim no: 43), (1b, Resim no: 44), (Kat no: 8)], (Sül. Küt., Ay. 2445, 2a), (Resim no: 46), (Kat no: 9), [KMM., Müz. Es. Böl. 12, I. cild (2., 3. sayfa, Resim no:49), (132. sayfa, Resim no: 52), (214. sayfa, Resim no: 53), (287. sayfa, Resim no: 54), (348. sayfa, Resim no: 55), (414. sayfa, Resim no: 56), (450. sayfa, Resim no: 57), (488. sayfa, Resim no: 58), (516. sayfa, Resim no: 59), (571. sayfa, Resim no: 60), (607. sayfa, Resim no: 61), (643. sayfa, Resim no: 62), (679. sayfa, Resim no: 63), (722. sayfa, Resim no: 64), (826. sayfa, Resim no: 67), II. cild (685. sayfa, Resim no: 72), (728. sayfa, Resim no: 73), (741. sayfa, Resim no: 74), (747. sayfa, Resim no: 75), (765. sayfa, Resim no: 76), (780. sayfa, Resim no: 77), (781. sayfa, Resim no: 78), (800. sayfa, Resim no: 79-80), (801. sayfa, Resim no: 81), (Kat no: 10)], [KMM., Müz. Es. Böl. 74 (1b-2a, Resim no: 131), (2b-3a, Resim no: 133-134), (3b-4a, Resim no: 135), (114b-115a, Resim no: 138), (115b-116a, Resim no: 140-141), (116b-117a, Resim no: 142-143), (220b-221a, Resim no: 145-146), (221b-222a, Resim no: 147), (Kat no: 12)], [KMM., Müz. Es. Böl. 68 (2b-3a, Resim no: 153), (3b-4a, Resim no: 154), (4b, Resim no: 155), (Kat no: 15)], [KMM., Müz. Es. Böl. 1113 (1b-2a, Resim no: 193), (2b-3a, Resim no: 195), (3b, Resim no: 197), (32b-33a, Resim no: 199), (59b-60a, Resim no: 202), (94b-95a, Resim no: 206), (122b-

123a, Resim no: 208), (157b-158a, Resim no: 211-212), (Kat no: 16)], (Sül. Kût., Ay. 4824, 2b), (Resim no: 261), (Kat no: 22), [Sül. Kût., Ay. 3879 (1a, Resim no: 278), (1b, Resim no: 279), (Kat no: 24)], (Sül. Kût., F. 315, 1a), (Resim no: 280), (Kat no: 25).

B. Üslupların Gelişimi

XII. yüzyıl başlarından itibaren Anadolu sınırları içinde tezhip yapılmasına rağmen erken dönemlerde belirgin bir üslup yoktur. Ancak bu yıllarda sanatçılar rumi, palmet, geçme, münhani, gibi motifleri kullanarak bireysel çalışmalar yapmışlardır.

İlk üslup ise XIII. yüzyılın sonlarına doğru Muhlis bin Abdullah el-Hindi ile karşımıza çıkmaktadır. DCBL. MS 1466 (Kat no: 6) ve KMM., Müz. Es. Böl. 51, (Kat no: 7)'deki 1278 tarihli eserlerin tezhipçisi olan sanatçı, yapıştırma altın tekniği ile özellikle dörtlü sarmal rumileri, kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş rumi ve palmetli kompozisyonları, üç iplik rumi motifli bordürleri, farklı kalınlıkta geçme bordürleri, daire, mekik, dikdörtgen ve dört dilimli daire şeklindeki paftaları kullanarak, dikdörtgen levha, çerçeve tezhip ve mekik formu tezhipler tasarlamıştır. Tasarımlarında hakim renk kırmızı, lacivert nadiren de mavi, beyaz ve yeşildir.

Sül. Küt., Ay. 2442 (Kat no: 5)'de bulunan 1275 tarihli eser, ünvân sayfasında tezhip olmaması ve farklı bir serlevha tezhibi tasarımıyla dikkat çeker. Tek örnek olarak kalsa dahi Harput üslubuna bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Sül. Küt., Ay. 2985 (Kat no: 8)'de bulunan 1280 tarihli eser, III. Gıyaseddin Keyhüsrev'e aittir. Tek örnek olarak kalmasına rağmen o yılların saray üslubunu temsil ettiği kabul edilebilir.

KMM., Müz. Es. Böl. 12'deki 1314 tarihli iki ciltlik Kur'an-ı Kerim'i tezhipleyen Yakup bin Gazi el-Konevi ise yaklaşık otuzbeş sene sonra Muhlis bin Abdullah el-Hindi'den farklı bir üslup geliştirmiştir. Kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş rumi ve palmetler, münhaniler, üç iplik rumiler, kapalı form oluşturan merkezi rumi motifli kompozisyonlar, sanatçının motif repertuarını oluşturur. Geçme bordürlerde ise Abdullah el-Hindi'nin anahtar desenlerini kullanmıştır. Bitkisel üslup ilk defa bu eserde görülmeğe başlar. Birbiriyle kesişen oniki dilimli daireler, kare paftaların ortalarında oluşan sekiz kollu yıldızlar sanatçının kullandığı farklı geometrik tasarımlardır. Renklerde ise büyük bir çeşitlilik vardır. Temel

renk olan lacivert, kırmızı ve yeşile, daha az kullanılan mavi, pembe turuncu, beyaz ve siyah da eklenmiştir.

KMM., Müz. Es. Böl. 1177 (Kat no: 11)'deki 1323 tarihli Mesnevi ile Sül. Küt. Ay. 2984 (Kat no : 27)'deki eser özellikle ilk sayfalardaki mekik tezhiplerin tasarımları ve ince olmayan işçilikleri göz önüne alınarak aynı üsluba dahil edilebilirler. Yapıştırma altın tekniğiyle hazırlanan eserlerde rumi ve palmetler, kalın ve ince geçme bordürler, münhaniler, üç iplik rumiler, dörtlü sarmal rumiler, kapalı form oluşturan rumi motifli bordürler motif repertuarını oluşturur. Temel renk olan laciverde hafif bir kırmızı, mavi, yeşil, turuncu ve beyaz eklenmiştir.

KMM., Müz. Es. Böl. 74 (Kat no: 12)'deki Mesnevi'nin üslubu ise Muhlis bin Abdullah el-Hindi'nin sayfa tasarımlarına, motif ve kompozisyon anlayışına özenen bir sanatçının üslubudur. Sanatçı, Abdullah el-Hindi'nin bazı sayfalarını aynen kullanmış, bazen onun kullandığı motiflerden yola çıkarak yeni tasarımlar yapmış, bazen de kendine has geometrik tasarımlar yapmıştır. Onun motif repertuarına bitkisel üslubu eklemiş, ayrıca yuvarlak bir rozetin içinde simetrik iki kuş motifini kullanan tek tezhip sanatçısı olmuştur. Renklerde ise lacivert, kırmızı ve beyaza ek olarak mavi, yeşil ve turuncu kullanılmıştır.

Sül. Küt., F. 2841 (Kat no: 13) ve Sül. Küt., Ay. 2067 (Kat no: 14)'deki iki yazma sanat değeri yüksek olmayan bir üslubu yansıtır. Sürme altın tekniğiyle hazırlanan eserde kıvrık dallar üzerine yerleştirilen rumiler, pembe ve siyah renklerle kullanılmıştır.

KMM., Müz. Es. Böl. 68-69 (Kat no: 15)'deki eser ile aynı müzedeki 1113 nolu (Kat no: 16) eser, geometrik tasarımlara sahip, XIV. yüzyıl sonunda Mevlevi çevrelerine ait önemli bir üsluptur. Sanatçı 68-69 no'daki eserin hemen hemen her sayfasında 1113 no'daki eserin ise ilk sayfalarında geometrik tasarımlar yapmıştır. Kıvrık dallar üzerindeki rumi ve palmetleri, kapalı form oluşturan rumi bordürleri, geçmeleri, hatai, penç ve yapraklardan oluşan bitkisel motifleri kompozisyonlarında kullanmıştır. Altına ek olarak gümüş kullanılmış, temel renk olan laciverde beyaz, yeşil, kırmızı, eflatun ve mavi eklenmiştir.

Sül. Kût., Halet Ef. 171 (Kat no: 17)'deki eser, (Kat no: 15) ve (Kat no: 16)'daki eserlerin sanatçısıyla aynı çevrelere mensup ama farklı bir sanatçı tarafından hazırlanmış olmalıdır. Sanatçı daha renkli ve farklı bir bitkisel üslup kullanır. Ancak rumi ve palmetli kompozisyonlar ile geçmeler onun motif repertuarında da vardır. Lacivert, beyaz ve maviye ek olarak turuncu, yeşil ve siyah renkleri kullanmıştır.

KMM., Müz. Es. Böl. 53 (Kat no: 18)'de XIV. yüzyıl sonlarına ait, ancak tek bir örnek olarak kalan eserde kapalı form oluşturan rumilerin oluşturduğu bir üslup görülür. Üsluba rumi motifli tasarımlar, daha seyrek olarak da bitkisel motifler hakimdir. Renkler ise lacivert, kırmızı ve yeşildir. Fatih dönemi tezhiplerine geçiş üslubu olarak değerlendirilebilir.

KMM., Müz. Es. Böl. 54 (Kat no: 19)'daki eserin tezhipçisi aynı zamanda hattat olan Niğdeli Muhammed bin Kutluğ, sanat değeri yüksek olmayan ancak kendine has bir üslubla eserini tezhiplenmiştir. Kıvrık dallar üzerindeki rumiler, geçme bordürler lacivert, beyaz ve pembe renklerle kullanılmışlardır.

KMM., Müz. Es. Böl. 75 (Kat no: 20)'deki eserle, Sül. Kût., F. 5004 (Kat no: 21)'deki eser de rumi motifi ağırlıklı kompozisyonlarıyla Fatih dönemi tezhiplerine geçiş üslubu olarak değerlendirilebilir.

C. Motifler:

Rumiler: Bu dönemin en çok kullanılan motifidir. Sonsuz kompozisyon imkanlarıyla hemen hemen her sanatçı tarafından kullanılmışlardır. Bazı yazarlar tarafından hayvan kökenli¹ bazı yazarlar tarafından da bitki kökenli² bir motif olarak değerlendirilirler. Tek başlarına kıvrık dallar üzerine yerleştirilip, özellikle yazılı alanların zeminlerini süslemekte kullanılırlar. Kapalı form oluşturan rumiler yanyana dizilerek bir bordür oluşturabilecekleri gibi, simetrik olarak yerleştirilerek mekik ya da daire şeklindeki bir paftanın bezemesinde de kullanılabilirler. Diğer bir kullanımları ise yuvarlak bir hattın içine 90° derecelik açı yapacak şekilde dört ruminin yerleştirilmesidir. Özellikle Muhlis bin Abdullah el-Hindi eserlerinde bu motifi çok kullanmış, bazen bordürlerde bazen de ulama olarak farklı ebatlardaki geometrik paftaların bezemelerinde değerlendirmiştir. Muhlis bin Abdullah el-Hindi'den sonra da bir çok sanatçı tarafından kullanılan bu motif sadece Konya yazmalarında görülür. (Çizim no: 60-61).

Palmetler: Bitki kökenli³ olan simetrik yapılı bir motiftir. Tek başlarına kullanılarak küçük bir paftayı doldurabilecekleri gibi kıvrık dallar üzerine yerleştirilerek rumilerle beraber de kullanılırlar. (Çizim no: 62).

Münhaniler: Kelime olarak "eğri" demek olan münhani, bu dönemin en önemli motifidir. Düz hatlı ya da yuvarlak bordürler olarak kullanılabilecekleri gibi, sayfa kenarındaki cüz güllerinin tasarımında da kullanılabilirler. (Çizim no: 63).

Geçmeler: Örgü şeklinde birbirinin altından ve üstünden geçecek şekilde tasarlanan bu motifler, düz bir bordür üzerinde olabileceği gibi kare, dikdörtgen, daire ve mekik şeklindeki paftaların tasarımında da kullanılabilir. (Çizim no: 64).

¹ Birol Derman, Motifler, s. 179-204; Cahide Keskiner, "Süsleme Sanatlarımızda Rumi", Antika 34, İstanbul 1988, s. 18-19.

² Semra Ögel, Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı, Ankara 1987, s. 77-78.

³ Ögel, a.g.e., s. 75-77.

İnce Bordürler: Kalın bordürlerin arasında geçişi sağlayan, inci dizisi, meandr gibi motiflerden oluşurlar.

Bitkisel Motifler: Selçuklu tezhibinin erken dönemlerinde palmetler hariç bitkisel motifler kullanılmaz. Ancak XIV. yüzyıl başlarından itibaren oldukça stilize olmuş penç, hatai ve yaprakların kıvrık dallar üzerine yerleştirilerek kullanıldığı görülür. (Çizim no: 65).

Hayvansal Motifler: Kökeni anlaşılamayacak kadar stilize olmuş hayvansal motifler hariç Anadolu tezhiplerinde hayvan motifleri görülmez. Bunun tek istisnası KMM., Müz. Es. Böl. 74 (Kat no: 12), (Resim no: 146), 220b'deki bir rozetin içine yerleştirilmiş olan çift kuş motifidir. (Çizim no:66)

Tığlar: Desenin güneş ışınları gibi bitişini sağlayan, yardımcı süsleme motifidir. (Çizim no: 67).

D. Teknikler, Renkler

Bu dönem için iki teknikten bahsedilebilir. En yaygın olarak kullanılan ve oldukça ekonomik olan teknik “Yapıştırma Altın” tekniğidir. Bu yöntemle büyük alanlar ekonomik bir şekilde altınlanabilir. Varak altınlar yüzeye yapıştırıcı bir maddeyle sabitlendikten sonra, üzerlerine desenler kalıp yardımıyla geçirilir. Fırça ile tespit edildikten sonra renklendirilir. Diğer bir teknik ise “Sürme Altın” tekniğidir. Pahalı olmasına rağmen, çok daha incelik isteyen işler ancak bu teknikle yapılabilir. Ezilmiş olan altın, fırça yardımıyla, kağıda daha önceden belirlenmiş olan desenlere sürülür. Kuruduktan sonra mühre denilen bir alet yardımıyla parlatılır. Altınların kenarları koyu bir renk yardımıyla (çoğunlukla siyah renk tercih edilir) belirlenir. Daha sonra zeminin ve motiflerin renkleri tesbit edilir.

Anadolu’da hazırlanmış tezhiplerde hakim renk, altınla beraber kullanılan lacivert ve onu tamamlayan kırmızıdır. Bunlara ek olarak yeşil, siyah, beyaz, mavi, pembe, turuncu, açık ve koyu kahverengi nadiren de sarı, eflatun ve türkûaz kullanılmıştır. Gümüş, ise altın kadar rağbet edilmeyen ancak seyrek olarak kullanılan bir renktir.

E. Sanatçılar

Çalışmanın kataloğunu oluşturan yazma eserler üzerinde tesbit edilen sanatçı isimleri şunlardır:

a) Hattatlar:

Halife İsmiyle Ünlene Şeref: Muharrem 510 (Mayıs 1116)'da Duvin şehrinde istinsah edilen "Kitabü'l-hidâye fi't-tıbb" adlı eserin (Sül. Küt., F. 3646), (Kat no: 1) hattatıdır.

Ebu Sa'id Mevdud bin İsfehânî: Şevval 552 (Kasım 1157) tarihinde istinsah edilen "Hadikatü'l-Hakika"nın (Sül. Küt., B. Vehbi 1672), (Kat no: 2) hattatıdır.

Ahmed bin Sa'd bin Mehdî bin Abd es- Samed el-Osmani: Zilkade 625 (Ekim 1228)'de yazılan "el-Letaifü'l Alaiye fi'l-fezaili's seniyye" (Sül. Küt., Aşir Ef 316), (Kat no: 3) isimli eserin hem müellifi, hem hattatıdır.

Kutluğ bin Gıyaseddin : Celaleddin Karaty'ın okuması için istinsah edilen 634 (1236) tarihli "Kur'an-ı Kerim" in (KMM., İhtisas Küt. 3407), (Kat no: 4) hattatıdır.

Emineddin Manuel : 674 (1275)'de istinsahı Harput'ta bitirilen "Kitâbü'ş-şifa"nın (Sül. Küt. Ay. 2442), (Kat no: 5) hattatıdır.

Hasan bin Cuban bin Abdullah el-Konevi : Rebiülsani 677 (Eylül 1278) tarihinde Sadeddin Köpek Medresesinde istinsah edilen "Kur'an-ı Kerim" in (DCBL., MS 1466), (Kat no: 6) hattatıdır.

Kâtip Mehmet bin Abdullah el-Konevi el-Veledi: Recep 677 (Kasım 1278)'de Konya'da istinsah edilen "Mesnevi"nin (KMM., Müz. Es. Böl. 51), (Kat no: 7) hattatıdır.

İbrahim bin İsmail bin Ebubekr el-Kayseri: 679 (1280)'de III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in okuması için istinsah edilen "el-Evâmirü'l-Alâ'ie Fi'l-Umuri'l. Alâ'ie" (Sül. Küt., Ay. 2985), (Kat no: 8) isimli eserin hattatıdır.

Katip İsmail bin Yusuf: 714 (1314-15) tarihinde Karamanlı beylerden Halil b. Mahmud için Konya'da istinsah edilen "Kur'an-ı Kerim" in (KMM., Müz. Es. Böl. 12), (Kat no: 10) hattatıdır. İsmail b. Yusuf, aynı zamanda (Sül. Küt., Ay. 3879), (Kat no: 24)'de bulunan, İbn-i Fariz adlı eserde adı geçen hattatla aynı kişi olabilir.

Abdullah oğlu Osman (Sultan Veled'in Azadlı Kölesi): Ramazan 723 (Eylül 1323) tarihinde Konya Mevlana Medresesinde istinsah edilen "Mesnevi"nin (KMM., Müz. Es. Böl. 1177), (Kat no: 11) hattatıdır.

Ahmed bin Muhammed: Şevval 732 (Haziran 1332)'de istinsah edilen "Mesnevi-i Veleği"nin (KMM., Müz. Es. Böl. 74), (Kat no: 12) hattatıdır.

Mehmed bin Mukarrib: Muharrem 750 (Mart 1349)'da istinsah edilen "Mirsadü'l-İbad" nüshası (Sül. Küt., F. 2841), (Kat no: 13) ile 752 cemaziyelevvelinde (Haziran 1351) İstinos'da istinsah edilen "Mirsâdül-İbad" nüshasının (Sül. Küt. Ay. 2067), (Kat no: 14) hattatıdır.

Hasan bin Osman el-Mevlevi : Rebiülâhır 770 (Kasım 1368)'de Emir Satı'nın okuması için istinsah edilen "Divan-ı Kebir" (KMM., Müz. Es. Böl. 68-69), (Kat no: 15) ile Receb 773 (Ocak 1372)'de yine Emir Satı'nın okuması için istinsah edilen "Mesnevi"nin (KMM., Müz. Es. Böl. 1113), (Kat no: 16) hattatıdır. Hattat Hasan, Kat no: 11'deki mesnevi'yi istinsah eden, Sultan Veled'in azatlı kölesi Osman'ın oğlu olabilir.

Mehmed bin Hüseyin: Şaban 774 (Ocak 1373)'de Şeyh Hüseyin Bey için istinsah edilen "Mesnevi"nin (Sül. Küt., Halet Ef. 171), (Kat no: 17) hattatıdır.

Hasan bin Ahmed b. Muhammed el- Kırımı: 784 (1382)'de istinsah edilen "Mesnevi"nin (KMM., Müz. Es. Böl. 53), (Kat no: 18) hattatıdır. Hattat Hasan, Kat no: 12'deki "Mesnevi-i Veleği"yi istinsah eden hattat Ahmed b. Muhammed'in oğlu olabilir.

Niğdeli Muhammed bin Kutluğ: Rebiülâhır 791 (Nisan 1389)'da istinsah edilen "Mesnevi"nin (KMM., Müz. Es. Böl. 54), (Kat no: 19) hattatıdır. Niğdeli Muhammed aynı zamanda nüshanın tezhiplerini de yapmıştır.

Ahmed bin Muhammed el-Mevlevi: Cemaziyelahir 793 (Mayıs 1391)'de istinsah edilen "Sultan Veled Divan"ının (KMM., Müz. Es. Böl. 75), (Kat no: 20) hattatıdır.

Musannifek (Molla Ali Bestami): Ramazan 859 (Ağustos 1454)'de Konya Meram'da yazılması tamamlanan nüshanın (Sül. Küt., F. 5004), (Kat no: 21) müellifi ve hattatıdır.

Gevherşad: "Makaalât'ı Şems-i Tebrizi" adlı eserin (Sül. Küt., F. 2788), (Kat no: 26) hattatıdır.

b) Müzehhipler:

Muhlis bin Abdullah el- Hindî: Rebiülsani 677 (Eylül 1278)'de Konya'da Sadeddin Köpek Medresesinde istinsah edilen "Kur'an-ı Kerim"i (DCBL., MS 1466), (Kat no: 6) ve Recep 677 (Kasım 1278)'de istinsah edilen "Mesnevi"yi (KMM., Müz. Es. Böl. 51), (Kat no: 7) tezhipleyen kişidir.

Yakup bin Gazî el-Konevi: 714 (1314-15)'de Karamanlı beylerden Halil b. Mahmud'un okuması için iki cilt halinde hazırlanan "Kur'an-ı Kerim"i (KMM., Müz. Es. Böl. 12), (Kat no: 10) tezhipleyen kişidir.

Niğdeli Muhammed bin Kutluğ: 791 Rebiülâhırında (Nisan 1389) istinsah edilen "Mesnevi"yi (KMM., Müz. Es. Böl. 54), (Kat no: 19) tezhipleyen kişidir.

Abdülmü'min bin Muhammed el-Nakkaş el-Hoyi: "Varka ve Gülşah" adlı eserin (Top. Sar. Müz. Küt., H. 841), (Kat no: 23) minyatürlerini yapan kişidir. Minyatürlerin tezyini ayrıntıları da hiç şüphesiz bu sanatçı tarafından yapılmıştır.

c) Cilt Ustaları :**Ebubekr el-Mücellid el-Mevlevi: 770 Rebiülahırında (Kasım 1368)**

istinsahı tamamlanan iki ciltlik Divan-ı Kebir'in cildini yapan kişidir.

F. Yazma Eserlerin Hazırlandığı Sanat Merkezleri Ve Kurumları

Duvin: (Sül. Küt., F. 3646), (Kat no: 1)'deki Mayıs 1116 tarihli eser bu merkezde hazırlanmıştır. Duvin Erran bölgesinde olan bir şehirdir. Erran'ın da büyük kısmı Karabağ ismi ile bilinir. XII. yüzyılda, Türklerin Anadolu'ya gelmeye başladıkları yıllarda tezhipli yazmaların hazırlandığı ve önemli bir merkez olduğu düşünülebilir.

Harput (Elazığ): (Sül. Küt., Ay. 2442), (Kat no: 5)'deki 1275 tarihli eser Harput'ta tamamlanmış ve büyük ihtimalle orada tezhiplenmiştir. XIII. yüzyıl başlarına ait bir fütüvvetnamede ise Harput'lu "İlyas oğlu Nakkaş Ahmed" in ismi geçmektedir. Harput'un XIII. yüzyılda, tezhipli yazma eserlerin hazırlandığı bir merkez olduğu kabul edilebilir.

Konya : XII. yüzyıl başlarından itibaren Selçuklu Devleti'nin başkenti olan Konya XIII. ve XIV. yüzyıl boyunca Mevlevilerin de merkezi olmuş, saray ve mevlevi çevrelerinin okuması için istinsah edilen eserler, bu şehirde tezhiplenmişlerdir.

İstinos (Korkudeli): (Sül. Küt., F. 2841), (Kat no: 13)'deki 1349 tarihli ve (Sül. Küt., Ay. 2067), (Kat. No: 14)'deki 1351 tarihli eser burada istinsah edildiğine göre, sanat değerleri fazla olmayan tezhipleri de muhtemelen bu merkezde yapılmıştır. Küçük ölçekli de olsa tezhipli yazmaların hazırlandığı bir merkez olarak kabul edilebilir.

Saraylar: Saraylar, her dönemde olduğu gibi bu dönemde de sanatçıları barındırmıştır. Ancak sarayların siyasi bir merkez olması, dış ve iç savaşlarda hedef teşkil etmesi, saraylarda saklanan yazma eser koleksiyonlarını tahrip etmiş olmalıdır. Dolayısıyla günümüze saraylarda hazırlanmış olduğunu düşündüğümüz çok az sayıda tezhipli eser ulaşmıştır. Anadolu'nun birçok şehrinde yazlık ve kışlık olarak kullanılan Selçuklu sarayları olmasına rağmen, ancak Konya'daki saray tezhipli yazmaların üretildiği bir merkez olarak kabul edilebilir.

Medreseler: DCBL., MS 1466 (Kat no: 6)'daki Eylül 1278 tarihli "Kur'an-ı Kerim" Sadeddin Köpek Medresesinde, KMM., Müz. Es. Böl. 1177 (Kat no: 11)'deki Eylül 1323 tarihli "Mesnevi" ise Mevlana Medresesinde istinsah edilip tezhiplenmişlerdir. Bu bilgilere göre, medreseleri de ilim merkezleri olmalarının yanında yazma eserlerin hazırlanıp tezhiplendiği bir sanat merkezi olarak da kabul etmek gerekir.

Tasavvuf Kurumları : Konya'da hazırlanan yazmaların çoğu mevlevi hattatlar tarafından istinsah edilmişlerdir. Büyük ihtimalle de yine aynı çevredeki Mevlevi müzehhipler tarafından tezhiplenmiş olmalıdırlar. Hiç şüphesiz Mevleviler XIII. ve XIV. yüzyıl boyunca önemli bir sanat okulu oluşturmuşlardır.

Ahi Kuruluşları : XIII. yüzyıl başlarında en eski fütüvvetname'nin (Sül. Küt., Ay. 2049 (varak 108-118) Harput'lu bir nakkaş olan İlyas oğlu Ahmed tarafından yazılması, Ahi kuruluşlarının içinde kitap ciltlerinin de adlarının geçmesi kitap sanatlarıyla uğraşan bazı sanatçıların bu kurumlarda da toplandığını göstermektedir.

ÖNCÜ VE ÇAĞDAŞ SANAT ÇEVRELERİ

Ortaçağ Anadolu tezhibinin ilk kaynakları Karahanlı ve Gazneli sanatında aranabilir, ancak karşılaştırma yapmak için bu sanat çevrelerinde üretilmiş ve günümüze ulaşabilmiş tezhipli yazma yoktur. İstanbul Top. Sar. Müz. Küt., EH. 42'de bulunan 573 (1177) tarihli bir mushaf'ın hattat ve tezhipçisinin adı "Ebubekir Ahmed bin Abdullah el Gaznavi"dir,¹ fakat bu yazmanın hattatının isminden dolayı Gazne tezhip sanatını temsil etme ihtimali zayıf bir olasılıktır. Kaynak olarak kullanılabilecek en erken tarihli örnek, 1001 yılında Bağdat 'da, İbn al-Bevvâb tarafından istinsah edilmiş, bir Kur'an-ı Kerim'dir (DCBL, 1431).² Bu yazmada nüshanın dikey dikdörtgen formuna uygun olarak dikdörtgen levha tezhipler kullanılmıştır. 7b'de bulunan dikdörtgen levhaya, birbiriyle kesişen çizgilerin yardımıyla oluşturulan büyük ve küçük altıgenler yerleştirilmiş (Resim no: 291), 285b'deki levhaya ise birbiriyle kesişen daireler konmuştur. Levha sayfa kenarına yatay olarak yerleştirilmiş ağaç şeklindeki bir rozetle sonuçlanır. (Resim no: 292). (Konya'da hazırlanmış tezhiplerde levhaların, ve başlık tezhiplerinin sayfa kenarında yatay bir rozetle sonuçlandırılması geleneği devam etmiştir). DCBL, 1431'de bulunan eserin motif repertuarını geçmeler, münhaniler ve kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş palmetler oluşturur.

İran'da üretilmiş olan Büyük Selçuklu yazmalarında dikdörtgen sayfaların tasarımında yine dikdörtgen levha tezhipler tercih edilir. Çizgilerin kesişmesiyle oluşan kare, altıgen ve sekizgenler, yıldız kümeleri, daire içine yerleştirilmiş altı ve sekiz kollu yıldızlar en sevilen tezhip formlarıdır. Motif repertuarını ise kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş rumiler, palmetler, geçmeler ve sayfa kenarına konan rozetler oluşturur. Yazı da önemli bir dekoratif unsurdur.³

¹ Fehmi Ethem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu I*, İstanbul 1962, s. 185, Kat no: 685.

² James, *Qur'ans of the Mamlûks*, s. 15-26.

³ Richard Ettinghausen, "Manuscript Illumination", *Survey of Persian Art III*, Oxford 1939, s. 1946-1954.

Top. Sar. Müz. Küt., H.S. 89'daki 412/1021-1022 tarihli mushaf'ın hattatı Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey'in veziri "Ebul Kasım Ali bin Abdullah bin Hüseyin el-Bağdadi"dir.⁴ 2b-3a'daki çift sayfa tezhibi birbirinden farklı şekilde tasarlanmıştır. 2b'deki dikdörtgen levhanın merkezine yerleştirilen büyük dikdörtgen pafta yatay olarak üçe bölünmüş, ortada kare altta ve üstte ise yatay dikdörtgen paftalar oluşmuştur. Ortada oluşan kare paftaya dikey olarak büyük bir rozet yerleştirilmiş, alt ve üstteki yatay dikdörtgen paftalar ise çizgilerin kesişmesinden oluşan sekiz köşeli yıldızlarla doldurulmuştur. Büyük dikdörtgen paftanın dışını oldukça kalın geçme bir bordür çevirir ve levha sayfa kenarında yatay bir rozetle sonuçlanır (Merkezdeki paftanın yatay olarak üçe bölünüp çevresine kalın bir geçme bordür geçirilmesi ve levhanın sayfa kenarında bir rozetle sonuçlanması geleneği Anadolu tezhiplerinde de devam etmiştir). 3a'da merkezdeki dikdörtgen pafta, çizgilerin kesişmesinden oluşan, ortalarına yazı yazılmış, sekiz köşeli yıldızlarla doldurulmuş, dışına kalın geçme bir bordür geçirilmiş ve levha sayfa kenarında bir rozetle sonuçlandırılmıştır. (Resim no: 293).

3b-4a'daki sayfaların üst kısımlarına yatay dikdörtgen tezhipler yerleştirilip, içlerindeki dikdörtgen paftalar yazı alanı olarak kullanılmışlardır. Sayfaların dışa bakan uzun kenarlarına ise dikey olarak kare paftalar sıralanmış, kare paftaların içine, daire şeklinde paftalar ve dört dilimli daireler konmuştur. Dikey olarak sıralanan kare paftaların ve sayfanın üst kısmındaki dikdörtgen paftanın çevresini kalın geçme bir bordür çevirir (Resim no: 294).

5a'da sayfanın dışa bakan uzun kenarına dikey olarak kalın bir bordür yerleştirilmiş ve içine kare paftalar oturtulmuştur. Kare paftalara ise yuvarlak rozetler konmuştur. (Resim no: 295).

100a'da sure isimleri sayfa kenarında yatay rozetlerle biten tezhipli çerçeveler içine alınmıştır ki, bu gelenek Anadolu tezhiplerinde de devamını bulacaktır. (Resim no: 296).

⁴ F. E. Karatay, a.g.e., s. 183, Kat no: 679.

1021-1022 tarihli bu yazmada lacivert ve kırmızı hakim renklerdir. Anadolu'daki tezhiplerde de bu renkler tercih edilmiştir.

Philadelphia'da Üniversite Müzesinde bulunan 559 (1164) tarihli bir Kur'an-ı Kerim, Kirmanlı Mahmud ibn el-Hüseyin tarafından Hamedan şehrinde yazılıp tezhiplenmiştir.⁵ 1a'daki dikdörtgen levha tezhibinde birbiriyle kesişen çizgilerin arasında oluşan farklı büyüklükteki geometrik paftalar yazı alanı olarak kullanılmış, levhanın dışına kalın bir bordür geçirilmiştir. 1b-2a'daki çift sayfa tezhibinde dikdörtgen levhalar yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan dikdörtgen pafta yazı alanı olarak kullanılmış, altta ve üstte oluşan yatay dikdörtgen bölümlere ise yine yatay dikdörtgen paftalar konarak bunlar da yazı alanı olarak kullanılmışlardır. (1b-2a sayfaları Anadolu yazmalarında da genellikle bu şekilde değerlendirilir.) Yazmada sure başları rozetlerle sonuçlanan dikdörtgen çerçeveler içine alınmıştır. Beşinci ve onuncu ayetler yuvarlak ve yağmur damlası şeklindeki rozetlerle işaretlenmiştir. 212b'deki ketebe tezhibinde ise dikdörtgen levha yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan büyük dikdörtgen paftaya dikey olarak baklava şeklinde bir pafta, köşelerine yarım daireler, merkezine de dairelerin kesişmesinden oluşan sekiz köşeli bir yıldız yerleştirilmiştir. Altta ve üstte oluşan yatay dikdörtgen paftalar yazı alanı olarak kullanılmıştır. Paftaların dışında kalın bir geçme bordür bulunur.

Anadolu'daki tezhip sanatı sayfa düzeni, motif ve kompozisyon özellikleri göz önüne alındığında öncülerini, İran'da yapılmış olan Büyük Selçuklu yazmalarında ve erken tarihli Bağdat'da üretilmiş olan yazmalarda bulmaktadır.

XIV. yüzyıl başlarında Kahire önemli bir sanat merkezidir.⁶ Bu şehirde 704-5 (1304-6) tarihlerinde istinsah edilen bir Kur'an-ı Kerim'in (British Library, Add. 22406-13) 1b-2a sayfasına (Resim no: 297) dikdörtgen levha tezhipler yerleştirilmiştir. Levhaların ortasındaki büyük dikdörtgen paftaların içinde kesişen çizgilerin yardımıyla 10 köşeli bir yıldız

⁵ Richard Ettinghausen, "A Signed and Dated Seljug Qur'an", *Bulletin of American Institute for Persian Art and Archeology* IV/2, 1935, pp. 94.

⁶ James, *Qur'ans of the Memlûks*, s. 34-75.

oluşturulup bu yıldız yazı alanı olarak kullanılmıştır. Yıldızın dışında oluşan çeşitli paftalara kapalı form oluşturan rumiler ile kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş rumiler konmuştur. Levhanın dışında geçme bir bordür ile en dışta oldukça kalın bir bordür bulunur. En dıştaki kalın bordüre kıvrık dallar üzerine yine rumiler yerleştirilmiştir. Hakim renkler ise altın lacivert ve kırmızıdır. Sayfa tasarımı, motif ve renkler açısından Anadolu'da üretilmiş çağdaşlarına benzeyen bu tezhibi onlardan ayıran en önemli fark, rumilerin içlerine yerleştirilen ve koyudan açığa doğru boyanan yuvarlak küçük paftalardır ki bunlar Memlûk tezhiplerine has ayrıntılardır.

Yine Kahire'de 1306 ile 1315 tarihleri arasında istinsah edilen bir Kur'an-ı Kerim'in (DCBL., 1479) 235b sayfasındaki (Resim no: 298) dikdörtgen levha yatay olarak üçe bölünmüş, ortada oluşan kareye yakın dikdörtgen pafta yazı alanı olarak kullanılmıştır. Altta ve üstte oluşan yatay dikdörtgen paftalar da yazı alanı olarak değerlendirilmişlerdir. Kıvrık dallar üzerine yerleştirilen rumiler, münhaniler ve geçme bordürler kullanılan motiflerdir. Aynı yıllarda Anadolu'da hazırlanan tezhipli sayfalarda da buna benzer bir tasarım uygulanıyor ve bu motifler kullanılıyordu.

1301 ile 1316 yılları arasında Sultan Olcaytu için Bağdat ve Musul'da hazırlanan büyük ebatlı Kur'an cüzleri ayrı bir üslûbu yansıtır.⁷ Muhammed ibn Aybek ibn Abdullah tarafından 1305 tarihinde tezhiplenene 13. cüzün (Top. Sar. Müz. Küt., EH. 249) 1b-2a sayfasına (Resim no: 299) dikdörtgen levha tezhipler yerleştirilmiştir. Levhaların ortasındaki büyük dikdörtgen paftaya, birbiriyle kesişen çizgilerin yardımıyla oluşan altı köşeli bir yıldız ile farklı büyüklüklerde dörtgen ve beşgen paftalar konmuş, paftaların içleri, kapalı form oluşturan rumiler ve kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş rumilerle doldurulmuştur. Büyük dikdörtgen paftanın dışına farklı kalınlıklarda geçme bordürler yerleştirilmiş en dışa ise kıvrık dallar üzerine rumilerin konulduğu kalın bir bordür geçirilmiştir.

Dikdörtgen levhanın geometrik bölünmesi, kullanılan geçme bordürler, kapalı form oluşturan ve kıvrık dallar üzerine yerleştirilen rumiler aynı yıllarda Anadolu'da da kullanılırlar. Ancak Bağdat'da hazırlanan bu

⁷ James, a.g.e., s. 76-110.

eserler kompozisyon, desen ve işçilik açısından oldukça gelişmiş bir üslubu yansıtır.

20. cüzdeki (Top. Sar. Müz. Küt., EH. 245) 2b sayfası (Resim no: 300) ile 1314 tarihli (KMM., Müz. Es.Böl. 12, I.cild), (Kat no: 825) sayfadaki (Resim no: 65-66) dikdörtgen levhanın tasarımı büyük benzerlik gösterir. Her iki sayfada da yazı alanları, sınırlar içine alınıp, kalan bölümler pembe kafeslerle süslenmiş, üzerlerine kıvrık dallara yerleştirilmiş rumiler konmuştur. Heri ki örnekte de levhanın dışını kalın geçme bir bordür dolandır. Levha kenarındaki münhanili rozetlerin benzerleri de 1314 tarihli Konya Kur'an-ı'nın bir çok sayfasında yuvarlak formu olarak görülür.

Sultan Olcaytu için Musul'da 1306 ile 1311 tarihleri arasında hazırlanan 30 cüzlük bir kur'an-ı Kerim'in 10b sayfasında (Resim no: 301) dikdörtgen levha tezhip bulunur.⁸ Levhaya sekiz dilimli daireler ulama olarak yerleştirilmiş, içleri merkezi kompozisyonlu palmet ve rumilerle doldurulmuştur. Sekiz dilimli dairelerin ulama olarak kullanılmasıyla yapılan levha kompozisyonları Anadolu'da da vardır. KMM., Müz. Es. Böl. 53'de bulunan 1382 tarihli eserin 1a sayfasındaki levhanın merkezinde ki pafta bu şekilde tasarlanmıştır.

Yine Sultan Olcaytu için 1313 tarihinde Hemedan'da⁹ hazırlanmış 30 ciltlik bir Kur'an-ı Kerim'in (National Library, Cairo, 72) tezhipleri ise bambaşka bir üsluptadır. (Resim no: 302) Eserin 1b. sayfasındaki dikdörtgen levhada dairelerin kesişmesiyle on iki kollu yıldızlar oluşturulmuş, içlerine merkezi kompozisyonlu rumiler yerleştirilmiştir. Tezhiplere hakim olan altın, lacivert ve siyah renkler eseri, benzerlerinden ayırır.

1338-39 tarihlerinde Meraga'da hazırlanan 30 cüzlük bir Kur'an-ı Kerim'in¹⁰ (Ankara Etnografya Müzesi 10115-10137) tezhipleri ise geometrik bir anlayışla düzenlenmiş, daha sade bir süsleme anlayışını yansıtır. Birbiriyle kesişen daireler, üçgenler, kareler, daire içine

⁸ James, a.g.e., s. 100-103.

⁹ a.g.e., s. 111.

¹⁰ Sabiha Aker, "Ankara Etnografya Müzesinde Bulunan XIV. yüzyılda Meraga'da Yapılmış Vakıf Kur'an Cüzleri", *Vakıflar Dergisi*, XII, Ankara 1978, s. 291-327.

yerleştirilmiş altı kollu yıldızlar, rumi, palmet, geçme ve hataillerle beraber kullanılmış, renklerde ise altın ve lacivertin yanında beyaz, siyah, koyu sarı, kızıl kahverengi ile turkuaz ve pembe tonları kullanılmıştır. (Resim no: 303)

XIV. yüzyıl sonlarına gelindiğinde, Sultan Şaban için hazırlanan 1369 tarihli bir Kur'an-ı Kerim¹¹(National Library, Cairo 7) Kahire'de tezhip sanatının geldiği noktayı gösterir. 2a (Resim no: 304). Onaltı kollu yıldızlar, kapalı form oluşturan rumiler, kıvrık dallar üstüne yerleştirilmiş rumiler, zarif bir bitkisel üslup, çok ince bir işçilikle uygulanmıştır. Bu yıllarda Konya'da tezhiplenen, 1368 tarihli iki ciltlik Divan-ı Kebir (Kat no: 15) ise çok daha yalın bir tezhip anlayışı ile süslenmişlerdir.

XIII. ve XIV. yüzyılda bütün İslam dünyası yazmalarını geometrik bir anlayışla bezemektedir. Konya'da üretilen yazmalar da bu görüşün etkisiyle tezhiplenmiştir. Motif repertuarı hemen hemen bütün İslam ülkelerinde ortaktır. Rumi ve palmetler, geçmeler, münhaniler, XIV. yüzyıl başlarında kullanılmaya başlanan bitkisel üslup. Ancak bütün bu ortak anlayışa rağmen Anadolu sanatçıları kendilerine has, diğer İslam okullarından ayrılabilen bir üslup yaratmışlardır.

¹¹ James, a.g.e., s. 188.

KARŞILAŞTIRMA

Tezhip sanatında kullanılan çeşitli motifleri ve kompozisyon şemalarını diğer küçük sanat dallarında bulmak mümkündür.

Konya'da üretilmiş bazı kitap rahleleri genellikle kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş rumi ve palmet motifli kompozisyonlarla tezyin edilmiştir. Rumili kompozisyonlar büyük kare bir paftayı doldurabilecekleri gibi, tek bir bordür olarak da kullanılabilirler. (Resim no: 305-306) Benzer şekilde büyük alanları bezeyen, kıvrık dallar üzerine yerleştirilmiş rumi kompozisyonları ve rumili bordürleri Birgi Ulu Camii (1312) minber yanındaki pencere kapağında da görüyoruz. (Resim no: 307).

KMM., Müz. Es. Böl. 12 (Kat no: 10)'deki 1314 tarihli Kur'an-ı Kerim'in 1a sayfasındaki (Resim no: 47) birbiriyle kesişen oniki dilimli dairelerin yardımıyla yapılan kompozisyonun bir benzeri Konya İnce Minareli Medreseye (1260) ait kapı kanatlarında da bulunur. (Resim no: 308). Aynı eserin I. cildinin 826. sayfasında (Resim no: 67) ve II. cildin ilk sayfasında kare paftaların arasında sekiz kollu yıldızlar oluşturulmuştur. Bu tasarımın bir benzeri Birgi Ulu Camiinin minberinde de vardır. (Resim no: 309).

Altıgen büyük bir paftanın içinde oluşturulan altı kollu yıldız hem KMM., Müz. Es. Böl. 68 (Kat no: 15), 124b'de (Resim no: 184) hem de Çorum Hamit Camii (1301) minberinde (Resim no: 310) kullanılmıştır.

Kesişen iki karenin içinde oluşturulan sekiz kollu yıldız hem tezhip sanatında hemde küçük sanatların diğer dallarında sevilerek kullanılan bir geometrik tasarımdır. KMM., Müz. Es. Böl. 68 (Kat no: 15)'deki 33b (Resim no: 165) ve 66a (Resim no: 176) sayfalarında, dairenin içine yerleştirilmiş olan sekiz kollu yıldız, hem Niğde Sungur Bey Camii (14.yy ilk yarısı) kuzey kapısında ağaç işçiliğinin güzel bir örneği olarak (Resim no: 311) hem de Tokat Gök Medrese (1270) ana eyvanında çini mozaik olarak (Resim no: 312) büyük dikdörtgen paftaların içine yerleştirilerek kullanılmışlardır. Yıldızın kolları, Sungur Bey Camiinde kapalı form oluşturan rumilerle değerlendirilirken, Tokat Gök Medrese ana eyvanında sadece lacivertle renklendirilerek bırakılmışlardır.

Birbiriyle kesişen iki üçgen motifi hem Karatay Medresesi (1251) altın yaldızlı çinilerinde (Resim no: 313) hem de 1314 tarihli KMM., Müz. Es. Böl. 12 (Kat no: 10)'deki Kur'an-ı Kerim'in asir güllerinde vardır. I. cild, 683. sayfa (Resim no: 102), II. cild, 15. sayfa (Resim no: 103), II. cild, 454. sayfa (Resim no: 104).

1280 tarihli, Sül. Küt. Ay. 2985 (Kat no: 8) 1a'daki yuvarlak paftayı çevreleyen münhanili bordürün (Resim no: 43) her bir daire şeklindeki birimini taşta uygulanmış olarak Firuz Bey Camii (1394) kitabesinde (Resim no: 314). Yuvarlağa ters olarak yerleştirilen iki eğrisel formun iyilik-kötülük ya da gece-gündüz gibi zıt kavramları temsil ettiği kabul edilir.

Kıvrık dallar üzerine yerleştirilen rumi ve palmet motifi bütün küçük sanat dallarında olduğu gibi maden işçiliğinde de kullanılmıştır. 1280 tarihli, Konya yapımı tunç bir kandil yüzeyi bu motifle bezenmiştir. (Resim no:315).

Kapalı form oluşturan rumilerin bordür olarak ya da geniş yüzeyleri bezeyen kompozisyonlar halinde kullanımı Ahlat'daki gibi bir mezartaşında (Resim no: 316) ya da hac formunun içinde XIII. yüzyılın ilk yarısına ait olan Antalya Sarayı çinilerinde de görülebilir. (Resim no: 317).

Tezhiple beraber dekoratif olarak kullanılmış olan yazı ve yazı zeminini süsleyen kıvrık dallara yerleştirilmiş rumi ve palmetler hem çok erken tarihli bir yazmada, Sül. Küt. F. 3646 (Kat no: 1), (1b, Resim no: 2), (5b, Resim no: 3), hem de Karatay Medresesinin (1251) çinilerinde (Resim no: 318), ayrıca taş süslemelerin çoğunda örneğin Tercan Mama Hatun Türbesi portalinde (Resim no: 319) görülebilir.

Yazma eserlerde hemen hemen bütün tezhip tasarımlarında görebileceğimiz geçme bordürler mimari süslemede de geniş bir kullanım alanı bulmuştur. (Resim no: 319-320).

SONUÇ

Türkler, Anadolu'ya gelip yerleşmeye başladıkları dönemlerde Tezhip sanatını beraberlerinde getirmişlerdir. Anadolu'da kurulan ilk beyliklerde dahi kitap hazırlanması ve bazılarının da tezhiplenmesi, 1116 gibi erken bir tarihte Karabağ bölgesindeki Duvın şehrinde hazırlanmış tezhipli bir yazmanın varlığı bunun en açık ispatıdır.

XII. yüzyıl sonlarına doğru güçlenip XIII. yüzyıl boyunca merkezi bir idare sağlayabilen Selçuklu devleti yöneticileri adına, sarayda hazırlandığını bildiğimiz ve günümüze ulaşabilmiş tezhipli yazma sayısı oldukça azdır. Yoğun olarak tezhipli yazmaların hazırlanması XIII. yüzyıl sonlarına doğru başlar ve XIV. yüzyıl boyunca sürer ki bu eserler de Mevlevi çevrelerinde hazırlanmışlardır. Mevlana, Konya için sadece bir din ve mana adamı olmakla kalmamış, çevresinde bir kültür ve sanat çevresi yaratmıştır. Bir çok yazma Mevlevi hattatlar tarafından istinsah edilip, yazmalarda isimleri geçmese de büyük ihtimalle aynı çevreye mensup Mevlevi müzehhipler tarafından tezhiplenmişlerdir. Bazı yazmaların medreseler de istinsah edilmiş olması bu kurumlarda da sanat değeri olan çalışmaların yapıldığını gösterir. Ayrıca Ahi örgütleri de kitap sanatlarıyla uğraşan sanatçıları bünyesinde barındırmış olmalıdır.

XII. yüzyıl boyunca hazırlanmış ve günümüze ulaşmış yazma sayısı çok azdır. XIII. yüzyılın ilk yarısında ise bireysel çalışmaların dışında belirgin bir üslup görülmez. Sül.Küt. Ay.2442'deki (Kat no:5) 1275 tarihli eser, Harput'da tezhipli yazmalar hazırlandığını gösteren tek örnektir. XIII. yüzyıl sonlarına ait ilk üslup "Muhlis bin Abdullah el-Hindi" ye aittir. Sanatçı, isminde Mevlevilikle ilgili bir takı taşımamasına rağmen büyük bir olasılıkla Mevlevidir. Dörtlü sarmal rumi motifi ilk defa onun tasarımlarında görülür. Bu motif, daha sonraki yıllarda diğer sanatçılar tarafından da kullanılmış ve Konya'ya has bir motif olarak kalmıştır. Rumi ve palmetleri, geçmeleri, nadiren münhanileri tasarımlarında kullanan sanatçı, çeşitli geometrik paftaları da kullanarak orijinal tezhipler yapmış, yalnız birbiriyle kesişen geometrik desenler ve bitkisel üslup kullanmamıştır. Muhlis bin

Abdullah Mevlevi çevrelerinde gelişen bir tezhip okulunun ilk temsilcisi olarak kabul edilebilir.

XIII. yüzyılın sonlarına ait, Sül.Küt., Ay.2985 (Kat no:8)'deki III.Gıyaseddin Keyhüsrev'in okuması için hazırlanan yazma ise tarihleri yakın olmasına rağmen Muhlis bin Abdullah'ın tezhiplendiği eserlerden farklıdır. Eser, tek örnek olarak kalsa bile saraya ait olan bir üslubun temsilcisi sayılabilir.

XIV. yüzyıl başlarına ait önemli bir üslup, KMM., Müz.Es.Böl.12 (Kat no:10)'deki 1314 tarihli, Karamanlı beylerinden Halil Bin Mahmud'un okuması için hazırlanan iki ciltlik Kur'an-ı Kerim'i tezhiplayen Yakup bin Gazi el-Konevi'ye aittir. Sanatçının Karamanlı sarayına mensup olduğu düşünülebilir. Birbiriyle kesişen geometrik desenlerin yardımıyla levha tasarımlar yapan sanatçı rumi, palmet, münhani ve geçme gibi devre ait motifleri kendine has bir şekilde yorumlamış, çekingen adımlarla bitkisel üslubu kullanmaya başlamıştır.

Sül.Küt.Ay.2445 (Kat no:9)'daki 1311 tarihli eser de Konya dışındaki yöneticiler adına dahi Konya'da kitap hazırlandığını göstermektedir.

KMM.,Müz.Es.Böl. 1177 (Kat no:11)'deki 1323 tarihli eser, Mevlevi çevrelerinde hazırlanmış ancak adını bilmediğimiz bir sanatçıya ait olmalıdır.

KMM.,Müz.Es.Böl.74 (Kat no:12)'deki 1332 tarihli eser yine Mevlevi çevrelerine aittir. Sanatçının Muhlis bin Abdullah'dan etkilendiği açıktır. Yine de onun motiflerini ve tasarımlarını kullanarak kendine has bir üslup yaratabilmiştir.

Sül.Küt.F.2841 (Kat no: 13) ve Sül.Küt.Ay.2067(Kat no:14)'deki iki örnek XIV. yüzyılın ikinci yarısında, Antalya-Istinos'da tezhipli yazmaların hazırlanabildiğini göstermektedir.

KMM.,Müz.Es.Böl.68-69 (Kat no:15)'deki iki ciltlik 1368 tarihli Divan-ı Kebir'in tezhipleri yine Mevlevi çevrelerine ait bir sanatçı tarafından yapılmış olmalıdır. Sanatçı eserinde hemen hemen her tezhibi geometrik desenlerden yararlanarak tasarlamıştır. Büyük bir olasılıkla aynı müzedeki

1113 numaradaki (Kat no:16) 1372 tarihli Mesnevi'yi tezhipleyen de aynı kişidir. Sanatçı devrin motif repertuarına bitkisel üslubu da eklemiştir.

Sül.Küt., Halet Ef.171 (Kat no:17)'deki 1373 tarihli eserin tezhipçisi de Mevlevi çevresine mensup bir kişi olmalıdır. Eserinde bitkisel üslubu daha ağırlıklı olarak kullanmıştır.

KMM.,Müz.Es.Böl.53 (Kat no:18), 54 (Kat no:19) ve 75 (Kat no:20)'deki eserler, XIV. yüzyıl sonlarında Konya'da eski gücünü kaybeden tezhip sanatının örnekleridir. Bu örnekler aynı zamanda İstanbul'da yaratılacak olan yeni zevkin ve üslubun da habercisidirler.

XIII. ve XIV. yüzyıl boyunca eser üreten Anadolu sanatçıları rumi,palmet,dörtlü sarmal rumi,geçme,münhani ve bitkisel motifleri bu yüzyıllarda bütün İslam dünyasına hakim olan geometrik bir tasarım anlayışıyla beraber kullanmışlardır. Genellikle yapıştırma altın tekniğiyle yapılan tezhiplerde hakim renk lacivert,kırmızı ve yeşildir, nadiren siyah,beyaz,pembe,mavi,eflatun, açık-koyu kahverengi, sarı, turkuaz gibi renklerde kullanılmıştır. Bu devirde özellikle Konya'da üretilen yazmalar, son derece göz alıcı, ihtişamlı, ancak yalın bir güzelliği olan orijinal tezhiplere sahiptirler ve çağdaşlarıyla karşılaştırıldıklarında diğerlerinden ayrılabilirler.

Öncülerini, İran'daki Büyük Selçuklu yazmalarında bulan Anadolu tezhip sanatında kullanılan motifleri ve kompozisyonları diğer küçük el sanatlarında da takip etmek mümkündür.

Anadolu'nun en önemli tezhip merkezi olan Konya XV. yüzyıl ortalarından itibaren yerini, yeni bir siyasi merkez olan İstanbul'a devredecek ancak tezhipli yazmaların üretimi ortaçağdaki kadar olmasa bile devam edecektir.

ÖZET

XI. yüzyıl sonundan itibaren Anadolu'ya gelmeye başlayan Türkler, Tezhip sanatını da beraberlerinde getirmişlerdir. İlk kurulan Türk beyliklerinde kitap hazırlandığı ve bunların arasında tezhipli yazmaların da bulunduğu bilinmektedir.

XII. yüzyılın sonlarına doğru yerleşik düzene geçebilen Selçuklu devleti, XIII. yüzyılda Anadolu'da yoğun bir kültür ortamı yaratmayı başarmıştır. Bu yüzyıl başlarına ait birkaç tezhipli yazmanın varlığını biliyoruz. Ancak tezhipli yazmaların sayısındaki artış 1270'li yıllardan sonra başlar. Konya, bu yılların en önemli sanat merkezidir. Sanat değeri taşıyan yazmalar ise çoğunlukla Mevlevîler tarafından yine bu şehirde hazırlanmışlardır. Ayrıca Harput, İstinos gibi bazı merkezlerde de sanat değeri yüksek olmayan tezhipli yazmalar üretilmiştir. Bu yüzyıllarda saraylar, medreseler, tasavvuf kurumları ve ahî teşkilatları yazmaların üretildiği ve sanatçıların korunduğu kurumlar olmuştur. Muhlis bin Abdullah el-Hindi, Yakub bin Gazi el-Konevi, Niğdeli Muhammed bin Kutluğ isimleri tespit edilebilen tezhip sanatçılarıdır.

XIII. ve XIV. yüzyıl boyunca, Konya merkez olmak üzere Anadolu'da gelişen tezhip sanatının motif repertuarını, rumiler, palmetler, münhaniler, geçmeler, XIV. yüzyıl başlarından itibaren de bitkisel motifler oluşturur. Teknik olarak "yapıştırma altın tekniğini" ve "sürme altın tekniğini" birlikte kullanan sanatçılar, renklerde öncelikle lacivert ve kırmızıyı ayrıca yeşili mavi, pembe, turuncu, siyah ve beyazı, nadiren de turkuaz ve eflatunu tercih etmişlerdir.

Anadolulu sanatçılar, dikdörtgen levha, mekik, daire ve nadiren kare formlarında tasarladıkları tezhiplerinde, aynı yüzyıllardaki diğer İslâm okulları gibi geometrik kompozisyonların tercih etmişler, yine de kendilerine has, orijinal bir tezhip üslubu yaratabilmişlerdir.

Anadolu tezhipleri, motif, renk ve kompozisyon özellikleri göz önüne alındığında öncülerini İran'da üretilmiş Büyük Selçuklu yazmalarında bulur. Tezhipli yazmalarda kullanılan motif ve tasarımları, aynı yüzyıllarda Anadolu'da üretilmiş çeşitli ahşap, çini, taş ve maden gibi eserlerde de görmek mümkündür.

ABSTRACT

Beginning to migrate to Anatolia by the end of the 11th century, Turks brought with them the art of illumination as well. It is known that in the early Turkish beyliks, manuscripts were illuminated.

Permanently settled in Anatolia towards the end of the 12th century, the Seljuks managed to create a rich cultural atmosphere. We are acquainted with few illuminated manuscripts dating back to the early years of this century. An increase in the production of the illuminated manuscripts is witnessed after 1270's. Most of those manuscripts were produced by the Mevlevis in Konya, the most important cultural center of the period. Also, cities like Harput, İstinos were centers where illuminated manuscripts of lesser quality were produced. During the thirteenth and fourteenth centuries the palaces, medreses, sufi and ahî organizations were the centers of artistic creativity, where manuscripts were produced. From this period, we could identify only three illuminators signing their works: Muhlis bin Abdullah el-Hindi, Yakup bin Gazi el-Konevî, Niğdeli Muhammed bin Kutluğ.

The motif repertory of Anatolia, Konya being the center, consisted of rumis, palmettes, curves, and intersections during the 13th and 14th centuries, where as it consisted of the vegetal motifs as of the early 14th century. The artists used the method of sticking leaves and technique of painting gold. They also particularly preferred dark blue and red; sometimes green, blue, pink, orange, black and white; turquoise and lilac rarely.

Anatolian illuminators, like their contemporaries of Islamic world, preferred the geometric compositions in their illuminations designed in the forms of rectangular plates, shuttles, circles and rarely squares. Nonetheless, they managed to develop an original style of illumination peculiar to themselves.

The roots of Anatolian illumination, considering such features as motif, colour and composition, were to be searched in the Great Seljuk manuscripts made in Persia. The motifs and designs used in the illuminated manuscripts, can also be observed in various works like wood, porcelain, stone and metal made in Anatolia.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmed Eflaki, **Ariflerin Menkıbeleri I-II** (Çeviren: Tahsin Yazıcı), İstanbul 1973.
- Akdağ, Mustafa, **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi I**, Ankara 1979.
- Aksaraylı Kerimeddin Mahmud, **Müsameret -al-ahyar** (Türkçeye Çeviren: M. Nuri Gençosman), Ankara 1943.
- Aker, Sabiha, Ankara Etnoğrafya Müzesinde Bulunan XIV. Yüzyılda Meraga'da Yapılmış Vakıf Kur'an Cüzleri", **Vakıflar Dergisi XII**, Ankara 1978, s. 291-327.
- Arberry, Arthur J., **The Koran Illuminated A Handlist of Korans in the Chester Beatty Library**, Dublin 1967.
- Aslanapa, Oktay, **Anadolu'da İlk Türk Mimarisi, Başlangıcı ve Gelişmesi**, Ankara 1991.
- Ateş, Ahmet, Hicri VI-VIII (XII-XIV) Asırlarda Anadolu'da Farsça Eserler, **Türkiyat Mecmuası VII-VIII**, İstanbul 1945, s. 94-135.
- _____, "Farsça Eski Bir Varka ve Gülşah Mesnevisi", **İ.Ü. Ed. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi V**, İstanbul 1953, s.33-50.
- _____, "Un vieux poeme roma nesque persan; re cit de Wargah et Gülşah", **Ars Orientalis IV.**, Michigan 1961, pp. 143-152.
- Bayraktar, Nail, **Bağdatlı Vehbi Efendi Kütüphanesindeki Önemli Arapça Yazmaların Kataloğu**, İstanbul 1984.
- Bayram, Mikail, **Anadolu'da Te'lif edilen ilk eser: Keşfu'l Akabe**, Konya 1981.
- Bayram, Sadi-Karabacak, Ahmed Hamdi, "Sahib Ata Fahrü'd-din Ali'nin Konya, İmaret ve Sivas Gökmedrese Vakfiyeleri", **Vakıflar Dergisi XIII**, Ankara 1981, s. 31-70.
- Bayram, Sadi, "XIV. Asırda Tezhiblenmiş, Beylik Dönemine Ait Üç Kur'an Cüzü", **Vakıflar Dergisi XVI**, Ankara 1982, s. 143-154.
- Birol, İnci A.-Derman, Çiçek, **Türk Tezyini San'atlarında Motifler**, İstanbul 1991.

- Can, Mustafa, "Selçuklular Devri Konya Kütüphanelerinin Tarihçesi", **S. Ü. Selçuk Dergisi I**, Konya 1986, s. 45-58.
- Cunbur, Müjgan, "Kütüphane Vakfiyelerinden Notlar", **Erdem III**, Ankara 1985, s. 711-743.
- Çağatay, Neşet, **Ahilik Nedir**, Ankara 1990.
- Çağman, Filiz-Tanırdı, Zeren, **Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri**, İstanbul 1979.
- Çağman, Filiz, "Anadolu Türk Minyatürü" **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi V**, İstanbul 1982, s. 984-1005
- _____, "Abdülmü'îmin el-Hûyi", **TDV. İslam Ansiklopedisi I**, İstanbul 1988, s.274.
- Çetin, Nihad M., Matnawî'nin Konya Kütüphanelerindeki Eski Yazmaları", **Şarkiyat Mecmuası IV**, İstanbul 1961, s. 98-117.
- Demiriz, Yıldız, "Anadolmu Türk Sanatında Süsleme ve Küçük Sanatlar", **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi V**, İstanbul 1982, s. 936-982.
- Ergin, Osman, "Sadraddin Al-Qunawi ve Eserleri", **Şarkiyat Mecmuası II**, İstanbul 1958, s. 63-90
- Ersoy, Ayla, **Türk Tezhip Sanatı**, İstanbul 1988.
- Erünsal, İsmail, **Türk Kütüphaneler Tarihi II. Kuruluştan Tanzimata Kadar Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri**, Ankara 1988.
- Ettinghausen, Richard, "A Signed and Dated Seljuq Qur'an", **Bulletin of American Institute for Persian Art and Archeology IV/2**, 1935, pp. 92-102.
- _____, "Manuscript Illumination", **Survey of Persian Art III**, Oxford 1939, pp. 1937-1974.
- _____, **Arab Painting**, Lausanne 1962.
- _____, **Turkish Miniatures from the 13th to the 18th century**, Milano 1965.
- Gölpınarlı, Abdülbâki, **Konya Mevlana Müzesi, Müzelik Yazma Eserler Kataloğu I-II**, (Yayınlanmamış)

- _____, **Mevlânâ Celâleddin**, İstanbul 1959.
- _____, **Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu I**, Ankara 1967.
- _____, **Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu II**, Ankara 1971.
- _____, **Mevlana Müzesi Yazmalar Kataloğu III**, Ankara 1972.
- _____, **Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik**, İstanbul 1983.
- _____, **Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu IV**, Ankara 1994.
- Gray, Basil, **Persian Painting**, Lausanne 1961.
- Grube, Ernst J., **The World of Islam**, Haarlem-Newyork 1966.
- İbni, Bibi, (El-Hüseyin b. Muhammed, b. Ali El- Ca'feri er- Rugadi), **El Evamirü'l- Ala'ie Fi'l- Umuri'l- Ala'ie (Selçukname) I-II**, (Çeviren: Mürsel Öztürk), Ankara 1996.
- İbrahim, Davud, "Enisü'l kulûb", TDV. **İslam Ansiklopedisi XI**, İstanbul 1995, s. 242-243.
- İnal, Güner, **Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara Kadar)**, Ankara 1995.
- James, David, **Qur'ans and Bindings From the Chester Beatty Library**, London 1980.
- _____, **Qur'ans of the Mamlûks**, London 1988.
- Karatay, Fehmi Ethem, **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kataloğu**, İstanbul 1962.
- _____, **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu I**, İstanbul 1962.
- Keskiner, Cahide, "Süsleme Sanatlarımızda 'Rumi'" **Antika XXXIV**, İstanbul 1988, s. 18-29.
- Köprülü, Fuad, **Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları**, TTK. **Belleten XXVII**, Ankara 1943, s. 379-522.
- _____, **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 1981.
- _____, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Ankara 1991.

Kut, Günay- Bayraktar, Nimet, **Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri**, Ankara 1984.

Küçükdağ, Yusuf, "Mahmud Dede Zâviyesi Vakfiyesi", **Vakıflar Dergisi XXII**, Ankara 1991, s. 83-90.

Lings, Martin, **The Quranic Art of Calligraphy And Illumination**, London 1976.

Mevlânâ, Celâleddin, **Fihî mâ-Fih**, (Çeviren, tahlilini yapan, açılmasını hazırlayan: Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul 1959.

_____, **Rubailer**, (Çeviren ve Hazırlayan: Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul 1964.

_____, **Macâlis-i Sab'a (Yedi Meclis)** (Çeviren ve hazırlayan: Abdülbaki Gölpınarlı), Konya 1965.

_____, **Mesnevi ve Şerhi**, (Şerheden: Abdülbâki Gölpınarlı (6 cilt), Ankara 1989.

_____, **Divan-ı Kebir**, (Hazırlayan: Abdülbâki Gölpınarlı), Ankara 1992.

Oral, Zeki, "Kitap Kitabeleri", **Anıt I**, Konya 1949, s. 5-10.

Ögel, Semra, **Anadolu Selçuklu Sanatı Üzerine Görüşler**, İstanbul 1986.

_____, **Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı**, Ankara 1987.

Öğütmen, Filiz, **XII.-XVIII. Yüzyıllar Arasında Minyatür Sanatından Örnekler**, İstanbul 1966.

Önder, Mehmet, "XV. Yüzyıl Sonuna Kadar En Eski Mesnevi Nüshaları", **Necati Lugal Armağanı**, Ankara 1968, s. 517-525.

_____, **Mevlana Şehri Konya**, Ankara 1971.

_____, **The Museums of Turkey**, Ankara 1983.

_____, "Selçuklu Devrinin Altın Kitabı En Eski Mesnevi Nüshası", **Antika XXI**, İstanbul 1986, s. 24-25.

_____, **Mevlânâ'nın Eserlerinin Dünyadaki En Eski Yazma Nüshaları**, **II. Milletlerarası Mevlânâ Kongresi (3-5 Mayıs 1990)**, **Tebliğler**, Konya 1990, s. 11-15.

_____, **Selçukluların Altın Kitabı İlk Mesnevi" Şaheserler Konuştukça**, Ankara 1996, s. 234-237.

Özergin, M. Kemal, Selçuklu Sanatçısı Nakkaş Abdülmü'min el-Hoyî Hakkında", **TTK. Belleten 134**, Ankara 1970, s. 219-230.

Özönder, Hasan, **Konya Velileri**, Konya 1980.

Öztürk, Mürsel, Hadikatü'l-Hakika", TDV. **İslam Ansiklopedisi XV**, İstanbul 1997, s. 20.

Sâmi, Şemseddin, **Kâmûsu'l Âlâm**, Ankara 1996.

Sevim, Ali- Yücel, Yaşar, **Türkiye Tarihi I**, Ankara 1990.

Sönmez, Zeki, "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Sanatçı Sorunu", **Antalya 3. Selçuklu Semineri Bildirileri (10-11 Şubat 1989)**, İstanbul 1989.

Sümer, Faruk, **Selçuklular Devrinde Dou Anadolu'da Türk Beylikleri**, Ankara 1990.

Süslü, Özden, **Tasvirlerle Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri**, Ankara 1989.

Tanırdı, Zeren, "1278 Tarihli En Eski Mesnevi'nin Tezhipleri", **T. İş Bankası Kültür ve Sanat VIII**, Ankara 1990, s. 17-22.

_____, Karamanlı Beyliğinde Kitap Sanatı", **T. İş Bankası Kültür ve Sanat XII**, Ankara 1991, s. 42-44.

_____, "Tezhip Sanatı", **Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı**, Ankara 1993, s. 398-406.

_____, **Türk Minyatür Sanatı**, Ankara 1996.

Turan, Osman, Selçuk Kervansarayları", **TTK. Belleten XXXIX**, Ankara 1946, s. 471-496.

_____, "Selçuklu Devri Vakfiyeleri I: Şemseddin Altun-aba, Vakfiyesi ve Hayatı", **TTK. Belleten 42**, Ankara 1947, s. 197-221.

_____, "I. Keyhüsrev", **M.E.B. İslam Ansiklopedisi VI**, İstanbul 1967, s. 613-620.

_____, "II. Keyhüsrev", **M.E.B. İslam Ansiklopedisi VI**, İstanbul 1967, s. 620-629.

_____, "I. İzzeddin Keykâvus", **M.E.B. İslam Ansiklopedisi VI**, İstanbul 1967, s. 631-642.

- _____, "II. Keykâvus", ", **M.E.B. İslam Ansiklopedisi VI**, İstanbul 1967, s. 6422-645.
- _____, "I. Alâaddin Keykubad", ", **M.E.B. İslam Ansiklopedisi VI**, İstanbul 1967, s. 646-661.
- _____, "I. Kılıçarslan", ", **M.E.B. İslam Ansiklopedisi VI**, İstanbul 1967, s. 681-688.
- _____, "II. Kılıçarslan", ", **M.E.B. İslam Ansiklopedisi VI**, İstanbul 1967, s. 688-703.
- _____, "IV. Kılıçarslan", ", **M.E.B. İslam Ansiklopedisi VI**, İstanbul 1967, s. 703-707.
- _____, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul 1971.
- _____, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, İstanbul 1980.
- _____, **Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar**, Ankara 1988.
- Uzluk, Şahabeddin, **Mevlevilikte Resim Resimde Mevleviler**, Ankara 1957.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı-Nafiz Rıdvan, **Sivas Şehri**, İstanbul 1928.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara 1988.
- _____, **Osmanlı Tarihi I**, Ankara 1988.
- Ünver, A. Süheyl, **Selçuk Tababeti XI-XIV. Asırlar**, Ankara 1940.
- _____, Dioskorides'in Renkli Minyatürü ve İzahı ve Selçuk Emiri Kütüphanesi Temellük Kitabesi, **Dirim I-II**, İstanbul 1941, s.1.
- _____, İstanbul'da Dioscorides Eserleri ve Artuklular, **Dirim III-IV**, İstanbul 1941, s. 129-134.
- _____, XIV. Asırda Saruhanlıların Türk Tababetine Hizmetleri ve Yakuphan Namına Tercüme Edilen Bahname", **Türk Tıp Tarihi Arkivi XIX-XX**, İstanbul 1942, s. 34-37.
- _____, "Konya'da XIII-XV'inci Asırlarda Yapılan Kitap Tezhipleri ve Bu İnce Sanatımızın Konya'da Dirilmesi Lüzumu Hakkında", **Konya Halkevi Aylık Kültür Dergisi 82**, Konya 1945, s. 1-12.

- _____, Artuklu kütüphaneleri Üzerine Yeni Tedkikler, **III. Türk Tarih Kongresi**, Ankara 1948, s. 221-224.
- _____, Selçuklular Zamanında Kütüphaneler Üzerine Yeni Örnekler ve Bazı Mülahazalar, **III. Türk Tarih Kongresi**, Ankara 1948, s. 642-646.
- _____, "Quelques Nouveaux Exaples du Service Rendu par les Arto ukides de l' Empire Seldjuk a'l' Histoire des Science", **Archives Internationales d' Historie des Science IV**, 1948, pp. 585-588.
- _____, **Hekim Konyalı Hacı Paşa Hayatı ve Eserleri**, İstanbul 1953.
- _____, "İlimler Tarihimizde Aydınoğlu İsa Beyle Şahsına Ait Mecmuanın Ehemmiyeti Hakkında", **TTK. Belleten 95**, Ankara 1960, s. 447-455.
- _____, "Anadolu Selçuk ve Beğlikleri Kur'an-ı Kerim Hattatları ve Tezyinatı Üzerine, **"VI. Türk Tarih Kongresi (20-26 Ekim 1961), Kongreye Sunulan Bildiriler**, Ankara 1967, s. 130-140.
- _____, "Anadolu Selçuklular Zamanında Ulmumi ve Hususi Kütüphaneler", **Atatürk Konferansları (1964-68) II**, Ankara 1970, s. 3-27.
- _____, **Anadolu Selçuklularında Sağlık Hizmetleri**, Ankara 1972.
- _____, "Anadolu Selçukluları Kitap Süsleri ve Resimleri", **Atatürk Konferansları 1971-1972, V**, Ankara 1975, s. 75-89.
- _____, "Selçuk Türkleri Besmelelerinden Birkaç Örnek", **Kültür Bakanlığı Kültür ve Sanat VI**, Ankara 1977, s. 30-35.
- _____, "Selçuklu Kelâm-ı Kadîmlerinde Süsleme Kaynakları", **Atatürk Konferansları 1975-76**, Ankara 1983, s. 125-127.
- Yetkin, Suut Kemal, "Bir Selçuklu Elyazması Üzerine" **Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi (Ankara 1959), Tebliğler**, Ankara 1962, s. 411-412.

Yurdaydın, Hüseyin H, "Başlangıcından XIII. Yy. Sonlarına Kadar Müslüman Minyatürü", **Yıllık Araştırmalar Dergisi II**, İstanbul 1957, s.181-192.

Yusuf, Mehmet, **Resimli ve Muhtasar Konya Asarı Atika Müzesi Rehberi**, İstanbul 1930.

